MB

DVIDEŠIMTO AMŽIAUS AUKSO FONDAS

MELVYN BRAGG

Ir metas šokti

Melvyn Bragg – žymus dabartinis anglų rašytojas ir kultūros veikėjas (į lietuvių kalbą išverstas jo romanas „Už miesto“, 1978, vertė V. Čepliejus).

„Ir metas šokti“ – penkiasdešimt ketverių metų vyro ir aštuoniolikmetės merginos santykių studija. Aplinkos, lūkesčių, patirties ir amžiaus praraja komplikuoja juos užgriuvusią aistrą. Tačiau, perėję žmogiškumo ir pareigos išbandymus, herojai pagaliau išvysta vilties spindulėlį.

Romanas sukurtas laiško forma – nevilties dienomis herojus atvirai ir su vyriška autoironija pasakoja mylimajai Bernadetai jųdviejų meilės istoriją, kokia ji buvo ir yra jam. Meniniu požiūriu knygą galima laikyti Henry'io Milerio kūrybos antiteze.

MELVYN BRAGG

Ir metas šokti

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė Zita Marienė

Vilnius 1997

UDK 820-3
Br 19

Melvyn Bragg
A TIME TO DANCE
Hodder and Stoughton, London,
Sydney, Auckland, Toronto 1990

ISBN 9986-02-347-5

Skiriu Nikui Eliotui

Visam kam yra savo metas
ir valanda kiekvienam reikalui po dangumi:
Yra metas gimti ir metas mirti,
metas sodinti ir metas rauti, kas pasodinta.
Yra metas užmušti ir metas gydyti,
metas griauti ir metas statyti,
Metas verkti ir metas juoktis,
metas raudoti ir metas šokti.*

Ekleziastas 3, 1—4

„Tai beprotybė!" — šaukia nuosaikuolis,
Bet ar nesi, bičiuli, tu naivuolis?
Aistros diktatui, nors gal apmaudu,
Aistros diktatui protas pavaldus.

Alexander Pope
„Esė moralės tema", III laiškas

---

*Vertė J. J. Skvireckas.

1

Brangioji Bernadeta,

Kad jau uždraudei su tavim kalbėti, turiu tau rašyti. Šiandien, jeigu pasiseks, pamatysiu tave, bet nepaliesiu, seksiu paskui tave, bet nesusitiksiu — mylėsiu iš tolo, nuvarytas. *Amor vincit omnia**. Prisimeni? Šitaip viską įveikdavo *Dievo* meilė. Tavo religija. Dabar ir mano — savotiškai. Mat supratau, kad ir žemiškoji meilė gali išganyti. Meilė tau mane nugalėjo. Jos aršumas privertė mane daryti dalykus, kuriuos niekinčiau kitų elgesyje. Ji mane pavergė chaotiškumu, banalumu, galia palenkti gyvenimą menkiausiam savo įgeidžiui. Pragaištingi šios aistros padariniai akivaizdūs, bet — nenorėčiau nieko keisti.

Tai, ką kiti smerkia kaip gyvenimo švaistymą, man yra tobuliausios laimės laikas. Mėgaudamasis prisimenu net sielvartą: jo dygliai saugo neprilygstamąją mano rožę. Bernadeta, juodi plaukai krito ant akių tau ir man, kai klūpėjai palenkusi prie manęs ovalų savo veidą, rimtą lyg madonos, ir spaudeis į mane, patvirkėle Magdalena, palietei mane nusvirusiomis krūtimis, ir statūs speneliai brūkštelėjo per alkaną mano odą.

Amor vincit omnia reiškia ne tik mūsų meilę Dievui, bet ir Dievo meilę mums, taigi ir man priklauso jos dalis. Ką gi mes dar turėjome? Akimirkas, kai, užmerkusi savo juo-

*Meilė nugali viską (*lot.*).

das akis, šnibždėdavai: „Ššš... klausyk“... mūsų artumo garsą... mano paties užmerktos akys susiranda tave tamsoje, kuri ir yra dangus. Paskui atsimerki, ir juodo aksomo rainelėse išvystu mirguliuojant pilkšvas kruopeles. Tiesiai po kairės akies kampučiu, prilipintas su aštuonioliktо amžiaus subtilumu, juoduoja apgamėlis, kurio tu nekenti; aštuoni panašūs taškučiai ant tavo kairiojo žasto, penki ant dešiniojo, įvairaus didumo ir paviršiaus, aš juos visus galiu atpažinti lytėjimu. „*Šitai* man patinka, — tu šnibždi mūsų pasiilgimą, — ir *tai*...“ Lig tavęs nežinojau, kas yra būti mylimam. Iš kur tu atsiradai? Be tavęs nebūčiau pažinęs audringų nežabotos erotinės meilės pojūčių. Manai, kad tave kaltinu, Bernadeta. Dar manai, kad aš apsigėdinau ir pražudžiau save. Ne ne ne ne. Mylėti, o dar nuostabiau — būti mylimam. Ar gali būti gražesnis pasaulis? Tai apima viską. Tai ir *yra* gyvenimas. Ir tavo plonos goslios, nuodėmingos lūpos. Manęs niekas nevertė.

Aš tau rašysiu norėdamas prastumti dienas, būti šalia tavęs, o labiausiai — bandydamas tave apkerėti. Sėdžiu šitame kambarėlyje, kurio visas turtas — du elektriniai radiatoriai, įdubusi geležinė lova, spinta, kurios durys užkištos popieriumi, kad neatsidarytų, karviašūdžio rudumo kilimėlis, ir žinau, kad maždaug už pusės kilometro, kitoj pusėj miesto, mačiusio, kaip mes susipažinome, mylėjome ir išsiskyrėme, esi tu. Kas vakarą bandau tave priversti — kaip dabar, — kad atsikeltum iš krėslo prie židinio, pasuktum prie durų ir nueitum ilgu koridoriumi, po to — siauru šaligatviu, palei parkingą, stačiai susikertančiomis pagrindinėmis apšviesto miesto gatvėmis, per apleistus bėgius — iki pat šių sukiužusių buvusio geležinkelininkų kvartalo trobiūkščių, iš kurių gyvenama tik manoji. Tu atidarysi duris, nepatikliai susirauksi ir galbūt, kaip kartais būdavo, nusišypsosi stebuklinga šypsena, — gudria, provokuojančia, atvira, vylinga kaip tavo liežuvėlis, — ir mes vėl būsime drauge.

Bernadeta... Man užteks laikyti tavo ranką, ne, per daug — užteks žiūrėti į tave. Ar įmanomi tokie kerai? Tu juk mane užbūrei.

Kai mes susipažinome, tau buvo aštuoniolika — aš buvau vyresnis trisdešimt šešeriais metais. Netgi dabar, netgi čia dvejodamas rašau savo amžių. Penkiasdešimt ketveri. Va kaip. Tebebijodamas pašaipų, kaip visa tai kvaila. Tačiau mano meilė ir yra kvaila, net juokinga — ir sykiu racionaliausias jausmas, kokį man yra tekę patirti. Jis pasaulį padaro aiškų. Jis įprasmina tai, ką turime. Visa kita — taip, net mirtis, net ir ji — atsiduria už ugnies, kuri pati save kursto. Su tavimi gyvenau toje ugnyje ir dabar kas akimirką ją kurstau. Tu neturi supratimo, kas man esi. Aš galvoju apie mūsų pasimatymus — kartais grįžęs tučtuojau juos aprašydavau: žinau, jog tau nepatinka, bet šitai yra ne tik laiškas, o ir išpažintis, — be to, esu pasiryžęs prisiminti juos taip smulkiai, kad užtruktų tiek pat, kaip tada. Kad vaizduotėje, kaip kitados tikrovėje, vėl galėčiau visą vakarą prabūti su tavim. Šitaip galėsiu užpildyti dienas ir naktis, ir manęs nebepasieks smailios gailesčio, skausmo ir žiaurios saviplakos adatos. Aišku, nesu toks tobulas, bet aš labai stengiuosi.

Taigi, brangioji Bernadeta, kurios net laiške nedrįstu pavadinti *savo* brangiąja Bernadeta, papasakosiu, kaip mokėdamas trumpiau, mūsų gyvenimo istoriją, kokia ji buvo man. Pamatysi, kad toji dalis, kurią žinai, yra teisinga, todėl viliuosi, jog patikėsi ir tuo, ko tu nežinai, o gal ir nenorėjai žinoti. Ko gera, tai veikiau dokumentas, ne laiškas, bet jį galiu adresuoti tik tau. Man smagu manyti, kad kada nors tu jį perskaitysi.

Viskio gurkšnis, pauzė atšlyti nuo šito svyruojančio kortų stalelio ir pigios kūginės lempos, kuri meta ant lubų Merkatoriaus projekcijos skritulį, ir aš galiu pasitraukti į mudviejų pasaulį — tavo giežni pečiai, mano kietumas tavyje, sopa, bet laikau, noriu tavęs ir meldžiu, kad laikas su-

stingtų, tos žudančios pilkos kibirkštėlės išduoda tavo rimtą žvilgsnį, nes tu prasižioji — ak, toji burna — ir juokies iš mano pagarbumo, grybšteli dantimis ir puoli! Paskui tasai kone mistiškas jausmas, ne širdyje, ne abstraktus, bet giliai viduriuose, — kad viskas viskas gerai. Iš kur tai atsirado?

2

— Manau, reikėtų duoti Kenedžių mergaitei, — tariau aš. Kiti du teisėjai neapsidžiaugė. — Geriausias rašinys. Tinkamas amžius. Ir ji iš miesto.

— Na, žinoma, iš miesto, — sarkastiškai suburbėjo Kristoferis.

— Tai ir yra mano problema, — tarė Frenkas, amžinasis pritarėjas.

— Įvaizdžio problema.

— Norime ar ne, premija atspindės ne tik mūsų, bet ir Rotary klubo poziciją.

— Įvaizdžio problema, — pakartojo Kristoferis, įsikandęs pypkę. Nepažinojau kito žmogaus, kuris teberūkytų dideles ir riestas žiauną laužiančias Šerloko Holmso stiliaus pypkes, o jis rūkė, ir dar su išmanymu. — Iškyla kriterijų klausimas. Ką mes simbolizuojame.

— Deja, tai ir yra svarbiausia, — sutiko Frenkas. — Diskriminacija čia nieko nedėta. — Jis klydo, visą gyvenimą terorizuojamas nedidelio miesto snobizmo.

— Pati mergaitė, — papsėjo pypkę Kristoferis, storas, gal atsiganęs nuo oro, šitiek metų traukiamo pro plačius tos jo pypkės nasrus, — gal labai gera ir dora.

— Neabejoju, kad taip, — pritarė Frenkas savo krikščioniškiausiu tonu — anglikonas, bažnyčios seniūno padėjėjas.

Ar ir tada aš pykau ant jų kaip dabar? Turbūt taip.

— Jos rašinys ne šiaip sau geriausias, — pakartojau aš. — Bernadetos Kenedi rašinys vienintelis raštingas, įdomus ir vietomis net sąmojingas. Jai nėra su kuo varžytis.

— O ar būtina varžytis? — Kristoferis įbedė pelėdiškas akis, kuriose įsižiebė šelmiški, paties Puaro verti žiburiukai, į penkiais coliais pranašesnį mano stotą.

— Juk tai konkursas.

— Bet ar *tikrai?* — skeptiškai paklausė jis, nepaleisdamas iš dantų pypkės. — Ar *tikrai* konkursas?

Ačiū Dievui, prisimenu, pagalvojau, — ne tik tada, bet ir kitais kartais maždaug tuo laiku, — kad anksčiau išeinu į pensiją. Po mėnesio būsiu laisvas, ir ta dingstimi būtinų banko valdytojo santykių nuobodus reglamentas galėjo būti peržiūrėtas — t. y. išmestas velniop.

Reikia pasakyti jo garbei, kad anglikonas Frenkas sutriko dėl jėzuitiškų Kristoferio užmačių.

— Tai *buvo* konkursas, Kristoferi. Šito negalime nuneigti.

— Aš ir neneigiau. Aš pasitikslinau.

Kristoferis — solisitorius, bet tokiomis progomis svajoja būti garsiu baristeriu, kuris iškalbingumu apsuktų prisiekusiesiems galvas, pergudrautų gynybos advokatą, atlaidžiai žaisdamas pagal teisėjo taisykles.

— Tu pirmininkas, — tarė man Frenkas, gal ketvirtą ar penktą kartą pasižiūrėdamas į laikrodėlį. — Iš tikrųjų jau turėčiau miegoti. Sarai žadėjau prieš devintą grįžti. — Sarą aš pažinojau ir jį užjaučiau. — Be to, nutuoki apie knygas.

— Mes turime vienodai balsų. — Norėdamas ištarti šitą frazę, kuri aiškiai turėjo būti priekaištas, Kristoferis išsiėmė iš burnos pypkę.

Frenkas raustelėjo kaip tikras anglikonas, ir aš sulaukiau pastiprinimo.

— Tačiau jis — rašytojas, — nesutiko Frenkas. — Todėl jo žodis svaresnis.

Ot. Mano atsitiktiniai straipsniai *Cumberland News* ir *Cumbria* laikraščiuose nenuėjo veltui! Mane jau galima pavadinti „rašytoju“. Nė nemirktelėdamas priėmiau komplimentą. Domėjimasis visais Ežerų krašto aspektais, — iš pat pradžių buvęs tik neginčijamas pretekstas nejaučiant kaltės ir be jokių kliūčių ištrūkt iš namų, — mano nuostabai, virto aistringu pomėgiu. Išspausdinti straipsniai žmonai buvo pakankamas mano išvykų įrodymas.

— Rašytojas, — tarė Kristoferis, dabar jau mosikuodamas pypke, — nebūtinai yra geriausias rašto dalykų žinovas. Nebūtinai. — Prisiekusiesiems džentelmenams pypkė energingai išdirigavo visus keturis skiemenis.

Frenkas dar sykį pasižiūrėjo į laikrodį ir galutinai apsisprendė.

— Nesuvokiama. Juk tai viso labo premija. Man reikia anksti keltis, taigi lygiai po penkių minučių manęs čia nebus.

Frenkas žodžiais nesišvaisto. Štai kodėl jis turi geriausią daugelio mylių spinduliu vaisių ir daržovių krautuvę.

— O viso Rotary klubo pozicija jums visai nesvarbi?

Frenkas nereagavo. Dabar buvo mano replika.

— Mes reikalavome trijų keturių tūkstančių žodžių rašinio apie bet kokią miesto gyvenimo pusę. Amžius — septyniolika ar aštuoniolika metų kitą gimimo dieną. Turi būti čia gyventa ne mažiau kaip šešerius metus. Pageidautina, kad trijų šimtų penkiasdešimties svarų sterlingų premija būtų išleista knygoms ar užsienio kelionei. O Bernadeta Kenedi...

— Kenedžiai vis tiek ją pragers, — nebeišlaikė Kristoferis. — Aliai penso.

Jo žodžiai turėjo racijos. Nieko nepadarysi. Iš visų neramiojo rajono šeimų, bent kiek airiško kraujo katalikų, kurie lošdavo, kivirčydavosi, savaitgaliais mušdavosi, vagiliaudavo, išvien pakliūdavo į kalėjimą, gyvendavo iš labdaros ir girtuokliaudavo, Kenedžiai buvo nepralenkiami.

— Ir kurgi ji keliaus? — vėl kirto advokatas. — Niekur! Meta mokyklą! Kiti keturi bent jau stoja į koledžą. Būtų klubui puiki reklama. Kenedžių mergiotė su visa šeimynėle užbaigs aludėse, o trys šimtai penkiasdešimt svarų ir visas klubas bus išstatyti pajuokai.

— Nereikia jos lyginti su visa šeima, — tariau. — Ar ne, Frenkai?

Jis linktelėjo, toli gražu neįtikintas, tačiau nebegalintis tverti, kada gi bus užrauktas šis svetimas, betikslis ir jokio pelno nežadantis klausimas.

— Kol neįrodyta kaltė, žmogus nekaltas, — mečiau Kristoferiui ir, mano pasitenkinimui, atsaini pašaipėlė užčiaupė jam burną.

— Dvi minutės, — įspėjo Frenkas.

— Kas bus, jei ji baigs socialine pašalpa?

— Mūsų uždavinys buvo įvertinti dvidešimt šešis rašinius. Jos pasirodė geriausias.

— Vietomis beveik nepadorus, — staiga tarė Frenkas ir netikėtai nusišypsojo. — Prisimenate apie mūsų kunigą ir tą girtą blondinę, kuo ji ten vardu? Abudu kaip gyvus pavaizdavo.

— Tai turėjo būti tarsi koks apsakymas, — kone beviltiškai tarė Kristoferis, — bent ji taip tvirtino. Tačiau buvo ar nebuvo?

— Nieko nežinau. Laikas baigėsi. Aš einu.

— Mums reikia, kad balsuotum. Labai nekonstituciška išeiti iš pasitarimo neatlikus savo pilietinės pareigos. — Kristoferis iškėlė pypkę lyg daiktinį įrodymą Nr. 1. — Nekonstituciška ir nederama.

Frenkas vėl paraudo. Bet šį sykį piktai, kaip užrausta sąžiningas smulkus verslininkas, apkaltintas sukčiavimu.

— Savo balsą atiduodu už Kenedžių mergaitę. Procedūra baigta?

— Baigta.

— Jums pakankamai konstituciška?

— Žinoma, — atsakiau.

— Tuomet abiem palinkėsiu itin labos nakties. — Ant galvos jam jau gulėjo kepurė — kategoriška lyg taškas.

Šitaip, Bernadeta, tu gavai premiją.

Ir ji iš tikrųjų visa — ar bent didžioji jos dalis, kaip daug vėliau man papasakojai, — prasmego tavo išpuikusios šeimos gerklėse. Po to Frenkas nebevaikščiodavo į visus pasitarimus, o dabar, man rodos, jau atsistatydino.

Tos premijos įteikimas tau buvo ir nejaukus, ir linksmas. Visi su palengvėjimu atsiduso išvydę, kokia tu nedrąsi ir kukliai dėkinga. Po trijų mėnesių aš turėjau pareikalauti ataskaitos, kaip panaudoti pinigai. Tai buvo galima padaryti žodžiu. Tu pasirinkai šį būdą ir gegužės šeštą, aštuonioliktą valandą, atėjai pas mane į namus. Jau buvau spėjęs išeiti į pensiją ir tą dieną mėgavęsis vienuma Koldbeko kalvose, todėl pykau, kad reikėjo grįžti ir susitikti su tavim. Žmona, savo papratimu, sirguliavo ir gulėjo lovoje. Nusivedžiau tave į kambarį fasadinėje namo dalyje, kurį, paakintas vaizduotės, vadinau kabinetu, — šiaip ar taip, jis buvo įspūdingai prikimštas knygų, — ir pasiūliau taurę chereso. Tu neatsisakei.

Ar aš tuomet įsimylėjau? Mes pirmą kartą buvome vieni — ir aiškiai prisimenu, kaip nesmagiai jaučiausi. Tu vilkėjai juodą bliuzelę — lyg ir šilkinę — ir potrumpį siaurą sijonėlį. Kad ir vasara, bet buvo šalta, todėl mūvėjai tamsias kojines — vėliau sakei, kad jau išėjusias iš mados. Sėdėjai viename iš gilių mano krėslų, sukeitusi savo dailias kojas, ir tarp kojinės viršaus ir sijonuko krašto bolavo siauras iš proto varantis ruoželis. Aš tiek daug galvojau, kodėl būtent šis vaizdas taip jaudina. Gal jis tarsi primena, jog vyrai mato paskutinę gynybos liniją, už kurios nebesutiks jokio pasipriešinimo, laisvas kelias į, taip sakant, atvirą vietovę? Gal tai gundanti pirmykštė aliuzija į aukoti surištą skaisčią mergelę? Arba nepaaiškinamas lytėjimo keliamas jaudulys, kai vietoj audeklo apčiuopi

odą? Istorinis juslingumas, slypintis visuose viliojančiuose drabužiuose? O gal tik Pavlovo pornografiškas gašlumas, kuris yra tam tikro auklėjimo, pasireiškiančio tam tikru laiku, rezultatas? O gal tai buvo pažadas? — koja ant kojos ne šiaip sau sudėtos, jos nedrąsiai, bet vis dėlto begėdiškai kviečia — garbė Dievui, tu šitai sugebėdavai. Tiesiog šelmiškas paerzinimas be jokios potekstės. Nors man padarė įspūdį netikėtai atsiskleidęs tavo seksualumas, nemanau, kad tądien tave būčiau įsimylėjęs. Jau buvau pasirengęs — matai, kaip viską aiškiai prisimenu, — tačiau dar neapžavėtas; turbūt tai buvo pati pradžios pradžia.

Tavo plaukai — nevalia pamiršti plaukų, kurie gaubė modiljanišką tavo veidą, o vėliau apipindavo mane taip, kad Kazanova būtų galėjęs springti iš pavydo. Žvilgančiu lanku įrėmindami tavo bruožus, jie ilga vilnimi krito žemiau pečių, nuo jų tamsumo ir į rytus išeinančio kabineto prieblandos tavo akys drėgnai švytėjo. Ir tuomet, ir dabar tebespėlioju, ar neturi čigoniško kraujo. Netoli miesto kiekvieną žiemą apsistodavo taboras — vietos tarmė pilna prikaišiota čigoniškų žodelių. Taigi esi arba čigoniškos, arba keltiškos kilmės: gan egzotiška, bet ne svetima šitai mišriai šiaurės Anglijos gyvenvietei, kur vietos padermė atsirado iš keltų, britų, romėnų, vikingų, normandų ir, be abejo, klajoklių genčių.

Aš didžiuojuosi savo kukliomis žiniomis. Gal per daug stengiausi perduoti jas tau. Man regis, nuoširdžiai stebėjais, kai parodžiau knygų apie Ežerų kraštą kolekciją, keletą pirmųjų leidimų: Hačinsono, Otlio, Gilpino, Vesto — ir padorius Vordsvorčio, Kolridžo, De Kvinsio rinkinius (aš ir pats stebėjausi, kad jais pradėjau domėtis, aišku, dėl sąsajų su Ežerų kraštu) — ir visą laiką, kol rodžiau knygas, svarsčiau, kokią galėčiau dovanoti tau. Turėjo būti tokia, kurios būčiau gailėjęs, — aš tavęs dar nemylėjau ar bent šito nesuvokiau, bet jau supratau, kad toji knyga turi

būti man pačiam brangi. Parinkau mažutį oda įrištą V. Dž. Kolingvudo tomelį, su žemėlapiais, gražiai sudėtais į voką šone. Tau juk patiko, ar ne? „Visai kaip piniginė“, — pasakei.

Tu lyžčiojai cheresą, bet beveik visą palikai. Vėliau, kas be ko, sužinojau, kad chereso nepakenti. Pastebėjau, kad jo neišgėrei, tik praėjus daug laiko, kai mane kažkokia jėga nutempė į kabinetą, į tuštumą tau išėjus. Kol sėdėjai prieš mane, taip stengiausi pasirodyti, jog nieko nepastebėjau. Tik jaučiau tavo nekantrumą, tavo atvirumą, tave. Nuo to vakaro kabinetas pasikeitė. Į jį eidavau mėgautis tuo, kas — vėliau įsitikinau — buvo atminimas tos nekaltumo valandos, to nerūpestingo pašnekesio, kai abudu pagirtinai vaidinome: aš — naujai iškeptą mokytoją, tu — mokinę. Mat buvau ir esu tik pusamžis buvęs banko valdytojas, kuris, gėdingai priverstas ieškoti priežasties, kad galėtų dingti iš namų, ėmė domėtis vietos istorija; tau, deja, niekad nelemta būti tokia mokine, kokia galėtum, norėtum, vis dar turėtum būti. Bet aš užbėgau sau už akių.

Pašaukė žmona. Įsigeidė arbatos. Man pasidarė gėda, kad tau esant turiu užsiimti tokiais buitiškais dalykais. Kodėl? Ar jau norėjau atrodyti vyriškas? Nejaugi taip anksti supratau, kad tavo aplinka tokį poelgį būtų palaikiusi „skystu“? Galbūt ne: pagaliau išmokau neapibendrinti — kaip svarstant premiją — „Kenedžių šeimynėlės“, „neramiojo rajono“, „jų“. Veikiausiai suirzau todėl, kad žmona sutrukdė tam, kas nesąmoningai jau stiprėjo ir paskiau tapo didžiausia gyvenimo jėga. Tačiau arbatos išviriau. Ir tau pasiūliau puodelį. Atsisakei. Bijojau, kad jau nekantrauji, — vėliau pasakojai turėjusi pasimatymą su „gauja“, — o mes dar neturėjome ataskaitos.

Atsigręžęs į tave, krėslas priešais krėslą, laikydamas puoduką arbatos, klausiausi, kaip tu meluoji. Aš tavęs niekad neįtariau. Pasakei iškart paėmusi iš banko pinigus

ir pusę išleidusi knygoms. Kitą pusę — šiek tiek daugiau negu pusę, pasitaisei (labai gudru, labai įtikinama) — pasidėjusi, nes norėjai susitaupyti kelionei į užsienį. Nė sykio nebuvusi užsienyje. Paryžius. Galerijos, kairysis Senos krantas, Luvras, Dievo Motinos katedra ir tas naujas pastatas, kurio visas vidus išverstas laukan. Pagrindinėje mokykloje laikytas prancūzų kalbos egzaminas.

Tai nebuvo akiplėšiškas melas. Tu iš tiesų nusipirkai kokią dešimtį knygų — daugiausia minkštais viršeliais; tikrai svajojai ir tebesvajoji apie kelionę į Paryžių ir, ko gera, jai net ir taupai. Tačiau bemaž visi Rotary klubo premijos pinigai perėjo per Kenedžių ir jų sėbrų gerkles vieną šeštadienio vakarą, ir tos išgertuvės peraugo į legendinį šėlsmą. Šito tu neišdavei. Suprantama, kad, užsitvėręs viduriniosios klasės rajono gilumoje, aš tuo laiku girdėjau paskalas apie vietinę bakchanaliją, bet niekaip nebūčiau jų susiejęs su tavimi, o juo labiau su garbingais ir solidžiais Rotary finansais. Kaip ir visuose Anglijos miestuose, pas mus taip pat egzistuoja koncentriniai apskritimai, kurie niekad nesusikerta. Tai buvo mudviem viena iš kliūčių, bet ir svaigulio dalis.

Man buvo neramu dėl pinigų, kuriuos įsivaizdavau, kad tebeturi. Aš paaiškinau, kaip veikia įvairios sąskaitos. Garantuotai patariau padėti terminuotą indėlį, duodantį geras palūkanas. Tu ramiai atsakei norinti pinigus turėti po ranka ir padėjai tašką pareikšdama, jog tau patinka juos kartkartėm išsitraukti ir į juos žiūrėti! Niekad nemačiusi tiek grynųjų. Aš buvau sužavėtas ir savo nerimą dėl nesaugiai laikomų pinigų nuvijau šalin. Tuo metu man atrodė nusikalstama nelaikyti pinigų banke, kur jie gali duoti maksimalią naudą. Bet tavo paprasti žodžiai: „patinka į juos žiūrėti“ — mane nuginklavo. Reikėjo jau tada man susiprotėti.

Staiga tu išėjai. Pataisiau Andželai vakarienę ir nunešiau viršun. Papasakojau dienos naujienas, kaip dariau

daugelį metų. Galėdavom šnekėti valandą kone užbaigdami vienas kito sakinius — tokie įprasti ir nuspėjami pasidarė mūsų pokalbiai. Vienbalsiai. Ir dar — tikro dialogo pakaitalas. Alternatyva — išvis nieko nesakyti, o tai būtų buvę pernelyg neteisinga ir liūdna. Maždaug dvidešimt minučių jausdavausi reikalingas. Ko gera, ir kitas tuščias santuokas palaiko panaši kultūringa rutina. Tai buvo būdas iš tikrųjų nesišnekėti, bet šito neprisipažinti.

Grįžau į kabinetą perrašyti užrašų, taip darydavau po kiekvienos ekspedicijos, kad ir paprasčiausios. Aš branginau šį dienos metą. Jis dvelkė romantika. Vakaro pritvinęs kambarys, užtrauktos užuolaidos, puiki varinė lempa lyg mokslo švyturys ant mokytojo plataus stalo, kurį man paliko Andželos motina, lentynose spindinčios knygos. Tariausi priklausantis ilgai ir turtingai plunksnos darbininkų, rašiusių celėse ir kabinetuose, tradicijai, nors tebuvau menkas diletantas. Puodelis kavos (tomis dorybės dienomis — be kofeino). O svarbiausia — jausmas, kad fortūnos ir praktiškumo dėka pasiekiau savimi ir gyvenimu apskritai. Australijoje ištekėjusi — bevaikė — duktė. Viršuje Andžela su knyga, o kartais — įsijungusi radiją. Jos klaikus oranžinis pižamos švarkas apkritęs trupiniais, apibarstytas pelenais. Bet aš sėdžiu vienas prie stalo, šifruoju prikraigliotus savo užrašus ir tvarkingai juodomis eilutėmis guldau juos į naujus baltus lapus. Daugiau niekas nesvarbu. Staiga atėjo katė ir atsitūpė į krėslą, į tavo krėslą, ji labai dažnai taip daro.

Pamačiau tavo taurę. Beveik nepaliestą. Ir padariau keistą dalyką, nes tuo laiku nebuvau gėrėjas. Užuot supylęs cheresą atgal į butelį, išgėriau. Gal pamaniau — mano lūpos liečia stiklą ten, kur taip neseniai buvo jos lūpos? Prisiminiau, kaip sakei mėgstanti žiūrėt į pinigus, ir užsirašiau tuos žodžius naujame popieriaus lape.

3

Brangioji Bernadeta,

Nepyk, nepyk, nepyk. Turi patikėti, jog tai buvo atsitiktinumas. Ar patikėsi? Privalai. Laikiausi savo pažado raidės. Ir dvasios. Nebandyk iškreipti mano žodžių. Aš nesiskundžiu, kad sunku ar kad tu atrodai žiauri, nes pats tai pasirinkau. Man patinka gyventi čia ir manyti, kad retkarčiais galiu pamatyti tave, — *ne sekti*, svarbiausia — būti tame pačiame mieste, kur ir tu esi. Daugiau tai nepasikartos. Mes susitarėme, kad aš nemėginsiu su tavim susitikti. Nepyk. *Finis*.

Bet šį rytą *tikrai* netyčia taip įvyko. Juk žinai, kasdien einu pirkti laikraščio. Galėjau užsisakyt, kad atneštų, bet, tiesiog graudu, man atrodo naudinga ši pagunda rytą keltis ir išeiti į gatvę. Prisimeni, kad negaliu gyventi be laikraščių, sykį net pavadinai mane „laikraštinio popieriaus žiurke". Štai kodėl atsidūriau prie Rėjaus parduotuvės. Žinojau, kad Teresai 12.30 pietų pertrauka ir tu su ja susitinki, aš labai saugausi tuo laiku nesipainioti kur nors arti Aukštutinės gatvės. Taigi nepriekabiauk.

Naktį beveik nemiegojau. Bandau šį tą parašyti, o tai ganėtinai sunku. Kebliausia, kad netgi kai *ne*rašau, *ypač* kai nerašau, procesas toliau vyksta ir vyksta galvoje. Vis mąstau, ką praleidau, kaip išreikšti jausmus, glūdinčius visame tame. Tu mane vadinai „senu susikrimtėliu". Ir neklydai. Taigi blogai miegu: šią naktį dar blogiau kaip paprastai. Priežastys? Taip. Yra ir priežasčių. Nereikėjo nugręžti galvos perliejus mane žvilgsniu, pilnu baisiausio pasibjaurėjimo. Ak Bernadeta, nejau visi kiti kartai tau ničnieko nereiškia? Negi išgaravo visa buvusio malonumo prasmė?

Taigi atsikėliau vėlai, pasėdėjau prie šitų raštų, vienur kyštelėjau taiklesnį (tiktai kažin ar?) būdvardį, kitur ap-

skabiau sakinį. Man jau įdomu viską peržiūrėti pasidėjus didįjį žodyną, dar kartą patikrinti kaip sąskaitas. Po to išėjau. Šiomis dienomis man nelengva. Be visa ko, dar ir atrodau pasibaisėtinai — ar dėl žilų šerių taip staigiai nugręžei galvą, ar dėl visos nevalyvos mano išvaizdos? Nuolat sau primenu, kad reikia apsikirpti, ką nors daryti drabužiams, ir taip toliau — *tam atvejui,* jeigu kur nors susidurčiau su tavimi. Seniai reikėjo. Gerai ir padarei, kad nusigręžei. Kuo gali žavingą, subtilią, kaip gyvasis sidabras žvitrią moterį pačiame savo saulėtekyje patraukti pražilęs psichas paklaikusiomis akimis? Patraukti? Aš tau turbūt šlykštus? Kas galėtų tave kaltinti? Tačiau buvo nustatyta taisyklė, kad man negalima daugiau tavęs matyti. O aš berods ją sulaužiau.

Prašau tave suprasti, kad šito neketinau. Norėjau kuo greičiau nueiti gatve — kaip paprastai, nes daugumai žmonių nemalonu mane matyti. Tačiau vienas kitas tebėra draugiški: kaip visada, ponia Volis ir Frenkas visuomet sąžiningai pasisveikina, — o Džo Barnsas net pasuko iš kelio, susistabdė mane paplepėti. Negalėjau atstumti jo kilnumo ir nulėkti kaip akis išdegęs, taigi, nors bijodamas, likau stovėti. Kol pasiekiau Rėjų, buvo beveik pusė pirmos, bet iš kur galėjau žinoti, kad paskyrei pasimatymą Teresai kaip tik prie tos parduotuvės, ir būtent tuo laiku? Buvo eilė, Brajenas nė kiek nesiskubino, užgaišau dar kelias minutes. Štai ir viskas.

Kai galų gale išlindau į gatvę, išvydau tave.

O Bernadeta, išvydau tave. Kad ir kaip mane baustum, vėl tave mačiau, tiesiai prieš save, dienos aky. Ar buvo nors akimirka, — prieš tau nusisukant, — nors sekundės dalelė, kai žvelgei į mane bent kiek kitaip, be išgąsčio? Ar tai buvo intuityvi reakcija, per greitai užgniaužta karčiaus prisiminimo, kaip gėdingai aš pasielgiau? Nuodugniai apgalvodamas šį susitikimą, įgaunu drąsos. Neabejoju, kad pirmajame žvilgsnyje būta lyg ir simpatijos. Net

meilės. Aš pajutau — vos vos, bet buvo. Dabar, kai prisimenu ir skrupulingai tyrinėju, jau esu įsitikinęs. Tu man dar kažką jauti — šiek tiek meilės?

Ar galiu ją tau *įkvėpti?* Gal kaip nors būtų galima užvaldyti tau protą, kad ir tu galvotum apie šį rytą ir ieškotum, kokia gi tos pirmosios akimirkos tiesa? Pradėjau maldaudamas nepykti. Bet aš nė trupučio nesigailiu. Juk mačiau tave, stovėjau per kelis žingsnius, žiūrėjau tiesiai tau į veidą — nebeatrodei tokia sulysusi, gerai, — ir po tiek savaičių pirmąkart pajutau menkutę viltį. Nesiųsk man laiškelio, kad aš sulaužęs duotą žodį ir turįs išvažiuoti. Negali šito padaryti. Teresos žiaurus juokas tave nuo to sulaikys, mat nors ji tau ir sesuo, tikriausiai pajutai, jog negerai iš manęs šitaip juoktis, kad ir kaip mane niekintum. Taip. Man galima pasilikti. Bet nevalia išsiųsti šito laiško. Ar žinai, kas yra, kai man amžinai uždrausta tavo meilė, — aimanos tuščiame kambarėlyje, žodžiai ant nebylaus liežuvio... *Bet aš tave mačiau!*

4

Atrodo, būsiu radęs. Tiek daug momentų — ir tiek maža — nuo mūsų pirmo susitikimo. Išskirti vieną, ypatingą laiko tvinksnį ir apdovanoti dėmesiu, kurio yra nusipelnęs, reikėjo ne bet kokio organizuotumo. Beje, šitai man visad sekėsi. Turiu dienoraštį, užrašus ir, nepaisant viskio, neblogą atmintį. O gal kaip tik dėl viskio. Nors kai kuriomis dienomis būdavau kiek apdujęs, bet ne toks nukvankęs kaip per aną beprotybės šuorą. Be to, jeigu jaučiu reikalą, galiu negerti dieną ar dvi. Mintys kur kas sklandžiau plaukia nuo vienos asociacijos prie kitos, jeigu išgeriu kelis gurkšnius škotiško arba, dar geriau, — kaip desertą, kitaip tariant, sunkiomis dienomis, — salyklinio viskio. Tuo laiku

neverta rašyti ar net skaityti — bet lengviau būti su savimi. Galiu sėdėti priešais tą elektrinį radiatorių ir save įtikinėti, kad nors mano gyvenimas neturi Didžiosios Prasmės, esu patenkintas, kaip išvis gali būti patenkintas jos neturintis žmogus. Dar ne viskas žuvo.

Žinoma, jei būtum šalia manęs, tuomet gyvenimas būtų — kaip kai kuriomis dienomis (jos mano suskaičiuotos) — neįsivaizduojamai pilnas. Nes, be tavęs, jame beveik nieko nėra. Tai matyti ir iš prakeiktos mano trobiūkštės. Šis pigus varganas būstas turi savotiškos rimties, kuri man padeda. Kaip ir viskis.

Juokinga, kad pastaruoju metu visi kelia tokį triukšmą dėl alkoholio. Ir gerai daro. Tačiau prisimenu, kaip kažkas per televiziją pažėrė, švelniai tariant, išgerdavusių didžiųjų menininkų vardus; pasidairęs po miestą, matau, jog tie, kurie geria ir džiaugiasi gyvenimu, neretai esti ne blogesni ir tikrai smagesni už kitus. Tarsi man reikėtų kokio kito pasiteisinimo, be tavęs. Tačiau nesi man pasiteisinimas. Gėrimas veikiau irgi yra dalis to, kas man atsivėrė apie gyvenimą — kai tu man atvėrei akis.

Ir štai turiu momentą, kai viskas prasidėjo. Sugautas kaip drugelis, pašėlusiai spurda delnuose, bet jau neištrūks. Gegužės 16, antradienis, liko minutė — ne daugiau — iki septintos vakaro. Gal tau pasufleruoti, kad prisimintum? Jei atsektum visą kelią iki šaltinio, gal atgytų ir pats šaltinis. Galbūt prisimintum jį skaidrų, gaivų, daug žadantį ir tie prisiminimai nuplautų visas vėlesnes nuodėmes ir kvailystes. Tavoji religija turėjo to išmokyti — nors jos ir nepraktikuoji, Romos katalikų tikėjimas tebėr tavyje įsišaknijęs. Aš tai visad mačiau. Ir kaip kvailas pasakiau.

Taigi 1989 05 16, 18.59 prie Kristoferio kontoros, kur turėjau malonumą perrašyti savo testamentą. Iš dalies dėl to, kad vis jautėsi kaltas įžeidęs Frenką ir suerzinęs mane dėl premijos tau, — kurią paskui pats priėmė į darbą

(!) — tokia iškilminga proga Kristoferis pavaišino mane cheresu. Ir garantuotai prirašė man į sąskaitą.

Kai išėjau iš kontoros, Aukštutinė gatvė buvo tuščia. Vakaras atslinko pilkas ir vėsus kaip skalūnas, aludės prisipildys vėliau, tik šeštadienio vakarais miesto centre erzeliuoja minia, visiškai nedraugiška mano kartos atstovams. Pasukau į kairę eiti namo. Žengęs šešis ar septynis žingsnius (esu visa tai iš naujo suvaidinęs), vos vos gražiausiai neatsitrenkiau į tave, išpuolusią pro „Karūnos" duris.

Tu kvatojai iš kažko, kas įvyko aludėje. Ne, nebuvai girta, bet „pasivaišinusi" pavėluotame mergaitės, kurios vieton atėjai dirbti, atsisveikinimo vakarėlyje. Mane pamačiusi sustingai ir perdėtai surimtėjai, bet staiga, nebesusilaikiusi, *griuvai ant manęs*, vėl padūkusiai kvatodama. *Tu prisiglaudei prie manęs*. Krūtine lengvai pajutau tas tobulas, stangrias, bet nuolankias krūtis. Vieną akimirką tavo galva atsidūrė ant mano peties, o plaukai apklėtė kaklą ir skruostą. Suvokiau, kokia liaunutė tavo ranka, kai tu — ir vėl tik trumputį mirksnį — glustelėjai purtoma paskutinės kvatojimo bangos. Mane apglobė tavo klubai. Pajutau, — ir *žinau*, kad tikrai jutau tą sekundę, — pajutau, kaip atsidūrei daug arčiau, negu leido aplinkybės. Jeigu apmaudžiai neklystu, tu prispaudei savo šlaunis, sakyk tiesiai! — savo tarpkojį prie mano; tik akimirkos dalelytę, bet — gundomai.

Toks jausmas, lyg manyje būtų užsiplieskęs kažkieno rankų nemačiom sukrautas laužas. Pliūptelėjo liepsna. Atsivėrė dangūs. Tu pasitraukei.

— O Dieve! — Tebebuvai uždususi nuo kvatojimo. — Atsiprašau! Toji Morina tokia *juokinga*. Atsiprašau.

— Nieko nieko.

— Ir lyg tyčia jūs, — tarei, ir Švenčiausiosios Marijos varpinės laikrodis išmušė septynias, tarsi užantspauduodamas mano stulbinančią būseną.

Tu žengei atgal, norėdama mane apžiūrėti. Turbūt tik tuomet — o gal ir vėliau — pastebėjau, kuo apsirengusi. Lygiai tais pačiais rūbais kaip ir pas mane namie. Aš nesupratau, koks skurdus tavo garderobas. Andžela — mano vienintelė kitoniška patirtis — turi pilną spintą drabužių, nors niekad niekur neina. Beveik norėjau, kad kasdieną vilkėtum tais pačiais. Būčiau pripirkęs šimtą tikslių kopijų.

— Einat namo?

— Taip, — tikriausiai atsakiau.

— Ir aš paėjėsiu kartu, — tarei. — Šitoj pusėj gyvena mano draugė.

Taigi patraukėme per tuščią miestą: pro Švenčiausiosios Marijos bažnyčią, Fokso krautuvę, mėsinę, vyrų ir moterų kirpyklą, naują vaikiškų drabužių parduotuvę; toks trumpas kelias, o jau išėjome iš prekybinio centro — penki tūkstančiai sielų, o gatvėje nė gyvos dvasios, už ką buvau nuoširdžiai dėkingas. Mat galvoje viešpatavo visiška sumaištis. Nuostaba, laisvė, svaigulys, drovumas, absurdiška euforija, energija, nerimas, susijaudinimas, jau ilgėjausi tavęs, nors ėjai šalia, plepėdama apie išleistuves, apie savo naująjį darbą kontoroje (tuomet dar nežinojau, kad tau vienintelei iš šeimos pavyko gauti tarnautojos darbą); jau geidžiau tavęs, nors tavo jaunystė ir grožis rodės absoliučiai nepasiekiami, geidžiau taip smarkiai, jog bijojau, kad nepastebėtum. Tačiau tu čiauškėjai toliau.

— Mačiau, kad eini labai tylus, — tarė ji, kai vėliau kalbėjomės apie tai. — Bet maniau, kad toks jau esi.

Aš žaibiškai „įsimylėjau“. Laužas virto gaisru. Ūžia ugnis, joje dega šaipydamosi į akis visos nuvalkiotos tiesos ir banalybės. Taip — viskas būtent šitaip. Linksta keliai. Svaigsta galva. Rūpi krėsti kvailystes. Ieškai atmintyje psalmių ir dainų, dainuotų nuo amžių pradžios.

— Na, čia aš jus palieku, — tarei ir nusišypsojai — kaip viksva per širdį. — Iki.

Tai buvo tavo paskutinis žodis. Aš juos visus užsirašiau. Negalėjau patikėti, kad jis buvo šaltai nerūpestingas

ar mestas iš papratimo. Ištarei „iki" tai ir turėdama galvoje? Tikėdamasi? Tavo akys juokėsi pilkais žiburiukais. Žvelgiau, kaip tu nueini, kol galėjau nors ką įžiūrėti, paskui pamažu nužingsniavau į savo įspūdingus Viktorijos epochos smiltainio namus, dunksančius vieno akro sode. Grįžau atsimainęs, ir tas pats, ir visiškai, iš esmės kitoks negu tas, kuris prieš kelias valandas išėjo į miestą su reikalais. Supratau, kad lig tol buvau bankrotas jausmų atžvilgiu. Ir netikėtai tapau ne tik mokus, bet pasiturintis, turtingas. Atsimainęs. Bet argi to iškart nematyti? Kaip man tai nuslėpti nuo Andželos? Juk parėjau visai kitas žmogus — lygiai taip, lyg mėnulio pilnatis būtų pavertusi mane vilkolakiu. Pagaliau supratau, kas man. Tasai trumputis ir taip nelemtai nuvalkiotas žodis atrodė konkretus kaip fizinis reiškinys — sąmonės koralų rifas, iškilęs naujas, nepažįstamas kalnas. Absurdiška? Taip. Perdėta? Ne. *Tai tiesa*. Mane parbloškė meilė.

* * *

Ar tikrai tai buvo *coup de foudre**? Rausdamasis po literatūrą apie meilę, užtikau šitą frazę, ir ji man pasirodė tokia teisinga. Labai nesmagu prisipažinti — taip neangliška, — kad būtent prancūzų kalbos posakis pataikė kaip pirštu į akį, — tačiau tą akimirką išties pajutau smūgį. Matyt, kai tu — taip saldžiai, taip netikėtai — prigludai šlaunimis, mane nusmelkė ugninis aistros, geismo patenkinimo pažadas. Instinktas veikia greičiausiai, bet sunkiausiai atpažįstamas. Tačiau aš pažinau. Nors niekad nebuvau patyręs to pašėlusio, švelnaus, palaido ir sekinančio sekso, koks paskui buvo mudviejų, intuicija pasakė, vaizduotė atsiliepė.

Žinok, šias akimirkas esu persijojęs daugybę kartų. Aš pripratęs būti rūpestingas, tikrinti sąrašus ir sąskaitas.

*Perkūnas iš giedro dangaus (*pranc.*).

Man smagu būti stropiam — tai buvo vienintelė paguoda nuobodžiame darbe. Visa, ką aprašiau, tikrai įvyko be vienos minutės septintą. Vėlesni pasimatymai aiškiau apibrėžė jausmą, sustiprino ir išbandė. Akimirkos spontaniškumą visad sugadini vėliau racionaliai ją apmąstydamas, — bet aš esu šventai įsitikinęs, kad mano gyvenime buvo akimirka, kai aš įsimylėjau, kai atsivėrė dangūs, kai — atsakančiai paspaudęs atmintį jaučiu — užplūdo bejėgiškas jausminis svaigulys.

Kažkada negalėdamas užmigti skaičiuodavau mudviejų su Andžela pinigus ir investicijas. Apžvelgdavau nekilnojamojo turto, pensijų, pinigų rinką, dešimtosios tikslumu žinodamas akcijų ir vyriausybės vertybinių popierių vertę; apskaičiuodavau pensijų fondo augimą, prisimindamas aliai svaro, kiek yra kokioje sąskaitoje, galiausiai išdidžiai savo skaičius palygindavau su pažįstamų iš miesto (daugumos jų skaičius irgi žinojau). O dabar, kai kamuoja nemiga, grįžtu į tą momentą. Tu išleki iš aludės. Skardžiai kvatoji. Priglundi prie manęs. Bažnyčios laikrodis išmuša mano likimą. Septynios.

5

Kitą rytą — aš pasižymėjau — pabudau džiugiai susijaudinęs. Ne iš karto susigaudžiau, dėl ko. Buvo didžiulis malonumas tiksliai nustatyti to susijaudinimo prigimtį. Prisimenu panašų medžioklės jausmą, kai, dar senais laikais, be jokio kalkuliatoriaus užuodžiau, kad nepaprastai svarbioje ir sudėtingoje skaičiavimų virtinėje esama lemtingos klaidos, ir supratau, jog, kantriai rikiuodamas ir perrikiuodamas paprastas taisykles, ją ištrauksiu.

Naujasis susijaudinimas, kai jį pagaliau įvardijau, buvo susijęs su atostogomis ir seksu. Tiksliau — su tomis

vaikystės atostogomis, kai pabudau apsėstas minčių apie jūrą ir smėlį ir pilnas saugaus įsitikinimo, kad man viskas baisiausiai patiks, visą dieną patiks. Diena buvo suvyniota dovana, ir po kiekvienu sluoksniu laukė vis labiau viliojantys malonumai. Na, o seksas? Tiesą sakant, prisiminiau vieną mergaitę, su kuria mano erotinė patirtis buvo sėkmingiausia ir nors ne pirmoji, bet gan ankstyva — garbė Dievui, ji dabar leido suprasti, kaip man bus su tavimi. Ko gera, be jos nebūčiau turėjęs nė menkiausios nuovokos, kas manęs laukia. Maždaug tris savaites, būdamas su ja, pabusdavau pilnas seksualinių lūkesčių. Džiugus laukimas, vaikystės atostogos, geras seksas — man visa tai jau žadėjai, o mes net nebuvom susiėmę už rankų!

Tądien pasistengiau tave pamatyti gatvėje. Tai buvo nesunku padaryti. Tu pamojai, bet atrodei truputį įtari. Vėliau man papasakojai maniusi, jog aš tave tikrinu: kad jau išgirdęs, kaip išleisti pinigai, ir ieškąs progos užsipulti. Aš tavo žvilgsnį supratau kaip švelnų priekaištą arba tai, kas, įsitikinau, buvo tavo nerami nuojauta. Man toptelėjo į galvą, jog tu dėl ko nors ant manęs pyksti arba, dar blogiau, atspėjai mano mintis. Šitam aš dar nebuvau pasirengęs; nebuvau sukūręs strategijos. To etapo „strategija“ buvo pretekstas nieko neveikti.

Ją pradėjau planuoti tą vakarą savo kabinete, įkvėptas krėslo, kuriame tu sėdėjai. Ilgainiui pamačiau, kad labai smarkiai susikaupęs beveik galėdavau prisišaukti tave į tą krėslą. Ne tik sugebėjau naujai išgyventi aną valandėlę, bet sugebėjau džiaugtis papildomu krūviu, susikaupusiu per kitus susitikimus su tavimi. Jau pradėjau mokytis, kaip prisiminti ir dauginti prisiminimus, taigi kurstyti aistrą.

Kai baigiau savo strategiją, popieriuje ji atrodė visai kaip metinis planas, kokį darydavau banke. Apatinė horizontali linija suskirstyta į mėnesius ir savaites, kairioji vertikalė rodė, kokios tikiuosi pažangos; pačioj pradžioj buvo numatytas Asmeninis Pokalbis, pageidautina šitame

kabinete. Kaip dabar tai atrodo įžeidžiama — tačiau nepamiršk mano vienišumo ir neišmanymo, gėdingai mokiniško, miesčioniškai riboto ir paiko mano elgesio. Nereikia nė sakyti, kad mano strateginis planas buvo užkoduotas, nors jau penkeri metai, kai Andžela nekėlė kojos į kabinetą.

Šitas absurdiškas užsiėmimas man suteikė seniai bepatirtos laimės ir — juokinga — rėmėsi įsitikinimu, kad vis tiek būsime kartu. Tuo laiku buvau padėties viešpats. Įdomiausia, kad daugelis mano pranašysčių išsipildė. Retkarčiais, pasižiūrėjęs atgal, randu atsitiktinį sutapimą, ir pasidaro liūdna. Nes jie nebeturi reikšmės. Tačiau anais šiltais vakarais, sėdėdamas priešais kompiuterį su puodeliu bekofeinės kavos, buvau laimingiausias pasaulyje žmogus. Ko gera, tokiam kaip aš meilės vertimas teorija — neapsakomo džiaugsmo šaltinis. Prisimenu girdėjęs per radiją, kad muzikai ir matematikai turi panašų sugebėjimą, teikiantį jiems didžiulį pasitenkinimą. Mes, skaičių meno pėstininkai, galbūt esame jiems antros eilės pusbroliai. Galų gale tai buvo būdas įrodyti sau, kad bendrauju su tavimi.

Ir štai aš pradėjau savo kuklias matematines manipuliacijas. Pirmajam Etapui parašiau: *Paruošti Dirvą.* Antrasis Etapas turėjo būti *Pirmoji Ataka,* Trečiasis Etapas — *Šturmas*, Ketvirtasis Etapas — *Pergalė,* troškimas įtvirtinti laimėjimus. Norėjau septynių etapų — skaičius septyni reikšmingesnis, atliepia laikrodį, be to, man patiko ilgi sąrašai. Keturių punktų atrodė pernelyg striukas. Dabar galvodamas apie tai matau, kad bandžiau jį pailginti detalizuodamas grafų pavadinimus. *Paruošti Dirvą* patikslinau taip: a) sužinoti apie jos šeimą, b) sužinoti apie jos darbą, c) sužinoti apie draugus, d) patyrinėti šeimos istoriją. Punktą „d“ parašiau iš nevilties. Bet man jo reikėjo puslapiui subalansuoti. Keturios antraštės su keturiomis paantraštėmis atrodė itin tikslingai — bent taip maniau to-

mis dienomis, kai bankininkystės drausmė stebėtinai pravertė. (Keista, nors „d“ atsirado veikiau dėl simetrijos negu prasmės sumetimais, ilgainiui paaiškėjo, kad buvo reikalingas.)

Tačiau dažniausiai žiūriu į šitą sąrašą — kaip kad dabar, plieskiant nuogai lemputei, geltonai kaip mėnulio pilnatis, — ir svarstau: kas jis buvo? Kas buvo tas vyras, girgždantis į šeštos dešimties vidurį, įsivaizduojantis, jog turi teisę sulipdyti tokį bjaurų planą — kampanijos, neatsižvelgiančios į nieką, kas svarbu? Nei į tavo charakterį — nepažįstamą, nei į mano, kuris neišvengiamai turėjo pasikeisti įgyvendinus planą. Tačiau į pensiją išėjęs banko valdytojas, turintis ligonę žmoną ir potraukį viskam, kas susiję su Ežerų kraštu, drąsiai plaukė pirmyn, vadovaudamasis jūrlapiais, tvarkingais kaip mėnesinės ataskaitos.

Savo gėdai, radau dar vieną sąrašą su dviem grafomis: PELNAS ir NUOSTOLIAI, jas skyrė vertikali linija per vidurį puslapio. Prisiekiau kalbėti tiesą ir tik tiesą, bet dėl šito vaikiško pratimo man kur kas nesmagiau negu dėl kai kurių erotiškesnių, liūdnesnių ir žeminančių prisipažinimų, dar būsiančių priešaky. Ir štai tas raštas — leisk bent papildyti jį šiandienos komentarais kursyvu, moralinės atimties veiksmu.

PELNAS

a) iš naujo atrastas meilės jausmas (*Kokia pompastika!*)

b) jaudinantys

I) nuotykiai (*Asilas!*)

II) paskesnės apgavystės (*Kaip negarbinga laikyti tai pelnu — siaubingas pasipūtimas.*)

c) netipiško elgesio patirtis, t. y. koks aš pasirodysiu esąs?!! (*Tuo laiku šitai, matyt, man atrodė taip menka ar juokinga, jog nusipelnė dviejų ironiškų šauktukų — dabar man regis vienintelis bent kiek svarbesnis dalykas.*)

NUOSTOLIAI

a) kvaila — ir banali — istorija: pagyvenęs (*senas*) vyras, jauna moteris (*mergaitė*) — viena sarmata

b) tikriausiai įskaudinsiu Andželą (*Neatleistina — kas aš buvau per žmogus?*)

c) galbūt pairs taip sunkiai uždirbta rami gyvensena (*O Dieve!*) „Galbūt!“ „Turbūt!“ Ko norėjau, tą gavau. Koks buvau šaltas ir aklas padaras — bet gerbiamas ir net mėgstamas! Kokia buhalterija užbaigta per tą laiką... Patyčios ir sąmyšis. Chaosas ir tamsa. Kerštas!

Galima ir kitaip į visa tai pažiūrėti. Buvau toks apsvaigęs, taip staigiai nublokštas nuo priprastos laktelės, kad gelbėdamasis pirmiausia puoliau į pažįstamą teritoriją. Aš buvau sąrašų žmogus. Jie man pravertė, kai panorau apibendrinti viską, o gal net atskirti nuo paties fantastiškiausio FAKTO. Tavęs.

Galėjo tie lapai būti ir mano pirmasis meilės laiškas. Meilės laiškas, rašytas žmogaus, užmūryto liūdnos ir kompromisinės tikrovės banke. Aš patyriau, jog daugelis iš mūsų puola rašyti pakliuvę į kokią nors ekstremalią situaciją — nors tai būtų tik laiškas, sau pakraigliotas ir tučtuojau suplėšytas raštelis, kitam nesuprantamos dienoraščio eilutės ar jausmingas bandymas eiliuoti. Ir aš, norėdamas įveikti laiką ligi kito karto, kol vėl tave pamatysiu, griebiausi sąrašų. Štai tu visa prieš mane — dailiai sudėliota. Žiūriu dabar į juos — idiotiškus savikliovos batalionus — ir juokiuosi, paskui verkiu. Visi jie sumušti. Savo eilės laukia kiti sąrašai. Šis dokumentas — laiškas — yra priešingybė sąrašams. Jis nori būti užkeikimu.

* * *

— Chereso?

— Dėkui, ne.

Negalėjau manyti, jog negeri. Mano detalūs prisiminimai apie tai, kaip tu išvirtai iš aludės, sakė, kad tau iš burnos tada tvokstelėjo alkoholiu.

— Jūs nemėgstat chereso?

— Nekenčiu.

Net sulaukusiam tokio amžiaus, man būtų buvę sunku per tuos retus nelinksmus „vakarėlius“, kurios mes, taip neseniai tapę pagyvenusiais, taip neseniai įtikėję pusėtinai geru gyvenimu, rengdavome vieni kitiems, ką nors taip tiesiai prisipažinti. „Nekenčiu“ man sakė: drąsi, net pramuštgalvė. Šypsena kalbėjo: „Atleisk man“ ir „Aš tave pakerėsiu“.

Buvo nubrėžtos pirmos pirmojo eskizo linijos.

— Aš turiu viskio.

— Nesirūpinkit.

— Ir džino. Tik dėl toniko nežinau.

— Tikrai nesirūpinkit. — Ir vėl nusišypsojai, šįsyk įžūliai, lyg sakydama: „Kokia esu, tokia esu“. — Vis tiek vėliau eisiu į aludę.

— Ar dažnai einat į aludę?

— Visi Kenedžiai geria. Kiekvienas tai žino.

Tau išėjus netrukus pasižymėjau užrašuose, kad tuos žodžius ištarei „kiek pavargusiu balsu“.

Tu nervinaisi. Manei, kad paaiškėjo apie premijos pinigus.

— Prašom sėstis, — parodžiau į „tavo“ krėslą, nors jame sėdėjai vos vieną kartą. Deja, nepaisydama mano mosto, atsisėdai ant kietos kėdės. Užsidėjai koją ant kojos ir viršutine ėmei makaluoti — man anuomet pasirodė, kad nekantraudama greičiau išeiti. Tamsus tavo veido ovalas priešais šviesą. Laisvai užkritę plaukai.

Buvai apsitempusi melsvus džinsus, berods ką tik išskalbtus, vilkėjai „jūreiviškais“ marškinėliais baltais ir mėlynais dryželiais; susijuosusi siauru raudonu plastikiniu diržeeliu, apsiavusi skaisčiai raudonais bateliais. Aš

pagalvojau, — jei įmanoma galvoti ir atgaline data, ir esamuoju laiku, — galimas daiktas, pagalvojau, kad man būtų labiau patikusi tavo ankstesnė apranga: oficialesnė, moteriškesnė, šiek tiek senamadiškai gundanti. Bet man ir taip buvai graži. Viena marškinėlių petnešėlė nusmuko, ir, be to gležno liesučio petelio, daugiau nieko nebemačiau. Aišku, nespoksojau į jį visą laiką — kažkodėl buvo drovu į tave žiūrėti. Tačiau per tą antrąjį susitikimą mano namuose aš dievinau tavo kairįjį petį.

„Ko aš čia?“ Šį klausimą pabrėžė visa tavo figūra. Kūnas ir poza lyg virto klaustuku.

— Turbūt stebitės, kodėl pasiunčiau raštelį, prašydamas šįvakar užsukti.

Tu suklusai. Sustingai. Žaibiška ir pikta reakcija. Išgaravo visas kambaryje tvyrojęs manieringumas ir minkštas lengvumas, sakytum viščiukų pulką būtų užpuolęs vanagas ar gatvės chuliganas įrioglinęs į kultūringą barą. Žiūrėjai į mane budriai, įdėmiai ir šiek tiek piktdžiugiškai. Pajutau — ir paskui užrašiau — šaltelį, kaip tau pašiurpo oda. Bet buvai nuostabi ir netarei nė žodžio.

— Suprantat... — ėmiau kaltai mekenti. Man pasidarė bloga. Tiktai nenubaidyk, it plaktukas tukseno mintis. — Jūsų istorijos mokytojas... aš kalbėjau su ponu Skeliu... Jis priklauso Rotary... Sakė, jog esate viena iš gabiausių jo mokinių, kada nors buvusių toje mokykloje. Taip ir pasakė. Labai nusiminė, kai nusprendėte ją mesti.

Tu ir toliau tylėjai. Dabar suprantu — manei, kad aš apsišniukštinėjau ir ketinu tave kaltinti. O, tie švariai susintetinti planai! O, tos lentelės ir tikslios datos, ir preciziški pogrupiai! Kokia man iš jų nauda? Maldauju, neišeik, tiek tesugebėjau galvoti. Maldauju, pabūk.

— Aš ir su kitais pašnekėjau, — vis giliau klimpau: juk tu nemėgai būti aptarinėjama jokiam kontekste. — Visi jus labai gyrė. Labai. Būtumėt galėjusi įstoti į gerą uni-

versitetą. Ponas Skelis minėjo Oksbridžą. Bet jūs sugalvojot mesti.

Ir tada mano laikysena ar žodžiai tave nuramino ir tu staiga nusiraminai. Kambarį vėl užplūdo mano draugiškumas.

— Reikėjo anksčiau mesti, — pasakei.

— Kodėl?

— Tai ne man. Ir niekad nebuvo.

— Bet kodėl gi?

Tu purtei galvą sučiaupusi, beveik suspaudusi lūpas. Ir visas atsakymas. Nebeišmaniau, kaip toliau vairuoti pokalbį, ir tu — nepaskutinį kartą — manęs pasigailėjai.

— Taigi jūs norite suteikti man dar vieną galimybę.

Atspėjo mano užmačias, šelmė.

Aš pradėjau kažką murmėti, kaip man reikia žmogaus, kuris spausdintų man straipsnius, padėtų daryti katalogą, retkarčiais lydėtų į ekspediciją. Tai man būtų didelė paspirtis, — aišku, aš mokėsiąs, — darbo valandos absoliučiai laisvos: gal koks vakaras, šeštadienio rytas ar pavakarys, paskaita, viena kita sekmadieninė ekskursija į Ežerų kraštą... Tu leidai man kamuotis, bet kai nunėriau galvą ir pritilau, pamačiau, kaip tavo gražiuoju veidu nuslinko švelni — gal klastinga? — laimėjusios mokinės šypsena, kurią dievinau... Dar pasakiau iš naujo perskaitęs konkursinį rašinį, labai įspūdingas, su tokiu talentu reikėtų...

— Supratau, — pasakei.

„Supratau“. Ar toks trumpas sakinukas yra kam nors davęs šitiek vilties? Vos tau išėjus, puoliau prie savo užrašų sąsiuvinio, apsvaigęs nuo meilės galimybės. „Supratau“!

Po to dvi dienas tavęs nemačiau. Visada manysiu, jog tyčia šitaip darei. Eidavau į miestą tomis valandomis, kai garantuotai turėdavau su tavim susidurti, bet tu manęs vengei. Kad ir kaip vėliau protestavai, žinau — tyčia taip darei. Ir — kadangi šis dokumentas turi būti sąžiningas —

taip elgeisi norėdama mane paerzinti ir uždegti. Gal iš dalies ir nesąmoningai. Tuo laiku dar nebuvai pilna save suvokiančio moteriškumo gaivalo. Tomis pirmosiomis dienomis dar turėjai kažko mokiniška; nors gailėjaisi tų dvejų metų, nuo šešiolikos iki aštuoniolikos, praleistų vidurinėje, jie nepraėjo be pėdsako, dar nebuvai pamiršusi žavių, juokingų ir nenorom žiaurių mokyklinių žaidimų. Todėl ir kankinai mane slapstydamasi.

Tau pasisekė. Aš save laikiau suvedžiotu kvailiu. „Supratau". Žodis, tą pačią akimirką virtęs talismanu, dabar skambėjo kaip pašaipa. Miklus išsisukimas, ironiška išėjimo replika, pasišaipymas arba, dažniausiai pagalvodavau, išvis niekas — tiesiog trys skiemenys pokalbiui užbaigti. Tas dvi dienas blaškiausi tarp įsiūčio ir nevilties. „Niekad tavęs nematyti!" (tau nei šilta, nei šalta?) grūmėsi su „Niekad tavęs nematyti?" (tikrų tikriausias skausmas man).

Tebesaugau tuos momentus, nors nenoriu į juos gilintis. Juodi rytmečiai, juodos naktys, gožiamos paniško supratimo, kad jau visą likusį gyvenimą niekad nebūsiu su tavimi. Nebebus pašėlusio mylėjimosi, bučinių, nuo kurių stiprumo ir į juos dedamos prasmės sakytum priklauso, bus ar nebus pasaulyje tiesa; sekso, kurio švelnumas ir aistra paralyžiuoja vaizduotę, nebebus tūkstančio banalių bendro buvimo atradimų, užpildančių visą dieną, — ir tokių dienų nebebus. Nebeplauksiu per valandas jausdamas, kaip kiekviena minutė panyra į mūsų buvimą kartu. Dabar dienos tokios bergždžios ir seklios, irzliai klupinėju draskomas kiekvienos minutės. Tik tuomet, kai šitai rašau ar gurkšteliu dar šlakelį iš savo vieno butelio per dieną (kartais darau apgavystę ir nusiperku daugiau); tik kai atidengiu praeitį ir įžengiu į ją... bent kiek... prarandu jautrumą? Nuskausminama siela? Man reikėjo būti archeologu. Aš ir esu archeologas. Tu esi mano septyni Trojos miestai. 5.10 ryto, ir aš sėdžiu prislėgtas meilės tau. Žinau, kad visą gyvenimą nešiu granitinę jos naštą. Ir šito

noriu: geresnio gyvenimo negaliu turėti. Bet jau pavargau, Bernadeta. Paskutinį lašelį. Į sveikatą...

* * *

Vis dėlto trečią dieną aš tave pamačiau, o tu pasielgei kaip užkietėjusi koketė. Stovėjai su Teresa šalia Midlhemo mėsinės, kur kitoj pusėj fontanas ir Aukštutinė gatvė kerta Karaliaus gatvę. Pamatei mane ateinant — IR NUSIJUOKUSI NUBĖGAI. *Nubėgai* — už kampo. Pasijutau kaip basliu trenktas. Apsidairiau — ieškodamas pagalbos? Ar norėdamas įsitikinti, kad niekas nepastebėjo mano pažeminimo? Nesąmonė. Nedidelio Šiaurės Anglijos miesto praeiviai ėjo kaip ėję savo reikalais, be to, kas tada žinojo apie mano jausmus? Kodėl man atrodė: a) kad kas nors žino? ir b) kad kam nors rūpi? Visa, ką nuveikiau, — kol kas, — tai paprašiau patalkinti — ištiesiau draugišką ranką darbininkų klasės (net labai) mergaitei, kad galėtų toliau mokytis. Ir galėtų papildyti savo aukso puodą kelionei į Paryžių! Aš saugus. Tad pasileidau prie gatvės kampo.

Tu buvai dingusi. Baigta.

Miestas buvo išvarpytas akligatvių, kol pažanga ir planavimas juos bent kiek užtušavo, tačiau tebeliko daugybė arkų, atsiveriančių į vingiuotus viduramžių skersgatvėlius ar aiškias septyniolikto amžiaus kelių liekanas, taip pat parkingą ir kažkokio fabrikėlio statybvietę. Tu galėjai nubėgti bet kur. Buvo pietūs, turgaus diena, miestas pilnas žmonių. Prisimenu, kaip spoksojau į Midlhemo mėsinės kruvinas skerdenas ir kraujinės dešros gabalus, muštinius su įsmeigta plastmasine balta kainos kortele, kraupiai susuktas garsiosios vietinės dešros ringes, liepdamas sau nepamiršti orumo. Įtūžęs, kad pavyko į tave tik dirstelėti. Ragana!

Vienintelis būdas tau pagauti buvo iššukuoti visas tas apleistas gatviūkštes. Aš ir šukavau. Pamaniau, kad pa-

klaustas, ką veikiu, visad galiu pasiteisinti renkąs istorinę medžiagą. Aš net išsitraukiau dienoraštį ir šratinuką ir retkarčiais sustojęs mąsliai pasižiūrėdavau į kokį pastatą, kažką užsirašydavau! Kaip nedidelė jachta, galynėdamasi su vėtra, laviravau gatve pirmyn atgal, išnardžiau visą painų miesto centrą. Viskas veltui. Du kartus tariausi išgirdęs tavo juoką ir tolyn nutrepsinčias kojas. Aišku, miestą tu pažįsti kur kas geriau už mane. Per vėlai toptelėjo mintis užsukti į aludę. Turbūt nė neįtariau, kad per pietų pertrauką galėtum ten eiti. Aštuoniolikmetė. Kukli laureatė. Naujai iškepta tarnautoja. Neeilinių gabumų moksleivė, pirma laiko apleidusi mokslo dirvonus. Tačiau tu buvai valkata, Pasienio ir klajojančių meistrautojų, gal net čigonų padermės. Kenedi. Parkėblinau baisiausiai susikrimtęs ir parašiau tau tą pirmą piktą laiškelį.

Tu pasirodei tiksliai paskirtu laiku.

* * *

— Jūs mane pamatėt ir pabėgot.

— Aš nemačiau.

— Netikiu.

— Aš išeinu.

— Paklausykit...

— Atėjau čia ne tam, kad mane išvadintumėt melage.

— Tad ko atėjote?

— Sakiau, kad mane sudomino jūsų pasiūlymas.

— Negalėjot manęs nematyti.

— Kodėl? Ar mojavot raudona vėliavėle?

— Aš jus mačiau. Nusijuokėt ir pabėgot.

— Kodėl turėjau pabėgti?

— Nes... nes... — Buvau išbandęs tiek visokiausių kombinacijų, kad viens du galėjai pasirinkti, bet šitaip išsigindama privertei mane suabejoti.

— Nagi, sakykit — kodėl turėjau nuo jūsų bėgti?

Iš tikrųjų kodėl? Tuo laiku buvau ne kas kitas, kaip truputį keistokas geradarys. Miesto šulas. Galintis pasisavinti tavo laiką lygiai taip, kaip mokytojai ar kunigas. Tu manęs paklausei lygiai taip pat negalvodama ir pareigingai. Mano siūlymas tau buvo ne daugiau kaip priedas prie Rotary premijos. Išties — ko gi nuo manęs bėgti?

— Nežinau, — graudžiai atsakiau. Be abejo, žinojau! Tu koketavai. Aš neklydau! Ir tai buvo saldu — skausminga, bet pakankamai nekalta. Tačiau tu visad šitai neigei. Dabar, aišku, mane tat guodžia. Tu norėjai išsaugoti mudu jungiančią giją ir bijojai, kad melas jos nenutrauktų. Kai šitaip atkakliai tvirtinai melą, — pasinaudodama visais nemenkais nuoširdaus neigimo sugebėjimais, — trauktis nebebuvo kaip. Tipiška, jog tuomet puolei.

— Kuo jūs mane laikote?

— Aš nesakiau, kad...

— Šitaip elgtis. Tiesiog gėda. Tikriausiai mane laikot šiukšle. Mano tipą. Mano šeimą.

— Bernadeta, nereikia... Man taip pasirodė.

— Gerai. Bet kodėl nusprendėte, jog aš pabėgau?

O, gudruole Bernadeta... Visad galėjai vėl įkišt mane į ugnį, ugnį, kuri mane degino. Raičiausi ant tavo malonės iešmo, o tu sau iš lėto jį sukiojai.

— Sakau, nežinau. Gal todėl, kad apie jus galvojau.

— Ir ką gi jūs apie mane galvojote? Neatrodo, kad ką nors gera.

— Kai išėjot iš šio kambario, apie jus tik ir galvoju.

Tu apsidairei po kabinetą, lyg jo sienos būtų slapčia klausęsi mano prisipažinimo. Tu patylėjai — lygiai tiek, kad aiškiai pajusčiau, jog mano žodžiai pasiekė tikslą ir yra užfiksuoti.

— Rytoj Karlailyje mugė, — pasakei. — Paplūdimyje. Kodėl negalime nuvažiuoti?

Mugė! Kaip toli praeityje liko prisiminimas tų dienų, kada į mugę eidavau su džiugiu lūkesčiu. Ten, už karjeros, už savo klasės, už kelių tos klasės pakopų, už padorumo

užtvarų. Įpročiai tapo sudrausminti taip, kad atitrauktų nuo vaikystės, kai mugė būdavo įspūdingiausias metų įvykis. Aš beveik išmokau savo laimėjimus matuoti nutolimu nuo panašių dalykų.

Man dabar mugė buvo meškų narvas, gaidžių kirstynių arena, pienburniškas siausmas, dalis angliško viešojo vandalizmo. Aš iš to išsiropščiau ir priklausau naujajai, dvidešimto amžiaus pabaigos — „mes visi esam vidurinioji klasė“ — Anglijai, kuri puoselėja ramius, bet nepigius malonumus, nuo masinių pomėgių linksta prie individualių, atranda pasitenkinimą dvasiniuose dalykuose ir storžievišką prasčiokų mugės energiją, — kad ir kokią falstafišką (Šekspyro pienburnio), kad ir kokią vaisingą, — nustumia šonan. Mugė buvo nevalyvas žvėris, išgrūstas iš mano saugios namų savininko teritorijos. Aš labai sunkiai dirbau, kad jį išgrūsčiau. Mugė — tai baimė.

— Galėsime ten susitikti, — geraširdiškai pasiūlei, numanydama, kad baisiai susijaudinsiu svarstydamas, kaip tenai nukakti, kaip tave nuvežti, kur paimti, kaip paaiškinti (jei reikėtų aiškinti, — deja, reikėtų), kad šitai gali būti negrįžtamas žingsnis. Ar aš jam pasiruošęs?

Kaip vėliau ne vieną kartą, tavo skvarbi intuicija buvo neprilygstama.

— Yra ten toks Paplūdimio centras. Kur vyksta koncertai. Galėčiau jūsų laukti prie durų apie ketvirtą valandą. Aš ir taip važiuočiau į Karlailį apsipirkti.

Net pastarasis sakinys buvo kilniaširdiškas. Nemanykit, jog dėl jūsų turėsiu kokių nors nepatogumų, norėjai pasakyti. Tačiau kvietimas tebegaliojo.

— Paplūdimyje kitados viešai kardavo nusikaltėlius, — pasakiau — kodėl? Vienas Dievas žino.

— Tuomet sutarta. — Tavo šypsena, — ta meilioji, — galva kiek palenkta, akys pakeltos, šviečia dantų kraštelis, plaukai nuslydę ant kaktos, išraiška švelni, be pašaipos. — Jei pamatysiu jus, gerai. Jeigu neturėsite laiko, ne bėda.

Tu išėjai, bet prieš tai vos susilaikei nepriėjusi pabučiuoti. Prisimeni? Visad šito gailėsiuos. Sustabarėjusioji mano dalis, matyt, įsitempė, tačiau tu išėjai neprikišusi man nė vienu žodeliu. Nepabučiuota.

* * *

Tu man pamelavai. Privertei pasijusti kaltu. Per greitai ir man labai nepalankiame kontekste primetei savo valią ir ištraukei iš manęs meilės prisipažinimą. Užgriuvai mane ne šiaip sau išbandymu. Jei bus graži diena, į mugę suplauks šimtai, tūkstančiai žmonių, tarp jų gali pasitaikyti du trys, kurie mane pažįsta, — ką gi jis čia veikia su Kenedžių mergiote?

Vadelės atsidūrė tavo rankose, nors dar nenorėjau to pripažinti.

6

Pirmutinis dalykas, kurį pastebėjau, ir vienintelis dalykas, į kurį žiūrėjau visą popietę, buvo maždaug dviejų sprindžių ilgumo. Juodos vilnos su kažkokia sintetika mini sijonėlis, aptempęs tau šlaunis ir užpakaliuką, kaip žievė obuolį. Sakei pigiai pirkusi per išpardavimą. Nukniaukei. Man rodės, kad visų akys prikaustytos prie jo. Žinau, buvo tokia mada, bet, mano supratimu, tik tu buvai taip atsidengusi. Nors ir taip jau begėdiškai striukas, porą kartų dar pasikėlė. Man pasirodė, — buvau įsitempęs kaip styga, — jog tu be galo atsainiai jį patempei žemyn, kad paslėptum po juo boluojantį baltų nėrinių ruoželį — tiktai KLUBŲ JUOSTELĘ! Kur žengėm, jaučiau, kaip daugybė godžių žvilgsnių slysta aukštyn tavo šlaunimis. Šimtų jaunų vyrų, ryjančių tą stamantrų įdegusį kūną, gei-

duliai — ir aš, bejėgis su nauja žalia striuke, lyg ir įpareigotas ginti tavo garbę, — silpnutė gynybos linija tarp tavęs ir masiško seksualinio smurto. Išgyvenau siaubą, kokio nebuvau patyręs daug daug metų: šleikštulys perdžiūvusioje gerklėje, baimė pažiūrėti kam nors į akis, pastangos — *visą laiką* — nedrebėti — troškimas, troškimas, troškimas, kad visa tai baigtųsi.

Tu šūkavai ir klykavai po mugę, kaip kaubojus per rodeo. Šokinėjai, spiegei ant Mirties sienos, trankei elektrinius automobiliukus, švaistei pinigus vaisių automatams ir dainavai, Didžiajam ratui it stebuklingam lankui sukantis viršum miesto. Jauni bernai tatuiruotomis rankomis apstoję spoksodavo ir lervindavo iš paskos; šaudyklose poškėjo šautuvai; apskurusi naujosios Anglijos minia stumdėsi ir malėsi vietoje, kur per aštuonis šimtus metų buvo kankinta ir ketvirčiuota aibė panašių į šiuos žmones. Į tave skrido slibinas — į gyvą taikinį, tamsųjį angelą, pavojaus epicentrą. O aš, tirtantis šventasis Jurgis stropiai išlygintomis mėlyno velveto kelnėmis, prisidengęs skydu — nupiginta striuke. Mes išėjome po keturiasdešimt penkių minučių, tu nešeisi cukraus vatos kuokštą, aukštumo sulig sargybinio prie karalienės rūmų kepure, aš net ėmiau drebėti iš palengvėjimo, kai atsikabino paskutinė tatuiruota furija ir mudu pasiekėme saugų raudono dvejų metų „Volvo" prieglobstį. Bet šitos kojos!

Ar taip greit išėjai manęs pagailėjusi? O gal paprasčiausiai staiga užsiplieskęs didžiulis džiaugsmas sudegė kaip fejerverkas? Galbūt ir *jie* manęs pasigailėjo, vyrukai atlapotais marškiniais, nudegę raudonomis dėmėmis nuo karštos keleto dienų saulės: pamanę, jog aš — tavo tėvas, ir todėl neperžengę ribos? Storžieviškų šauksmų ir nešvankių kvietimų prisiklausiau — baisybę, — tačiau tu mane apgynei. Visiems šypsojaisi, o kartą drėbei atgal tokį keiksmų tumulą, jog tavo persekiotojas užsičiaupė, jo sėbrų patyčios — nutilo.

— Tau nepatiko, ar ne?

Mes stovėjome abipus automobilio ir šnekėjomės per viršų. Aš norėjau į vidų, kur saugu. Mugė kunkuliavo pernelyg arti.

— O gaila.

— Kodėl?

— Man visa tai svetima.

— Na, ir kas?

— Tie žmonės linksminosi. Aš negalėjau prie jų prisidėti — jų bijojau, jeigu nori žinoti.

— Aš stebiuosi, kad tu nebijai prisipažinti. Mačiau, kad tau baisu. Betgi nepabėgai, ką?

— Nepabėgau.

Įtampa trenkė kaip pavėluotas šokas. Staiga sudrebėjau ir užsirėmiau ant įkaitusio stogo.

— Tau bloga?

Tu apėjai automobilį iš priekio ir apkabinai mane.

— Tu virpi. Visiškai drebi. Dieve, kokia aš savanaudė ragana. Štai.

Tu prispaudei mane prie savęs, prie krūtinės, prie savo šlaunų, apkabinai rankom kaklą, galvą padėjai ant peties, kaklą man kuteno tavo vešlūs plaukai. Pajutai mano kietumą, bet nereagavai.

— Nežinau, ką turi apie mane galvoti, — pasakei.

— Prašau. — Būk gera, nejudėk, nejudėk. Prašau.

Tą akimirką iš pasaulio nieko daugiau nenorėjau, kad tik taip stovėtum, lygiai, o, lygiai taip pat kaip dabar. Dingtelėjo senamadiškas žodis, ir aš jį įsidėjau galvon, kad paskui užsirašyčiau. Palaima.

Ir tu paklusai. Žinojai, ko aš noriu, ir man davei. Tu tai mokėjai ir darei šitai daugybę kartų. Aš tapau tavo sugebėjimų vergu.

— Aš nesupratau, — pagaliau tarei švelniai pasitraukdama nuo manęs. — Maniau, tik pokštas.

Atrodei suglumusi ir rimta. Magdaleną pakeitė madona.

— Tuomet iki pasimatymo.

Tu nusigręžei eiti.

— Bernadeta...

— Nenorėsi, kad kas nors pamatytų automobilyje su manim.

Tu neklydai. Bet rinktis nebuvo iš ko. Stovėjau pastiręs nuo geismo, tebejausdamas tavo artumą.

— Galėtume kur nors išgerti. Toks gražus vakaras. Kaimo aludėje.

Vėl atidžiai į mane pažiūrėjai. Tada parodei į savo mini sijonuką ir šyptelėjai.

— Su šituo? — O taip, pamaniau, o *taip*. — Palūkėk, — tarei. Iš plastmasinio maišelio su pavadinimu parduotuvės, kurioje buvai pirkusi savo žavingąjį mikrosijonėlį, išsitraukei džinsus, įlipai į juos, užsitraukei ant šlaunų ir nusivyniojai sijoną, įkišai maišelin, bet aš dar spėjau pasigrožėti tavo bedieviškai šykščiu apatiniu rūbeliu.

Nusivežiau tave į Šiaurinius kalnus, aludę, pavadintą „Airebio saulė", važiuodamas pasižadėjau tau nepasakoti, ką apie šias vietas rašė Kitsas. Nenorėjau būti naujuoju Pigmalionu. Tokiu ankstyvu laiku baras dar buvo tuščias. Užsisakei šviesiojo alaus (atsižvelgdama į mano neva aristokratiškas manieras). Aš surizikavau paimti butelį „Gineso", bet paskui perėjau prie apelsinų sulčių, nes bijojau prarasti vairuotojo pažymėjimą.

Na, o rizika būti su tavimi? Kokiam pažymėjimui gresia pavojus?

Tu elgeisi kaip kukli, padori moksleivė. Joks žmogus, stebėdamas mudu (niekas nestebėjo), nebūtų įžvelgęs ko nors daugiau negu platoniškus ir gerokai santūrius santykius tarp banko valdytojo (pensininko) ir mergaitės, amžiumi tinkamos jam į dukteris. Kas galėjo įžiūrėti, kad banko valdytojo tarpkojį drasko saldi kančia, o pavyzdingoji gimnazistė planuoja savo ėjimus ne prasčiau už Romelį? Nebetverdamas prabilau apie Kitsą ir kitus, kurie Ežerų kraštą pavertė literatūriniu muziejumi. Ir neprašoviau. Tavo mokytojai neperdėjo. Dalyką išmanei ir netru-

kus tvirtai atsistojai ant žemės, kurioje galėjai nušluostyti man nosį. Nejau ši jaunutė galvota moteris kalba apie šventąjį Mykolą ir aštuoniolikto amžiaus piemenėlius, kad jie buvę *daug* nelaimingesni už Vordsvorčio herojus, tokius pačius pasileidėlius, degančius orgastine ugnimi, kuri įaudrino plėšriuosius visos mugės patinus? Taip, kalba, ir tiesiog nuostabiai. Tu tikrai nuostabi. Nėr į tave panašios. Nors esi tokia jauna, tavyje tiek daug skirtingų moterų. Iš kur tu atsiradai?

Grįždami aukštai vingiuojančiu keliu, sustojome pasižiūrėti, kaip pro retų debesėlių marlę viršum Vakarinių kalnų saulė sunkia pastelinius rausvus ir violetinius tonus. Beregint jie nuraudonijo — saulė sudegino pasteles, — ir tu, išlipusi iš automobilio, paėjėjai atšlaite aukštyn, susigūžusi ir susidėjusi ant krūtinės rankas. Atrodei atgailaujanti — o gal tik buvo žvarboka?

Kaip aitvaras, traukiamas už siūlo, kaip hipnotizuotojo auka, kaip nakviša sekiau, kur tu vedei. Tu nuvilkai man striukę ir patiesei ant žemės, kiek prisimenu, labai tvarkingai. Po to atsigulei aukštielninka ir pažiūrėjai į mane, ir aš perdžiūvusia gerkle, svaigstančia galva, tą dieną antrąsyk pakraupęs, suklupau bijodamas tave paliesti.

* * *

Tada ir turėjau sustoti. Aš dusau, Bernadeta, nuo to pirmojo karto prasmės. Buvau toks susinervinęs, toks negrabus, taip bijojau „neįtikti“, taip troškau „įtikti“, nežinodamas — abejonės varstė galvą kaip tos strėlės Azenkūro mūšyje — tiek daug dalykų apie save, apie tave, apie tai, ko norime tu ar aš, ar abudu, springdamas iš geismo ir siaubo ir bemaž neliesdamas tavęs. O tu? Ką tu darei? Suėmei delnais man galvą ir prispaudei lūpas prie savo krūtinės; pažadinai mane ir nukreipei į save, ten laikei ir tramdei, ir *mokei* mane; *tu*, vaikas, *mane*, suaugusį. Davei man pirmą pamoką, kaip tave mylėti, mylėtis su tavi-

mi, palaukti, kol labiau sukietės, ir tuomet lygiau, ritmingiau, aistringiau judėti, po to vėl nurimti. Tu atskleidei mano talentą, kurio net neįtariau turįs, ir tą vakarą, nuoga ant nuogo šlaito, tu jį atradai, ir galų gale aš atsidūriau viršum tavęs, pasirėmęs ant rankų, ir tave tikrai, be jokio apsimetimo, lygiai kaip ir mane, pagavo ne sekso, meilės kvaitulys — sakau „meilė", nesvarbu, kaip tą žodį keiktum. Aš tai galėjau — su tavim, tik su tavim, ir *šitaip*, va *šitaip*. Viešpatie, kaip tai atsitiko? Ir kad taip *ilgai* — kaip niekad, ir kokie tiktai komplimentai sau nepraskriejo mintyse jau tą pirmąjį kartą — ir vėliau, sutemus, antrą sykį po užtiesalu iš automobilio („Dar, gerai?" — pasakei ir prisitraukei mane). Man buvo galas. Tą vakarą, brangioji Bernadeta, per tave man atėjo galas. Nuo to vakaro jau buvau dalis tavęs ir būsiu, kol gyvenimas nuslys už horizonto kaip toji varinė saulė.

Aš, tu, jis, ji, mes, jūs, jie.

* * *

Per trumpai nupasakojau. Papasakojau, kaip buvo pirmą kartą. Noriu aprašyti, kaip buvo antrą, kai pajudėjo žemė ir visos romantiškos meilės banalybės, įsiėdusios į mane ir tave.

Pabandysiu, nes tai man reiškia ir tebereiškia šitiek daug. Jei reikėtų išimti iš viso gyvenimo vieną atkarpą, ją atgaivinti ar turėti, ar nusinešti anapus barjero, nesvarbu, kas tenai lauktų, pasirinkčiau tuos kartus, kai buvau tavyje. Tai su niekuo nepalyginama. Tuomet labiausiai jausdavau, kad esu gyvas, — ne šiaip „užsiimdavau seksu"; tai neturi nieko bendra su „elementariu seksu". (Galbūt žmonėms sunku apie tai rašyti dėl pačių žodžių — „meilė" yra be galo talpi sąvoka: barškaliukas, niekniekis, šablonas, melas, prekė, kompromisas, pralaimėjimas, savigyna, pokštas, tuščias žodis, išniekintas, sumaitotas, durtuvais subadytas žodis, ištižęs, nuvalkiotas žodis, iškankin-

tas žodis, bestuburis, sutartinis žodis, slaptažodis, šuniškas žodis, nepasikliauk juo — nepatikimu, neįtikimu, atsitiktiniu. O „seksas“ — dar blogiau.) Tačiau tai buvo seksas, bet buvo ir meilė. Užsiimdamas seksu supratau, kad sugebu. Sugebu mylėti. Iš dviejų kūnų, dviejų protų, makšties, varpos, krūtų, pirštų, lūpų ir liežuvių, dviejų — viena būtybė iš dviejų, kaip yra pasakyta. Nauja. Atsiranda. Suverpiama kaip šilko gija iš šilkverpio vidurių.

Meilė yra aprašyta su skausmu ir praradimo neviltimi. Jos netektys, nusivylimai, neteseti pažadai ir nesėkmės, ir neįveikiama neišreiškiamų dalykų siena jaudina daugelio rašytojų vaizduotę. Žinau, kad šitaip gali būti. Visą gyvenimą žinojau, kad šitaip gali būti, ir maniau, kad nieko daugiau. O dabar štai. Būdamas jaunesnis skaičiau keletą Henrio Milerio knygų, — „Atogrąžos“, — ir tai jau buvo šis tas. Tačiau net ir tada, — o jau koks paniekinamas tonas, — be viso kito, įspūdingiausia buvo Milerio penis (dar vienas netinkamas žodis) ir jo arkliškas stilius. Aišku, baisybė sadistiško, pornografiško, pašėlusio raitymosi ir voliojimosi. Nieko gera. D. H. Lorensas bandė, ir gan įtikinamai, — tačiau net jis vietomis įkyrus. Žinoma, jis turi pornografijos: bet ne tai svarbu — svarbu *tai*, jog ne ji svarbiausia.

Ne. Arba neįmanoma smulkiai aprašyti aistringo lytinio akto, arba įmanoma tik aliuzijomis, užuominomis ir metaforomis. Atviri žodžiai sukelia kikenimą ir kvailas šypsenas, todėl autorius, bėgdamas nuo šito, — bėgdamas nuo klaikiausio siaubo būti išjuoktas! — vengia šios temos. Rašo visaip, tik ne „rimtai“. Tačiau kas gali būti rimčiau ir tuo rimtumu jutimiškai gyvastingiau, kaip meilės aktas? Šiame „rimtume“ gali tilpti visi gyvenimo malonumai. Taigi įspėju, brangioji Bernadeta, kad pabandysiu tau papasakoti, kaip tave mylėjau, ne — kaip mes gyvenome seksu ir meile (taurūs žodžiai), ir jų lydiniu, kurio nemoku pavadinti. Juos atskirti, regis, ir yra didžiausias keblumas. Meilė praslysta, nepripažinta sekso;

seksas galuojasi nepaisomas meilės, o ta trečioji jėga, lydinys, nesiduoda įvardijamas taip pat gudriai, kaip kad dažniausiai nesiduoda pasiekiamas.

Pasigėrėk, Bernadeta, kokiu ekspertu mane pavertei! Aš tyrinėju, vedu užrašus. Pagaliau savyje atradau talentą, kuris man teikia džiaugsmo. Galėčiau grįžti ir perrašyti tą kartą ant kalno šlaito. Galėčiau iš lėto judėti jame, kaip iš lėto judėjau tavyje, — paskui stabtelėti ir staigiai nerti, kad sprogtų reakcijos spazmas. Visa tai galėčiau, bet tegul palaukia. O čia tik užrašysiu, kad aną 1989 metų gegužės pabaigos vakarą ant aukšto kalno atšlaitės mudu tapome dvinugariu žvėriu, ir tai buvo didžiausias pasaulio stebuklas.

* * *

Norėčiau pridurti dvi pastabas: suprantu, jog šitiek daug praleidžiu, — mat yra mažytė tikimybė, kad šitai skaitydama gali susigėsti, jei aprašysiu detaliai, kaip viskas vyko minutė po minutės. Šiuo metu aš jau įstengiu atkurti tą pirmą vakarą bemaž minutė po minutės. Mes trupučiuką pasivaikščiojome šviečiant mėnuliui, švelniai apsikabinę kaip viens kitu besirūpinantys ligoniai, — ir aš tau papasakojau apie senamadišką paprotį vaikštinėti mėnesienoje, prisimeni? Tavo juodos akys, juodi plaukai, balta oda — stovėjai nuoga ir juokeisi, žinojau, kad švelniai, kol aš, negalėdamas patikėti, žiūrėjau į tai, kas buvo prieš mane, — net svajonėse to nepamatysi. Tu sukryžiavai ant krūtinės rankas ir lėtai apsigręžei. Tavo balta oda švietė tamsėjančių kalnų fone. Tas vaizdas absurdiškas, perdėtas ir dabar tebejaudina lig ašarų. Jis užstoja daug mano kančių. Tada mes dar buvome nekalti. Tavo oda buvo baltesnė už mėnulį.

Tu mane pagyrei, kad esu „pajėgus“. Labai aiškiai šitai pabrėžei, ir aš pasijutau devintam danguj. Lig tol nebuvau susilaukęs tokio komplimento. Žinojau, kad esu raumeningas, o nuo vaikščiojimo po kalnus organizmas sklandžiai

sustyguotas. Niekad šitaip nepravertė išvykų į kalnus rezultatai! Kokie keisti gali būti mūsų veiksmų padariniai! Eidavau į kalnus norėdamas praskaidrinti gyvenimą, kuriam santuoka grasino pragaištimi, ir ekskursuodamas užsiauginau raumenis ir išsiugdžiau ištvermę, vėliau padėjusius atlaikyti tavo jaunystės jėgą ir jai prilygti.

Kita pastaba? Dar vienas žodis. Turiu jį parašyti. To žodžio aš vengiu, nors žinau, kad net geriausi, išgirtiniausi rašytojai jį vartoja, ir dažnai. Vis tiek jo nekenčiu. Pripratęs jį matyti, bet ištarti — ne, rašyti — ne. Tačiau tą vakarą jis buvo. Tiek įvykių, tiek gijų tau atskirsiu ir vėlei supinsiu, bet vienai iš jų, ant tos plonytės velėnos, po kuria slūgso pirmoviniai skalūno luitai, tiko ir *fuck*. Kodėl šitokiu metu, kai dvidešimtą amžių tampo provokacijų, pakvaišimo, taršos, suiručių ir agresyvaus nepasitenkinimo konvulsijos, man taip skaudu rašyti šitą žodį — kaip ir ištarti viešai? Jaučiuosi suteršęs puslapius, sutepęs savo rašinį. Laišką, kurio nebeskaitysi, nebegalėsi skaityti po šito, nes įtariu, kad ir tu tikriausiai jį numesi. O gal tai tik rodo mano amžiaus ir kartos žmonių pagarbą spausdintam žodžiui? Tačiau spėju, jog ir tau jis pasirodys niekingas.

Tavo broliai ir jų draugai jį vartoja dažnai ir išradingai. Aš pats jį girdėdavau ir su buku atkaklumu kartodavau tarnaudamas kariuomenėje. Žinau, kad naujieji, jauni rašytojai nešykštėdami juo sūdo ir pipirina savo prozą. Gerai pagalvojęs suprantu, jog ir aš turėčiau. Matyt, neleidžia įsisenėjęs mano padermės puritoniškumas. O juk žodis geras. Visai taiklus, jei tik galėčiau nuvalyti nešvankią jo potekstę. Ar tai reiškia, kad man patinka nešvankios potekstės, kad taip ir knieti jas pabrėžti? Šiaip ar taip, šis žodis tinka tam beveik tyliam karštligiškam mylėjimuisi, poravimuisi kalno šlaite — kaip mes sakydavom mokykloje? Primygti, iškrušti, išdulkinti, išdurti, pasijodinėti, gulėti. Viskas gėdinga ir bjauru. Turbūt geriausias *gulėti*. Ir padoriausias — tą žodį dengė padorumo figos lapas. *Gulėti,* ir tiek. Tačiau *fuck* (vėl sudrebu iš pasidygė-

jimo — net ir po viso šito paaiškinimo) — tuo irgi užsiėmėme.

Ir tu pasakei, tris kartus, antrą kartą praskėtusi šlaunis, pasakei (tie žodžiai sudrebino orą kaip sprogimas) — *fuck, fuck, fuck!*

7

Kaip galėjai po viso to daugiau kaip savaitę manęs vengti? Kaip *galėjai?* Kaip drįsai? Bet, Bernadeta, — kaip *galėjai?* Kodėl neturėčiau to rašyti? Maniau, kad esi žiauri apgavikė, pasileidusi kalė (tavo žodis). Manasis buvo „mergšė". Nepamiršk, jog šitame mieste, tavo aplinkoje, „mergšė" yra tiesiog mergina. Aš tai žinojau, todėl nebijojau jo ištarti, supranti? Nors jis šiurkštokas, bet gerai limpa. Jį kartodavau, garbės žodis, šimtą kartų per dieną. Gal tūkstantį. Po velnių! *Kodėl* šitaip darei? Žinau, kad šiandien rašau girtas, bet aš skaitau „Alkoholis ir mūza", daugybė rašytojų buvo girtuokliai. Gal be to negalėdavo apsieiti, jeigu tai — velnias! — bent ką reiškia. Kodėl tu... net atsiminimuose... gerai, aš girtas — net atmintyje... Kodėl nesudedu į puslapį to, kas yra galvoje? Šiaip ar taip, viskas tiesa, tai juk ATASKAITA! Kodėl šitaip darei? Aš tavęs nekenčiau. Niekinau save. Buvau it perkūno trenktas penkiasdešimt ketverių metų vyras, „mylėjęsis" su tavimi kalno atšlaitėje, negalintis tavęs sugauti jokiais radarais. Tu mane varei iš proto ir, *be abejo, žinojai, kad taip bus.*

Puiku. Tu nieko nesakei. Nieko nežadėjai. Visad rasdavai, visad randi, visad rasi dingstį, ketinį, plieninį, kokį tik nori, — geležinį velnio pasiteisinimą, kad tave griausmas, galvodavau, tu Pasienio plėšike, klastinga airių katalikų ir Kambrijos seksmarodiere. Bernadeta!

Aš myliu tave. Nejau nesupranti? Kas kitas tave taip mylės? Kodėl buvai prapuolusi daugiau kaip savaitę? Aš atsidūriau Pragare. Dabar žinau, kas yra Pragaras.

Tu man parodei daug buveinių, ir viena iš jų — Pragaras. Gana. Užbaigsiu butelį ir eisiu miegot. Pustrečio žingsnio — ir bumbt. Ne, negulsiu. Dar trečios dešimt. Nueisiu prie tavo namų, atsistosiu po langu ir užkauksiu kaip šuva...

Ne. Amžinai tavęs nebematyčiau.

Tuomet irgi tavęs nebemačiau.

Aš sukausi ant meilės, sekso ir paslapties vilkelio — kartu su visa palaidūniška gyvenimo visata. Taigi tavo dėka, su tavimi supratau, kad viskas turi prasmę. Kokia toji prasmė, neaišku, bet ji buvo ir mes buvome jos dalis, ir tai buvo gyvenimas. Beprasmiška, bet teisinga. Po to vakaro likau trenktas — žinai kur? Į vidurius, Bernadeta, į vidurius. Išleidęs tave parvažiavau namo ir ilgai sėdėjau kabinete, priveiktas to jausmo iš VIDURIŲ, iš pačios VIDURIŲ gelmės. Tai buvo ramybė. Tikrumas. Tai buvo... tai buvo meilė, Bernadeta, žėrinti ir aiški kaip šitas įkaitęs elektrinio šildytuvo strypas. Tai *aš* tau spinduliavau. Tai buvo lėtai tvinksinti aistros širdis, maloniai šaltos be galo virškinamo pasitenkinimo žarnos, troškimo siurblys, nekantrumo kūneliai, geismo pulsas. Viduriais mylėjau tave, viduriais žinojau, viduriais geidžiau, ir tu — paleidai man žarnas. Perskrodei mane. Kalė. Aš nenorėjau — nekenčiu to žodžio. Nenorėjau. Atsiprašau užu žodį. Nėra gerų žodžių.

***

Nebeatsiprašinėsiu. Papasakosiu, ką dariau.

Pirmą dieną pažabojau instinktą, liepiantį lėkti prie tavo namų, nulydėti į darbą, pakviesti pietų, po darbo vėl vežtis į kalnus. Ir tikrai tiksliais laiko tarpais pravažiuodavau tavo gatve, bet nieko nepešiau. (Įdomu, nors tai dau-

giau pašnibždėjimas į šalį, kad nejaučiau kaltės ir baimės būti pastebėtas. Kaltės nejautimas liudija visišką mano emocinio gyvenimo seklumą, baimės nejautimas — turbūt tvirtą įsitikinimą, kad esu toks gerbiamas bendruomenės narys, jog jei kas nors mane ir pamatys, nepatikės!) O aš rašiau dienoraštį ir svajojau, ką galėtume veikti.

Tą vakarą viską surikiavau, padariau naują planą, nubraižiau naują savo ateities žemėlapį. Antrą dieną žinojau tave išvysiąs, bet tu ir vėl išsisukai nuo manęs. Negirdėti net tavo juoko — taip praėjo trečia ir ketvirta dienos. Tada jau rimtai susirūpinau. Gal tave partrenkė automobilis? Gal pabėgai? O gal tave užgraužė sąžinė ir tu pakėlei prieš save ranką? Nelaimių vaizdai, vienas už kitą baisesni, nušvisdavo tame kaukolės ekranėlyje, kuriame užsidega raudoni signalai, įspėjantys smegenis apie pavojų. Štai tuomet ir paskambinau vienam iš tavo darbdavių (garbė Dievui, ne Kristoferiui, o jo partneriui), norėdamas užduoti neklaustiną klausimą.

Vis dar susinervinęs, pirmiausia paprašiau patarti dėl namų kainų, sodybų kainų, žemės kainų, vieno ar kito rajono plėtros perspektyvų; savo ruožtu ir aš jam kai ką patariau. Banko valdytojai, net išėję į pensiją, truputį panašūs į gydytojus: kiekvienas nori už dyką gauti iš jų kokį patarimėlį. Kai jis pakankamai įsišnekėjo (matai, kaip aš *stengiausi!*), paklausiau, kaip sekasi „Kenedžių mergaitei". Man esą įdomu... Rotary premija... polinkis į mokslą... klausiau, ar galinti man padėti (atsiprašau dėl melo) realizuojant vieną projektą. Tu puikiai pradėjusi, atsakė jis. Punktuali, smagi... „Penkiasdešimt procentų visos sėkmės" — o jei ką ir girdėjęs už kontoros sienų, jų viduje nusiskundimų negavęs.

Ir *ką gi* jis girdėjęs už kontoros sienų? Nesusilaikiau nepaklausęs ir pasigailėjau. Ypač kai jis ėmė minkyti senų prietarų košę: tie Kenedžiai, girtuokliai, sukčiai, vagys, mušeikos, vienas vargas policijai su tais Kenedžiais. Bet ar esi

tenai *dabar*, norėjau paklausti. Prie savo stalo būtent šią valandą, 3.48? Pavėlavau. Jis prižadėjo padėti man, kai norėsiu parduoti namą, paaiškino esąs labai užsiėmęs ir padėjo ragelį. Likau paskendęs neviltyje, kad nepavyko sužinosi, ar esi *tenai* (net šito neįstengiau), — sumišusioje su apsauginiu pykčiu dėl tavęs: kad nusistatymas prieš tavo šeimą kliudo ir tave. Pravažiavau gatve ir vėl tave pražiopsojau. (Tiesiog durys iš kiemo. Nežinojau, kad jų esama. Be to, savaime aišku, pažinai miestą, kaip upėtakis pažįsta upelio krantus: pora švystelėjimų, ir tu saugi.) Ir taip iki pat savaitgalio — pirmąsyk paragavau pažeminimo.

Kaip iš meilės leipstantis berniokas ant dviračio, — bet aš buvau beveik įpusėjęs šeštą dešimtį ir važinėjau „Volvu", — daviausi po kvartalą, kuriame gyveni, vildamasis pamatyti tave nors akies krašteliu. Čia vis dėlto pasijutau išeikvojęs dalį savo kredito. Ko banko valdytojas (pens.) kiša nosį į šį nedraugišką rajoną? Jokios aludės (be to, jis juk negeria, ar ne?). Jokių parduotuvių, tai gal jis čia turi draugų? Gal vertėtų paklausti, ar nepasiklydęs...

Tavęs nė ženklo. Taip ir netapau kvartalo žinovu. Keista, kad toks mažas miestukas kaip mūsų taip ryškiai atspindi Anglijos pokario didmiesčių bruožus: tiesiog krūvon sušluotas centras, gyventojai ištremti į pakraščius, kuo toliau nuo prekybos ir pramogų; dalis kvartalų pamažėle yra, įgaudami grėsmingą išvaizdą: užkalti langai, priekiniuose kiemuose sulūžę automobiliai, nepagydomai atšerpetoję dažai — garantuotas įtūžusio skolininko ženklas. Kenedžiai viešpatavo toje skolininkų karalystėje, bet šito aš dar nežinojau ir, nors kaip kankinausi priblokštas ir ištroškęs, per daug drovėjausi paklausti, kur gyveni.

Tad kurgi pradingai? Buvai išvažiavusi savaitgalį „su mergiotėmis". Į Blekpulą. Tasai savaitgalis buvo pirmas absoliučiai beviltiškas, kokį tik galiu prisiminti. Šiaip taip jį ištvėriau. *Nežinodamas,* jog tavęs nėra mieste. Nepajėgdamas suvokti tavo lengvapėdiško žiaurumo. Atrajodamas in-

tymiausias to vakaro kalnuose smulkmenas. Veikiąusiai tuomet pradėjau mokytis prisiminimų meno. Pervariau „mudu“ per visą popietę — nuo siaubo (ir pavydo — vėliau tai supratau) mugėje iki intelektualaus kuklumo aludėje ir apreiškimo kalno atšlaitėje. Rankioti tos dienos detales buvo tokia pat paguoda, kaip dėlioti sudedamą paveikslėlį, o dar padėjo kol kas neišklibęs daugelio metų drausmingumas, pareigos Andželai ir tvarkingi viso gyvenimo įpročiai stengtis atrodyti protingam ir santūriam — ir aš iškentėjau. Riksmai smegenyse virto siaubinga migrena — ir ačiū Dievui.

Vienuoliktą dieną tu paskambinai į duris, spindinčiomis akimis, ir atkišai man dovaną — raudoną Blekpulo uolų skeveldrėlę.

* * *

Prieš kalbantis turiu tau papasakoti vieną dalyką, jis atsitiko vėliau, bet prašosi aprašomas dabar. Tai vienas tavo paveikslas, iškylantis man prieš akis. Nekaltas ir pilnas didžiausios prasmės, neapsakomai seksualus, tačiau peržengiantis sekso ribas. Jis mane apžavėjo.

Viena tokia poza.

Pastarąsias savaites vaikštau į miesto biblioteką. Dėl įprastinių priežasčių: šilumos, dienraščių, noro prastumti laiką. Kaip nuolatinis lankytojas, išvengiu smalsumo adatų, kurios mane tebebado gatvėje. Turiu savo stalą. Ponia Pirson tebėr nepatenkinta, bet dabar mane ignoruoja, o tai jau šis tas.

Aš pradėjau žiūrinėti meno albumus ir netrukus įsigilinau į aktus. Kiekvieną lyginau su tavimi — žinau, kad nepatikėsi, bet nė viena moteris tau neprilygo. Gaila, kad čionai neturime dailininkų, kurie galėtų — ne, negalvok apie tai, užmiršk — nutapyti tave nuogą, gulinčią ar stovinčią. Kur aš buvau skaitęs, kad Renuaras pasakęs: „Aš tapau savo peniu“? Žiūrint į kai kurias jo apkūnokas, putlutes mo-

teris, galima tuo ir patikėti. Tačiau kitos: Venera, Olimpija, monumentalios Žeriko nuogalės, tobulos Davido figūros, diržingi Sezano kūnai, liguisti Lotreko kūnai, pernelyg kūningi Rubenso kūnai, ekspresionistų ir Veimaro respublikos dailininkų pabaisos, Judita, kalnai vėlyvojo Renesanso marmurinių krūtų ir šlaunų — kiek jų perverčiau? Ir nė vienos, panašios į tave.

Ir nė vienos tokia poza. Atsikėlę iš lovos, mudu ruošėmės eit vakarieniauti. Tu nežinojai, kad aš tave stebiu. Tai ir yra svarbiausia — tavo susikaupimas ir tai, kad negalvojai apie mane. Jokių žiūrovų. Ką darei, buvo absoliučiai funkcionalu, todėl šitaip ir patrauklu. Nežinau, kodėl. Gal žiūrovų nebuvimas reiškė, jog ši tikrovė visiškai skiriasi nuo tos, kuri supo visas tas pozuotojas: meilužes, žmonas ir prostitutes, žvelgiančias iš drobių galerijų salėse. Tu tuo metu rengeisi. Suprantu, kokia banali tema, tačiau tik ne tavo stovėsena.

Tu segei juodą kojinę prie baltos korseto gumos ant kairės kojos. Tai buvo tavo vienintelis rūbas. Abi rankos užsiėmusios. Galva palenkta, iki graudumo, kairė koja grakščiai sulenkta, o dešinė — patogiai stovi, beveik laiko visą kūną. Pečiai pasukti į kairę (kad galėtum prisegti kojinę), todėl krūtys sviro nelyginant vynuogių kekės, pūpsančios, bet ne taip kvailai, kaip sustumtos aštuonioliikto amžiaus korsažo. Visa plaukė žemyn švelniais išlinkiais tarsi lelijos žiedlapiai: tamsūs plaukai nuo gležno balto peties, nesuvaržytos dailios rankos, siekiančios šlaunį, kojos — tokiomis plonomis čiurnomis, liaunomis blauzdomis, ilgomis šlaunimis, — stovinčios klasikine poza. Tačiau klasikinė poza niekad nebūna tokia laisva, galva niekad nesti šitaip palinkusi, plaukai šitaip nedengia veido — minimali apranga ir patenkinta išraiška, lyg patyliukais šnekantis su savim, ir aiškiai juoduojantis, bet neužgožiantis scenos plaukų kupstelis. Tu pakėlei akis, gal net šyptelėjai, ir viskas, bet ši akimirka įsmigo į mane lyg strėlė į taikinį, ją turiu ir galiu bet kada apžiūrėti.

Iš kur jos įtaigumas ir švelnumas? Galbūt mažas būdamas tokia poza mačiau motiną ar savo daug vyresnę seserį ir tu vėl išjudinai tą pirmą kritiškai seksualų ir šiltą jausmą? Tas paveikslas man sukelia ne tik pasitenkinimo, bet ir meilės ilgesį. Man jis įkūnija didžiausią erotinį naivumą. O gal tai, kad jame figūruoja nuogos ir bejėgės aukos, taip užsiėmusios, jog niekaip neatsigintų nuo užpuoliko, motyvas, tik svariau liudija nuspėjamą vyrų antifeminizmą? Grobis? Balandėlė tigro naguose. Ar tik tai? Dar galbūt pačios pozos linijų grožis — niekad nebuvau matęs taip atsipalaidavusio ir sykiu įsitempusio kūno? Arba nuogybė, pusnuogybė, korseto ir gumų liekninančios juostos — vergijos giminaitės, bet ir formos giminaitės, artimos figūrą pabrėžiančiam drabužių fasonui, grimui, dažams, faktūrai, audiniams, brangenybėms, plunksnoms, bižuterijai, visam tam, kas puošia ir kultūrina, bet neužgožia nuogo kūno?

Tas paveikslas, drįstu sakyti, „man vaidenasi“. Akimirka vieną vakarą viešbučio kambaryje, kai stabtelėjau vonios tarpdury, o tu paprasčiausiai prisisegei kojinę. Dvi sekundės? Ne ilgiau. Ir amžinai.

* * *

— Maniau, kad nebenorėsi manęs matyti.

Aš tave tučtuojau išsivedžiau iš namų, — tebesinešdamas aną uolos skeveldrėlę, — ir netaktiškai nusivežiau vos ne į tą pačią vietą, kur mylėjomės, atrodo, taip be galo seniai. Slėpdamiesi nuo dulksnos, sėdėjome automobilyje. Pora automobilyje atokioje vietoje, — užmiesčių kelio, medžiais apaugusios kaimo gatvelės, atkampaus vieškelio, tamsios alėjos, tuščio parkingo, neapšviesto skersgatvio, plikos kalno atšlaitės detalė, — visas kraštas pilnas stovinčių automobilių su neištikimybės padariniais: į vairą atmuštomis kojomis, į kietas kaušo formos sėdynes nuzulintais užpakaliais.

Kalbą pradėjai tu.

— Bet kodėl? — aš paklausiau.

— Po to, ką mes padarėm. Ką aš padariau. Maniau, kad niekad nebenorėsi manęs matyti.

Tu žiūrėjai į aprasojusį stiklą. Lyg ir norėjau įjungti valytuvus, bet pagalvojęs pasirinkau tylą ir paslaptingumą. Tavo išraiškos nesupratau.

— Kurių galų ne?

— Tikriausiai laikai mane šliundra.

— Nesakyk taip. Man niekad neateitų į galvą tavęs pavadinti šituo žodžiu.

— Tuomet kale.

— Ne. Liaukis, Bernadeta.

(Kaip man patikdavo tomis pirmosiomis dienomis tarti tavo vardą. Keturi skiemenys, švelniai kutenantys gomurį. *Ber* — koks nekantrumas, koks karštis"! *na* — pauzė, atodūsis, jaudinančio laukimo atspirtis, *deta* — reiklus smigimas.)

— Niekaip į galvą neateitų tokia mintis, — dorybingai pridūriau ramindamas ją.

— Tai kodėl bėgau nuo tavęs? — paklausei. Aš tylėjau. — Todėl, kad man buvo gėda. Ką nori, tą sakyk.

— Tau nebuvo ko gėdytis, — paskubėjau tarti bijodamas, kad nepaaukotum manęs savo gėdai.

— Manai, natūralu, ką aš padariau?

Maniau. Maniau. Išskirtinai, palaimingai natūralu. Bet atsakyti jai negalėjau.

— Tau turbūt atrodo, kad su kiekvienu šitaip darau, ką?

Nė karto nebuvau taip pagalvojęs. Tačiau dabar pagalvojau.

— Nė trupučio neatrodo. — Toji mintis įsiveržė į mano smegenis kaip vanduo pro pralaužtą užtvanką.

— Nesuprantu, kodėl. Ypač po mugės.

Mano protas sūkuriavo, skendo — mugė?

— Man rodos, mugėje buvai žavinga.

— Elgiausi kaip kalė. Nežinau, kas man užėjo.

— Tu smaginaisi.

— Aš tave erzinau.

— Kam? — Tai jau buvo viltis. Pirmas tikros vilties spindulėlis. Tu mane erzinai. Vadinasi, tau rūpėjau tiek, kad norėjai mane išprovokuoti. Dabar, kaltindama save, suteikei man vilties.

— Nežinau. — Tylėjai, daugiau nieko nebesakei. Langas dar tirščiau aprasojo. Salone buvo drėgna ir šilta. Troškau tave paliesti, bet tavo tylėjimas neleido. Galbūt man trukdė absurdiškas prietaras, — ir vėliau kelis kartus taip buvo, — užsilikęs iš vaikystės juodosios magijos užkeikimų, kad jei tave paliesiu, išnyksi, tavęs nebebus, nuskriesi kaip koks atminimų debesėlis, palikdama mane spėlioti — buvo ar nebuvo? Ar mes tikrai buvom susitikę ir mylėjomės?

— Kaip tu manai? — paklausei.

— Apie ką...

— Juk bijojai, ar ne? Mugėje. — Tu uždėjai delną man ant rankos, bet nespustelėjai. — Aš tavęs nekaltinu. Jie tikrai galėjo prikibti. Nežinau, kas man užėjo. Tu puikiai atsilaikei.

— Nejaugi?

— Taip. Lengviausiai galėjai supanikuoti. Arba liepti man nešdintis. Arba susikibti su jais. Jiems tai būtų patikę. Būtų tave užmušę. O tu išlaikei orumą. Labai gerai.

Nuo tavo komplimento paraudau. Žinoma, tu, kuri visada viską pastebi, ir tai pastebėjai, pasilenkusi pabučiavai man į skruostą.

— Įsivaizduok, dar moki rausti.

— Tokio amžiaus?

— Bet kokio amžiaus. Rausti nebemadinga.

Nejau? Tu amžinai mane apstulbindavai kokia nors pastaba.

— Atsiprašau, jeigu pamanei, kad tavęs vengiau norėdama supykdyti ar įskaudinti, — tarei pradurdama pūlinį. — Man buvo gėda, va ir viskas. Nesupratau, kodėl taip padariau.

— Ką padarei?..

— Leidau... kad šitaip mane mylėtum. Man reikėjo apgalvoti, kodėl tau leidau.

Ir vėl aš pakibau ore. Burna išdžiūvo. Tu pasitraukei, sėdėjai tiesi kaip žvakė ir žiūrėjai į lašelius, bėgančius stiklu žemyn. Jau norėjai eiti. Supratau.

— Man atrodo, kad buvo nuostabu, — godžiai sušnibždėjau.

— Tikrai?

— Taip. Nesu patyręs nieko panašaus.

Toks buvo mano pareiškimas. Ir, o stebukle, tu supratai mane, kalno Bernadeta, ir priėmei mano žodžius, ir persikreipusi per nepatogų tarpą, pabučiavai man į lūpas. Tai man buvo pirmas kartas ant automobilio užpakalinės sėdynės. Kankinamai nesmagus, neorus, iš dalies nepatankus, negražus, trumpas, neritmingas, mėšlungiškas ir tuščias aktas, kuris dažnai braunasi į mano sapnus.

* * *

Ar tu melavai? Kad gėdijaisi ir prikaišiojai sau, kam taip beatodairiškai man atsidavei patį pirmą kartą. Jeigu nemelavai, kodėl staiga apsireiškei su ta raudona uolos skeveldra? Gal nusprendei, kad verta mane melžti? Juk žmogus, susigėdęs, kaip tu sakeisi, galėjo parašyti laišką (tu taip puikiai rašai) arba — jeigu taip kankino gėda — ilgiau manęs vengti, gal net visai nebesirodyt į akis. Tačiau po savaitės, kai nuo įtampos jau beveik palūžau, apskaičiavusi laiką kaip kankintoja, pasirodai mosuodama uolos nuolauža. Aš pagalvojau, ne tą vakarą, bet kai pradėjo lįsti Abejonės, panašios į Abejones, kurios taip nuožmiai puolė mano paauglystės krikščionybę, — kad tave paakino savaitgalio plepalai ir juokeliai apie mane „su mergiotėmis" per išvyką į Blekpulą: pabandyk jį sunkti, pažiūrėk, kiek leisis. Matai, kaip anksti buvo pasėtas mano nepasitikėjimas? Gal tas nepasitikėjimas ir sugriovė mūsų meilę?

Kaip galėjau tavimi nepasitikėti? Mes nuvažiavom į kalnus, mažutėje aludėje, kur nieko daugiau nebuvo, — dėl darganos ir staigaus atšalimo, — ramiai išgėrėme, užvalgėme sumuštinių, sėdėdami priešais, švelniai žiūrėdami į kits kitą, kalbėdami apie tavo darbą. Aš daviau keletą nereikalingų patarimų, tu dėkinga linkčiojai. (Ar tai irgi buvo apgavystė? O gal išties pravertė mano banali patirtis?) Užsispyrei, kad grįžtume į miestą aplinkiniais keliais, ir neleidai parvežti namo. Susitarėme dėl kito, neapsakomai svarbaus, pasimatymo.

Andžela buvo nerami. Jai taip nepatiko, kad pairo mano įprastinė rutina, jog pakeitė ir savo — vakare nulipo žemyn. Pavakarieniavome prie pusryčių stalo, ji išgėrė dvi taures chereso, nors abu žinojom, kad gėrimas jai atkeršys. Aš norėjau tik vieno: sėdėti savo kabinete ir rašyti apie mudu — už tai geriau tik būti kartu su tavimi. Andžela buvo perkrauta informacijos, prisiklausytos per radiją, ir norėjo šnekėtis apie Pasaulio Įvykius. Buvo puikiai informuota. Ar komunizmui galas — viena vertus, Gorbačiovo reformos, kita vertus, Tiananmenio aikštė? Ar tai reiškia, kad vienintelė perspektyva — kapitalizmo variantai?.. Aš kaip mokėdamas stengiausi.

Kai pasiekiau kabinetą, buvau taip pavargęs, jog įstengiau brūkštelėti vos kelias pastabas — pavadinimus, padrikas frazes, kurios paskui galėtų pažadinti tą vakarą ir pokalbį, kad atkurčiau jį dialogu. Jaučiausi nežmoniškai pavargęs. Mane pribaigė palengvėjimas vėl susitikus su tavimi. Lig tol iki galo nesupratau, kaip troškau bent matyti tave, — kol neatėjai prie mano durų su uolos skeveldra rankoje. Ji gulėjo ant mano stalo, šalia liniuotės. „Dovana iš Blekpulo“.

* * *

Miegojau blogai ir atsikėliau su aušra. Buvo nepaprastai susijaudinęs: nerimas, beveik panika. Andžela atrodė

visiškai be sveikatos. Ji atsikėlė dar anksčiau, likviduoti chereso pasekmių. Mane sugraudino jos vargana išvaizda.

Pagalvojau: ką aš veikiu su šita mergaite? Kokį velnią veikiu? Dar nebuvau giliai įklimpęs. Dar galėjau pasitraukti. Galėjau atkurti savo rutiną, apsiginti įpročiais. Žalos kol kas beveik jokios: kiek supratau, mūsų dar niekas nepastebėjo, o jei ir būtų, šiame etape dar turėjau kuo įtikinamai pasiteisinti. Palik ją. Užmiršk. Viskas praeis... Visos nuvalkiotos tiesos ir patarlės, visos banalybės ir pamokymai išsirikiavę man įrodinėjo, jog tai tik trumpas susižavėjimas, maža silpnybė, apsirikimas, klaida, kurią dar galima nesunkiai atitaisyti. Dar yra laiko. Dabar tinkamiausias laikas. Laikas padėti tašką. Paskutinė sveiko proto tvirtovė. Ne kažin kokia.

„Trumpame Oksfordo anglų kalbos žodyne" pasižiūrėjau du žodžius. SUSIŽAVĖJIMAS — „kvaila ar akla aistra". Gryna teisybė — nors dėl tų valiūkiškų mylinčių lūpų, krūtų kauburių, pilkų žiburėlių rainelėse tas jausmas neatrodė labai kvailas. Kad aklas, sutinku. Tačiau ar aistra kada nors esti neakla? Ir APSĖDIMAS — po „žr. sėsti" ir „velnio ar piktosios dvasios paskata" radau sau tinkamą apibrėžimą: „bet kokios įtakos poveikis, nuolat kankinanti „įkyri idėja". Ar man „įkyri idėja" — tavo plaukai? Tavo lytis? Tavo lūpos? Nesuvokiami šuoliai iš nekantrumo į švelnų mąslumą? O gal kas nors dar sunkiau apčiuopiama: veikiau miglotas idealas, ne idėja, idealas, rodantis, koks galėtų būti mudviejų gyvenimas drauge?

Norėjau su kuo nors apie tai pasikalbėti. Išsiaiškinti. Keista, — o gal nelabai? — kad viskas apvirto aukštyn kojom: mat šiaip tinkamiausias žmogus tokiam pokalbiui būtų buvusi Andžela. Bet vis tiek jau buvo per vėlu. Jau seniai buvo per vėlu. Aš tik flirtavau su alternatyviais pasauliais. O dabar liko vienas. Tavo. „Velnio paskata".

8

Viskas per greitai prasidėjo. Viskas buvo taip chaotiška. Niekas nesuderinta, niekas neapibrėžta, jokio sklandumo, planai daugiau negu nenaudingi (ypač todėl, kad jiems žlugus tūždavau). O juk pirmiau turėjo eiti atsargaus įsižiūrėjimo, abipusio susidomėjimo, stiprėjančios simpatijos fazė, asistavimo laikotarpis, keli rimti pokalbiai, tolygiai, žingsnis po žingsnio intymėjanti pažintis. Pagaliau būtume brandžiai ir išsamiai įvertinę padėtį, suskaičiuodami ir patikrindami visus už ir prieš, debitus ir kreditus, raudona ir juoda, privalumus ir trūkumus, pliusus ir minusus. Šiaip ar taip, tai buvo svarbiausias mano gyvenimo įvykis — kodėl jam turėtų būti skiriama mažiau dėmesio negu kokių nors akcijų pirkimui? Tačiau vietoj to įvyko darkymasis kalno šlaite ir mėšlungiškas pasimylėjimas automobilyje. Be jokios *tvarkos!*

Popieriuje — kitą rytą puoliau prie popieriaus, kuris tapo man antru, o kartais net pagrindiniu būdu kalbėtis su tavimi, — aš apibendrinau savo įspūdžius.

a) Penkiasdešimt ketverių metų vyriškis eina iš galvos dėl aštuoniolikmetės.

b) Objektyviai žiūrint, mergaitė labai patraukli, jo akimis žiūrint, baisiausiai graži.

c) Jis bent jau neblogai išsilaikęs.

d) Jis vedęs, visų gerbiamas (tai jam nepaprastai svarbu, laimingam įpročių vergui, įklimpusiam tame, ką jis laiko paskutiniu savo gyvenimo užsigardžiavimu).

e) Ji galėtų turėti būrį tinkamų gerbėjų ir meilužių.

f) Savo aistringus ir padrikus jausmus jis išreiškia jai taip pat padrikai.

g) Ji jam atsiduoda. Du kartus.

h) Jis įtaria, kad ji:

I) jo gailisi. (Bet kodėl turėtų taip daryti?)

II) nepataisomi pasileidusi. (Bet šitai *absoliučiai* prieštarauja kitiems jos būdo bruožams.)

III) dėl ko nors kenčia ir jis tuo tarpu padeda užsimiršti. Dėkinga?

IV) myli jį? (Bet kodėl?)

(A) laikinas susižavėjimas

(B) nuolatinis susidomėjimas

Svarbiausias h) IV) (B) punktas.

Žiūriu dabar į šitą kūrinį ir galvoju — graudu. Nejau dar taip neseniai buvau šitoks varvanosis, trokštantis būti prefektu? Tvarka, padorumas, valdymo svertai, visas labiausiai geidžiamas maskuotės arsenalas — nuo ko maskuotis?

Nuo tavęs, Bernadeta, pasaloje tykančios mano gyvenimo, kurios bijojau ir ilgėjausi.

Žinau, kad žmonės, kurie blogai elgiasi, dažnai šitaip daro kilniausiais sumetimais. Ir tikrai norėčiau save priskirti šitam save klaidinančiųjų būriui. Tačiau žmonės gali blogai elgtis ir niekingiausiais sumetimais. Šiame mieste, sakyčiau, buvau laikomas padoriu, rimtu, geraširdišku žmogeliu: visa tai — lyg narkozės kaukė, padedanti stumti dienas. Taip atrodžiau ne dėl kokių teigiamų ar taurių savo savybių, o todėl, kad bijojau išlįsti iš tramdomųjų tradicijos marškinių, kuriuose automatiškai laikiausi lengvai išmokstamų, didesnių pastangų nereikalaujančių miesčionio dorybių. Tu man atvėrei akis. Vos tik supratau, ko iš tikrųjų noriu, viso gyvenimo įpročiai nutrūko, paaiškėjo, jog jie tebuvo dangalai, saugantys nuo dulkių kone šešiasdešimt metų nevartojamus baldus.

Likusią dienos dalį po „Dovanos iš Blekpulo“ praleidau kariaudamas su laiku. Be tavęs, tai tebėra mano pagrindinis užsiėmimas. Sunki tau ilgesnio, man trumpesnio laiko našta; laiko praraja; tai, kaip jis kliokdavo per mus, kai būdavom kartu, ir bemaž nejudėdavo tarsi koks ledynmetis, kai būdavom atskirai.

Kitą dieną po raudonosios atskalos pirmą kartą patyriau tai, kas kankino daug dienų — kaip šiandien, — kad laikas nenori judėti. Pažiūrėjau į laikrodėlį. Dešimtos šešios. Išvaliau virtuvę, nunešiau Andželos pusryčius, nuėjau į kabinetą — prisiversdamas nežvilgčioti į laikrodį, atsisėdau, užrašiau šį tą į dienoraštį, pradėjau kurpti *šias* išvadas, galop išdrįsau dirstelėt ir pamačiau, kad dar tik 9.28. Tai buvo nemigos kančios. Kiekviena minutė prilygo dešimčiai, kiekviena valanda — šešioms: diena vilkosi mano proto kalėjimo kiemu, laikas slinko lyg surakintas grandinėmis. Mane persekiojo mintis apie tave, tavo burna buvo gaivi kaip lietus, aš mačiau tave, užmerktom akim, kai mudu nepatogiai mylėjomės automobilyje, burna man išdžiūvo nuo laukimo; pagaliau tas jausmas suvešėjo manyje kaip koks svetimas kūnas, kurį reikia išleisti, išvaryti. Tik griežčiausiai save drausmindamas, įstengiau pasilikti namie ir vis bandžiau žvilgsniu išjudinti laiką. Turėjau laukti mūsų susitikimo, mūsų pasimatymo. Laukan išeiti bijojau, nes žinojau tik vieną kelią: buvau pakerėtas — tavo kerais — ir kaip tik tą dieną pirmąkart patyriau — apsėstojo pašėlimą. Tegul šitas laiškas tau, tegul mintys, kurias siunčiu tau per miegantį miestą, tegul pagoniškos maldos ir geidulingi vaizdai paveikia tave taip pat stipriai, kaip tu mane — tą dieną. Juk tu apie mane galvojai, ar ne? Galvojai. Kelis kartus man sakei, ir aš tuomet tikėjau, tikiu netgi dabar, kai išmokau atskirti pelus nuo grūdų. Tu galvojai apie mane, ir pagaliau žiaurus, negailestingas laikas mane paleido.

Lygiai 5.30 laukiau prieš tavo įstaigą, kitoj gatvės pusėj. Žmonės atrodė nustebę? Susidomėję? Nežinau. Aš jų nemačiau. O tu — manęs pasigailėjai? Pajutai mano meilę? Priėjai tiesiai ir ramiai, ir mes žengėm į aludę. Na, ir tavo nervai! Aš išvis buvau be nervų — negyvas.

Tavo teritorija. Tu tai supratai ir radai tinkamą staliuką. Ne per daug nuošaliam kampe, bet toliau nuo biliardo, strėlių mėtymo lentos ir žaidimų automato su karu kosmose. Tavo elgesys buvo daugiau negu pagirtinas — ypač pirmas porą valandų, kai aš buvau, taip sakant, „apsikasęs“. Tu vaidinai dėmesingą mokinę, aš — orų mokytoją. Tavo burtai man buvo gynybinis griovys, sanitarinis kordonas. Supratai, kad aš esu bejėgis, taip? Žinojai, jog nesusigaudau, kas man darosi: kad stypsoti visiems matant prieš tavo darbą — pakankamas bejėgiškumo įrodymas. Tavo intuicija niekad neklysdavo. Tą valandėlę tu — tu *manim pasirūpinai!* Man tai patiko ir už tai dar labiau tave pamilau.

Aludės ramuma ir tavo nerūpestingas čiauškėjimas mane pagaliau sušildė.

Norėjau paklausti — kur šitai veda? Ar jauti man tai, ką jaučiu tau? Ką tau reiškia man atsiduoti? Ar visad su manim mylėsies? Ar galėsiu visą likusį gyvenimą būti su tavimi?

Tu pasakojai apie savo tarnybą. Apie kontorą ir Kristoferio pypkę. Šaipeisi iš taisyklių ir pompastiškų hierarchijos dėsnių. Paskatinai mane prabilti apie savo pomėgį. Iš tos kalbos radosi palaiminga minutė, kai aš nupiešiau, kokią mes (*mes* — pirmasis mano *mes* — jo saldumas), mes, tu ir aš, mudu abu, dviese, mes, kartu, pora, galėtume pasidaryti ekskursiją. Tas viliojimas natūraliai išplaukė iš aplinkybių, nebuvo tyčia sugalvotas. Atrodė tikras. Ir tapo tikrove.

Tu gėrei degtinę su apelsinų sultimis, aš siurbčiojau šviesųjį alų, kurio baisiai nemėgau, bet pradėjęs nebeturėjau kur dingti. Užsakymo pakeitimas būtų mus išblaškęs, išsklaidęs burtus. Be to, kuo pakeisti? Aš tuomet nebuvau gėrėjas. Tu nusipirkai du pakelius traškučių, kuriuos pava-

dinai „vakariene“. Įtariu, jog dažnai jie išties būdavo tau vakarienė. Stingulys praėjo, bet užplūdo paikas mieguistumas: prie alkoholio nepratusi galva, širdis, išsiskleidusi nuo tavo šilumos, Bernadeta. O tu — buvai namie.

Atėjo Kenedžiai. Ne visi keturi broliai, trys seserys, motina ir motinos nuomininkas (tavo tėvas tuo laiku buvo jos nemalonėj), bet užteko, kad pasijustų skirtumas, genties dvasia. Buvo penktadienis, vienas iš dviejų „Didžiųjų vakarų“, kaip vėliau patyriau. Tu linksmai juos pristatei: „Čia Deividas — laiko save futbolininku, vienintelis šeimoje sportuoja; Teresa — mūsų gražuolė, Aleksandras — nevadink jo Aleksu, jis pasiunta šitaip pavadintas; Džozefas, vadinamas Dičkiu Džo, saugokis jo bjaurybės šuns (pitbulio), patrauk koją; Norina — maloniausia iš visų, Čarlis — jos draugas...“ Vyrai buvo kostiumuoti, prasegtais marškiniais, moterys žvitrios, matyt, madingai apsirengusios; nors nelabai nusimanau, be abejo, pigiais drabužiais, bet, taip, žavingos, ne tiktai Teresa. Ir rėksmingos. Valdingos. Atsilošusios kėdėse, varstė akimis vyrus prie biliardo stalo. Čia buvo jų karalystė, šitai rodė apranga. Kenedžiai buvo puošnesni už visus kitus.

— Senamadiškos, — pasakei, man kažkaip apie tai prasižiojus. — Bet mama neleistų eit su džinsais.

Pasirodo, jie įsigyja kostiumą, kad ir vestuvėms, po to jis tampa „išeiginiu kostiumu“ (paprastai trims, geriausiu atveju — dviem vyrams), o sunešiotas baigia savo dienas statybos aikštelėje, sunkvežimyje, prie vamzdžių klojimo, šiukšlių vežimo ar kitokio fizinio darbo.

Po pastarojo sakinio pasijutau: a) kaip snobas, b) kaip antropologas. Argi šių žmonių kasdien nematydavau mieste? Taip ir ne. Sutikdavau gatvėje, girdėdavau apie juos apkalbas (muštynės, girtuokliavimas, „karšti“ šeimyniniai ginčai), jų nugairinti veidai, ševeliūros, godi laikysena neabejotinai buvo saugiai uždaryti mano sąmonės seifuose. Jų neatidarydavau, niekad neatidarydavau. Jokios banko sąskaitos ir jokio visuomeninio statuso.

Iš teisybės, jie man buvo tokie pat egzotiški, kaip papuasų gentys — televizijos dokumentinių filmų kūrėjams. „Pasirodo, jie įsigyja naują kostiumą/plunksninį galvos apdangalą/nudažytą falo formos strėlės antgalį, pavyzdžiui, vestuvėms/mėnulio šventei/karo žaidimams. Po to šitai tampa „išeiginiu kostiumu“, ritualo, iniciacijos dalimi, tabu...“ Mes šypsomės, bet po šypsenomis tebesame ne kas kita, kaip genčių samplaika šioje šalyje: svarbiausios — klasių ir klubų gentys, po to eina mados gentys, kultūros, sporto, pinigų gentys, titulų gentys, žemės valdų gentys, privačių mokyklų, eilinių ir prestižinių, gentys gentyse, ir nė viena nepažįsta tokių kaip Kenedžiai ir nenori pažinti.

Aš tai supratau, tikriau — pripažinau tavo dėka. Tu mane privertei į viską pažvelgti kitomis akimis, ir nors rezultatai nėra originalūs, *man* jie nauji ir svarbūs. Galbūt panašiam į mane žmogui meilė — dalykas, artimiausias vaizduotei. Mes tebesame palaidos ir pasipūtusios Britanijos karalystės gentys ir klasė — mūsų totemas ir tabu. Paklausk bet kokį solidesnį banko valdytoją!

Taigi tavo gentis, Bernadeta, man buvo neaiški, ir, deja, kuo artimiau ją pažinojau, tuo darėsi neaiškesnė, tokia ir liko. Tą vakarą tu mus supažindinai. Intuityviai numanydama, kad aš jaučiuosi kaip ne savo kailyje, įvedei mane švelniai, kaip kelias veda į vaizdingą peizažą. Padarei taip atsainiai, jog ir aš buvau atsainiai priimtas. Tu buvai paveldėjusi jų gudrumą...

Tuomet sustojau, nes mane užplūdo ano vakaro potvynis. Kur pradėti? Šitai, pradėta kaip laiškas, atpalaidavo tiek daug, jog man ir skaudu, ir malonu. Noriu papasakoti mūsų istoriją, taip pat apsakyti tau, ką jaučiu tikėdamasis tave susigrąžinti. Toks vakaras kaip andai alinėje turi tiek visko, kad galiu dienų dienas gromuliuoti. Atrajoju ir atrajoju, ir vis nepraranda skonio. Taigi ar aš rašau dėl dienų? Ar apie dienas — išvadavimo dienas, — kurias nušviečia prisiminimai? O gal jas trumpam padėti kaip akmenį brastoje, kad galėčiau žengti dar trupučiuką toliau?

Tačiau tolyn eiti bijau. Dabar suprantu arba nutariu, kad šito rašymo pabaiga reikš galą — man, mums, vienaip ar kitaip, bet prisiekiu, tai bus galas. Tikra pabaiga.

Tad noriu lėkti, pasitikti tą pabaigą; ir noriu gaišuoti, nes bijau eiti tolyn, nebenoriu jokios pabaigos. O juk šitiek daug prisimenu. Manoma, kad senatvė žudo atminties ląsteles; Anoniminių alkoholikų draugija reklamuoja, kad alkoholis žudo smegenis. Aš senstu, šliaužiu prie šeštos dešimties. Geriu, leidžiu sau butelį viskio per dieną. Ir šventai tikiu, kad viską apie mus prisimenu. Tai trukdo rašyti. Aš noriu gardžiuotis prisiminimais; per televiziją girdėjau aktorius kalbant, kad jie gali ištreniruoti atmintį kaip muskulus — galbūt ir man taip darosi, nes mintyse tik tu. Tačiau noriu pasiekti to mielo vakaro galą, papasakoti tau, kuo jis mane apdovanojo.

Avanti! Muzika buvo pritildyta — paprašė Dičkis Džo, pamatęs, kad raukausi. Tavo šeimos rate jaučiausi apsaugotas — ir bent kiek užspeistas į kampą. Kaip vienišas keliautojas, atsidūręs pas nesvetingos šalies čiabuvius. Gal aš esu skirtas atšerti? O gal tokie tos šalies įstatymai? „Futbolininkas“ Deividas įsišnekėjo — apie futbolą, nė kiek nepaisydamas, kad beveik nieko apie jį nenutuokiu, patenkintas, kad turi publiką savo varžybų komentavimui. Jis žavus — veikiai sužinojau, kad nenaudėlis, o juk turėjau susiprotėti iš to, kaip, atėjus mano eilei vaišinti, iš manęs išpešė penkinę (ją tu paskui grąžinai!). Bet aš būčiau penkiskart tiek sumokėjęs. (Tai buvo dar vienas dalykas. Turiu tau prisipažinti: visiškai atsikračiau savo šykštumo. Skandalingas pinigų švaistymas, galbūt itin menko masto, bet vis tiek švaistymas, ir skandalingas, tačiau man buvo ne pikta, o smagu: tai buvo atsipalaidavimas, tai buvo laisvė — tai buvo naujasis gyvenimas.)

Kalbantis gaudžiau jų frazes ir pamažu susidėliojau vaizdą to, kas man buvo ir tebėra egzotika: žvejojimas (brakonieriavimas), sportas (šunų lenktynės), lošimas (šu-

nų ir žirgų lenktynėse), gėrimas, retkarčiais muštynės — nors jų neminėjo, jomis nesigyrė. Apsidžiaugiau, kad mano galva palyginti stipri, ir, nemaišydamas gėrimų, alų užkąsdamas sumuštiniais ir traškučiais, išlaikiau malonią lengvo svaigulio būseną, vangoką, šiek tiek svajingą ir itin geranorišką nuotaiką, kuri labai pravertė, kai aludė prisipildė žmonių ir protarpiais įlėkdavo būrys jaunimėlio — kartais jaunų moterų, net, mano didžiausiam nustebimui, mergaičių, — pripuldavo prie baro, parėkaudavo ir vėl išdundėdavo į kitą aludę, lyg ieškodami, kur pasipešti.

Aludės savininkė, tavo motina, tu. Šį trejetą noriu aprašyti, bet to vakaro užrašuose daugiausia randu kitų šeimos narių charakteristikas. Man niekad nebuvo tekę atsidurti tokioje grupėje, tiesą sakant, stengdavausi išvis nepakliūti į jokią žmonių grupę. Vien dėl tos priežasties tarnavimas kariuomenėje buvo sunkiausias ir nemaloniausias gyvenimo tarpsnis. Bet jūsų grupėje kaipmat atsigavau. Sužinojau apie juos keletą bjaurių dalykų: šitas girtas būdamas muša žmoną, Dičkis Džo tris kartus sėdėjęs kalėjime; jūsų rate pasitaiko vagysčių ir dažnai smurtaujama. Tad kodėl taip laisvai jaučiausi?

Sentimentalus atsakymas būtų toks: jie — tavo artimieji, ir man to gana. Iš dalies gal tai buvo tiesa. Ciniškas atsakymas būtų toks: jiems aš atrodžiau truputį kvanktelėjęs, taigi naudinga investicija, todėl jie ir nėrėsi iš kailio, bandydami man įtikti. Skeptiškas atsakymas galėtų būti toks: jie bijojo, kad aš gal išsiaiškinau, kur tu dėjai Rotary premijos pinigus, todėl elgėsi kaip mokėdami pavyzdingiau. (Vėliau sakei, kad šitas mano įtarimas iš dalies buvo pagrįstas.) Ir, aišku, aš kėliau smalsumą: banko valdytojas — kas žino, ką gali iškrėsti? Galbūt pasigers ir palinksmins kokia nors kvailyste, o tai jiems labiausiai patiktų. Dauguma juokingiausių istorijų yra apie žmones, kurie apsikvailina arba apkvailinami, o geriausia — priverčiami apsikvailinti. O gal tiesiog pasitaikė —

taip ir buvo — ramus vakaras. Tuo laiku dar nežinojau, kad visame mieste iš penkiolikos klubų ir alinių ar barų buvo tik trys, kuriuose galėdavo gerti visa Kenedžių šeimynėlė. Kituose vienam kuriam ar keliems durys būdavo uždarytos. Taigi ši aludė buvo jiems didelis turtas ir jie jį tausojo.

Tai dar ne viskas. Šiame švelnių ir šiurkščių, suktų ir akiplėšiškų veidų kaleidoskope, šioje šutvėje aš pajutau tradiciją — juk žinai, kaip ją gerbiu, visad man prikišdavai, kad negaliu apie tai atsišnekėti, — Pasienio istoriją, savito gyvenimo, šimtmečiais gyvento už kelių mylių į šiaurę, Pasienio teritorijoje, Ginčijamose žemėse, liekanas ir tąsą. Po didžiųjų kovų viduramžiais Anglijai ir Škotijai apsiraminus, šis kraštas tapo lyg ir buferine valstybe, nekonfliktine zona, neleidžiančia anglams ir škotams, dviem agresyvioms, išradingoms, karingoms tautoms, taip lengvai viena kitą pasiekti. Ir šiame krašte, — kur miestai buvo maži ir reti, greit sugriaunami, greit atstatomi, o vienintelės stambios gyvenvietės buvo tvirtovės, pilys, bastionai, citadelės, — išaugo šeimos: klajokliškos, vagiškos, kurių pagrindinis rūpestis trejetą amžių buvo kerštas, o užsiėmimas — kariauti. Medžiotojai, kelių plėšikai, avių vagys, sodybų ir miestelių siaubėjai, prievartautojai, Armstrongai ir Grehemai, Eliotai, Džonsonai, Maksvelai, Ternbulai ir Niksonai, ir Melburnai, škotai ir anglai, giminės, galinčios surinkti šešis šimtus raitelių, įskaitant ir vienuolikmečius berniukus, metai po metų kas mielą naktelę rengdavusios antpuolius, kol abi karalystės susijungė, bet ir tuomet daugiau kaip tris amžius, iki pat šių dienų, nesiliovė žiauri trintis. Tu žinai, kaip mane domino šitos šeimos.

Tarp jų buvo ir Kenedžiai. Pilnas jų laivas buvo nuplukdytas į Airiją (Elžbietos Pirmosios įsakymu), kur jie toliau vykdė savo vendetas, paskui, kaip škotai-airiai, įsiveržė į Jungtines Valstijas, ten apsistojo skurdžiame ir pavojingame Paribio pakraštyje, atsinešdami savo įpročius:

galvijų vogimą, ginkluotus užpuolimus, kerštingumą. Tą vakarą aludėje pasijutau pakliuvęs į istorijos vyksmą. Nors, kaip individai, jie man buvo tolimi.

Oi, gali juoktis, Bernadeta. Žinau tavo nuomonę apie juos, retkarčiais jausdavau tavo neviltį. Tačiau aš... vis dar užčiuopiau senovinį mąstymą ir minčių raišką — garbės sąvoka tebebuvo gyva ir aktuali ir galėdavo įskelti kruvinus vaidus: šeimos vardas ir orumas buvo išdidžių savitarpio pasišaipymų objektas; vis dar galėjai įžiūrėti klajoklių antpuolių kodeksą ir giliai įsišaknijusią panieką visiems žemiškiems įstatymams — visi ginčai sprendžiami viduje, paklustama tik savoms taisyklėms.

Apie tai ir rašiau tą vakarą, ir atrodo, kad šis nuoširdus susidomėjimas ir jaudulys, jausmas, jog man skirta garbė atrasti tikriausius tokios legendinės, baladėse apdainuotos šeimos palikuonis, gerokai glostė savimeilę. Gal todėl taip laisvai jaučiausi. Aš buvau jų istorikas.

Vakarui slenkant, susilaukiau vieno kito nustebusio žvilgsnio, bet niekas per daug nespoksojo — Kenedžiai priversdavo nuleist akis: aš buvau jų stovykloje ir niekas neturėjo teisės manęs kaip nors užkabinti. Ir vėl — toks netikėtas atidumas, galbūt storžievio užgaida, tačiau man tuomet atrodė kaip riteriškumo liekana. Tačiau šeimininkės net ir jie negalėjo įveikti.

Ji buvo blyškaus veido, plonais šviesiais plaukais, cigaretė visąlaik netoli burnos, akys kaip šnipės. Nuolat jaučiau jų jėgą, o pažvelgęs sugaudavau ją įžūliausiai mane apžiūrinėjant. Ją radome salėj, įėję su Bernadeta, ir galbūt per tas kelias minutes aš išsidaviau. Jos šnipinėjimas buvo skvarbus ir nepailstamas. Jaučiausi kaip duomenų bankas. Visapusiškai tikrinamas. Kitą dieną — ar tą patį vakarą — būsiu įvestas į jos informacijos ir paskalų kompiuterį — ir indeksuotas. Pirmą kartą į mane dvelktelėjo būsimuoju skandalu, ir man tai nė kiek nepatiko. Silpnybės akimirką maloniai linktelėjau jai. Ji taip pat linktelė-

jo, nukrito pelenai nuo cigaretės galo, bet jos išraiška nė trupučio nesušvelnėjo. Suminkštėjau aš, ir abu tai supratom. Nežinau, ar lig tol kas nors jau šnibždėjosi, — dabar po miestą ims sklisti kalbos, pagalvojau: o ne, prašau, paskui pagalvojau — gerai. Tegul.

Tavo motina sako esanti devyneriais metais už mane jaunesnė. Šitai išsiaiškinom iš pat pradžių. Ji atvyko paskutinė iš klano, kartu su menkysta savo nuomininku, ir niekas jos pasirodymu neapsidžiaugė. Persimetė su tavim keliais žodžiais, priėjusi pastūmė Deividą, ir toliau visą vakarą buvau jos kaimynas ir, kiek prisimenu, bankininkas (ji gėrė romą) ir linksmintojas. Nelabai panaši į tave, nebent akimis — jos irgi juodos, su pilkšvais žiburiukais. Ir plaukai kitados buvę tavo spalvos, tačiau dabar nudažyti sruogomis ir kažkaip sugarbiniuoti — abi operacijos padarytos nemokšiškai, bet tu pasakei, kad sušiaušti plaukai šiuo metu esą „pats tas". Tavo motinai gyvenimėlis irgi buvo „pats tas". Vaikai užaugę — tu jauniausia. Ji apsitaiso ryškiais skarmalais ir traukia į miestą, tarsi visas jūsų aštuonetas — ir girtuoklis, be atvangos siautėjantis vyras, ir karas su policija, municipalitetu, mokesčiais, nuoma, kaimynais ir krautuvininkais — tebūtų intarpėlis kelyje nuo prieškambario veidrodžio iki garbingos vietos pavojingoje užeigoje, kur knibžda alkoholikų, o aplinka nuteikia smurtui. Ne kartą pastebėjau, kaip nušvito jai akys pamačius, kad kuris nors sūnus ieško dingsties prie ko prikibti.

Ji kalbėjo apie tave — pramaišiui su rūkymu, dideliais romo gurkšniais ir tuščiais tauškalais, griežtais įsakymais šeimynėlei, pasisveikinimo šūksniais ir griausmingu kvatojimu. Kalbėjo apie tave, bet su akcentu — vietiniu Kamberlendo, atskiestu gimtąja airiška tartimi, — ir tokioj erzelynėj, kad pusės nesupratau. Leitmotyvas buvo, jog esi „gera mergaitė" ir išaugusi „principinga". Laikui bėgant, šitos frazės — ir gal dar viena: jog esi „rimta mergaitė, jokių nesąmonių" — atsvėrė visą jos pliurpimą. Rėkė muzi-

ka, Kenedžiai rėkė, rėkė gaujos, verž(damosi vidun ir laukan, rėkė vyrai, mėtantys strėles ir žaidžiantys pulą, ir, nors prilipusi man prie šono, Meirė (man buvo kelis kartus pakartota, kaip rašomas jos vardas) taip pat rėkė atstačiusi savo statų biustą tarsi dvivamzdį granatsvaidį, linguojantį ant ganėtinai plono liemens, kuris atskyrė biustų čempioną nuo kitados dailaus užpakaliuko, kruvinai dažytomis lūpomis ir manikiūruota kaip varjetės šokėja, pliaukšėjo man per kelį mirkčiodama ir patikliai sapaliodama kažką nesuvokiama: man tu patinki, tarė, einam pas mus.

Dabar apie tave. Motinai atėjus šmukštelėjai šonan. Supratau, jog su palengvėjimu, bet nepykau, nes davei man galimybę nematomam tave matyti. Tikriausiai žinojai, kad tave stebiu, bet nepaisei, atsitvėrei nuo manęs. Netyčia? Tuomet man taip rodės.

Tu jauteisi namie. Žaidei pulą, žaidei puikiai, žaidei su vyrais, nė trupučio neimdama galvon jų seksualinių užuominų. Atkirsdavai — kaip ir mugėje — taip tiesiai, jog tie susigėdę užsičiaupdavo. Pamokei kitą mergaitę žaisti, kalbinai mokytis: „Kada nors pagaliau turi išmokti“. Kas tik įeidavo, sveikindavosi su tavimi, tu taip pat pasisveikindavai visad pavadindama vardu, visad atitinkama intonacija arba pridurdama klausimą: „O kaip Endrius?“ — taigi parodydama, kad žinai ir jis tau rūpi, visi jie tau rūpi. Vienu tarpu įlindai į kertę su be galo nusiminusiu vaikinu — kone vaikigaliu. Vėliau man papasakojai, kad jis buvo vedęs vos mėnesį ir netikėtai patyręs, jog žmona užmezgusi romaną su ankstesniu kavalieriumi. (Dičkis Džo, tai sužinojęs, stojo vaikigalio pusėn ir ėmė tykoti nelaimėlio meilužio.) Tu siurbčiojai — įsitikinau, jog atsargiai, — degtinę, šią lengvai užsiplieskiančią, jau kone sausakimšą, šiurkščią beformę vietą nušviesdama gera nuotaika ir net meile, kurios neišblėso per vakarą. Gėrėjausi tavo sugebėjimais ir pergalėmis, kurias, pagalvojau, tik aš, prašalaitis, galiu tinkamai įvertinti.

Palydėjai mane namo, apkabinai ir leidai švelniai pabučiuoti. Nepasakei, kad kitą dieną išvyksti savaitei atostogų.

Tačiau dar spėjai parašyti man laišką.

9

Tavo šeima labiausiai mane žavi laisve. Jie neturi jokių santaupų. Bankai jiems apiplėšiami tik vesternuose ar filmuose apie gangsterius. Bankai — piniguočių rūmai, kur turčiai įeina ir išeina žaisdami žaidimą, kuris tavo šeimai menkai terūpi. Jiems banko valdytojas — gan komiškas personažas; žmogelis, kiaurą dieną skaičiuojantis banknotus ir, sakoma, niekad nė vieno nepavagiantis. Jaučiu, jog jie savotiškai manęs gailisi, įstrigusio tokiame apgailėtiname poste, o gal pristigusio drąsos ar apsukrumo. Nuostabu, kaip jie nė trupučio nepavydi. Jie, regis, visiškai laisvi nuo to.

Aš jų neidealizuoju. Žinau, sykį man taip sakei, kai kalbėjau apie Pasienio kelių plėšikus, istorinių šeimų vaidus, nuožmias kruvinas kovas, kurias dar pakurstydavo religiniai ir tautiniai vaidai, šioji seniausia nesantaikos rūšis, kuomet brolis kyla prieš brolį, išdavystės, žudymai, o visą kultūrą maitino kerštas ir kariavimo manija. Galbūt per lengvai Kenedžius priskiriu Pasienio istorijai. Tačiau jų požiūrį į bankus nesunku įrodyti. Jie nctaupo. Nevengia pramogų. Nieko nebando sublimuoti. Gyvenimas yra gyviesiems. Pinigai — nuolatinio pasitenkinimo priemonė. Jų turi pakakti tai dienai. Jokių sąskaitų.

Viską išleisti — gyvenimo norma. Tai mačiau aną dieną aludėje. Laisvumą, kurį norėčiau pavadinti didingu, — ne todėl, kad anglišku papročiu, kuris stengiasi visas dorybes pakylėti socialiniais laiptais, pretenduočiau į aristokratiškas aliuzijas, bet paprasčiausiai todėl, jog tas žo-

dis tiksliai apibūdina tai, kaip vakaras priklausė jiems, kaip jie džiaugėsi istorinėmis sporto šakomis: pokalbiu, šunimis, įtampa. Jie buvo savo valdose ir labai patenkinti. Jei tą naktį juos būtų aplankiusi senė su dalgiu, būtų galėję pasakyti: mes darėme viską, kas mums patiko, nieko nekaupėme, gyvenome laisvai naudodamiesi gyvenimo dovana — nieko nesigailime. Tik tiek, kad, be abejo, jie būtų nieko panašaus nesakę, palaikę mane nesuvokiamu sentimentalistu — „skystas", va kokį žodį jie man būtų radę. Aš pavydėjau jiems visiško priklausymo dabarčiai. Man tai atrodo didžiausia laisvė. Kaip ir dauguma gyvenimo valdininkų, nugarą man slegia praeitis, protą — ateitis: atgaila ir rūpesčiai, kaltės ir lūkesčiai, dvidešimt keturias valandas per parą trunkantis lakstymas nuo laiko, kuris niekada man nebegrįš, prie laiko, kurio gal niekuomet neregėsiu. Dabartis — retas ir svaiginantis aromatas. Tavo šeima jį skleidė.

Juo dvelkė ir tavo laiškas.

Jį gavau tik ketvirtadienį, o tą vakarą man pabrėžei grįšianti penktadienį ar šeštadienį, taigi užkirtai kelią galimam impulsui susiieškoti per atostogas. Atgalinio adreso nenurodei, o tai irgi buvo ženklas — liepiantis man nesiartinti arba rodantis, kad tu buvai įsitikinusi, jog aš nebenorėsiu tavęs net pažinti, taigi nėra reikalo jo rašyti.

Laiškas buvo storas, vos tilpo į per mažą voką, todėl jį sutvirtinai lipnia juostele. Jį gavau graužiamas bjaurių jausmų. Tavo švelnumas tą vakarą aludėje rodės lyg patyčia — tie kartai, kai mylėjomės, prisiminimuose pasidarė koktūs, be jokio malonumo; tavo staigus dingimas, dar sykį, regėjos kaip dalis strategijos, į kurią bijojau gilintis. Keturis kartus per dieną praeidavau pro tavo darbą, tarsi mano ilgesio jėga būtų galėjusi tave sukurti iš oro. Dalis manęs nusirito į primityvizmą, bejėgišką tikėjimą, kad norėjimas, didelis norėjimas, tapęs troškimu, šauksmu, riksmu, tave sugrąžins. Tu išgirsi mano šauksmą. Aš ėmiau gelbėtis —

gelbėtis nuo savęs: stengiausi būti kuo dėmesingesnis ir meilesnis žmonai, padariau dvi ypač varginančias išvykas į Rytinius kalnus. Tavo laiškas atėjo ne kaip lietus į dykumą — tai buvo tikras musonas.

Tu nežinojai, kaip kreiptis, ir laišką pradėjai „Mielasis". Jaučiau, kad vos nepridūrei „pone", ir, kai vėliau dėl to tave paerzinau, prisipažinai, jog taip ir buvę. Tavo stilius buvo puikus.

„Noriu tau papasakot apie save (drąsiai pradėjai). *Nieko nenuslėpdama. Aš viską sugadinau, ir tu manęs nebenorėsi matyti. Bet yra keletas dalykų, kuriuos tau reikėtų žinoti. Nenoriu, kad per daug blogai apie mane manytum.*

Blekpule lyja, tinkamas oras rašyti. Kitos išėjo su vaikinais, o aš rašysiu, jei reikės, iki vėlumos, kol viską apsakysiu. Tai svarbiausias laiškas mano gyvenime. Atsakymo nesitikiu. Rašau, ir tiek. Ir pasidaro geriau. Galbūt šitas laiškas man ne mažiau svarbus kaip ir tau. Ir aš jį išsiųsiu. Pasižadėjau.

Taigi. Pamatei mano šeimą ir žinai, kokie jie. Tą vakarą buvo gerai nusiteikę, bet neapsigauk! Jie gali būti labai bjaurūs. Ir staigiai pasikeisti. Man sunku taip kalbėti, tačiau tu man toks geras. Tai vienas iš tų dalykų, dėl kurių patinki. Visur be jokio reikalo mosuojama kumščiais, ir daugumas moterų, taip pat ir aš, esam atsakančiai gavusios į kailį. Išgėrusios, tačiau tai ne pateisinimas. Ir vogti gali būti smagu, bet gali būti ir labai nekas. Ne tragiška, tačiau taip, kad imi bloguoti nuo neramumo.

Bet aš noriu, kad žinotum visai ką kita. Tai, ką noriu, kad sužinotum, — daug sunkiau, nei buvau maniusi. Darau pertraukėlę, išgersiu.

Kai man buvo beveik keturiolika, turėjome penkiasdešimt kelerių metų nuomininką. Mama visad priimdavo vieną ar du gyventojus — vis mat pinigai. Šitas buvo truputį kitoks. Pardavęs ūkį, paliktą neseniai mirusio tėvo. Jis buvo pokvailis ir negalėjo ūkininkauti. Giminių berods netu-

rėjo, bent jau nesipasakojo. Man labai sunku. Bet pasakyti privalau. Visa ko esmė buvo tai, kad jis turėjo pinigų. „Tūkstančius, — kartojo mama, — dešimtis tūkstančių“. Gal netgi tavo banke! Jis negerdavo. Nelabai mėgo mano brolius. Jie jo privengdavo — ne tik dėl motinos ir tų pinigų, bet jis man atrodė tikras milžinas ir atletiško sudėjimo. Daugiausia sėdėdavo priešais elektrinį židinį, žiūrėdavo televizorių, turgaus dienomis eidavo į aukcioną, kartais — pasivaikščioti.

Pradėjo man meilintis. Man jis patiko. Būdavo labai švelnus ir kai sakydavo: „Sėsk man ant kelių“, — aš ir sėsdavau. Už tai duodavo svarą. Kai paprašė pabučiuoti, nenorėjau, bet — jam nesant — mane pričiupo motina, davė garo. Už bučinį gavau penkis svarus.

Oi, baisu. Tačiau turi žinoti.

Jis pradėjo su manim smagintis. Buvau subrendusi, jis palaukdavo, kol ištuštės svetainė. Aš baisiai bijodavau. Jis ir toliau duodavo pinigų.

Vieną vakarą bandžiau pasiguosti mamai — atšovė, jog man pasisekę, nes jis ketinąs mane vesti, o ji pasakiusi, kad po metų ar dvejų galėsiąs. Net paaiškinusi, kad gimimo liudijimas neteisingas: aš gimusi metais anksčiau, juk ir atrodanti beveik kaip šešiolikinė. Turinti už jo ištekėti, ir mes visi tapsime turtingi.

Mane, matyt, ištiko šokas. Norėjau pabėgti, bet ji šitai numatė ir liepė broliams nenuleisti nuo manęs akių. Beje, visi jie manė, kad tai — puikus ėjimas. Jau buvo jį pamėgę.

Negalėdavau pakęsti, kai jis mane liesdavo. Jo rankų pirštai buvo apžėlę juodais gyvaplaukiais. Kai tik mane paliesdavo, mintyse klykdavau. Klykdavau, klykdavau, klykdavau. Juodi klyksmai.

Tą vakarą, kai jis mane išžagino, klykiau balsu. Jis užčiaupė man burną delnu, bet aš įkandau jam į pirštus ir toliau klykiau. Jis šėrė man per veidą, aš dar smarkiau užklykiau. Tada pradėjo mane mušti — per galvą, — perver-

damas mane savo baisiu... organu. Dar didesnis skausmas. Rėkiau taip, jog stogas kilnojosi. Neįsivaizdavau, kad gali šitaip skaudėti.

Staiga į kambarį — jo kambarį — įėjo tėvas, dar nebaigtinai girtas, ir Džo, staiga tapęs rūpestingu broliu, ir ėmėsi jo. Mane nubloškė pasienin. Atbėgo padėti Deividas, ir visi trys jį prikūlė. Grįžusi — vėlai — motina taip pat jį užpuolė. Rytojaus dieną ji ir man kelis kartus užušėrė: sakė, kad baigčiau isteriją. Jis išsikraustė iš mūsų apylinkės. Jie išlupo iš jo pinigų. Stengėsi man prisigerinti. Mama sakė, jog jai gėda, nors viską dariusi mano labui. Buvo išsigandusi. Aš mačiau.

Kažkaip jie atsidūrė mano valioj. Todėl kai mokykloje ėmiau stengtis ir panorau likti ir sukakus šešiolikai metų, su tuo susitaikė. Kitaip nė už ką nebūtų.

Štai ir parašiau. Dabar esu pavargusi. Noriu daugiau papasakoti, bet eisiu miegot. Buvo baisu, baisu".

Padėjau laišką nesuprasdamas, ar norisi verkti, ar vemti. Brangioji Bernadeta... Norėjau susiieškoti tą vyrą ir nudurti. Kad man prisipažinai tokį dalyką, priėmiau kaip komplimentą. Ir taip tave mylėjau, bet perskaitęs pamilau dešimt, dvidešimt kartų stipriau. Šitai ištverti, — ir dar kaip ištverti! Taip, baisu, baisu. Pajutau, kad dūstu, ir skaičiavau pulsą — daug tankesnis už normalų. Bėda, kad galvon įsimušė paveikslas: tas didžiulis gyvulys, netašytas liumpenas, užpuola tave, gležną mergytę. Panūdau lėkt į Blekpulą, susirasti tave, apklostyti ir sergėti...

Skaičiau toliau.

„Vėliau.

Tai va. Daugiau apie vaikystę nėr ko pasakoti. Viską ir taip gali numanyti — gyvendamas šitame mieste ir pažindamas mano šeimą. Manau, kad jie, tai yra mes — tikri chuliganai, ir kartais jų dėl to nekenčiu. Bet, kita vertus, būdama su kitokiais žmonėmis, imu ir pagalvoju, kad jie

skystoki. Be to, vis dėlto tai mano šeima. Bet aš matau blogąją pusę, ji tikrai bloga. Kai kada pasidaro neramu, kai suprantu, jog man visai patinka blogoji pusė, ja netgi didžiuojuosi. Pagavusi save šitaip nerimaujant, imu spėlioti, kodėl taip darau, kodėl paprasčiausiai nesusitaikau su ja.

Prieš rašydama apie mudu, noriu papasakoti dar vieną dalyką. Galbūt tik norėdama laimėti laiko. O papasakoti noriu todėl, kad tai susiję su mumis. Per tai mes ir susitikome.

Mokykloje turėjau anglų kalbos mokytoją, tokią panelę Atkinson. Buvo dar visai jaunutė ir mokėdavo prajuokinti. Ji ėmėsi mane globoti. Liepdavo rašyti rašinius ir apsakymėlius. Bet svarbiausia — pakišdavo man knygų. Visad skaitydavau, bet po šito knygas ryte rydavau. Daugiausia romanus. Viską, kas padėdavo užsimiršti. Ir užmiršti. Panelė Atkinson supažindino mane su gera literatūra — ir Džeimsu Džoisu, ir Džeine Ostin, — bet aš galėjau skaityti ir skaitydavau bet ką. Tie stori bestseleriai, daugiausia rašyti moterų, — nesibodėjau ir jų. Iš teisybės, kai kurie net patiko: labai tiesmuki, bet detalės geros — ir naudingos, — ir man galvoje kažkas spragtelėdavo — tas spragtelėjimas reiškė, jog aš pražuvusi, treji ketveri metai, ir viskas.

Prieš pusę metų panelė Atkinson išsikėlė į Škotiją. Būčiau sekusi paskui ją kaži kur, bet ji ištekėjo. Kai tik pasakė, kad ruošiasi, supratau, jog mano mokslams galas. Universitetas galėjo būti įmanomas su jos pagalba, bet ir tai abejoju. Mūsų šeima turi kažką tokio, kas tavęs nepaleidžia, nors ir kaip norėtum. Ji traukia. Kaip ir pats miestas. Nenorėjau, kad jie manytų, esą laikau save pranašesne. Jei noriu sėkmės, turiu juos palikti, o tai reikštų juos paniekinti. Šito negalėjau. Be to, argi tai kam nors rūpi?“

Tariausi suprantąs, kodėl man šitai pasakoji. Tai buvo prašymas. Tu norėjai, kad aš tave mokyčiau. Regėjau mus abu, skaitančius krėsluose, simetriškai sustatytuose priešais židinį; aptariančius, ką man pavyko aptikti Ežerų

krašte; ekskursuojančius po pilis ir galerijas, istorines sodybas, planuojančius išvykas į teatrą... Mane jaudino mintis prisidėti lavinant protą, kuris šitiek pasiekė po tokios skausmingos pradžios. Tai reiškė, jog aš galiu būti naudingas. Galiu tau padėti. Galiu duoti kažką, ką verta duoti. „Be to, argi tai kam nors rūpi?“ Štai kaip baigei tą atkarpą, ir tas klausimas buvo adresuotas tiesiai man. Man rūpėjo. Man rūpi. Ir visada rūpės, Bernadeta. Tik leisk man rūpintis.

„Artėju prie to, ką iš tikrųjų noriu pasakyti. Atsiprašau, jei lig tol mano laiškas atrodė toks padrikas. Tiesiog man svarbu, kad žinotum apie mane pagrindinius dalykus; neabejoju, jog daugiau nebesusitiksime, todėl turėjau juos surašyti. Niekuomet nepažinsime vienas kito taip, kaip aš svajojau, todėl turiu kai ką paaiškinti. Visų pirma — kodėl šitai su tavim dariau? Kodėl man šitaip patinki?

Supranti, išgirdau, kad būtent tu reikalavai, jog Rotary premija būtų man skirta. Nė minutės nesitikėjau jos gauti. Rotary ir Kenedžiai! Be to, neketinau, kaip kokia filmo geruolė, stoti į koledžą ar universitetą, o mečiau mokyklą. Tačiau girdėjau, kad tu reikalavai. Ir aš ėmiau sekiot paskui tave.

Nė karto nepastebėjai. Vaikščiodamas po miestą mažai dairaisi. Esi malonus žmonėms, sustoji šnektelėti su kokiu draugu, bet šiaip droži iš taško A į tašką B. O pakeliui pilna visokių užkaborių.

Bandžiau susidaryti vaizdą, koks esi iš tikrųjų. Išsiklausinėjau apie tavo žmoną, kaip ji metų metus serganti, koks tu esąs jai „geras“. Kažkodėl tai man suteikė vilties, neatstūmė. Jeigu ji — tikra ligonė, gal atsiras vietos ir man. Nežinojau, kokios vietos man reikia ir kokia ta vieta galėtų būti. Bet labai greit supratau, kad noriu kažkokios vietos.

Kas yra, dėl ko žmogus ima labai labai patikti? Knygose — dažniausiai dėl išvaizdos. Man tikrai patinka tavo iš-

vaizda — ypač akys ir šypsena, — bet tai ne viskas. Aš mėgstu tavęs klausytis, tačiau tai — jau vėlesnis dalykas. Galėdavau ištisas valandas klausytis, nesvarbu, ką šnekėtum, — tavo kantrumo, tavo susidomėjimo tuo, ką pasakoji. Tu buvai kažkoks toks. Kaip nuvalkiotoje popdainoje. Kažkoks toks. Maniau, jog esama „kito" tavęs — kurį tik aš galiu įžiūrėti ir kuris priklauso tik man. Štai kaip, nors nemoku šito paaiškinti.

Po premijos įteikimo nebūčiau drįsusi tavęs užkalbinti — tuokart apsirengiau rūpestingai kaip niekad. Neketinau padaryti tau gėdos. Juk visi tikėjosi lyg ir čigonės ar valkatos? Tavo žvilgsnyje išvydau palengvėjimą. Buvai pasiryžęs taip lengvai jų nepaleisti, ar ne? Prisiminusi tavo kalbą, net ir dabar nerandu sau vietos — ji buvo ne tik jiems, bet ir prieš juos, taip? Nušluostei jiems nosį. Buvo nuostabu.

Po to pasikvietei mane. Pirmiausia pagalvojau, kad būsi sužinojęs apie išgertuves ir duosi man pylos. Bet šimtu procentų tuo netikėjau. Per įteikimą sugavau tave žiūrint į mane, ir tu nusukai akis. Šimtus kartų prisiminiau tą akimirką — sulėtintai persukdavau mintyse tarsi kokių varžybų epizodą. Tavo žvilgsnis nebuvo šaltas.

Ir aš užsimoviau kojines. Vasaros vakarą. Žinojau, kad banalus triukas, ir iš dalies gailiuosi. Tačiau storuose bestseleriuose prisiskaičiau apie moteris, ir patikėk: kojinės — visa ko pradžia! Galėčiau pasiteisinti maniusi, jog tai mano pirmas ir paskutinis šansas, todėl verta rizikuoti. Aš viską apgalvojau. Pakankamai esu skaičiusi ir mačiusi tuose žurnaluose ant aukštųjų lentynų, kad žinočiau, kas kai kuriems vyrams patinka. Ir nors parašiau „banalu" — banali nesijaučiau. Koks malonumas rengtis taip, kad tau patiktų! Manau, apatiniai rūbeliai gali sujaudinti, ar ne? Ir galbūt tai, ką dabar dėvi moterys tuose kišeniniuose romanuose ir žurnaluose, vyrams patinka, nes tokių gražių niekad nebūdavo. Šiaip ar taip, tu pastebėjai. Supratau, kad pastebėjai. Tavo kabinete įsimylėjau tave. Jaučiausi nepaprastai laimin-

ga. Buvau kaip tik ten, kur norėjau būti su vyru, kurio noriu. Kodėl? Nežinau. Todėl nebesuksiu sau galvos. Tu taip gražiai šnekėjai apie mano mokslą ir kaip man padėsi. Aš dievinu tą Kolingvudo knygą. Tačiau troškau tik viena — sėdėti tau ant kelių! Troškau tik viena — kad mane apkabintum. Žinojau, kad negali — savo namuose.

Bet beveik neabejojau, kad ir tu šito norėjai!

Paskui aš viską sugadinau. Po to dar.

Tai prasidėjo prie aludės. Ką turėjai apie mane pamanyti! Per trumpą laiką mes per daug išgėrėme ir aš gerokai apsinešiau. Laimė, atsirėmiau į tave, bet ir dabar degu iš gėdos ir pažeminimo. Turėjau tavęs įsikabinti, kad išsilaikyčiau ant kojų. Šiaip taip atitokau, o tu buvai toks geras, kad šito nepaisei ir eidamas kartu taikeisi prie manęs, bet aš norėjau pabėgti. Sprukti kuo toliau. Štai vyras, apie kurį svajoju dieną naktį, ir štai aš, įkaušusi, pateisinanti tavo blogiausias nuojautas. Tai buvo galo pradžia. Aš viską sugadinau. Svarbiausias dalykas mano gyvenime, ir aš jį sugadinau.

Smulkiai perkračiau visą tą vakarą. Stengiausi jį nušviesti palankiausia šviesa. Nieko gera. Kuo daugiau prisiminiau — o, regis, prisiminiau viską, taip pat ir bokšto laikrodį, ir kaip jam mušant sau kartojau: „Išsiblaivyk, kol nustos mušti. Išsiblaivyk!" — tuo blogiau atrodė. O dėl pasimatymo mugėje maniau, kad tik iš mandagumo prižadėjai. Nė kiek nesitikėjau, kad atvažiuosi.

Neabejojau, jog dabar jau tikrai paskutinis šansas. Ryžausi, jei reikės, bet kuo rizikuoti. Vienas iš panelės Atkinson herojų buvo Džeimsas Džoisas (beje, tu esi vienintelis mano sutiktas rašytojas, daugiau tikrai nebeteks. Ir dar — niekad nesu mačiusi namie bibliotekos, panelė Atkinson turėjo lentynas knygų, bet ne biblioteką), ir atsisveikindama ji man dovanojo naują Noros Barnekl, moters, kurią jis vedė, biografiją. Nora buvo daug žemesnės kilmės, tai man atrodė naudinga aplinkybė. Dar svarbiau, kad ji suviliojo jį patį pirmą kartą ir nuo tada jis nesitraukė nuo jos. Buvau nu-

sprendusi, jei atvažiuosi į mugę, padaryti tą patį. Tai buvo planas, įkvėptas nevilties, bet aš ir jaučiausi beviltiškai. Visą naktį ėjau iš proto. Taip, ėjau iš proto! Niekad nebuvau sutikusi tokio kaip tu ir žinojau niekad nebesutiksianti. Bet aš turėjau taip padaryti, supranti? Dar ir dėl tos kitos priežasties. Žinojau, jei tai įvyks su tavim, būsiu išgydyta. Man buvo nusispjaut, kas ką sakys, žinojau. Turėjau tai padaryti, ir padaryti su tavim, antraip niekad neišsivaduosiu.

Supratau, kad nedora ir bloga. Seniai buvau puolusi, bet vis dėlto katalikė... Nedrįsau pažvelgt į savo sąžinę, bet nemačiau kitos išeities. Nors, aišku, ji buvo. Tačiau turiu prisipažinti, kad ne tokia, kokios norėjau. Tai, ką tau jaučiau, ką jaučiu, daro mane klaikia savanaude.

Nusipirkau tą kekšišką sijoniūkštį ir striukas kelnikes. Tikriausiai pamiršai. Tokias, kurios viską atidengė, neišskiriant ir šeimos sidabro. Aš tave erzinau kaip padūkusi, skraidydama po mugę kaip koks pragaro šikšnosparnis, kaip mano seserys būtų dariusios. Beviltiškai norėjau tave išlaikyti. Nežinau, kas mane apsėdo. Ta šutvė, kuri mus sekė, galėjo kaip reikiant subjurti, aš juos lyg ir kursčiau — kad pavyduliautum? Turbūt. Nors man atrodo, ne. Taip susijaudinau, pernelyg susijaudinau, nežmoniškai susijaudinau, kai tu pasirodei (vis dėlto pasirodei!), ir aš supratau, kad turėsiu įvykdyti sau duotą pažadą ir tąvakar tai padaryti. Nuo to atsitikimo niekam neleidau savęs paliesti. Vien nuo tokios minties paklaikdavau. Žvelgdama atgal matau, jog dariau viską, kad tu mane paliktum. Paliktum? Pabėgtum!

Tačiau išlikai ramus. Jei būtum išsigandęs, toji gauja būtų užuodusi ir puolusi tave. Turbūt ir mane. Dar liūdniau. Aš tau esu skolinga, kad išgelbėjai nuo to, kas būtų buvę labai nemalonu. Aš juos kursčiau. Tiesą sakant, begėdiškiausiai darkiausi. O tu elgeisi kaip niekur nieko. Buvai nepakartojamas. Tikriausiai nujautei, jog aš tik vaidinu.

Vėliau tas pokalbis aludėje atrodė gražiausias laikas mano gyvenime. Šnekėjomės kaip du geri draugai. Tuo tarpu

taip ir buvo: šnekėjosi du geri draugai. Pakankamai turėjome vienas kitam pasakyti, kad nesinervintume dėl pauzių. Kildavo visokių minčių, mes ir plepėjome. Buvau skaičiusi apie tokius pokalbius ir svajojusi, bet niekad nepagalvojau, kad po panelės Atkinson dar gali tekti šitaip šnekėtis. Regis, taip lengvai pereidavom nuo vienos temos prie kitos. Daugiausia, žinoma, tu. Man patinka tavęs klausytis. Tu atsiveri. Gal todėl, kad su dauguma žmonių esi drovus — aš taip įsivaizduoju! Būčiau galėjusi amžinai ten sėdėti. Iš viso to — tiek mažai, — ką veikėme kartu, mintimis vėl ir vėl grįžtu į tą kaimo užeigą. Malonią, įdomią ir ramią. Tai buvo nuostabiausia. Niekad nepamiršiu. Dėkui už tai. Tačiau man dar labiau gėda dėl savęs.

Paskui viską sugadinau.

Man niekaip nėjo iš galvos, ką buvau nutarusi padaryti. Vienintelis kartas, kai irgi jaučiau, kaip mane verčia kitas žmogus ir kitos aplinkybės, buvo tą dieną, kuomet apie tą dalyką, apie išžaginimą — štai tas nekenčiamas žodis — pasipasakojau panelei Atkinson. Buvau jai parašiusi straipsnelį mokyklos žurnalui, ir jame, matyt, kažkas prasimušė, nes ji ėmė įtarti. Mudvi buvome jos bute. Ji gyveno viena. Nuomojo kambarį viršum gydytojo kabineto, ir vakare jam išėjus būdavo labai tylu. Nebuvau pratusi prie tokios tylos. Ir erdvumo, namas buvo pastatytas, kad tilptų ir tarnai. Savo kambarį ji padarė tokį jaukų: visur gėlės, kilimėliai, jos draugo tapyti paveikslai. Lankiausi ten kelis kartus, gėriau tą atmosferą. Tai buvo praeitą vasarą. Manau, ji tyčia mane prie to privedė, nors neturiu įrodymo, o jei ir turėčiau, neketinu jos kaltinti. Ir ką gi, viską išklojau — nesusilaikiau, nors negalėjau suprasti, kodėl pasakoju savo mokytojai. Ar ji nori išgirsti? Kaip drįstu išpliurpti tokią žeminančią paslaptį? Kodėl taip darau? Panašūs klausimai buvo nušluoti šalin. Turėjau jai pasisakyti. Nesitvėriau savo kailyje. Kone rėkiau, springau, galiausiai apsikabinome. Ir abidvi baigėm ašaromis. Turbūt lengviausia pasakyti, jog tai buvo tarsi išpažintis, tačiau man buvo geriau

negu po bet kokios išpažinties. Kunigui šito nebūčiau įstengusi pasisakyti. Niekada. Paskui dar kelis vakarus ėjau su ja šnekėtis ir pasijutau kur kas geriau. Ir norėjau parodyti, kad man geriau. Norėjau įrodyti.

Taip ir su tavim. Turėjau tai padaryti. Beviltiškai norėjau. Atiduoti tau viską, ką turiu. Nujaučiau, kad tau nesinori. Žinojau, kad tai išblaškys to pokalbio burtus. Tuo metu kažkokia dalelė manęs netgi suprato, jog nėra reikalo griebti, nėra reikalo papirkti tavęs seksu. Bet sustoti nebegalėjau. O juk reikėjo. Tačiau buvau per daug įsivažiavusi.

Po ano karto niekam neleidau savęs paliesti. Nuo manęs pasitraukė visi vaikinai, nes buvau laikoma „frigidiška". Iš dalies ta etiketė pravertė. Galėjau šlaistytis ir kvailiodama išleisti garą, bet niekas nepuldavo tuo naudotis. Du ar tris mėnesius susitikinėjau su vienu berniuku — bet jis ir buvo berniukas.

Tiek daug reikėjo ištrinti. Tą vakarą labai mažai prisimenu. Tam tikrą smegenų dalį, tą, kurioje guli jausmai, susiję su prisiminimais, užrakinau ir užrėmiau duris. Prisiverčiau nejausti. Tačiau vis tik prisimenu, kaip šaukiau tą žodį, D. H. Lorenso žodį, man regis, tiksliausią žodį, kuriuo kišeninių romanų autoriai drabstosi kaip juodnugariai. Žinau, kad pasibjaurėjai. Kaip kad ir aš turėjau, paleistuvaudama ant to šlapio kalno. Bet jis padėjo, juk padėjo, ar ne? Tačiau detalių beveik neprisimenu. Bandžiau perkošti per atmintį, juk tas vakaras turėjo tiek daug reikšti, pagaliau viską sugadino, ar ne? Bet nieko neišėjo. Tik prisimenu, kaip vėliau, vidury nakties, pabudau ir beveik puoliau į isteriją, norėjau lėkti pas tave namo ir atsiprašyti — jau beveik pasiryžau, bet, prisiminusi tavo žmoną, supratau, kokia esu savanaudė. Tikiuosi, šitas pasiaiškinimas atstos aną atsiprašymą. Ir vis dėlto turiu prisipažinti, jog buvau laiminga ir išdidi, kad mane suviliojai. Esi mano idealas. Niekas daugiau šioje žemėje nebūtų man padaręs to, ką tu padarei. Bet tave skatindama ir praradau tave.

Po to neturėjau jėgų tavęs matyti. O kai vėl pamačiau ir tu manęs panorai — vėl neturėjau jėgų atsispirti. Niekad nebesugebėsiu tau ko nors atsakyti. Tačiau šitaip, ant užpakalinės automobilio sėdynės, tau atrodė žema, ar ne? Nieko gera, bet vis tiek — šįkart prisimenu ištisai, prisimenu, koks buvai švelnus. Net šitokioj ankštumoj!

Bet supratau, kad viskas baigta. Tipiška, jog atėjai man pasakyti — ne pasiuntei laiškelį. Laukei manęs priešais kontorą. Atrodei toks prislėgtas. Tau nieko nereikėjo sakyti. Aš žinojau. Nusivedžiau tave į aludę, kad nepravirkčiau gatvėje. Tu taip ir neišdrįsai pasakyti, kad viskas baigta, ar ne? Nenorėjai manęs įskaudinti — o taip būtų buvę. Bet aš supratau.

Buvo keista drąsinti tave, kad galėtum mane palikti. Regėti tave, įklimpusį su mano šeima, šnekantį su jais, nors pats klaidžiojai kaži kur — tau šitai netiks. Negali tikti. Mačiau, kaip žiūrėjai į šeimininkę, — abu supratot, kad reikalas pasmerktas žlugti, turiu galvoje tave ir mano šeimynėlę. Aiškiai pamačiau.

Buvai toks geras ir leidai parlydėti namo. Tu ir esi geras. Galbūt man per daug geras — gal tau reikėjo šitai nutraukti iš pat pradžių. Tačiau stengeisi atstumt mane švelniai.

Aš nelįsiu tau į akis ir negadinsiu nervų. Motina jau įsikalė į galvą kažkokią nesąmonę, bet kai nustosime matytis, jos susidomėjimas praeis. Tas pat bus ir visiems kitiems.

Kaupiu drąsą apsigyventi kur nors kitur. Mano amžiuje tai neturėtų būti kaži kas nepaprasta, bet per trejus ar ketverius metus, atrodo, būsiu suaugusi su šituo miestu. Netgi čia, pora valandų kelio į pietus, jau jo pasiilgstu — žinau, kad vaikiška. Vis tiek jaučiu turinti pamėginti, nes dėl tavęs negaliu savimi pasikliauti — juk prastoki duomenys, taip? Tikiu, jei išsikelsiu, bus geriau man ir didžiulis palengvėjimas tau. Reikia prisiversti.

Tokios tokelės. Atrandu vienintelį dalyką, kurio noriu gyvenime, vienintelį žmogų, kurį norėčiau mylėti, ir aš tave

pastatau į nežinia kokią padėtį, pažeminu save ir viską sugadinu. Tačiau dėkui, kad užbaigei košmarą. Tik tu galėjai tai padaryti. Neįsivaizduoji, kaip tave myliu. Nežinau, kaip užbaigti šį laišką, todėl tiek tepasakysiu — Tave mylinti Bernadeta.

P. S. Nebijok, aš tau nebeįkyrėsiu.“

Garbė Dievui, tavo intuicija suklydo. Aš tave mylėjau, ir tas prierašas buvo lemiamas. Tu mane myli. Man svaigo galva. Vienas Dievas žino, kodėl — tačiau tu mane myli!

10

Pavadinčiau save pilku žmogeliu, emocijų požiūriu žlugusiu žmogumi, tuščiaviduriu žmogumi, kuris pagaliau aptiko savyje didelę meilę. Jei ne dabar, kada? Jei ne tai, kas tuomet lieka?

Mane išmuša prakaitas, kai pagalvoju, kad galėjau su tavim prasilenkti. Kiek prasilenkia? Kiek tikriausiai prasilenkia. Ne ten pasuka iš gatvės, nepasišneka eilėje, kritišku momentu neatlaiko nervai. Ryžto stoka, drąsos stoka — tik vienam kitam užtenka akiplėšiškumo. Tavo laiškas man jo suteikė. Daugelis mūsų vengia rizikos bijodami nesėkmės. Įsitikinimas, kad būsi atstumtas, nusveria atsako galimybę. Daugumas mūsų pasistengia vieną kartą ir nusiramina tenkindamiesi tuo, ką gavo. Bent jau aš. Meilė mane verčia pigiai filosofuoti. Mes visi apibendriname savo skatikinę patirtį. Galbūt kiekvienas mano sutiktas žmogus yra drąsus ir akiplėšiškas. Galbūt mane supa poros, kurias jungia aistra. Tiek žinau, kad ir dabar mane išmuša prakaitas, kai pagalvoju, kad galėjau su tavim prasilenkti.

Tavo laiškas man davė viską, ko reikėjo. Nesvarbu, kad įvyko painiava — gyvenimas buvo toks sujauktas, nesusi-

pratimai tik padrąsino, šiuo metu manau, jog tik aiškios ir atviros eilutės kelia įtarimą.

Kas man labiausiai įstrigo galvon ir joje tebetūno kaip nuolatinė grėsmė miegui ir ramybei, — tai trapios mergytės, užpultos ir išniekintos to siaubūno, paveikslas. Šalia klasikinio tavo grakštaus seksualumo vaizdo šis kitoniškas paveikslas, kai tu segeisi kojines, įsiėdė į smegenis ir jokios mintys jo neišdildys. Mes turėjome gyventi, maniau sau, tarp abiejų.

Tavo laiškas man suteikė taip trūkstamos energijos.

* * *

Tačiau vengiu svarbiausio dalyko. Turiu žiūrėti, kad taip nebedaryčiau. Turiu žiūrėti, kad neįsikalbėčiau, neva tu žinanti, kas man buvo akivaizdu, ar suprantanti, kas nuolatos mane jaudino. Meilė gali būti banali, bet dėl to ne mažiau galinga, ne mažiau švelni, o svarbiausia — ne mažiau nauja tam, kas pirmą kartą ja užsikrečia. Taip, tai buvo pirmas kartas, ir, taip, dabar apie ją galvoju kaip apie užkratą. Užkratą, nuo kurio nė kiek nenoriu rasti vaisto, ligą, nuo kurios galiu laimingas mirti. Tačiau tai, kaip ji pavergė man protą ir kūną, kaip apsėdo dvasią — ar sielą? Nenorom pradedi pergalvoti tuos dalykus — iš tiesų panašesnė į ligą nei į sveikatą. Vis dėlto, kai mudu siejo aktyvi meilė, jaučiausi kaip niekad sveikas. Meilė buvo gyvenimas. Ji stūmė visus kitus dalykus. Aš lėkiau ant jos raitas, kaip tas berniukas ant delfino — laisvas, dainuojantis, su džiaugsmu neriantis į giliausius vandenis. Betgi jos gniaužtai, kai negauna peno, kuomet pasklinda kaip metastazės, atakuoja smulkiausias nervų galūnėles negailestingai lyg širdis (daužosi, spurda, sustingsta, susitraukia, dusliai tvaksi, „sustoja“) ar protas (panikuoja, džiūgauja, nusenka, ištuštėja iki dugno, užsidega, „sprogsta“), yra kaip nuodas. (Turbūt visi naujokai tampa ekspertais.)

Noriu pabrėžti, jog tai buvo labiausiai jaudinantis, mylintis, drąsiausias, maloniausias, kilniaširdiškiausias laiškas. Meilės laiškas. *Vienintelis* meilės laiškas mano gyvenime. Tuo mane įtikino supratimas, jog buvai pasirengusi atiduoti man viską. Aš ketinau rasti būdą, kaip įtikinti tave, kad likusį gyvenimą praleistum su triskart už save senesniu vyru, kuriam reikės prisiversti palikt mylėtą ir sergančią žmoną — ir dar netekti respektabilumo paguodos. Tavo laiškas mane nuramino.

Dar jis mane uždegė tokia padūkusia viltimi, jog norėjau užlėkti ant kalno kaip koks rimtas jaunas aktorius ir amžinai aidą atkartojantiems kalnams paskelbti savo laimę ir tavo vardą. Susilaikiau. Tačiau tą vakarą pradėjau malonų įprotį: spręsti finansinę skyrybų ir naujos santuokos lygtį. Kintamieji dydžiai galėjo būti pagal reikalą didinami. Pinigai ir turtas — įvairiai padalinti priklausomai nuo sutarties sąlygų. Buvo daugybė žaidimo variantų. Šis užsiėmimas ne tik ramino, bet ir suteikė pirmąjį garantą — pirmąją čekių knygelę, — kad mudu galime turėti ateitį.

Mudu. Tavo laiškas reiškė Mudu. Kelias savaites negalėjau patikėti, kad kaip aš esu pakvaišęs dėl tavęs, taip ir tu — ne taip baisiai, maniau, ir ne taip mirtinai — esi susižavėjusi manim. Kruopščiai suplanavau kelių savaičių strategiją. Tau ji turėjo pasirodyti labai jau kantri ir atsargi. Tačiau per mane turėjo persisunkti toji visa pakeičianti naujiena. *Tu — myli — mane.* Negalėjau to įsivaizduoti. Ir še tau. Tokia neįtikėtina dovana. Toks turtas.

Dėl savo kvailumo abejojau ja net priimdamas. Negalėjau tavimi netikėti. Bet šitiek metų, paženklintų išdžiūvusiais, susitraukusiais jausmais, man sakė, jog visiškai tavimi tikėti — per didelė prabanga. Artėjančią audrą pasitikau atsargiai, tikriau — persigandęs.

Ar prisimeni tolesnes dvi su puse savaitės?

Liūdnas vaizdas.

Negalėjau būti be tavęs, bet nevaliojau tiek sukaupti drąsos, kad iki galo tau atsiverčiau, t. y. pristatyčiau savąjį planą.

Aš ėmiausi veiksmų, kurie tapo rutina, o galiausiai — pajuokos objektu. Pasirodžiau nevykėlis. Prisimeni? Maniau sau, koks aš gudrus, koks apdairus. Mėgavausi viliotojo ir seklio nuotykiais, visiškai įsijautęs į savo dramą „Įsimylėjęs vyras". Mane valdė faktas, kad „Esu įsimylėjęs". Ir ne beviltiškai. Kas rytą pabusti ir prisiminti, kad aš įsimylėjęs, kad mes įsimylėję, buvo žingsnis iš repeticijos į gyvenimą ir į realybės sceną. Kodėl nieko nelaukdamas nepribloškiau tavęs paruoštąja kalba — su visais Debitais ir Kreditais, Ateities Perspektyvomis ir Artimiausiais Nuostoliais, meilės prisipažinimu, taip panašiu į metinę ataskaitą — na, ir kas? Tai būtų buvę sąžininga, bet buvau pernelyg įsinervinęs.

Na, o savo apsukrumu sukėliau įtarimą pusei miesto. Praėjus toms dviem su puse savaitės, žmonės pradėjo šnibždėtis. Banko valdytojas (pens.) pasimaišęs dėl Kenedžių jaunylės.

Gal aš *norėjau,* kad visi žinotų? Va, kur šuo pakastas. Šiaip jau atrodė, tarsi noriu, kad niekas nesužinotų. Slaptumas žadėjo ateitį. Betgi elgiausi taip negrabiai — gal dėl kokios gilesnės priežasties. Kas, jeigu iš tikrųjų norėjau, kad žinotų „visas pasaulis"? Kas, jeigu aš, pasiryžęs neslapukauti ir neapgaudinėti, stokojau įžūlumo žengti atvirą žingsnį, bet vis tiek norėjau duoti ženklą, kad mes mylime vienas kitą? Tokiu atveju mano nevykę manevrai pasiekė tikslą. Kai dabar prisimenu, esu linkęs manyti, jog taip ir buvo. Nenorėjau nė pagalvoti, kad būtume kas nors mažiau, nei turėtume būti, o slaptumas visad yra mažiau, visad, po pirmo tamsios jėgos proveržio, — mažinamasis veiksnys. Aš to nė už ką nenorėjau. Be to, didžiavausi, kad myliu tave ir esu mylimas: norėjau vaikščioti pasipūtęs kaip gaidys.

Galų gale suklupau, tačiau tik dėl to, kad buvau visiškai nepatyręs.

Taigi. Aš „nerūpestingai" atsistodavau prie tavo kontoros. 12.25 ir 5.25. Po penkių minučių tu išeidavai. Tuomet prasidėdavo pirmoji komedijos scena.

Aš tyčia žiūriu šonan. Su tokia skaudama punktualia širdimi ignoruoju tai, ko šitaip laukiau, ir spoksau šonan. Kai pasižiūriu atgal, dažnai jau būni prapuolusi, ir aš pradedu niekingai lakstyt ieškodamas, kur tu galėjai dingti. Kai po tolesnių senamadiškų poravimosi ritualų pagaliau susiduriu su tavim akimis, mano veidas „reiškia nuostabą". Kai kada net išspaudžiu „apstulbimą". Koks sutapimas! Ir kaip *tu* čia atsidūrei! Tavo draugės pradeda juoktis, tačiau, matyt, jas nutildai, nes juokas ištirpsta ir jos nušlepsi palikdamos tave vieną. Dažnai neįstengiu priversti savo kojų, kad pajudėtų tavo pusėn. Mane stačiai paralyžiuoja susižavėjimas. Jei pati neateitum pas mane, tikriausiai išleisčiau į šaligatvį šaknis.

Rutina. Per pietus atsisakai išgerti ir atsisakai, jei pakviečiu į kavinę — iš paskutiniųjų stengiesi saugot mano reputaciją, bet nesi tokia savimi pasitikinti, kad lieptum liautis, be to, lieptum liautis tau daryti gėdą. Taip, manau, yra todėl, jog tave graudina mano nerangumas ir kad iš tiesų myli mane ir nori mane matyti. Pasimatymą baigiame eidami į bažnyčią ir atsisėsdami ant vieno iš suolų šventoriuje — tarp gėlių lysvių ir žalios vejos. Dvi su puse savaitės neleidau tau pietauti. Bet oras buvo gražus.

Vėliau, pavakary, tas pats kebelis, bet paskui traukiam į aludę — paprastai į tą pačią, tą, kurią suieškojai pirmą kartą, kur mūsų neišleidžia iš akių šeimininkė, — tarsi kokia chemikė, stebinti mėgintuvėlį su ypač pavojingu reagentu.

Sugriūva tavo broliai, ir aš tave šiurpinu nupirkdamas jiems gerti, pamindamas seniausią pasaulyje ceremoniją „Dabar tu statai". Aš smagiai leidžiu pinigus teisindamasis

nepriimtina dingstimi, esą turiu pinigų daugiau už juos, todėl visai puiku, kad moku be eilės. Bet įgudę veltėdžiai priima mano vaišes nesukeldami man nepatogumo. Sumanūs pataikūnai, jie maloniai su manimi šnekučiuojasi. Regis, nusiperku ir jų kompaniją, ir apsaugą — toji aludė man tebėr svetima teritorija, bulvarinių smurto fantazijų scena.

Dar netikėtai patyriau, kaip malonu išlaidauti. Visą gyvenimą buvau taupus, nors nešykštus. Atsargus. Niekad nemėčiau pinigų. Dabar man tai buvo vienas smagumas. Trys buteliai viskio ir limonado, vienas romo ir pepsio, dvi pintos šviesiojo alaus, vienas salyklinio viskio (tapo mano gėrimas — stiprybės priduodąs įprotis), ir pinigėlių kaip nebūta.

Išlaidumas veikiausiai susijęs su tuo, ką tau jaučiu. Žinau, kad nuo bet kokios užuominos apie meilės ir pinigų sąsają pradėsi iš manęs šaipytis, esą toks jau banko valdytojo požiūris į gyvenimą, bet išties pinigai man pradėjo teikti netikėtą malonumą. Jie slydo veržliai ir prašyte prašėsi paverčiami gyvenimu. Meilė buvo neribota sąskaita, neišsemiamas kreditas, beprocentė paskola visam gyvenimui. Ir visa tai atsitiko tuo laiku, kai besąlygiškai įsimylėjau tave. Tu per daug jauna prisiminti slengo žodį „auksas“, paplitusį mieste ir labai man juokingą, kai daugiau kaip prieš trisdešimt metų čionai atsikėliau, nes jis reiškė vaginą, taigi kapitalą.

Brangioji Bernadeta... Iš pat pradžių sakiau, jog mano tikslas — atkurti mūsų buvimą drauge taip detaliai, kad pasakojimas užimtų tiek pat laiko, kaip ir mudviejų romanas, ir padėtų man iškentėti. Pažangą padariau — bet pastarosios savaitės šuoliais neša mane į suirutę.

Pavyko nuveikti tik štai ką: a) pranešiau miestui, kad esu tave įsimylėjęs, — ir dar tokiu būdu, kuris neturėjo nei veržlumo, nei stilingumo; b) išjudinau paskalų gyvačių lizdą, šios puolė mudu iškišusios nuodingus liežuvius; c) neatsargiai įkišau žmoną į kryžminę ugnį, ir nors ji gal-

būt nieko nesužinojo, tik bailys galėjo rizikuoti, kad ji išgirstų gandus, nespėjus man atskleisti tiesos; d) apstulbinau tave ir, ko gera, smukau tavo akyse; e) elgiausi kaip kvailys — net negera prisiminti; f) tapau *paskutinis* kvailys.

Ilgai galvojęs padariau išvadą, kad tavo laiškas mane išmušė iš pusiausvyros. Rašei mane mylinti. Atsakei į kiekvieną klausimą, iškeltą mano slaptų įtarinėjimų. Dar daugiau — tavo meilės kokybė prilygo manajai. Gal aš įžiebiau tavąją? O gal tavo susidomėjimas kažkaip įkvėpė mane?

Kažkaip? Kodėl taip aptakiai išsireiškiau? Šioje paties susikurtoje celėje, kur man padeda viskis ir knygos, skaitau veikalus apie empatiją, aiškiaregystę, psichinius išgyvenimus, ekstrasensorinį suvokimą — dalykus, kurie ikibernadetiniam protui būtų atrodę trivialūs arba šarlataniški. Tačiau dabar aš nebe toks kvailas. Mane paveikė jėga, vadinama meile, ir žinau: jei egzistuoja tokia jėga, gali būti ir į ją panašių jai talkinančių galių. Kaip jau minėjau, šis rašinys savaime yra bandymas įsismelkti į tavo protą, palaikomas minties, jog tu, ko gera, jį perskaitysi, taip pat galimo poveikio, kurį mano vienišas susikaupimas galbūt per visą miestą darys tavo sielai. Taigi liūdnai mąstau apie mudu siejusį nenumaldomą potraukį ir dažnai paspėlioju, ar mane uždegė tavo kibirkštis. Tačiau net jei ir taip — kas yra pasakyta apie laužą, bekraštį laužą, laukiantį kibirkšties? Ne — aš jau liepsnojau, bet:

niekas nebuvo man taip rašęs;
niekas nebuvo ištaręs tų draudžiamų žodžių;
niekas manęs nebuvo taip mylėjęs.

Buvau išsigandęs kaip greitai raustantis, brendimo užkluptas, pirmąkart įsimylėjęs paauglys. O juk beveik įpusėjęs šeštą dešimtį. Jokio skirtumo, nors gal viskas skaudžiau.

Tuo laiku, kartais nugriebdami akimirką, tik apsikabindavome — pakeliui į namus. Tu visad užsispirdavai mane „pargabenti", ir aš paklusdavau. (Bet paskui dažnai vėl sekdavau paskui tave per miestą lig pat namų.) Mudu puldavom kits kitam į glėbį lyg stebuklingai išlikę gyvi. Matau, kad užrašų knygelėje ne vienoj vietoj parašyta: „Išlikę gyvi".

Rimtai šnekėdavomės apie būtinybę pasikalbėti. Kaip apie kokias nusiginklavimo derybas. Mes, tikriau aš, nuolat kartodavome, esą turime išvažiuoti, pabūti vienu du, kad galėtume pažvelgt į ateitį ir „pasikalbėti". Pagaliau tu sutikai. Gavau tave patikinti, kad po galutinio mūsų „pokalbio" aš „viską" papasakosiu Andželai. Bet šito nepadariau.

Pradėjau svajoti, kaip padėsiu tau tapti rašytoja, dėstytoja, autoritetu; regėjau tave pašokant į orą kaip jauna lašiša ir įveikiant krioklio slenksčius, istorijos suręstus prieš tave ir panašius į tave. Norėjau tave paruošti ir padrąsinti, kad nebijotum plaukti prieš srovę ten, kur tyvuliuoja skaidrūs ir gaivūs gyvenimo tvenkiniai.

Tuo laiku mes nesimylėjome. Nors tavo glėbyje drebėdavau iš pasiilgimo, susilaikymas buvo absoliutus. Tu jautei, kaip trokštu tavęs. Vėliau man sakei, kad tai buvę „geriausia", ką galėjau padaryti, kad laiškas grąžinęs visą prievartos siaubą, kad tau po to reikėję tik paprasčių paprasčiausio jaukumo. Švelnaus apkabinimo. Taigi bent vienas pasiryžimas davė naudos, bet kai pagalvoju, tikriausiai dėl to, kad nesimylėdavome, elgiausi taip nevėkšliškai. Patyriau, jog kulminacinės meilės valandėlės žmogui teikia grakštumo. Nebelieka jų, ir pradedi klupinėti.

Taigi tas nesmagus paikiojimas visų akivaizdoje turėjo ir kai ką gera, tai buvo gydančios dienos.

Paskui mes išvažiavome.

Aš puoselėjau savo respektabilumą. Dabar suprantu jį praradęs. Kitados žinojau jo vertę. Šiuolaikiniams rašytojams, kuriuos skaičiau, — arba apie kuriuos skaičiau savo aukščiausios kokybės šiokadieniais ir aukščiausios kokybės sekmadieniais, — atrodo, nusispjaut į jį. Atrodo, nėra nei normų, nei pasipiktinimo. Respektabilumas svetimas arba nemadingas — kaip yra iš tikrųjų, nelabai suvokiu.

Ką gi, šnekėk, kaip nori. Šiame mieste — ir galbūt kitur (net Londone) — respektabilumas tebėr gyvas. Galbūt tūno tolerantiškame pokalbyje, o jo duodamos palūkanos rodosi tokios menkos. Gal jis šiek tiek traukiasi (ar keičia vietą?), bet ne pasiduoda. Buvau jo dalis, ir šitai pasiteisino. Galima sakyti, aš investavau į jį, o kiti į jį investavo per mane. Šitas miestas respektabilumą pripažįsta, mano klasė ir karta — tikrai, bet nemažai prijaučiančiųjų galima sukrapštyti ir tavo aplinkoje.

Parašiau, kad jis „pasiteisino“. Turiu omenyje, kad respektabilumas palengvina gyvenimą. Jei išmoksti taisykles ir jas priimi, ir esi jomis patenkintas, turi nemažai naudos iš tvarkos, socialinės ramybės ir priklausymo geruoliams. Pasipūtėliška? Be abejo. Nuobodu? Veikiausiai. Nepakeliama, negyva ir veidmainiška? Kai kuriems. Kitiems — stropiai nužymėtas, tvirta danga padengtas gyvenimo kelias.

Jis pasiteisina, nes surikiuoja šitokią daugybę dalykų. Aukščiausias respektabilumas tolygus preciziškai sutvarkytam, smulkmeniškai organizuotam vienuolės gyvenimui. Visas respektabilumas linksta į religinę tvarką. Turi būti kažkas, kas įkvėptų tikėjimą. Mūsų miestelyje tikėjimas vis dar remiasi pilietiniais ir socialiniais profesionalų ir verslininkų klasės veiksmais, nesvarbu, kaip juos taršytų statistika ir bombarduotų bjaurios paskalos spau-

doje: monogamija, finansiniu sąžiningumu, rūpinimusi šeima, mandagumu, visuomeniniu blaivumu, bendru dėmesiu kitų respektabiliosios klasės narių gerovei, dalyvavimu garbingoje veikloje — Rotary klubo, Šešėlinio kabineto, Kėglių klubo, Bažnyčios, visokių komitetų. Aišku, pasitaiko „respektabiliųjų", kurie sulaužo tas taisykles. Bet į juos žiūrima kaip į išimtis ar net toleruotinus keistuolius. Respektabilumo kodeksą galima išreikšti vienu įsakymu: niekada nelaužyk viešosios mandagaus klubo tvarkos.

Laikydamasis šios naudingos formulės, pasirodo, gali būti stebėtinai laisvas. Ne toks laisvas, kaip atrodo laisvi vėjas ir Kenedžiai, — ir tu, visų pirma, tu! Tai ne čigono ar plevėsos laisvė — be menkiausio įsipareigojimo. Bet mano padėties žmogus jaučiasi stebėtinai nesuvaržytas. Tau nėra reikalo susisaistyti su kuo nors saitais, kurie gali nutraukti tave į dugną. Tau reikia labai mažai atiduoti, labai mažai savęs. Gali būti visiškas savanaudis ir dėl to nė kiek nesigraužti.

Tikrasis respektabilumas — puiki dirva slaptam gyvenimui, dvilypiam gyvenimui. Tavo broliams jo nereikia ir jie to nepakęstų. Man jo reikėjo, ir man jis pradėjo patikti. Tas dvilypumas — nuoširdus asmeninis atsiribojimas nuo visko, prie ko, regis, buvau stipriausiai prisirišęs, — mane be galo jaudino. Aš buvau kontržvalgybininkas. Šnipinėjau save patį. Galėjau džiaugtis neabejotinais respektabilumo privalumais, jo lengvumu ir sykiu ne mažiau mėgautis pasityčiojimu iš jo, savo kitu gyvenimu — Ežerų krašto rašytojo reputacija!

Kai susiprotėjau, kad mano respektabilumas išgaravo, pasijutau kaip riteris be šarvų. Tau turbūt atrodė, jog buvau visai pasirengęs dvilypiam gyvenimui su tavimi. Tačiau suprasdamas, kad nebegaliu pasikliauti respektabilumu, likau bejėgis. Respektabilumas laikė mane kur kas kietesniuose gniaužtuose, kur kas labiau mane kontrolia-

vo, negu įsivaizdavau. Respektabilumas pasiteisino, kol susidūrė — su tavimi, Bernadeta.

11

Žiūrint atgalios, nesėkmė gali atrodyti juokingai. Geriausiu atveju — naudinga. Tačiau tuo laiku — velniava. Mūsų pirmoji... avantiūra? Pirmas nuotykis? Net nesugebėjome jam rasti pavadinimo — tai buvo nesėkmė tikrąja šito žodžio prasme. Turėčiau žvelgti į ją su pašaipa ar nostalgija, bet galiu tik raukytis prisiminęs visą tą nesąmonę ir gailėtis, kad dėl mano kvailumo buvo švaistomas laikas — senasis priešas.

Kaip nesugebėjau užsakyti numerio viešbutyje? Aš, kuris iš visų šonų sutvirtindavau kiekvieną savo profesinės veiklos operaciją. Aš, kuris nė karto sąmoningai nesu palikęs nepatikrinto nė vieno skaičių stulpelio. Pamaniau, jog pakaks skambučio, ir pasitikėjau žvaliu balsu kitame linijos gale, kai man jis pareiškė:

— Puiku, pone. Lauksime šeštą valandą.

Tačiau tai buvo Ežerų kraštas. Pats sezonas. Be to, viešbutis, kurį apdairiai pasirinkau dėl visokeriopo nuosaikumo, buvo kaip tyčia iš tų, kuriuos apgulė sunkių išvykų ir intelektualių apmąstymų mėgėjai. Kaip žinai, atvykome 7,30 (aš tavęs nekaltinu — per daug sudėtingi buvo mano pasirengimai) ir buvom nuvyti.

Prisimenu, jog stovėjau tame gan prabangiame vestibiulyje — lyg perkūno trenktas. Mano smegenys atsisakė apdoroti šitą informaciją. Tarnautoja (kuriai priklausė tasai žvalus jaunas balsas?) mūsų pasigailėjo ir, apskambinusi kaimyninius viešbučius, pagaliau mums rado vietą.

Ten turėjo tik dvivietį kambarį. Telefonu buvau užsakęs du atskirus numerius. Visa tai tau kartoju dėl tos valandėlės — trumputės viso laiko atkarpos, kuri paliko dė-

mę mano atmintyje. Neturėjom kur dėti akių. *Žinau,* kad toji mergina staiga suvokė kone visą „baisią tiesą": juk tu taip atvirai vengei mano žvilgsnio. Atseit žinokis. Stovėjau kaip be žado. Mergina kantriai laukė delnu pridengusi ragelį, tarsi slėpdama kosulį.

* * *

Kambariai *turėjo* būti atskiri! Tavo laiškas mane taip sukrėtė. Maniau, kad, ko gera, niekad nebegalėsiu mylėtis su tavim, ir tau norėjau *įrodyti*, jog TAI NESVARBU. Tu mane dar pagyrei už rūpestingumą. Daugiau niekur nėr? — paklausiau. Tik ne taip vėlai vakare. (7.40!) Numeris dvivietis.

Jaučiau negarbingai pasinaudojęs susidariusia padėtimi, tyčia tave įviliojęs — nors ir kaip buvo pikta. Ir kad tai — visiškas žlugimas, o svarbiausia — kad pasirodžiau neišmanėlis.

— Mes tikėjomės, kad užsakymą patvirtinsite raštu.

Kiek laiko šitaip prastovėjome?

Galima sakyti, ir dabar tenai tebestoviu. Senas kvailys, jauna mergaitė, kantri tarnautoja.

— Paimsime, — pagaliau ištarei *sotto voce**

O toliau? Pažeminimas, taip, bet ir jaudulio protrūkis. Mes miegosime viename kambaryje! Mes miegosime vienoje lovoje!

Spindintis ežerėlis, sudaigstytas ilgų saulės spindulių. Neįprastai ankstyvo vasaros karščio nebojanti žalumos jūra, gyvybės spalva, vešli begalinė atspalvių ir formų įvairovė. Mėlynai tamsėjantis dangus, nesudrumstas nė jokio debesėlio. Neapsakomas erdvės, jaukumo ir taurumo jausmas. Uždėjai delną man ant rankos. Mūsų pirmoji naktis toli nuo namų turi nusisekti! Net lovos atrodė tikra

*Tylutėliai (*it.*).

palaima: šalia, bet nesustumtos, suporuotos, bet atskirtos. O aš buvau savo naujoje stichijoje. Prisimenu, kaip ją tau rodžiau vardydamas viršūnes, minėdamas poetus ir dailininkus (pats save stebindamas žiniomis, surankiotomis per tiek metų), tarytum Ežerų kraštas būtų buvęs nuosavas kiemas. Kuo daugiau pliauškiau, tuo kiečiau spaudei man ranką, ir, Bernadeta, per tą trumpą vasaros iškylą, kurią prisimenu sėdėdamas čia vidury žiemos, kai susikaupęs net galiu pajusti tavo ranką ant savo dilbio, nebūčiau keitęsis vietomis su jokiu vyru. Mes buvome namie.

Viską sugadino užeiga. O gal aš? Gal mano kvailumas, kai pasakiau „nesvarbu“, nors buvai absoliučiai teisi? „Šitaip apsirengusi negaliu eiti vidun“, — tarei, vos tik atidariau duris. Šiluma daugelį gėrikų išviliojo laukan, man reikėjo susiprotėti ir likti. Bet užmetęs žvilgsnį nepastebėjau laisvo staliuko. (Kodėl nepasukau prie sienos? Ar dėl to, kad prie jos jau sėdėjo būrelis vaikinų, kurių akys, man rodės, smaigsto tave?) Ir įsivedžiau tave vidun.

Žiemą toji aludė bemaž įkūnija visas tokių užeigų vertybes. Pavasarį joje malonu, bet rudenį, kai židinyje pradeda pleškėti malkos, užtraukiamos užuolaidos, naujai sužavi septyniolikto amžiaus sijos, varinės kamanų detalės ir solidūs tamsaus medžio baldai, čia geriausia. Vasarą, kada turistų srautas nenuspėjamas, reikia, jog nusišypsotų laimė. Pamatėm, kad kai kam nusišypsojo — tuntui jaunimėlio, apsiavusio sunkiais batais, nuo karčio ir kopinėjimo po kalnus raudonais žandais, draugiškai nusiteikusio, bet rėksmingo. Įsiaudrinusio nuo šnekų apie dienos nuotykius: uolas, žvirgždo griūtis, įveiktas viršukalnes — nelyginant karo laivo įgula, žemutiniame denyje šurmuliuojanti po mūšio. Tu įskridai kaip kolibris į juodvarnių pulką. Ne dėl to, kad būtum jų bijojusi ar drovėjusis. Būtum galėjusi juos išvyti! „Kodėl man nepasakei?“ — sušnibždėjai. „Ko nepasakiau?“ Tačiau tu sušnypštei: „Ššš!“ — mat sušnekau garsiau, norėdamas permušti kle-

gesį, — ir iš pradžių negalėjau suvokti, ko taip sunerimai. Nuėjome prie baro, — jaunimas labai paslaugiai susispaudė, — bet ir vėl nebuvo kur atsisėti. Tu užsisakei pusę bokalo karčiojo, kurio šiaip negerdavai. Tau už nugaros merginos — duksliais marškiniais, džinsuotos ir alpinisto batais — gėrė alų pintomis.

Užsakiau pavalgyti, nors ir įspėjai, kad nė kiek neišalkusi. Pamaniau, jog stengies būti mandagi arba nedrįsti; o gal nenugirdau — triukšmas buvo ne toks, prie kurio galima priprasti, aludė gaudė neleisdama šnekėtis. Būčiau norėjęs ramaus staliuko kertėje, galimybės suplanuoti rytojaus dieną ir nutarti, kokiu maršrutu keliausime, bet buvo neįmanoma. Jau ir taip žmogus vos įstengei nulaikyti bokalą, nes aplink barą visi draugiškai grumdėsi ir stumdėsi alkūnėmis. Mano manymu, atrodei tiesiog puikiai. Kaip kaži ką, patraukliausia iš visų ten buvusių moterų. Ir, žinoma, geriausiai apsirengusi.

Tai ir buvo didžiausia bėda. Kaip kantriai man paaiškinai vėliau tą patį vakarą. Per gerai apsirengusi. Netinkamai apsirengusi. Ne taip, kaip dera tokiomis aplinkybėmis, todėl jauteisi nevykėlė ir — dėl madoje viešpataujančios, pasak tavęs, „belytės alpinistinės išvaizdos“ — labai vulgari. „Pasijutau ne vietoje, todėl norėjau iš tos vietos dingti“.

Kalbinau tave pavalgyti krevečių salotų. Buvau įsitikinęs, kad visą dieną nieko burnoje neturėjai. Aišku, supratau, kaip tau sunku, — tokiomis sąlygomis nelengva ką nors išlaikyti lėkštėje, — bet kai šypsodavausi (kalbėtis buvo neįmanoma, nes užgrojo muzika — gitara ir klavesinas), tu irgi nusišypsodavai. Minia buvo tikrai maloni. Tu mane aplenkei, užvalgei, kiek norėjai, ir likau vienas su pilna lėkšte Kamberlendo dešros, šoninės, svogūnų, daržovių salotų ir krūva bulvių traškučių. Kai iš kvailumo parodžiau norįs dar valgyti, tu drąsinamai šyptelėjai, ir, atrodo, pralinksmėjai nuo muzikos. Atsigręžusi į gitaristą, ėmei trepsėti koja.

Gitaristas įbedė į tave akis ir išsišiepė (tikriau — išsiviepė, taip ir matau jį) parodydamas nenormaliai ilgą eilę nenormaliai baltų dantų. Linktelėjo tarsi skambindamas tau serenadą. Kaip visada, mandagi, nusišypsojai jam. Žinau, jog tai tebuvo dailios manieros, automatiškas, nesąmoningas šiltos prigimties atsakas. Bet jis mane paveikė fiziškai.

Ketinau rašyti: „Gerklę ir skrandį tartum koks spazmas, mėšlungis sutraukė". Bet taip įvyko ne „tartum", o *iš tikrųjų*. Pavydas trenkė į ausų būgnelius lyg cimbolų garsai. Susvaigo galva, užplūdo šleikštulys, sėdėjau be jėgų, ausyse klaikiai ūžė. Ir lyg žaibui tvykstelėjus, staiga suvokiau, ko taip susirūpinai. Aišku, jog turėjau tau pasakyti, kad čia kalnų iškylautojų ir alpinistų aludė; aišku, jog jauteisi nesmagiai miestietiškais rūbais; aišku, kad neįdomu, kai, užsikniaubusią ant prastai patiektų krevečių salotų, tave stumdo drambloti raudonžandžiai bernai! Reikėjo eiti iš ten.

Tačiau išeiti nenorėjai. Jau spėjai numoti ranka į tai, jog taip išsiskiri, išmesti iš galvos visus (ar buvo tokių?), kurie nužvelgė tave su pagaila, ir nusprendei neliūdėti. O gal buvo kur kas paprasčiau? Gitaristas pasirodė esąs gražus berniokas. Talentingas. Ir jaunesnis už mane.

Tas duetas buvo nepakeliamas: jis grojo tau, tu jam plojai, apdovanodama žvilgsniais ir šypsena. Energingu pliaukšėjimu išsiskyrei iš vangių klausytojų, kurie būtų buvę kur kas laimingesni palikti linksmintis savo nuožiūra, būrio. Kaip ir aš. Kai pasiūliau eiti, atsakei:

— Man lyg tyčia pradeda patikti, — ir (klastingai?) pridūrei: — Dar nebaigei savo dešros.

Man kąsnis strigo gerklėje. Gitaristui įpusėjus naują numerį, atsiprašiau ir išėjau laukan. Jauniklių šutvė, regis, palydėjo mane pašaipiais šūksniais — koks pasidarai jautrus! — ir aš nušlitiniavau keliu, giliai alsuodamas. Jau maniau, apsivemsiu. Paskui kelias minutes grūmiausi su

savimi, kad nepradėčiau rėkti, — matyt, norėdamas numalšinti pavydą.

Tai buvo žeminantis, atgrasus ir bergždžias jausmas, man pasidarė gėda. Be to, jis buvo naujas. Toks pat naujas, — ir išties, kai dabar prisimenu ir taip lengvai jį nagrinėju, — labai panašus į meilės smūgį, kuris mane ištiko. Akimirksniu supratau, kad jis gali pražudyti. Kodėl gi tam vaikinui nesišypsoti? Šiaip ar taip, esi ne tik gražiausia mergina tame sušvinkusiame bare, bet ir įdėmiausia jo klausytoja. O dėl tavęs... buvo ir tebėr tavo valia, ką mėgti. Iš prigimties esi visiems draugiška ir atvira. Kas gali būti natūraliau? Ir, be abejo, amžius. Niekad nenustojau bijoti mudu skiriančios amžiaus prarajos. Nei tada, nei dabar.

Galvoje malėsi šiurpios mintys. Tarytum tas įstabiai tykus vakaras staiga būtų virtęs audros pritvinkusia naktimi: kad aš turiu tave palikti, kad tu vis tiek mane paliksi, kad esu visiškas idiotas, kad tu tik gaili manęs, ne daugiau, — mane užgriuvo ir paėmė į nelaisvę vaizdai, kaip tu pabėgi su gitaristu, kaip mane pribaigia kančia (prie meilės ir pavydo tuoj prisidėjo savigaila), piratiška jausmų įgula. Staiga smilktelėjo paprastutė mintis, kad gitaristui atrišau rankas, ir vėl puoliau vidun.

Tu sėdėjai ant aukštos baro kėdės, makaluodama raudonais bateliais, kurie lyg ir tapo spindinčiu kambario centru, plaukai beveik dengė prie gitaros palinkusį veidą. Jis stovėjo greta. Jo pirštai spaudė tavuosius prie instrumento kaklelio, ragindami groti. Nemažas pulkelis gėrėjosi pamoka. Ne, gėrėjosi tavimi. Ir kai tu pakėlei akis, — ir išvydai mane, — tavo veidas atrodė dieviškai. Tokia laimė ir ramybė! Toks pasitenkinimas — ir toks nekaltumas? Turėjau tuo patikėti, nors viduriuose siautėjo žalia pabaisa, jo čiuptuvai plėšė iš manęs tikėjimą ir prielankumą. Dusino karštis. Tik meilė galėjo nublokšti tą siaubūną, išvaduoti mane. Aš tai žinojau. (Manasis instinktų ugdymas

gavo dar vieną postūmį.) Prisiverčiau šypsotis. Prisiverčiau nerūpestingai žengti prie tavęs. Buvo labai sunku.

— Čia Rėjus, — pristatei. — Jis mane mokė skambint gitara, kai dar lankiau pradžios mokyklą.

Rėjus padavė man ranką. Rėjus jau dešimt metų buvo išsikėlęs iš miesto, taigi galėjau išjungti dar vieną pavojaus signalą. Nuostabiausia, kad buvo vedęs ir jo žmona netrukus turėjo ateit į aludę — karštai laukiama. Norėdamas atšvęsti ir paskandinti savo niekingus įtarinėjimus, užsakiau gėrimo. Prieš išeidamas vėl paspaudžiau jam ranką. Rėjus — puikus vyras.

Mudu parslinkom į viešbutį. Turėjom būti susitaikę. Bet tame trumpame kelyje... galbūt grįžo tavo nepasitenkinimas, na, o mano pavydas — tikrai; ir veikiausiai mane nervino mintis, kaip reikės nakvoti dviese tame kambarėlyje. Ir tave? Džiaugsminga nuostaba, kaip ant sparnų nešusi mus į užeigą, buvo išgaravusi.

Leisk man tik probėgšmais priminti tas nejaukias minutes, kai stengėmės nematyti kito rengiantis, prausiantis, atsigulant. Tarsi bijodami pasižiūrėt į vienas kitą; drovėdamiesi tualete nuleisti vandenį; bandydami atskirti sau vietiukę pernelyg ankštoje erdvėje; ir kas pirmas eis į vonią?

Lovoje tu atsigręžei ir, deja, tik lengvai pabučiavai: sakytum jau daugel metų būtum prieš miegą pakšėjusi man į skruostą. Aš gulėjau aukštielninkas, bijodamas, kad užmigęs galiu knarkti, — o tu, knarkei tyliai ir švelniai.

Kurgi buvo mano geismas? Gulėjom šonas prie šono — bet atskirose lovose. Nė vienu žodeliu neprasitarei, kad priešinsies mano norams. Bet aš likau savo lovoje, nors, tau vis giliau įmingant ir mano budrumui leidžiantis į ilgą nakties kelionę, kurios gale laukė tik negerumas ir neviltis, ėmiau norėti tavęs, beprotiškai norėti. Mane stabdė to nuomininko paveikslas, vyro, apie kurį buvai rašiusi. Norėjau apie jį pasišnekėti, bet nedrįsau. Rašyti vie-

na, o kalbėti akis į akį pasirodė kur kas baisesnė kančia, ir turbūt tik po kelių mėnesių pajėgei apie jį prabilti. Jis mudu skyrė. Dėl jo jaučiausi nešvarus. Dėl jo gėdijausi mūsų ankstesnių suartėjimų, gėdijausi to, kaip vyras puola moterį per meilės aktą. Bet aš geidžiau tavęs. Tą naktį laikas krėtė savo bjauriausias šunybes: sustingdydavo valandas, išpūsdavo minutes, kartais išvis užsispirdavo neiti. Protas vijosi kaip vėjas lekiantį pilnatvės ir vilties pasaulį, bet kūnas dryksojo sukaustytas laiko kietoje kaip lenta lovoje. Švysčiojant fantazijos žaibams ir lėtai girgždant maudulių ir sopulių stabdžiams, mūsų pirmoji naktis dviese sunkiai yrėsi skaistybės kursu.

Rytą atsigręžei į mane paraudusiomis akimis. Ko tu verkei?

— Todėl, kad nenorėjai manęs mylėti, — atsakei. — Be to, — pridūrei nelaukdama mano išvedžiojimų, — manei, kad aš koketavau su Rėjumi. Pavyduliavai, ar ne? — Ir mano burės subliuško. — Kuo tu mane laikai?

Mane pribloškė tavo grožis. Pro plonytes užuolaidas skverbės ryški šviesa, nuauksindama tavo baltą odą; kai tu pasisukai manęs barti, tavo krūtys išlindo iš po antklodės.

— Kodėl neatėjai į mano lovą?

Galvoj susipynė visokiausi atsakymai. Pradėjau kažką mekenti, nors reikėjo nieko nesakyti, ištiesti rankas ir tave apkabinti. Tačiau tai buvo pasiaiškinimų metas, ir štai jie pasipylė, vienas už kitą netikesni, nušlubčiojo tolyn beviltiška vora. Tu išlipai iš lovos, atsistojai nugara į mane ir plačiai pasirąžei, ištempdama rankas iki galo. Kodėl nepasislinkau ton pusėn, neapglėbiau tau liemens ir neparverčiau atgal į lovą?

Kliudė paveikslas iš tavo laiško. Nenorėjau, kad mano veiksmai primintų, mėgdžiotų jo smurtą. Kai tau šitai papasakojau, po kiek laiko, tu supratai.

Abudu buvom įsitempę. Nuaidėjo pusryčių gongas. Nė katras nenorėjome jam paklusti. Sutarėme kur nors pake-

liui išgerti kavos. Ir vėl nevykusi šarada. Kiek kartų vienas kitą atsiprašėm, susidūrę tame kambarėlyje... „Atsiprašau“. „Atsiprašau“ tą rytą buvo vienintelis mūsų žodis.

Aš apsijuokiau. Jau buvo per vėlu tave apkabinti. Per vėlu ką nors pradėti. Ši naktis dviese, tiek laukta, tiek aptarinėta, savotiškai įžūli, baigėsi itin anglišku šnipštu.

Tu užsitempei naujus kedus — raudonos ir mėlynos spalvų — ir sugavai mane žvelgiant į juos iš didingos išblizgintų savo pusbačių aukštybės.

— Matyt, ir šitie nė velnio netinkami, — tarei ir apsiverkei, ir sviedei vieną jų į sieną.

Tada, tada, tada, tik tada galų gale tave apkabinau. Prisiglaudei lyg skęstančioji. Krūpčiojai nuo verksmo, vis bandydama nustoti, bardama save, kam esi tokia „kvaila“, tokia „silpna“, tokia „skysta“. Tačiau verkei ilgai, o kai išseko ašaros, baigėsi įtampa ir tau, ir man, ir pagaliau mes nusirengėme.

Tada ir suskaičiavau tavo apgamus. Tada mudu mylėjomės taip švelniai, jog neįmanoma patikėti. Po dviejų valandų ryžtingas beldimas į duris priminė, kad: „Išsiregistruoti reikia vienuoliktą, o dabar jau be dešimties“. Aš žvaliai atsiliepiau. Atsikėliau. Ne be pasididžiavimo nužvelgiau sujauktą patalą.

Po to žengiau protingą žingsnį. Nusivežiau tave į Kesviką ir apipirkau nuo galvos iki kojų. Striukė, megztinis, velveto kelnės, neperšlampamas apsiaustas, vilnonės kojinės, kuprinė, kompasas ir galiausiai — geriausi, kokie buvo, rudos odos alpinisto batai. Ir dėžutė tepalo. Kai visu tuo apsitaisei, grįžom į tą pačią užeigą pietauti. Užsisakei dešrelių.

* * *

— Noriu vesti tave.

— Negali.

— Kodėl?

— Jau esi vedęs.

— Galiu tai pakeisti.

Po tų žodžių paprastai nutildavai arba tardavai:

— Nenoriu apie tai kalbėti.

— Kodėl?

Gūžtelėjusi įbesdavai žvilgsnį į peizažą, o jei būdavom lovoje, nusukdavai akis.

— Nenori būti pririšta prie senio.

— Nebūk kvailas.

— Aš tavęs nekaltinu.

— Sakau, nebūk *kvailas*.

— Triskart vyresnio už save.

— Ne tai svarbu.

— O kas?

Ir vėl nutildavai. Kartais imdavai smiliumi vedžioti po mano odą. Arba labai ramiai priglausdavai prie savęs ir pabučiuodavai.

— Kodėl nenori, kad apie tai kalbėčiau?

Vėl gūžtelėdavai.

— Tau bjauri tokia mintis?

— Būk geras!

— Juk bjauri, taip?

— Yra geresnių dalykų, apie ką kalbėti. Man patinka klausytis, kai tu šneki. O tokiais klausimais viską gadini.

— Apie ką nori, kad šnckėčiau?

— Apie bet ką.

Ir tu nemelavai. Tavo dėka mano šnekos atgydavo. Pasakodavau dalykus, mane patį stebindavusius, atsitikimus, kurie, būčiau galėjęs prisiekti, seniai paskendę atmintyje, istorijas iš vaikystės, apie pirmuosius metus šitame mieste, kaip jis man patiko, apie banką, apie ežerus. Tave domino viskas, kas susiję su miestu: kaip ir senesniajai kartai, tau jo įvykiai buvo ir muilo opera, ir kronika. Šiuo,

kaip ir daugeliu kitų atžvilgių, Kenedžiai yra senamadiški. Tu elgeisi taip, kad aš norėjau pasakoti. Ne, nesijuokdavai iš menko nieko — ir dabar manau, kad kai kurių mano ironiškesnių pastabų net nesuvokei! — ir jokiu būdu nesi pataikūnė — tačiau būdavo toks malonumas tau pasakoti. Ko gera, aktoriai ir aktorės tai vadina „gera publika". Tu buvai mano publika, ir todėl įsitikinau, kad noriu tau pasakoti.

Retkarčiais išgirsdavau save prabylant profesoriaus Higinso iš „Pigmaliono" balsu, bet tu viską prarydavai. Tikras džiaugsmas buvo tave mokyti. Pamačiau, kad per šitiek metų sukaupiau begalę žinių apie šį kraštą. Tai buvo tas pat, kaip kaišioti žuvį ruoniukui.

Ar man vaidendavosi, ar tu iš tikrųjų sužydėjai? Sušvelnėjo žandikaulio linija, akyse ėmė blėsti nuoskauda, net atšiaurumas. Prisitaikydavai prie naujų vietų — viešbučių ir kaimo užeigų — su tokiu lengvumu, lyg tau būtų buvę smagu keisti savo charakterį.

— Tau reikia stoti į universitetą.

— Nori manęs atsikratyti?

O ne! Ne. Aš sustingau iš baimės. Universitetas — jos bendraamžiai, gabūs jauni žmonės, daugelis iš tokios aplinkos, kuri ją žavės, lygiai kaip jiems — jos aplinka atrodys egzotiška... Gerklę suspaudė kietos replės, bet turėjau ką nors sakyti.

— Aš viską apmokėsiu.

— Pats irgi važiuosi?

— O ar norėtum?

— Ne. Verčiau važiuosiu viena. Įsimaišysiu į jaunų studentų būrį! — Šitaip iš manęs kai kada pasišaipydavai, bet tučtuojau, pamačiusi, koks aš nusiminęs, pataisydavai man nuotaiką. — Nebūk kvailas. Man labiau patinka būti su tavim. Lažinuosi, kad jie visi snobai. Be to, kaip galima palikti šitokias vietas?

Tu pamėgai Ežerus ne mažiau už mane. Lig tol jie tau buvo svetima žemė. Šiauriniai kalnai prasidėjo vos kelios mylios už miesto, bet Kenedžiai nebuvo turistai.

— Jaučiuosi čia kaip namie, — sakydavai. Galbūt kasdien regėdama kalnus, pribrendai vaikščioti po juos ir aiškintis, kas buvo anksčiau.

Aš žiūrėdavau į tave. Tokią gražią vešliais blizgančiais plaukais, puikaus oro nuskaistintu veidu, visad šypsančiais lūpų kampučiais, smagiai laipiojančią per akmenis, išsirengiančią tą dieną Elsvoteryje, kai buvo neregėtas karštis, ir neriančią į vandenį, šaltą kaip šautuvo vamzdis, staiga užmiegančią lyg paukštelis ant šakos, man važiuojant atgal į viešbutį, padėjusią galvą ant mano peties, su viržių kvapu plaukuose. Turėdavau visą laiką valdytis, kad nespoksočiau į tave ir nenuvairuočiau mudviejų į griovį.

Čaikovskio, Sibelijaus, Dvoržako kasetės — niūniuodavau jų melodijas, leisdamas meilei audrinti jausmus. Jos skambėdavo taip, kaip mes jausdavome — abu šitaip sakydavome. Ir dainuodavau kartu su Elviu, Bitlais, Bobu Dilanu (niekam iš bendradarbių nebuvau prisipažinęs, kaip juos mėgstu — savo jaunystę). Tu geriau mokėjai žodžius. Automobilį nešdavo ritmas, vaizdai lėkdavo drauge su muzika, ji mus išlaisvino; mes buvom užkerėti ir tartum sklęsdavome viršum kelio ant oro burbulų, kada panorėję nusileisdami, liesdamiesi sparnų galiukais — viena būtybė.

Tu man buvai stebuklas. Kad tu esi tu. Kad myli mane.

— Tikrai?

— Aš manau... Taip. — Balsas labai rimtas, net dalykiškas.

— Negaliu patikėti.

— Kodėl?

— Tu tokia...

— Tik vėl nepradėk!

— Graži! Ir daugybė vyrų garantuotai...

— Nė vieno nėr tokio kaip tu. Nežinau, iš kur atsiradai, bet nė vieno nėr tokio kaip tu.

— Ar todėl, kad šitaip tave myliu, jautiesi privalanti man pataikauti?

— Galbūt... O Dieve! Aš *juokauju*. Žinoma, ne. Kaip galima privalėt jausti tai, ką aš jaučiu?

— O kas tai būtų?

— Eikš, parodysiu.

— Ką parodysi?..

— Va ką, ir va, ir va.

Mačiau, kaip tu augi. Kaip lengvai viską išmoksti, kaip greitai sugeri žinias ir gebi jomis pasinaudoti kalbantis; tas pats, kaip būti su talentinga mokine. Aš ir *buvau* su talentinga mokine.

Ir dar — būdavai tokia maloni. Kiekvienam. Padavėjams ir padavėjoms, užeigose sutiktiems žmonėms, savo gerumu apgaubdavai visus be menkiausių pastangų. Pasibaisėdamas stebėdavau, kaip lengvabūdiškai ir sykiu rimtai megzdavai žvilgsniu pažintis, kurios man atrodydavo tokios dirbtinės ir beprasmiškos. Įsitikinau, kad moteris, kurią myliu, yra ir kitiems miela. Manau, niekas nebūtų pasikeitę, jei ir nebūtum tokia buvusi. Nieko negaliu padaryt savo meilei — negalėčiau nustot mylėjęs net ir norėdamas, negalėčiau nustot mylėjęs net ir stengdamasis. Tu tarsi įsiliejai į mane, kaip matome vykstant ekrane kombinuotojo vaizdo dėka.

Be abejo, tavyje mačiau save jauną. Tačiau atrodei tokia subrendusi... Daug apie tai galvojau. Ar tas baisus atsitikimas įspaudė tau tokią patirtį? O gal laisvas, visai nešiuolaikiškas Kenedžių šeimos gyvenimas įkvėpė tau tokią blaivią pasaulio sampratą? Šiaip ar taip, labai greit pasijutau tau lygus — labiau dėl tavo brandumo negu dėl savo pastangų atjaunėti. Svajojau būti daug metų jaunesnis, tačiau tau tai buvo nė motais, ir šituo mane nuginkluodavai.

Mudu mėgome tiek daug bendrų dalykų. Per vakarienę — pašnibždomis ar ženklais — apšnekėti žmones. Kaip greitai pripratai prie kuklaus vakarieniavimo restoranuose iškilmingumo ir kaip greitai ėmei juo džiaugtis — lyg nuo mažumės būtum junkyta prie gerų vynų, kas žingsnį aptarnauta. Mes spėliodavom, koks kitų svečių užsiėmimas, santykiai, bandydavom atspėti, ką jie kalba.

Tu buvai vienas džiaugsmas. Niekad neteko patirti, ką reiškia būti su moterimi, kuri tau vienas džiaugsmas, šalia žmogaus, su kuriuo taip norisi būti kartu ir kuris taip nori būti su manimi. Bet nepaliaudavau kamantinėti.

— Ar manai, kad šitai bus amžinai?

— *Atstok.*

— Ne. Ar taip yra tik todėl, kad nauja, ar taip gali būti amžinai?

— Abejoju.

— Bernadeta!

— Ar būtina šnekėti rimtai?

— Ar gali?

— Manau, gali.

— Ar tekėsi už manęs?

— Negaliu.

— Kad vedęs?

— Taip.

— O jei sutvarkysiu skyrybas?

— Nemėgstu šito žodžio.

— Bet ar tekėtum už manęs?

Nė karto nepasakei „taip“, bet nepasakei ir „ne“.

— Kodėl negali likti taip, kaip yra? — klausdavai. — Kodėl taip skubi?

Ar aš skubėjau dėl savo amžiaus? Labai galimas daiktas. Tačiau, kiek prisimenu, tuo laiku šiuo atžvilgiu buvau ramesnis. Oi, žinau, kad nuolat apie tai zyzdavau — bet, iš dalies, juokais, iš dalies, ko gera, ieškodamas garantijos, ar, iš dalies, norėdamas popozuoti ir užkalbėti likimui dantis.

Šiais laikais penkiasdešimt ketveri — nedidelė bėda. Kai buvau jaunas, penkiasdešimt atrodė paskutinis slenkstis prieš senatvę. Dabar penkiasdešimtmečiai kopia į Everestą; šešiasdešimtmečiai bėga maratoną; septyniasdešimtmečiai dviračiais keliauja aplink Prancūziją; aštuoniasdešimtmečiai pradeda naują dinastiją, o devyniasdešimtmečiai — mokytis balinių šokių. Aš gyvenu saikingai: nerūkau — kadaise pabandžiau pypkę, bet atsibodo, pernelyg varginantis užsiėmimas, o po pypkės cigaretės atrodė pernelyg banalu; lig tol tik kada ne kada paragaudavau alkoholio. Pastaraisiais metais nuolat atsakančiai mankštinausi, būdavau gamtoje, duodavausi po kalnus, visa krūtine kvėpuodavau grynu oru. Mano protas veiklus — anot literatūros, tai lyg ir padeda. Taigi penkiasdešimt ketverių — ir stiprus, ir sveikas kaip ridikas. Nesijaučiau kvailai, kaip kad iš pat pradžių.

Esu tikras, pasitaiko keistesnių porų. Ne tik senovėje, kai vyravo paprotys, kad pagyvenęs vyras nusiskina dar neprasiskleidusią mergaitę, bet neretai ir šiais laikais, kai mirus pirmai žmonai, antra santuoka siūlo galimybę pradėti iš naujo. Tad po dvidešimties metų man bus septyniasdešimt ketveri, o tau — trisdešimt aštuoneri. a) Veikiausiai būsime gražiai pragyvenę drauge dvidešimt metų. b) Yra premjerų ir prezidentų, ir tarptautinių verslo kompanijų vadovų, ir tebekuriančių menininkų, kurie turi septyniasdešimt ketverius metus — kodėl gi manoma, kad būti sutuoktiniu daug sunkiau? c) Tavo laiško esmė, kuria vis dar negaliu patikėti, — tai, jog aš tau patinku, — neišskiriant ir fakto, kad esu šitiek vyresnis. Galimas daiktas, kaip tik *todėl*, kad esu šitiek vyresnis. d) Jei krentu negyvas, tu dar turi laiko vėl ištekėti ir pradėti iš naujo. Su gražiu palikimu.

Turiu atsikratyti prietarų dėl amžiaus. Man nepriimtinas pasaulis, kuriame pagyvenę ir seni žmonės matomi, bet negirdimi, sukišti į pensionus, prižiūrimi visuomeninių

tarnybų ir į suaugusių kompaniją įleidžiami tik trumpam ir tik tada, kai elgiasi pavyzdingiausiai, — tokio pasaulio nepripažįstu. Gyvenk visu pajėgumu, kol mirsi. O kol mirsi, viskas įmanoma, viską reikia išbandyti, nieko neatsisakyti tik „dėl amžiaus“.

Tomis savaitėmis jaučiausi nepaprastai, išskirtinai puikiai, lyg mano kūnas būtų išjudinęs visą kraują ir chemines medžiagas. Buvo ir gilesnių poslinkių. Skamba patetiškai, — o gal tebesu, net dabar, įstrigęs savo aklinoje, uždaroje praeityje? — tačiau per anas savaites, tuos mėnesius aš, mes jautėmės priklausą asmeniškesniems laikui ir erdvei, artimi žvaigždėms ir vandenynams, ir muzikai... Mes tai turėjome. Gyvenimas buvo beribis. Ir aš sprogdavau iš kankinamos laimės būti su tavimi. Visas likęs pasaulis nė iš tolo negalėjo būti toks laimingas, koks aš buvau laimingas su moterimi, kurią ketinau vesti ir mylėti amžinai.

12

Tolesnius du ar tris mėnesius gyvenau su kaupu; niekad nebuvau jautęsis toks gyvas. Niekad nežinojau, kad esama tokio džiaugsmo. Senas giesmių ir psalmių žodis, pažįstamas iš tų laikų, kai vaikščiodavau į bažnyčią. *Vienintelis* žodis. *Džiaugsmas! Džiugesys!* Neabejoju, kad tada mane mylėjai, bent jau didžiąją dalį laiko, ir stipriai — tam tikrą tos dalies dalį. Aš tave dievinau. Dar pamačiau, reik manyti, dideliam tavo nustebimui, kad — cituoju tave — „buvau labai geras. Iš tikrųjų labai labai *labai* geras“, — pasakei. (Tai apie seksą.) Sunkiai prisiverčiau parašyti, bet tai yra neatskiriama mūsų istorijos dalis ir neturiu teisės nuo jos bėgti.

Sakei niekad nesupratusi, ką reiškia „mylėtis“; sakei netikinti tuo, ką jauti, — mes abu nematomais saitais su-

siejome šiuos dalykus. Kalbėdavai žodžius, nuo kurių mane apimdavo toks pasitikėjimas ir alkis, jog mylėtis galėdavome daugiau kaip valandą — žinai, kad neperdedu: sustoti atėjus pasitenkinimui — dažnai abiejų — ir po to, netrukus, vėl pradėt, šįsyk ilgiau. Na, o paskui kelias valandas — geriausias laikas — eksperimentuodavome ir šnekėdavomės *in coitus**, kol pagaliau, erotiškai išsekę, užmigdavome ir sapnuodavome, ką prieš valandėlę darėme, sapnas būdavo tik tęsinys; ir pabusdavome tai pačiai tikrovei. Stebuklas, Bernadeta.

Šis dokumentas skirtas tau, tad kodėl pasakoju, ką ir taip žinai? O jeigu jau pamiršai? O jeigu nori pamiršti? O jeigu, kad ir kaip liūdna, šito taip ir nesupratai? Negali žinoti, kaip tave myliu, — ko gera, tai pasipūtimas? Ar gali būti, kad iš tikrųjų žinai ir tas žinojimas tave atbaidė? Neatmetu ir tokios galimybės. Meilė kartais ima dusinti. Kartais nebepakenčiama būti beprotiškai mylimam. Nepasotinama mylimojo ar mylimosios aistra jos objektą gali įkalinti. Ar ir aš taip padariau? „Eik *sau!*“ Atsibudęs tebegirdžiu tuos žodžius. Irzlius, piktus, beviltiškai, karštai maldaujančius. „O! Eik *sau!*“ Tačiau dažnai, beveik visada, jei truputį palaukdavau, atlyždavai ir ištiesdavai ranką. Kas buvo tiesa? Žodžiai ar toji ranka?

Noriu aprašyti, ką mes veikdavome, kad žinotum, kas tai buvo ir ką reiškė man. Šiuo požiūriu esu tradiciškai drovus, tačiau turiu tau papasakoti, kad žinotum, jog viso to jėga niekur nedingo. Esu skaitęs, kad rašant apie seksą galima sukurti tik pornografiją arba komediją. Tai, ką aš rašau, negali būti pornografija, nes vyko mudviem ir vyko didžiausio atsidavimo, kokį kada nors įstengsiu patirti, vardu. Na, o dėl komedijos... Ką gi, žmogui, kurį miesto pienburniai švilpdami ir rėkaudami nulydėjo pagrindine gatve, o vaikėzas policininkas viešai įspėjo dėl girtumo (prisipa-

*Susijungę (*lot.*).

žįstu), komiškumo jausmas atbukęs. Galbūt tie, kuriems tai juokinga, niekad nėra to patyrę. Galbūt jie priklauso kategorijai žmonių, kurių aplinkoje neįmanoma nesijuokti iš stiprių jausmų arba kurie priversti iš jų tyčiotis, kad galėtų paslėpti, jog patys taip jausti nemoka. Tegul jie sau juokiasi. Žinau tik tiek, kad šitai buvo.

Prisiminki štai ką.

1989-ųjų vasara buvo viena iš karščiausių, kiek siekia atmintis. Visaip galvodavau apie Ežerų kraštą — kaip apie priebėgą, pomėgį, čia pat, užu slenksčio prasidedantį gamtos reiškinį, neišsemiamą geologinę ir literatūrinę kasyklą, nuostabias apylinkes iškylauti ir, paslaptingiausia, vietą, kurioje kartkartėm galiu „pasimesti", pradingti derlingoje neutralioje proto zonoje ir po kiek laiko sustiprėjęs išlįsti. Niekada man šis kraštas nebuvo kėlęs erotinių minčių. Lig tol niekada nebuvau matęs, kad Ežerų kraštas gyvena ir alsuoja seksu.

Bet tai tiesa. Švelnūs kalnų apvalumai buvo krūtys, platus slėnis — griovelis tarp jų, gilus tarpeklis — vagina, šilta žolė saulėje — lyg apnuogintas tavo plaukų kauburėlis, laukiantis mano pirštų. Medžių šakos — garbanos. Bet kvapas, skonis, šiluma, tvoskianti nuo karštos žemės, nuo įkaitusių akmenų, nuo dangaus, spindinčio viršum spindinčios žalumos, dar įtaigiau už šiuos drąsius palyginimus (tu pasidarei jų meistrė) sakydavo, jog čia — vaisingumo žemė. Mylėtis šitoj žemėj — vadinasi, būti gyvam. Ji tik tam ir sukurta.

Kartais jau pasidarydavo nepakeliama: nors būdavome lauke, klaustrofobiškai slėgdavo lytinis aktyvumas: augalų, oro, vėjo, upių ir ežerų, visų gyvų padarų, taip pat ir mudviejų; jausmas, jog esi toks, koks turi būti, tik mylėdamasis, tik darydamas į save panašius, tikėjimą būtimi reikšdamas primityviausiu ir tikriausiu būdu — dauginimusi. Vienintelė religija. Leisk, kad žmonių padermė ir visa, kas gyva, — medžiai, paukščiai ir žuvys, vabzdžiai, žvėrys ir žo-

lės, — pratęstų giminę, prašome tave, o... dangau? Arba tenkinamės patys. Ir daugiau nieko nereikia, jei pasitenkinimas kuria gyvybę. Taigi tie tarpekliai ir kalnai, tos uolos ir kloniai tą vasarą įkvėpė man aiškų ir ramų supratimą, kam egzistuoja gyvenimas. Jis egzistuoja sau. Augti, vešėti ir neuždaryti gyvenimo sąskaitos. Tai viskas, ko verta viltis. Absoliučiai Viskas. Baisus visagalis Viskas. Tuo laiku Ežerų kraštas man buvo kaip didysis mitologinis kiaušinis, Rojaus sodas, afrikietiškoji žmonijos pramotė, senovinė vaisingumo šventė; vaikščioti po jį, gyventi jame, kaip mes kad darėme daugybę savaitgalių, — tas pats, kas būti tavyje, lėtai ten judėti ir jausti, kad prieš akis tau visas laikas ir visas pasaulio malonumas.

Kas yra aukščiau meilės ir sekso? Per seksą su tavimi, — kurį noriu smulkiai aprašyti, tačiau turiu tam reikalui sukaupti drąsos, turiu palaukti, kol praeis naktinis traukinys ir tamsoje atsiras properša, kurioje išdrįsiu užrašyti, kas lig tol mane kankino, — mylėdamas tave supratau gyvenimą. Sau supratau. Pagaliau turiu tai, ką net galima vadinti filosofija; arba požiūriu. Tegul bus požiūris.

Tai vienintelis kartas, kai veikiau ir valingai kažko siekiau. Būdamas jaunas, plaukiau pasroviui su amžinais jaunystės įsitikinimais: kad gyvensiu amžinai, kad bet koks pasipriešinimas įveikiamas, kad, padėjęs pakankamai pastangų ir sulaukęs vidutinio amžiaus, atsidursiu sėkmės saloje, pietų Ramiojo vandenyno rojuje, kur nebėr jokių problemų, ir ten patenkintas leisiu brandos metus.

Vidutinis amžius atnešė suvokimą, netgi žinojimą, kad manęs laukia mirtis. Sakytum, pabudau vieną rytą — kaip spiričiuelio žmogus — ir supratau mirsiąs. Ne tučtuojau, bet garantuotai ir gan greitu laiku. Galbūt tai chemija, tiesiog organizmas tau praneša: viršūnę perlipai, tolumoje matai bedugnės kraštą ir vis dėlto turi žygiuoti toliau. Maždaug dvejus metus keldavausi su tomis pačiomis mintimis — lygindamas išgyventą laiko atkarpą su hipotetiniu

būsimuoju laiku, viską susumuodamas, bandydamas baikščią vaizduotę pripratinti prie mirties sąvokos. Man visur vaidenosi sąmokslas. Niekas, regis, per daug dėl jos nebūgštavo, išskyrus tikrus ligonius. Pasiskaitinėjau apie didžiąsias mirties kultūras, pavyzdžiui, Egipto: nors visuomenę tvarkyta bjauriai ir nesuvokiamai, niekad po to nebuvo rimčiau rūpinamasi gyvenimu, o veikiau tuo, kas dar svarbiau, — mirtimi. Nuo to laiko visą mano gyvenimą, rodos, sudarė arba išsisukinėjimas, tyčinis aklumas, arba kvailas įpročių demonstravimas.

Kol pamilau tave, Bernadeta. Amor vincit omnia. Net šitaip. Dabar suprantu, kad įsimylėjau ne tik tave — (tai kritimas, begalinis kritimas lyg beribėje erdvėje, amžinas kritimas pro meteorus ir žvaigždes, ir planetas; kai tik apie tave galvoju ar pamatau tave, krentu toliau, laimingas), — bet pačią meilę. Keblokas prisipažinimas banko valdytojui, netgi tokiam, kuris, visų nuomone, buvo labai drąsus, kad išėjo į pensiją anksčiausiu galimu laiku. Tai, kas atsitiko, buvo panašu į tikėjimo apreiškimą. Aš išvydau šviesą, ir toji šviesa buvo tu, o tu buvai šviesa. Bet šviesa krypo kitur. Ji man parodė ir teberodo, kad nėra nieko svarbiau, kaip išganingasis dvejetas — meilė ir seksas. Ši planeta gyva meile. Ir seksu. Neišmesi šito nustekento ir rūdžių sugraužto šešių raidžių žodžio, bet jei esi žmogus, turi jį sieti su meile. Abu drauge ir yra tai, ką verta turėti. Mums, kaip padermei. Daugiau nelabai ko nusitversi. Aplinkinio gyvenimo faktai per daug pasibaisėtini, kad juos užrašinėtume; aišku, yra gerų žmonių ir gerų darbų — tačiau šiuo metu mes ne tuo gyvename. Mes gyvename išsigimimu ir mirtimi. Vienintelė jėga, kuri mus stumia į priekį, yra meilė.

Bet kas ją gali skelbti? Kas išdrįstų? Nuo pradžių pradžios šia naujiena buvo piktnaudžiaujama. Ištarta ji virsta nieku. Paslaptis — laikyti ją sau. Elgtis, kaip ji liepia, ir žinoti, kad nesi išimtis: ir kiti tuo laiku jaus tą pat. Ir

jie elgsis, kaip liepia meilė. Ir galbūt tie savarankiški poelgiai duos peno ateičiai. Ne! Gana pranašauti. Gana tiesų. Kas bus, tas bus. Man rūpi savas gyvenimas — ir tavas. Bernadeta, tu nusigręžei nuo to, kas mes buvome. Pasitraukei nuo to, ir bijau, kad stengiesi užmiršti. Leisk man papasakoti, ką mes veikėme. Jei užteks drąsos nieko nepraleisti. Aš nervinuosi — kad prastai parašysiu; kad tu perskaitysi! Kad nebus pakankamai tikslu. Tikslios detalės — tiesa.

Tą vasarą atrodė, jog esi tyčia sukurta seksui. Klubų linijos, naiviai goslus palenkto veido žvilgsnis, nerūpestingai trukteletas sijonas, krūtų pasiūbavimas — iš tavęs liejosi pirmas didelis jausmas.

Tais mėnesiais visiškai priklausėme vienas kitam. Jokia mūsų kūnų vieta nebuvo pernelyg šventa ar pernelyg suteršta. Tu po savo traumos, aš po savo amnezijos — užliedavome vienas kitą kaip vėjas ar saulė.

Po ano pirmo savaitgalio reguliariai važinėjom į Ežerų kraštą. Geriausiu atveju įsigudrindavome ten susitikti penktadienio vakare ir grįžti vėlai sekmadienį. Žmona pakankamai manim pasitikėjo, kad galėčiau pateisinti savo išvykas. Tu buvai laisva. Triukai, kurių griebdavomės norėdami atskirai išsigauti iš miesto, netrukus, kaip sužinojome, buvo perprasti, tačiau net jeigu šitai būtume tada žinoję, nebūtume jų atsisakę. Neteisėtai meilei apgavystės teikia pikantiškumo. Kai kada galėdavai atvažiuoti tik šeštadienį. Vieną ar du sykius išvis nepasirodei. Kartą, kai sirgo tavo motina, staiga grįžai į miestą šeštadienio rytą. Bet apskritai tvarka buvo tokia: dvi naktys.

Aš pasirinkdavau Pietų ežerus ir brangius viešbučius. Šitaip, mano apskaičiavimu, garantuotai atsidurdavome ten, kur nebepasiekia mums pažįstami žmonės, — ir tikrai nesiekia jų piniginė. Vienas kitas, pasiryžęs poilsiauti taip arti namų ir vakare negrįžti, ieškodavo kukliausio prieglobsčio. Be to, apsupti tave prabanga buvo dalis ma-

lonumo. Leisti pinigus tapo vulgariu, tačiau puikiai matomu būdu parodyti, kaip tave branginu. Na, ir kas, jei dėl to atsidūriau vienoje gretoje su genčių vadais, apkarstančiais žmonoms kaklą brangiais papuošalais, ar europinio masto *nouveaux riches**, darančiais maždaug tą patį. Pinigus ne šiaip leisdavau, bet švaistydavau. Man patiko ataskaitose dailiai susirikiavusių skaitmenų eilutes keisti į dvivietį numerį Vordsvorčio viešbutyje, kur mūsų paslaugoms buvo plaukymo baseinas, į savaitgalį Šerou Bei ar Miler Hau užeigas, kur mums būdavo primenama, jog valgom rinktinius iš rinktinių patiekalų. Anksčiau apie tokias vietas būčiau sakęs, jog jos ne tik traukia pinigus, bet ir nervus tampo. Betgi tada buvo — kuo prašmatniau, tuo geriau. Man net pradėjo patikti, kai viską tau pristato į kambarį.

Taigi atvykstame penktadienį septintą ar pusę aštuonių, užsisakome vakarienę devintai ar net vėliau, ir į lovą. Per savaitę matydavomės, — nors kartais šitai drausdavai, — bet tie pasimatymai retai kuo nors baigdavosi. Kada ne kada sugebėdavom pačiomis neleistiniausiomis aplinkybėmis, drumsdami ramybę užeigėlėse, kurias dabar lankau ir vėl raustu iš malonumo, kitomis akimis žiūriu į užkaborius, kuriuose prispirti užsiimdavom savo reikalais; bet paprastai penktadienį pusę aštuonių būdavom alkani.

Drebėdamas pasitinku tave ir visuomet nieko nesugrabalioju. Neatidaryti lagaminai lieka ant grindų, mudu stovime prie lovos sulipę, tarsi ką tik būtume išsigelbėję iš skęstančio laivo. Savo geismo ir aistros stiprybės tau niekaip nepavyktų nuneigti, ir aš tikiu, kad ji negalėjo būti suvaidinta. Karštligiškai sukiojame ir tampome kits kito sagas ir užtrauktukus, norėdami sustoti, norėdami skubėti, norėdami mėgautis laukimu, norėdami pasisotinti. Dažniausiai esi be liemenėlės ir tavo nuostabios krūtys

*Naujaisiais turtuoliais (*pranc.*).

įsprūsta man į delnus ir burną taip tiesiai, taip švelniai, net pašoka širdis, — kad man teko šitokia laimė. Tavo rankos nervingai bėgioja mano nugara ir sėdmenimis, kol mudu mėginame tuo pačiu metu ir bučiuotis, ir šnekėtis, ir apsikabinti, ir nurengti, ir glamonėti kits kitą. Įsikarščiavę atšokame ir taip padūkusiai nusitraukiame drabužius, kad paskui dažnai randame kur nors įplėšta ar iširę. Po to stovime ir žiūrime.

Štai tu. Toji puiki moteris. Liauni, gležnučiai pečiai, aukštos krūtys ant siauroko stuomens, plokščias pilvas, ryškus ir grakštus įlinkis nuo šonkaulių iki šlaunų, taip ir traukiantis delną nuslysti juo žemyn; pasileisdama ir purtydama plaukus, tu irgi žiūri į mane. Tu pirmoji esi mane gyrusi; ir pirmoji, kuri nuoširdžiai mėgo suimti jį ir kietai spausti tol, kol nuo geismo pasidarydavo silpna, — ir dar sakydavai, kaip tau patinka tai daryti...

Po to susiglaudžiame, prisimeni, visad švelniai, ir stovime: tarsi riteriška geidulingų grumtynių įžanga? Tiesiog stovime ir lyg vaikai bučiuojamės, visai paprastai, kūnas prie kūno, oda prie odos, tu — lengvai trindamasi į mane, aš — nepaisydamas apačioje nerimstančio sekso tarano.

Paskui mudu atsiduriame lovoje ir aš tave glamonėju, godžiai. Akys užmerktos, pirštai tavyje, siekiantys švelnaus, slidaus ir stangraus šilko — reljefinio paslapčių žemėlapio, nekantraus klitorio, kvepiančio tavimi, mūsų liežuviai mėgdžioja pirštus, tavo rankos spaudo ir glosto mane, tačiau taip, kad per daug nesujaudintų. Mes jau pažįstame vienas kitą. Tas pažinimas be žodžių — pažinimas krauju. Man taip patikdavo matyti tave įsiaudrinusią. Man mylėjimosi esmė buvo padaryti tave laimingą, daryti taip, kad pasiektum visišką pilnatvę. Daugiau nieko nereikėdavo. *Tokia* buvo mano meilė. Man pačiam svaigulį garantuodavo buvimas su tavimi. Tavo glamonės būdavo sapnas, tavo žodžiai (niekada nebeištarei *fuck*, nors, kaž-

kokio įnorio pastūmėtas, pats porą sykių jį leptelėjau), faktas, jog esi drauge ir myliesi su manimi — kur kas daugiau, negu išnešdavo vaizduotė. Tai buvo gražiausios, prasmingiausios, labiausiai, po galais, jaudinančios gyvenimo valandos. Turėjau vienintelį tikslą — tave patenkinti. Juo didesnis tau malonumas, juo didesnis ir man. Kuo stipresnė tavo aistra, — užmerktos akys, galva atlošta taip, kad galėdavau bučiuoti ir laižyti tau kaklą, — tuo man geriau, tuo įstabiau.

Taigi judu tavyje švelniai, paskui smarkiau, galiausiai bedu staigiai ir stipriai ir nustoju. „Pliek, — sakai, — pliek, kiek gali!" Atsigulame ant šono, todėl galiu pliekti — taip, pliekti! — smarkiau ir ilgiau; paskui atsigulu ant tavęs pasirėmęs alkūnėmis, visiškai ištraukiu ir kišu klausydamasis, kaip plekši abiejų pilvai, perkusinis akompanimentas, raginantis mudu, po to apsiverti kniūpsčia, ir dabar giliausi stūmiai, o tu susirietusi ir akini, ir tramdai mane. Ir visą laiką nenustoju tavęs glamonėti, prisimeni? — o kai tik galiu, atsargiai sukandu spenelį, kad būtų gundoma kiekviena slaptoji tavo vietelė, ir taip lig tol, kol imi murmėti kažką nesuprantama, vėliau: „Šitaip", — jis virsta aimana, pratisa gaida, atvykimo daina. Ir aš kartu baigiu, susilieja abiejų žodžiai, prakaitas ir ritmas. Tai buvo medus ir pienas — Pažádėtoji žemė.

Vis dar neatsistebiu, kaip įstengdavau šitaip ilgai sulaikyti sėklą. Netgi tuo didžiuodavausi. Vėliau būdavo lengviau. Štai pagulime (gaila, kad nerūkau), nusimaudome po dušu, persirengiame vakarienės — tavo raudoni bateliai — geriame padorų vyną: pradžiai „Sanserą" ar šabli, toliau „Sent Emiljoną" ar šatenė, galiausiai kokį paiką gėrimėlį — kontro su ledu arba, rimčiau, salyklinį viskį — ir apie pusę dvyliktos grįžtame į lovą. Vieną sykį gražiausiai atsisėdau prie stalo ir pradėjau spręsti lygtis, kaip išgerto alkoholio kiekybė ir kokybė atitinka lytinio aktyvumo

kiekybę ir kokybę. Mat palaimingai apspangusiam nuo gėrimų gal būdavo lengvėliau suvokti, kaip galima mylėtis net po porą valandų. (Aš visuomet pasižiūrėdavau, kiek laiko. Gal todėl, kad norėdavau pasipuikuoti mūsų laimėjimais, o gal — kad turiu netikusį įprotį skaičiuoti viską, ką galima suskaičiuoti.) Ir suprantama. Tačiau tą patį pirmą kartą — ypač kai visą penktadienį praleidau trokšdamas tavęs — ką gi, vienintelis būdas tam paaiškinti yra grįžti prie to, ką jau esu parašęs. Kadangi tas kartas buvo nepavaldus fiziologijai, reikia aiškinti psichologija, ir paaiškinimas būtų toks: aš norėjau, kad būtum laiminga, labiausiai norėjau tau įtikti ir ne tik buvau pasiryžęs, bet ir kažkokiu paslaptingu, nesuvokiamu būdu pajėgiau nugalėti tai, ko sąmonė ir, būčiau galėjęs prisiekti, pasąmonė labiausiai geidė. Tiek daug apie tai kalbu todėl, kad rūpi pasakyti, kaip mane pažabojo meilė, kaip ją valdė noras — ir pasiryžimas — teikti tau laimę. Mačiau, kaip laimė ištrina tavo skaudžią praeitį. Mačiau, kaip laimė ramybe nušviečia tau veidą, žinojau, kad iš tos laimės gali išaugti kitoniškas ir gražesnis gyvenimas, nei tu kada nors įsivaizdavai.

Truputį kauštelėję, po vakarienės su begėdišku smalsumu, kuris man rodos iki ašarų švelnus, imame tyrinėti kits kito kūną. Dar užeina aistros šuorų, kai nesuprasi, ar mylimės, ar grumiamės, tačiau tomis valandomis vyrauja kitokia nuotaika. Ramus ilgo suartėjimo ritmas — labai dažnai tu viršuje, tavo plaukai krenta man ant veido, o tavajame matau iškart patenkintą geismą, kai mano lūpos pasiekia krūtį arba pirštais braukiu tau per nugarą žemyn, kol sušnabždi: „Taip, taip“. Arba gulime ant šono pasigręžę vienas į kitą, aš tik ilsiuosi tavyje, ir šnekamės apie ateitį, kurią galėtume turėti — tu būdavai šiuo klausimu kur kas griežtesnė, sakydavai nenorinti nė girdėti, bet pastebėjau, kad nepykdavai, jei grįždavome prie jo. Taigi gulime sau, tavo kojos apglėbusios man pusiaują, pasižiū-

rime žemyn, kaip esam surakinti. Čia patvirkusi, čia skaisti, Madona Magdalena.

Trečias, ir daugeliu atžvilgių audringiausias, veiksmas prasidėdavo rytą. Paprastai šeštą valandą. Atsibundu dideliausias. Tu, niekad nemieganti kietai, jau krebždi šalia — dažniausiai mane ir prižadindavai, nors visad gindavaisi. (Kodėl?) Mudu pasineriame į kits kitą, lyg tai būtų paskutinis kartas. Tarsi aušra skelbtų ne pradžią, bet neišvengiamą pabaigą. Tylėdami, negailestingai, nė kiek netausodami viens kito — tu nuslysti ant grindų, kad būtų kiečiau, ir taip spaudiesi prie manęs, jog iš tikrųjų laikau tavo svorį, tai būdavo beveik smūgiai. O tu kilnojiesi taip, kad kartais, pamanau, imsi mane ir numesi. Paskui stovėdami, tu išsilenki, aš tave laikau atsivėrusią, protarpiais veidrodyje suboluoja keistas (gėdingas) susipynusių rankų, kojų ir kūnų vaizdas. Arba atsiguli lygiai ir tiesiai kaip vienuolė ir aš smingu į tave, šį sykį — priešingai kitiems — norėdamas, kad būtų pabaiga, kad nebereikėtų, nes šitas aktas kažkuo toks šiurkštus, toks mechaniškas, tarytum meilė, kuria gyvename, būtų buvus išeikvota praeitą vakarą, išeikvota prieš vakarienę, per intymų vakarieniavimą ir paskui, švelnumo valandomis, — likęs tik savanaudiškas prievartos stimulas. Padūkę būdavo tie rytmečiai, tokiam pasibaigus pamanydavau, kad, ačiū Dievui, vis dėlto kažkaip atlaikėme. Tačiau jie buvo svarbūs: gyvenimo druska, būtinybė. Atsiskirdavome tylėdami, kūnais žliaugdavo prakaitas.

Bet vėliau, dieną, jie grįždavo į mano mintis, — kaip ir dabar grįžta jaudindami, o kartais guosdami per šitokią daugybę naktų, — ir prisiminimuose jų brutalumas galop virto meilumu.

Šitokia tvarka turėjo ir saldžiai kankinamų išimčių. Prisimeni tą penktadienį, kai pasakei: „Aš tau kai ką turiu“? Taip ir neišsidavei, kas tai, nesusigaudžiau nė tada, kai, — neįprastas dalykas, — mudviem įėjus į kambarį, puolei į vonią. (Tuo laiku jau mokėjome gauti numerį:

joks portjė nebegalėdavo mūsų įbauginti — užsigrūdinome.) „Va“, — pranešei žengdama iš vonios striukučiais rausvais apatiniais: lašišos spalvos juostelė per strėnas, ne visai uždengianti tamsiai rudą kupstelį, plevenantys nėriniai ant krūtinės. Tu sukiojeisi ir juokeisi, bet ne iš manęs; ir ne iš to keisto ir abejotino geismo, kuris apima vyrą, matantį gundomai pusnuogę moterį, — ne, tu, man rodos, juokeisi dėl to malonumo, kurį įsivaizdavai man suteikianti. Ir suteikei, nors tuo laiku sąmonėje buvo taip įsispaudęs mūsų kūnų artumo paveikslas, jog net gražiausi ir seksualiausi rožiniai drabužėliai atrodė lyg paerzinimas.

Laimingas vyras! Tačiau tą valandėlę, matyt, buvai su manimi tokia rami — supranti? — matyt, jauteisi tokia artima. O amžius? Sunkumai, susiję su mano padėtimi, tavo pačios abejonės ir skrupulai — viskas buvo išnykę. Tos naktys ir rytai, tos karštos glamonės, tos beprotiškos, greitos ir šiurkščios sueitys beveik viešose vietose — tai irgi mes, Bernadeta. Ar gali vėl šitai rasti? Ar gali kas kitas mylėti tave kaip aš? Ir dar — būk gera, pagalvok, — ar pati galėtum vėl taip mylėti ir būti mylima? Ką jaustum (jauti?) darydama tą patį... nejau *galėtum?..* Neįmanoma apie tai galvoti, bet nieko nepadarysi. Tu buvai su manim — širdimi, kūnu, protu ir, jeigu jos esama, siela, ir siela. Jokio slapstymosi. Jokio melavimo. Tu visiškai atsidavei. Vėl taip nebegalėsi. O gal? Viešpatie, maldauju, ne. Ar įmanoma tai atsiimti? Ar įmanoma visa esybe gyventi su kuo nors kitu, o ne žmogumi, kuriam laisva valia ir iki galo atidavei viską, ką turėjai?

Dar svarbiau už visa tai, — man, bet gal tai tuštybė, — kad buvome lygūs. Vienintelė šneka apie amžiaus skirtumą — geraširdiškas pajuokavimas, kai norėdavome suniekinti jo vaidmenį. Prisiekinėjome, kad amžius neturi jokios reikšmės, — ir neturėjo. Mūsų rankose buvo tai, kas labiausiai nepriklauso nuo laiko, — dabartis. Mudu susiliejom į viena. Kaip greitai meilės banalybės virsta tikro-

ve! Sakėme, jog „esame sukurti vienas kitam!“ Kaip kitaip paaiškinti, kad atsiliepdavome į menkiausią kits kito prisilietimą, kad mokėdavome neklausinėdami teikti malonumą ir be jokių paaiškinimų suprasti, kad jį *suteikėme?* Lygūs tuo, ką vienas kitam atnešėme, lygūs tuo, ką ėmėme ir ką davėme. Ir toliau taip galėjo tęstis, Bernadeta. Pažinti vienam kitą, būti sąžiningiems vienas kitam lygiai taip pat svarbu kaip tai, jog man viską parodei ir atidavei, o aš grąžinau.

Dabar noriu parašyti: „Ačiū tau“. Meilė įveikė amžių, įveikė mirtį. Nežinojau, kad šitaip moku mylėti. Nenutuokiau, kad galima šitaip mylėtis. Ko gera, visą laiką kur nors tie dalykai vyksta, bet man buvo nepažįstami. Tavo dėka ėmiau savimi didžiuotis, galbūt kvailai, tačiau tas kvailumas man duodavo energijos, o anų sekso naktų ir rytmečių šėlas ir painumas — gyvenimą, kurio nebuvau turėjęs.

Viskas pasikeitė. Šeštadienį ir sekmadienį iškylaudavome. Viską tau aprodžiau: Grasmuras tapo tau viena iš mėgstamiausių vietų, patiko ir tolimieji Vakariniai kalnai, Bleikas, kita Enerdeilo pusė ir kalvos viršum Louvsvoterio ir Kramoko — tą vasarą įlipom į visas viršūnes, o naujieji tavo batai greitai virto senais kareiviais. Kraštovaizdis, kurį mačiau ir po kurį vaikščiojome, tapo mūsų meilės gyvenimo veidrodžiu. Visa, ką regėjau, buvo nepaprasta. Jaučiausi, kaip, sakoma, jautėsi pirmieji poetai, lyg būčiau užėjęs rojų, tačiau jiems jis buvo Edeno sodas, o man — tu, tu man buvai rojus. Tiksliau paaiškinti nemoku ir nebenoriu be saiko pompastiškai rypuoti. Tavo kūnas, tavo lytis, tavo kvapu atsiduodantys mano pirštai, sūrus tavo prakaitas ant mano odos, tavo krūtys — nuo viso to tas kraštas tapo man toks gyvas — nes suaugęs su tavimi, — jog kiekviena diena reiškė gyvenimą.

Taigi, Bernadeta, 1989–ųjų vasara. Kol vieną šeštadienio vakarą tau prisireikė grįžti namo. Nutariau likti vieš-

butyje. Tu mane įtikinai, jog man nėra prasmės grįžti drauge, tiesą sakant, tik būčiau trukdęs! Radau paskelbtą viešą paskaitą, įvyksiančią vadinamojoje konferencijų salėje, viešbučio rūsyje. Ta paskaita buvo dalis Vordsvorčio vasaros seminarų, ir normaliomis aplinkybėmis būčiau pamanęs, kad man ji trupučiuką per daug sudėtinga. Tačiau tuo metu mudu skaitinėjome Ežerų krašto romantikus, o prelegentas buvo literatūros veikėjas, kurio dažnai su malonumu klausydavausi per televiziją. Oras pagedo. Į aludę eiti be tavęs nejaučiau noro. Ieškojau, kas padėtų prastumti laiką, o kad paskaita turėjo užtrukti ne ilgiau, kaip pusantros valandos, pamaniau, kad galima rizikuoti. Be to, mane viliojo tema. „Įsimylėjęs Hezlitas". Apie Hezlitą turėjau labai miglotą supratimą, tačiau bet kas „įsimylėjęs" mane domino.

Sumokėjau pustrečio svaro ir įėjau. Kai išėjau, mūsų gyvenimai buvo apvirtę aukštyn kojom — pražuvę.

13

Salikėje sėdėjo gerokai per šimtą žmonių, daugiausia užsieniečių, kaip sužinojau per kavos pertraukėlę: beveik vieni amerikiečiai, kanadiečiai, keletas japonų. Pranešėjas kalbėjo šiek tiek nuklysdamas į lankas, bet įdomiai, ir, prisimenu, pamaniau, jog būčiau galėjęs rasti nykesnių būdų vakarui praleisti. Jo pagrindinis argumentas, kai leisdavo jį apčiuopti, buvo maždaug toks: šitokia daugybė piktų Hezlito kritikų buvę politiškai suinteresuoti — kitaip tariant, nemėgo jo politinių pažiūrų, todėl atsigriebdavo taršydami jo kūrybą. Jis pridūrė, kad lygiai tas pat buvę Vordsvorčiui gyvenimo pradžioje, o Šeliui — visą gyvenimą. Bet kokia kritika esanti iš esmės politizuota, apibendrino jis. Jau pradėjau svarstyti, ką tai turi bendra su paskaitos pavadinimu „Įsimylėjęs Hezlitas", kai

staiga tas nuslydo į keistą romaną, kurį Hezlitas, tuomet keturiasdešimt dvejų metų eseistas, kritikas ir prozininkas, gyvenęs beveik prieš du šimtus metų, turėjo su jaunute vieno Londono smuklininko dukrele.

Pasak kalbėtojo, šis beviltiškai erotinis susižavėjimas: a) nepakenkė jo veikalų kokybei, b) išstatė jį pajuokai ir išsisėmusiems politiniams priešininkams įdavė trūkstamą ginklą, kad vėl galėtų atidengt į jį ugnį. Ką jie ir padarė. Netgi dabar, skiriami poros amžių, pranešėjui skaitant recenzijų ištraukas, visi raukėmės nuo tų antpuolių žiaurumo. Lektorius dar berods įrodinėjo, esą Hezlitas užsitraukęs visuomenės rūstybę knyga apie savo meilės nuotykį — „Liber amoris („Meilės knyga“), arba naujasis Pigmalionas“. Jei nebūtų išleidęs tos knygos, — nors buvo anoniminė, visi suprato, kad Hezlito, mat jis aštuoniolika mėnesių mieste apie nieką daugiau nekalbėdavo, — būtų išvengęs susidorojimo, išgelbėjęs literatūrinės karjeros ateitį ir asmeninę laimę. Buvo ir daugiau pasakyta, bet man užteko ir to, kad turėčiau apie ką galvoti.

Nors tada per mažai sužinojau apie tą knygą, kad galėčiau komentuoti jos turinį, dėl vieno dalyko neabejojau. Jei Hezlito meilė buvusi tokia maniakiška, kaip teigė pranešėjas (nepanoręs leistis į smulkmenas), ir užgniaužta, vadinasi, jis *negalėjo* apie ją nekalbėti ir, kaip rašytojas, turėjo aprašyti. Bent tam, kad palengvėtų. Norėdamas tarti pasauliui: „Žiūrėk, kas man atsitiko! Tai irgi esu aš!“ Man taip yra dėl tavęs — dar viena priežastis, kodėl prisiverčiau rašyti, kaip mylėdavomės (nors mano pasakojimui toli šaukia iki tikrovės). Aš norėjau parodyti, koks naujas žemynas iškilo mano pasaulyje, — ir net jeigu tai jau būtų buvę pasakyta dešimt tūkstančių, dešimt milijonų kartų, tat būtų ne mano žodžiai. Taigi mūsų politiškai apsišvietęs pranešėjas, peikdamas Hezlitą už tą knygą, parodė nesuprantąs poreikio šaukti, net girtis, skelbti pasauliui: „Žiūrėk, kas čia! Žiūrėk, *ką* radau!“

Dalykas, nutikęs „Velso princo“ viešbučio rūsyje, konferencijų salėje, kuris pakeitė mane ir mudu pražudė, buvo vienintelė pastraipa, pacituota pranešėjo, — ją paskui susiradau, jau tapęs Hezlito Konanu Doiliu. Štai ji:

„Nemanau, jog tai, kas vadinama *meile iš pirmo žvilgsnio,* yra toks didelis absurdas , kaip kartais įsivaizduojama, — rašė Hezlitas. — Paprastai mes iš anksto apsisprendžiame, kokia moteris mums turėtų patikti: auksinėmis kasomis ar juodomis kaip varno sparnas garbanomis; ir kai sutinkame pavyzdį, turintį visas savybes, kuriomis žavimės, įvyksta stebuklas. Lig tol niekas neprilygo mūsų ką tik atrastajai dievaitei, ji — viskas, ko mes visą gyvenimą ieškojome. Stabas, kurį parklupę garbiname, seniai pažįstamas mūsų protui. Jis gyvas mūsų mintyse, lanko mūsų sapnus nelyginant kokia pasakiška vizija“.

Atrodė, lyg šitie žodžiai būtų buvę man skirti. Jie atitiko mano patirtį. Šis žmogus išreiškė mano mintis. Netikėtai įsigijau bičiulį. Lyg būčiau radęs asmenį, kuriam galiu patikėti savo slapčiausius jausmus, nors, žinoma, šiuo atveju jis man juos patikėjo. Ir tučtuojau pagalvojau: jeigu jis šituo panašus į mane, kaip dėl visa kita? Be abejo, „meilės iš pirmo žvilgsnio“ sąvoka man buvo pažįstama nuo neatmenamų laikų — iš dainų ir romanų, bet būtent šito žmogaus, „mokslininko ir filosofo“, kaip, pasirodo, jis mėgo save vadinti, žodžiai, aiškinami politinės figūros, kuria žavėdavausi gerbtinoje kompanijoje, — bendras jų įspūdis mane galutinai suviliojo. Aišku, jog tą vasarą buvau lengvai suviliojamas. Panūdau daugiau sužinoti apie šio žmogaus meilę.

Pati knyga, *Liber amoris,* buvo pardavinėjama, taip pat Hezlito biografija. Paskaitai pasibaigus, nusipirkau abi ir, nepasilikęs padėkoti pranešėjui, kone užbėgau į savo kambarį (praeitą vakarą dar buvo *mūsų* kambarys) skaityti šios knygos apie meilę. Perskaičiau ir vėl skaičiau beveik iki šeštos ryto, po to nugrimzdau į girtą košmarą.

Pradėjęs knygą — ją skaičiau greta biografijos — pajutau šiltą ir jaudinantį bendrumą. Jis rašė, jog *ji* (vardu Sara) buvo „vienintelė moteris, įtikinusi, jog myli mane, ir tas jausmas buvo man toks naujas ir toks nuostabus, kad „niekad neišdils iš širdies“. Vien dėl šito sakinio jis tapo mano draugu. Aš maniau, — juk visi įsimylėjusieji linkę į egoizmą, — kad lig manęs pasaulyje niekam nebuvo atėjusi į galvą panaši mintis. Intuicija išryškino, ką žinojau, ir dar sustiprino. Faktas, jog žinau, kad esu mylimas, ištraukė mane iš to, kas buvau, ir padarė žmogumi, kurį tu pažįsti. Būti mylimam! Galbūt savo šeimoje tu tą jausmą patyrei, bet aš jo nepažinau, nors esu pažinęs didelį prieraišumą ir juo atsilyginęs. Bet būti *mylimam!* Kad ir kiek valkiotas, — mano ne prasčiau už kitus, — tas žodis tebėra kietesnis už deimantą, ir vyrai bei moterys gyvens ir mirs vien tik dėl jo, jei jiems pavyks jį rasti. Aš jį radau tavyje.

Pasižiūrėjau, ar Viljamas Hezlitas dar kuo nors man giminingas. Panašumų užteko. Vėliau perskaičiau kelias jo esė, visai kitoniškas negu *Liber amoris,* ir kai pripratau prie stiliaus, jos man labai patiko. (Neseniai perskaičiau dar keletą. Tik skaitymu galiu pristabdyti kraują, plūstantį iš savo pasiilgimo žaizdos, — taip, žaizdos. Biblioteka man tapo klinika.)

Kitas panašumas — kad jau buvo vedęs, kai susitiko Sarą. Taigi ir jį kankino tas pats skausmas ir painiava. Jis tikėjosi ją išpainioti ir netrukus pradėjo skyrybų žygius.

Dar vienas bendras bruožas — jo manija prasidėjo staiga. Po savaitės jis rašė Sarai: „Tu sėdėjai ant kelių, apkabinusi mane, ir švelniai švelniai glamonėjai, neperžengdama kuklumo ribos“. Nors tos glamonės, matyt, buvo gundomos ir geidulingos, reikalas nepajudėjo; bet glamonių etapas truko ilgiau kaip metus.

Sarą jis aprašė žodžiais, kokių tau nesugebėjau rasti. Žodžiais, kurie šiuolaikiniame klimate būtų palaikyti ab-

surdiškais, bet man — kaip ir jam — buvo tikri. „O, ir dabar regiu tavo veidą: lūpas, tramdančias jausmų audrą, nuleistas akis, vos vos paraudusius skruostus... esi dangiškai graži, mylimoji“. (Tiesą sakant, paaiškėjo, kad nebuvo graži, bet tai nesvarbu.)

Jis giria jos santūrumą, nors be galo dėl jo kenčia. Myli jos skaistumą, bet, spėju, trokšta, kad būtų pasileidusi. Bendraudamas su ja pasitelkia keturiasdešimt dvejų metų vyro intelektą ir išmintį, bet visa tai pasirodė neverta nė miligramo šalia tonos malonumo paprasčiausiai valandų valandas laikyti ją ant kelių tik apkabinus per liemenį. Bet labiausiai įstrigo: „vienintelė moteris, įtikinusi, jog myli mane“. Pasijutau išteisintas. Galbūt tai šiek tiek turėjo intelektualinio snobizmo. Mokyklą mečiau šešiolikos metų, paskutinę klasę baigęs geriausiais pažymiais, kurie galėjo man garantuoti pirmą gimnazijos klasę ir, pasak direktoriaus, žadėjo bent jau gražią pradžią universitete. Bet dėl vargšės mamos sveikatos mokslus prisiėjo mesti, ir tuomet bankas mūsų šeimai tapo saugumo ir ramybės uostu. Dažnai, pažvelgęs atgal, pagalvoju, kaip galėjo viskas susiklostyti. Puikus būtų buvęs mokslininko gyvenimas. Visad ryte rijau knygas. Hezlitas man pasirodė mokslo vyras, literatūros meistras, mąstytojas, pagarbos vertas žmogus. Tai buvo menkas, bet svarbus jausmo, jog esu išteisintas, niuansas. Paskambinau į apačią, kad atneštų alaus. Prisimenu, kaip norėjau paskambinti tau, pranešti apie dieviškąjį sutapimą. Bet, aišku, neturėjai namie telefono. Ir šiandien neturi! Pieštuku pasižymėjau puslapius, kuriuos nutariau tau perskaityti.

Prieš atkeliaujant alui, matyt, dar nusimaudžiau. Kaip per miglą matau, ką dariau, bet aiškiai, su skaudžiu aiškumu prisimenu, ką skaičiau. Anksčiau aprašydamas, ką mes veikėme viešbučiuose, sudėjau maždaug dvidešimtą, gal net šimtąją dalį to, ką prisimenu. Mintyse galiu mus įvesti pro bet kurio viešbučio duris ir žingsnis po žingsnio

viską išgyvent iš naujo. Kai mėginu užmigti, tai man didžiausia paguoda ir, ko gera, net būdas neišprotėti. Ką rašiau apie tai, kaip mylėdavomės, tėra apytikrė santrumpa: pasistengęs galiu sau atkurti ištisas to pašėlusio artumo valandas. Tačiau tos kelios valandos, apie kurias dabar rašau, valandos, pakeitusios man gyvenimą, — visiška tuštuma, išskyrus beprasmę skubą, panikos antplūdį.

Kartą, kai man buvo aštuoneri ar devyneri metai, dėdė, tarpais aplankydavęs mus sekmadieniais, išsivedė mane į pievelę prieš namą. Pradėjo mane kutenti — labai bijodavau kutenimo, beregint pasidarydavau bejėgis. Ir jis niekaip nenustojo. Net rašydamas šitas eilutes galiu peršokti nuo tos dienos skiriančius keturiasdešimt penkerius metus ir vėl jausti beviltišką siaubą, apėmusį mane, kai bandžiau ištrūkti. Nebe šaukiau, o klykiau. Juokas virto isterija. Širdis vis labiau kaito. Galvoje sužaibavo juodi žaibai, iš burnos pasipylė seilės. Žviegiau kaip skerdžiama kiaulė. Pagaliau mama atidarė langą ir liepė jam liautis. Aš tirtėjau lyg po kokios baisios avarijos.

Va šitaip jaučiausi ir tą naktį.

Mat skaitydamas pradėjau įtarinėti. Kaip gailėjausi paėmęs tą knygą! Bet vis tiek skaičiau!

Hezlitas ėmė Sarą įtarinėti. Kvosti, kodėl ji sutinka tik sėdėti ant kelių, kodėl staiga atėmė net ir tą malonę, kodėl dažnai po keletą dienų be jokios aiškios priežasties nebepasirodo jo kambaryje — nešina pusryčiais ar šiaip. Jis ją apkaltino, kad turinti kitą. Ji išsigynė, nors prisipažino kadaise, prieš porą metų, mylėjusi vaikiną, — bet jis buvęs jai per geras ir nieko iš to neišėję, vien tik sielvartas jai. Tarp tų priekaištų Hezlitas bėrė jai komplimentus ir barė save, kam iškraipąs jos atsakymus ir elgesį, bet netrukus vėl ją užsipuolė. Jam išvykus į Škotiją skyrybų reikalais, ji savaitėmis nerašė, o kai vis dėlto išvargo laiškelį, jis buvo šaltas ir sausas. Žmogų apėmė neviltis. Visai paklaikęs, ėmė vieną draugą prašyti, kad ją „patikrintų": pasiimtų kambarį

toje smuklėje ir žiūrėtų, ar ji ir jam taip lengvai parodys tokį pat prielankumą, kokį nedelsdama parodė Hezlitui. Gal ji paprasčiausiai smuklės mergšė? O gal ji žaidžia itin žiaurų žaidimą? (Nugirstas pokalbis liudijo gašlumą ir cinizmą, visai priešingus jos mergiškiems protestams.) Jo abejones ir įtarimus ji taip tvirtai ir nuosekliai atremdavo, kad jis nebeišmanė, ką galvoti, — apie ją, apie save, apie savo jausmus. Nors labai išdidus žmogus, keliems draugams pasipasakojo tai, kas kiekvienam, išskyrus save patį, atrodė juokinga. Ir jis pasisakė apie savo įtarimus.

Jie buvo pagrįsti. Jinai jį išdavė.

Vos susipažinusi su Hezlitu, sutiko kitą gyventoją, Tomkinsą, ir pradėjo taip pat arba dar labiau ir išradingiau koketuoti su juo.

Hezlito nerimą ir baimę sukėlė jos nepatikimumas. Sara jį apgaudinėjo, melavo jam ir mulkino.

Aš savo — mūsų — atvejį sutapatinau su jo, su jų. Koks proto aptemimas man tai įkvėpė? Tariausi radęs draugą, o jis mane nuteikė prieš tave.

Jis kalbėjo už mane. Nebuvo kaip nei nustelbti jo balso, nei atsispirti jo įtakai. Ir toliau jis kalba už mane.

Dvejonės ir baimė užgožė protą, dusindamos jį. Galbūt jos kaupėsi kelis mėnesius ir tik laukė postūmio. O gal ir ne. Ilgai apie tai mąsčiau, ir turbūt ne. Manau, jas sukūrė Hezlito knyga. Sugavęs mane, darė man ką tinkamas. Arba, kitaip tariant, mielai pasidaviau jo pranašumui aprašant tai, kas taip stebuklingai nutiko ir jam, ir man, ir nesugebėjau atsispirti, kai istorija pakrypo kiton pusėn. Aš skaičiau ir skaičiau. Pasižiūrėdavau į biografiją tikėdamasis, gal kurie nors *Liber amoris* faktai bus pramanyti ir tikrovė įkvėps vilties. Nieko panašaus. Atsidaviau Hezlito rankoms ir protui, ir jis mane nuvedė į liūną, o tas klastingai mudu įtraukė.

Gėda prisipažinti, bet tučtuojau — nežinau, ar įvertinsi šios išpažinties atvirumą, ar ne, — galvoje ėmė tvinksė-

ti spiečius klausimų. Kur tu esi šią minutę? Kodėl turėjai išvažiuoti? O kaip dėl kitų kartų, kai staiga išvykdavai, — gal galima įžvelgti tam tikrą tvarką? Kada būdavome mieste, tam tikromis dienomis man drausdavai susitikti — kodėl taip darydavai? Ir daug anksčiau, kelionė į Blekpulą — ar tokia jau buvo nekalta? Paskui, ir kaip greitai! — ėmiau pulti patį pagrindą to, kas buvo tarp mūsų — tavo laišką. Ar jis — tiesa, ar labai gudrus kūrinys, skirtas apraminti įtarimams, kurių, kaip įžvalgiai spėjai, man kilo? Turi labai jautrią intuiciją. Galimas daiktas, samprotavau, kai buvau toks sugniužęs, užuodei mano nerimą ir parašei tą laišką. Tačiau kodėl norėdavai būti su manimi? Tau patikdavo šnekėtis, įsitikinau, ir mylėtis, šitai vargu ar suvaidintum; ir vietos, kuriose lankydavomės, pati sakei; tai, kaip mudu gyvenome, ir tai, kaip žadėdavau, kad galime gyventi. Bet kuo gi *iš tikrųjų* tave traukiau? Jei apskritai traukiau. Gal buvau tik laikinai patogus „kavalierius“ ar net — kai prisimenu tavo motinos gobšumą — geras biznis?

Baisūs, žemi, gėdingi įtarimai plūdo ir plūdo, ir aš nepajėgiau uždaryti šliuzo. Nepajėgiau apsukti jų srauto. Per kelias valandas jie užtvindė man smegenis. Mėginau juos nuvyti. Atsisėdau lovoje ir kaip koks pamišėlis garsiai įsakiau: „Dinkit! Išnykit!“ Matyt, viskis buvo kaltas. Paskambinau naktiniam portjė ir užsisakiau viskio: jis atnešė rinkinį miniatiūrinių buteliukų, apie pusę tuzino, nusipirkau juos visus ir išgėriau. Tą naktį ir pamėgau viskį.

Ramybė buvo prarasta.

Vėlai ir sunkiai užmigęs, pabudau netoli vidurdienio plyštančia galva, perdžiūvusia gerkle ir jausdamas, kad į vonią turiu nusigauti nepaprastai stengdamasis nė nekrypteléti, antraip smegenų skystis sutekės į vieną pusę, iššoks akys, kaktą dar pasiučiau ims raižyti diegliai. Net ir šitoks po kelių minučių jau dardėjau į miestą.

Pirmiausia nulėkiau į aludę, kur rinkdavosi Kenedžiai: perkąsti ir ramiai aptarti šeštadienio nakties nuotykių. Ta-

vęs neradau. Dičkis Džo, kurį jau buvau nuoširdžiai pamėgęs, — jis norėjo mane vestis brakonieriauti, — užsispyrė pastatyti „pagirioms“, ir, prisipažinsiu, pasijutau kur kas tvirčiau.

Niekad nebuvau lankęsis tavo namuose, tačiau ne sykį vogčiomis pro juos praslinkau, todėl nesunkiai nulaviravau per kvartalą iki tavo durų. Motina, aišku, išlindo surūgusi (vėliau surezgė pasaką apie vakare kilusį kažkokį šeimos barnį) ir pareiškė „neturinti supratimo“, kur tu. „Jeigu jau taip, — pridūrė, — turėtų būti su jumis!“ Bet argi išvykdama nesiteisinai motinos liga?

Įsivaizduok, ką jaučiau! Jei tik tą sekmadienį būčiau tave radęs namie, būtum pačioj pradžioj sustabdžiusi tą karštinę, numalšinusi ją, išmušusi man iš galvos. Be tavęs ji nesuvaldomai įsiplieskė, pakurstoma savęs pačios. Per vieną dieną tapo tokiu pat galingu nuodu kaip ir pirmasis meilės impulsas. Abi tos jėgos susikibo, ir aš tikrai — turbūt prisimeni? — susirgau. Tikriausiai peršalau slankiodamas po miestą tokią žvarbią ir lietingą dieną. Apie dešimtą vakaro parsiradau namo visas drebėdamas.

Keisčiausia, kad Andžela dar negulėjo. Būtinai įsigeidė sutaisyti man karšto gėralo, nors norėjau tik drėbtis į lovą ir atkentėt naktį, kad kitą dieną galėčiau tave pamatyti ir išgirsti, kaip išblaškai tas klaikias abejones, aidinčias smegeninėje kaip laidotuvių varpai. Į gėralą šliūkštelėjau viskio, ir tas mišinys — berods dar įdėjau anadino — pagaliau mane užmigdė.

Deja, prisikabino peršalimas. Pabudau silpnas ir išpiltas prakaito. Mėginau keltis, bet Andžela — atkakli kaip niekada — iškvietė Džofrį, daktarą Dinzą, tas pareiškė, kad kol nenukris temperatūra, nevaliosiu nė per kiemą pereiti. (Jam išėjus ir Andželai nusisukus, bandžiau įrodyti, kaip jis klydo, bet nepasisekė.)

Taigi kelias dienas buvau prirakintas prie lovos, kūnas degė, bet tai buvo niekis, palyginti su galvoje siaučiančia

ugnim. Klausimai gėlė ir gėlė kaip bitės. Įtarimai plakėsi it šikšnosparniai tamsiame urve. Baimė purtė mane visą, tartum giluminiai smūgiai — žemės plutą. Ar tu man ištikima? Ar tikrai mane myli? Ar kada nors tekėsi už manęs? Ar gali nuvyti baisiąsias mintis, naikinančias tą stebuklą, tą nuostabumą, kuris mudu siejo? Man tavęs reikėjo, ir buvai vos už kelių šimtų jardų, bet atrodė, kad pasaulio krašte. Kūno karštis atlėgo, bet sielos kančia — ne. Taip, pavartosiu tokį stiprų žodį — kančia. Protarpiais net inkščiau pasiilgęs tavęs, inkščiau kaip šunelis.

Kai tiek sustiprėjau, kad galėjau nueiti į miestą ir susitikti su tavimi, nuodai jau buvo prasismelkę pro visas mano užtvaras.

Liber amoris. Liūdniausia, kad *vis dėlto* jinai jį išdavė.

14

Kaip koks maniakas, nuvažiavau į tą vietą, kur pirmąsyk mylėjomės. Gal vyliausi, kad geroji jos energija atsvers blogąją, kurią jutau kaupiantis savyje, ėdant mane kaip kokia viduramžių piktoji dvasia? Gal taip pasielgiau tikėdamasis, jog vietos sutapimas suskaldys tiesos atomą, jei tave apkaltinsiu neištikimybe ten, kur pats pirmąsyk sulaužiau ištikimybę? O gal priežastis buvo dar paslaptingesnė, koks nors man visai neįspėjamas akstinas?

Pastaraisiais mėnesiais, šalia kitokio skaitymo, domėjausi ir psichikos reiškiniais: nuo empatijos ir nuojautos iki sugebėjimų, kuriuos esame praradę, bet kurie, sakoma, iš dalies tebeegzistuoja Kalahario dykumoje ar aborigenų gentyse. Vis labiau esu linkęs tikėti tais, kurie teigia, esą kitados turėjome be galo išlavėjusius instinktus, o dabar juos pakeitę raštas, bibliotekos, kompiuteriai, visos keistos ženklų sistemos. Tačiau kritiniais atvejais — arba kai kuriems žmonėms — šios ar bent dalis šių galių

išsiveržia lyg seni teberusenantys ugnikalniai, seni šaltiniai, vieną dieną „stebuklingai“ vėl imantys trykšti gaiviu vandeniu.

Suprantama, ši išvada galėjo atsirasti dėl to, kad per daug būnu vienas, su knygomis, galvodamas apie tave! Tačiau, man rodos, ne. Egzistuoja daugybė pasaulių, apie kuriuos ničnieko nenutuokiame, kol nesame priversti su jais susidurti. Išoriniai pažinimo, mokslo žinių pasauliai, faktų ir daiktų visatos, svetimos vaizduotei tol, kol mums nepristatomos, ir vidiniai svajonių bei nuojautų pasauliai nepažįstami tol, kol aplinkybės mums nepabado į juos nosies. Štai kodėl turiu pagrindo tikėti, jog šitas mano laiškas yra savotiški burtai. Lygiai tas pats, jei bambėčiau užkeikimus, sukdamas ratą apie apžavų viralo katilą! Rūpestingai berdamas į jį savo nemąžtančios meilės grūdelius. Liepdamas jam pristatyti, ko aš noriu. Ką turėjau. Ko, esu tikras, ir tu nori — vis dar. (Vakar mačiau tave parke. Mažomis sūpuoklėmis sūpavai savo dukterėčią. Manęs nepastebėjai. Stovėjau užsiglaudęs šešėlyje. Nežinau, kas mane ten pastūmėjo nueiti, netyčia pasitaikė, todėl nesijaučiu sulaužęs žodį. Valandėlę aiškiai tave regėjau. Atrodei pavargusi ir liūdna, tokia pat graži — o! Tokia pat graži — bet išvargusi, pailsusios rankos stumdo sūpynes, liūdnas veidas, nelaimingas, sutrikęs. Norėjau pribėgti, apkabinti ir paguosti, bet būtum liepusi eit sau, visam laikui nuvariusi, argi ne? O gal neklystu tebetikėdamas, jog dar gali mane mylėti?)

Tą vakarą buvai tikra nenuorama. Tiesiog padykėlė! Kutenai mane, vairuojantį automobilį. Šaipeisi iš peršalimo — „jau senatvė ateina“, — bet ir užjautei lengvais šiltais supratimo dvelktelėjimais, kurie mane visad jaudindavo ir gydydavo. Tu sau tauškėjai apie tarnybą Kristoferio kontoroje, vykusiai mėgdžiodama bendradarbes. Tobulai pavaizdavai, kaip jis išdidžiai papsi pypkę. Buvai nauja suknele: mėlyna su didele balta apykakle, ji lipo tau ge-

rokai viršum kelių, ir vienu momentu, artėjant prie klastingo posūkio į dešinę, į Koldbeko ganyklas, stvėrei mano kairę ranką ir įsikišai tarp šlaunų, kietai suspaudei skardžiai kvatodama, o aš, neskubėdamas vaduotis iš tokių mielų spąstų, galynėjausi su vairu ir pavojingai užskersavau automobilį.

Buvo ramus vėlyvos vasaros vakaras. Mes išėjome pasivaikščioti, tu nusišypsojai ir parodei į kalną, į tą „vietą". Šviesa buvo vaiski ir švelni. Netoliese, it kokio žvėries kailiukas, ryškiai rudavo kalnai, toliau, Boroudeilo pusėj, viršūnes gaubė pilkšvų debesėlių dūmas, palengva rausvėjąs, saulei ritantis žemyn viršum Solvėjaus. Kelios avys, pulkelis laukinių ponių, traktoriaus pukšėjimas tolumoje, milžiniškas tylos duburys ledynų išraižytame ir žmogaus nustekentame gamtovaizdyje, kuris kažkaip dar sugeba atrodyti nepaliestas. Sodriai violetine spalva patvinę viržynai, skysti šešėliai lomose, Besintveito ežero galiukas, pagavęs saulėlydžio: nepaaiškinamas reikšmingumo ir nereikšmingumo, ramybės jausmas, kurį žadina Ežerų kraštas.

Ir matau tave tenai taip aiškiai, kaip matau šitą rašiklį savo rankoj. Kad ir kaip dažnai tave aprašinėju, dar nemoku tiksliai tavęs pavaizduoti. Lygiai kaip šio krašto peizažų tapytojus — skaičiau — varė į neviltį staigios oro permainos, kai vėjas pašiaušia jūrą ir ima varyt bangas ant kalnų papėdės, taip ir mane — tavo gražus linksmas veidas, pilki žiburiukai juodose akyse, tas apgamėlis, kurio taip nekenti, prie pat akies kampučio — va, ištiesiu ranką ir jį paliesiu — tankūs ir vešlūs juodi plaukai, saldžios ir godžios lūpos, laisva ir nerūpestingai gundanti poza: stovi prasiskėtusi, lyg laivo junga denyje, liemuo įsmaugtas kaip vapsvos, krūtys švelniai apvalios ir palaidos — ir dabar regiu tave ten stovinčią. Paskutinį kartą, kai buvai visiškai laiminga su manimi. Štai ką turiu susigrąžinti.

Kas mane vertė sudaužyti tą akimirką? Ir ją sudaužant viską pražudyti? Kas gali paaiškinti griovimo savižudiškumą? Laikau save pakankamai protingu. Supratau, kad užsipuldamas supykdyčiau tave ir gal net atstumčiau. Supratau, kad labai mažutė galimybė gauti satisfakciją. Supratau, kad užsimojau sugriauti gražiausią, svarbiausią dalyką savo gyvenime, ir vis dėlto *negalėjau sustoti!* Gal tai vienas iš esminių visų mūsų bruožų? Nejaugi meilė jį dar labiau išryškina? Iš kur jis atsirado? Vien tik nuo tos perskaitytos knygos? Ar toks paaiškinimas patenkinamas? Matyt, buvau tam pasirengęs, antraip kokiu būdu Viljamo Hezlito (mirusio 1830 m.) dvasia įlindo į mano sielą ir ją pavergė? Net žinodamas atsakymą, nebūčiau susilaikęs.

— Argi ne gražu? — pirmoji prabilai, nesigėdydama pavargusiame pasaulyje grožėtis peizažu. Ir už tai tave mylėjau. — Kaip galima norėti kur nors kitur gyventi? — Buvai taip arti; paėmei mane už rankos ir prisiglaudei, stovėjome tą tykų vakarą tarsi laivo denyje, žiūrėdami tolyn, į kalnų ir slėnių vandenyną, dangų, debesis, šešėlius ir palengva tirštėjančias saulėlydžio spalvas. — Supranti, tai tavo nuopelnas. — Pasistiebusi pabučiavai mane į skruostą. — Viską tu parodei. Pati viena niekad nebūčiau čia atsidūrusi.

Atrėmei galvą man į petį.

Kas man tempė už liežuvio? Bandžiau jį nuvaryti; rijau seiles, lyg tramdydamas šleikštulį, iš visų jėgų stengiausi sulaikyti, apgauti, nugalabyti tą bjaurų kirminą, kuris išlindo man iš vidurių ir jau šliaužė liežuviu. Bet buvau bejėgis.

— Kur buvai aną sekmadienį? Visur tavęs ieškojau. Kur buvai?

Nuščiuvai, po to atsitraukei. Mano balsas nuskambėjo daug pikčiau ir priekaištingiau, negu norėjau. Tiesą sakant, buvo net įtūžęs. Sustot nebegalėjau — pūlinys pradurtas.

— Ir prieš tris savaites — kai sakei, kad reikia grįžti šeštadienio vakare dėl motinos? Ar kuri nors iš seserų negalėjo jos pažiūrėti? Kažkaip nepanašu, kad ji kaip tik tavęs norėtų. Juk nesi jos numylėtinė. O tos dienos, kai man griežčiausiai draudi susitikti su tavimi gatvėje? *Kodėl* taip? Ar su kuo kitu matais? Taip? Ir tie šeštadieniai. Ar juos išgalvojai todėl, kad mataisi su kuo kitu? Šeštadienį esti didžioji naktis, ar ne?

Dabar jau stovėjai visai atokiai, niekad nepamiršiu tavo išraiškos, bet ir niekad neįstengsiu jos įvardyti. Panieka? Gailestis? Apstulbimas? Pyktis? Nuoskauda? Visi tie penki jausmai? Tačiau tą akimirką mačiau tik įkliuvusio žmogaus veidą. O! Kad nors tada būčiau galėjęs liautis! Gal po kelių savaičių ar mėnesių būtų pavykę susitaikyti. Bet aš įsismaginau.

— Ir tavo laiškas. Ar galiu juo tikėti? Ar *tikrai* buvo toks nuomininkas? O gal tik vyras, kurio pinigai parūpo tavo motinai? Galbūt ir su manim žaidi tą patį žaidimą?

Atrodei pritrenkta. Ar vaidinai apstulbusią? Visiškai apkvaitęs nebesuvokiau... o! Atleisk, Bernadeta... Buvau nusilpęs nuo karščiavimo, priveiktas kito žmogaus — mirusio, — kuriam per daug atsivėriau, proto ir gyvenimo, todėl tai, ką šnekėjau, iš tikrųjų tik... Ar tai tikra? Ar iš tiesų mane myli? Įrodyk savo meilę įveikdama šią baisią kliūtį. Galbūt aš tave bandžiau — aišku, nesąmoningai (bet prisiminki, kaip stipriai jaučiu, kaip mane įveikė nesuprantamos jėgos ir vėl gali įveikti), — juk legendų herojai bandomi ir atlaikę bandymus tampa stipresni. Yra ir tokia galimybė.

Tačiau ne tada. Tu tik papurtei galvą. Buvau įsivaizdavęs pokalbį, klausimus ir atsakymus kaip ir *Liber Amoris,* bet tave nutildė tulžingas įtarinėjimų protrūkis, nustebinęs mane stiprumu. Tu pažvelgei į mane; pažiūrėjai, lyg norėdama įspausti mano paveikslą savo atminties ekrane, po to apsigręžei ir nuėjai.

O aš, kvailys, vėpsojau, kaip tu nueini. Leidau nueiti ir dar baisiai, idiotiškai pagalvojau — tai įrodymas! Pajutau — trumpą akimirką — pasitenkinimą, lyg būčiau tave iš ten išrūkęs ir tau pabėgant įsitikinęs savo teisumu. Kvailys! Šėtonas turėjo gardaus juoko.

Nusverdėjęs prie automobilio, pamačiau, jog taip dreba rankos, kad negaliu įkišti raktelio. Nuleidau langą, kelis kartus giliai atsikvėpiau. Dangus, prisimenu, skaisčiai raudonavo, nes debesys buvo iščiulpę paskutinį saulės kraują. Kai pagaliau įjungiau variklį, buvai jau dingusi, tada pradėjau varginga ieškojimą. Tu laikeisi kuo toliau nuo plento. Sustojęs šaukdavau tave, bet neatsigręždavai. Bandydavau atkirsti tau kelią. Pamačiusi mane atvažiuojant, šaudavai šonan. Pasukęs į ganyklas, smukau į tokią duobę, kad vos išsikasiau atgal. Ir vėl tave pamečiau. Kai nusileido saulė ir kalnais ėmė šliaužti sutemos, išsigandau, kad jau niekad tavęs neberasiu. Neverta sakyti, kaip save keikiau! Kaip svilino gėda. Neverta, nes nėra jokio pateisinimo, ir dar todėl, kad — kaip supranti — tebejutau ir baimę, ir įtarumą! Galiausiai vos neužvažiavau ant tavęs. Buvo beveik tamsu. Prikalbinau tave įlipti, ir tu susirietei kamputyje, kuo toliau nuo manęs, kietai sunėrei rankas, akis įbedei į grindis, ant skruostų, pamačiau, sužibo ašaros.

— Atleisk. Nesuprantu, kodėl taip padariau. Smarkiai sirgau. Tai beprotybė. Žinoma, kad niekuo tavęs neįtariu... Bet... Būk gera, pasakyk, kur buvai sekmadienį. Neįsivaizduoju kodėl, tačiau šita mintis mane varo iš proto ir aš turiu žinoti. Pasakyk, ir tada, prašau, prašau tave, pasistenk viską užmiršti. Klaiku. Ne aš ten buvau. Tu mane pažįsti. Ne aš ten šnekėjau. Ar aš?

Dievas žino, kaip, bet patylėjusi tu pabandei duoti man galimybę. Tuo laiku jau buvau patyręs, kokia esi supratinga; kai dabar pagalvoju, matau, kad buvai dar nepaprastesnė — buvai man atlaidi.

— Turiu seserį, — tarei, — o gal ir ne seserį — niekas niekad aiškiai nepasakė. Šiaip ar taip... — Tu dar labiau susigūžei, dar žemiau nunėrei galvą. Važiavau lėtai lėtai neatitvertu keliu per ganyklas.

— Šiaip ar taip, ji ne visai sveika. Nuo pat gimimo ne visai sveika — ir vėlgi niekas nesako kodėl, pasiust gali. Jai, atrodo, *spina bifida**. Bet graži. Gyvena su mano teta... — Tu paminėjai mažą pajūrio miestelį, esantį už kelių mylių. — Aš ją lankau kaip galėdama dažniau. Kažkaip labai sugebu su ja sutarti. Keletą mėnesių buvo nerami, vis manęs reikalaudavo. Aš vis išsisukinėdavau — norėdavau būti su tavimi, — bet kartais tiesiog turėdavau važiuoti. Vieną kitą savaitgalį prabūnu su tavim, paskui kažkas ima kauptis, jaučiuosi vis didesnė savanaudė ir pagaliau turiu važiuoti.

— Kodėl man nieko nesakei?

— Nežinau.

Sustabdžiau automobilį, ir abu įbedėme akis į sutemas, kalnai dūlavo kaip tamsaus aksomo masyvai, užgriozdę gamtovaizdį. Ką galėjau sakyti?.. Ne tik įtarinėjau tave be jokios priežasties, remdamasis beveik prieš du šimtmečius mirusio žmogaus žodžiais, bet ir prišnekėjau baisybių, kurių niekaip nebeatšauksi, protingai ir dorai nepaaiškinsi, — mano akyse tavo charakterio kreivė tik švystelėjo aukštyn, net pakildama virš tobulumo taško. Ir vis dėlto...

— Kodėl anksčiau nieko nesakei? — išgirdau save pakartojant, dabar griežčiau.

— Jau sakiau. Nežinau. Galbūt man buvo gėda dėl jos.

— Neįtikėtina. Kai šitaip ją globoji. Juk tai tavo šeima — ne tu pati.

— Kai kurie dalykai užkrečiami.

— Bet kaip tu žinai, kad jai staiga tavęs prireiks? Aš tik šiaip klausiu...

*Įskilas stuburas (*lot.*).

— Pasišneku su ja per savaitę.

— Ji turi telefoną?

— Taip.

— Ir skambini jai iš darbo?

— Taip.

— Ir tu atsisakai, — aš tik šiaip klausiu, — bet vėliau imi jaustis kalta, tave užgraužia sąžinė ir turi mane palikti?

— Taip.

— Suprantu, — tariau. Mano balsas pridūrė: — Bet kodėl nuo manęs slapstaisi visą savaitę?

— Aš nesislapstau.

— Slapstaisi — bet nekalbėkim apie tai. Kodėl kai kuriomis dienomis draudi man pasirodyti mieste? Ką tada veiki?

— Nieko.

— Kažką veiki.

— Galbūt.

— Kodėl negali man pasakyti? Ar su kitu susitikinėji?

— Gali mane parvežti?

— Galbūt esama visai logiško paaiškinimo...

— Jei nevažiuoji, aš išlipu ir eisiu pėsčia.

— Kodėl negali man pasakyti?

Tu atidarei dureles. Aš paleidau variklį.

Ir vėl važiavome tylėdami. Po tavo žodžių apie seserį kaip galėjau būti toks idiotas?

— Nepyk.

— Aš suprantu, — tarei pavargusiu balsu.

— Nežinau, kas mane apsėdo.

— O kas vis dėlto?

— Tu juoksies.

— Sakyk. Kodėl mane šitaip tardai?

Mėginau paaiškinti apie paskaitą ir *Liber amoris*, ir Hezlitą, „kalbantį“ už mane savo jausmais Sarai ir vedantį klastingu įtarimų keliu. Kad ir kaip prastai viską išdės-

čiau tau šitame laiške, vis dėlto nepalyginti su vapaliojimu sukiojantis keliu per ganyklas.

— Atseit kadangi jis ją įtarė — toje knygoje, — ir *tu* mane įtari?

Ką gi, atsakyti būtų reikėję „taip". Bet neišdrįsau.

— Negaliu patikėti, — sumurmėjai. — Tiesiog negaliu patikėti. — Ir nusijuokei: kažkaip sukikenai. Iš tavęs nebuvau girdėjęs tokio garso. Nemalonaus.

Po kiek laiko pasiekėme miestą ir, veždamas tave namo tyloje, panašioje į paliaubų, stengiausi — iš paskutiniųjų, Bernadeta, — neištarti to, kas veržėsi iš lūpų. Kaip nelabasis, nutaręs leistis išvaromas — o gal nutaręs lįsti lauk ir pasėti sąmyšį? Gal buvo kažkokia jėga, kuri taip pavydėjo to, ką turime, jog negalėjo pakęsti?

Privažiavome, tu laukei. Pamaniau, kad lyg ir nori taikytis. Nepajudėjai mano pusėn, bet kai apkabinau pečius, neįsitempei ir nenumetei rankos. Tavo kūnas pasirodė gležnas, kaži kaip sugniužęs. Kelioms palaimingoms akimirkoms mūsų galvos susiglaudė ir jau vaidenosi taika. Bet aš neišlaikiau.

— O kaip laiškas? — paklausiau. — Ar tai buvo tiesa?

Tu sudejavai, atidarei dureles ir įbėgai vidun.

Sekti nedrįsau.

Ką aš padariau?

Prisiminiau apgamus: aštuoni ant kairio žasto, penki ant dešinio, įvairaus didumo ir iškilumo.

* * *

Kelias dienas buvai prapuolusi. Kristoferio kontora turėjo trejas duris (jei skaičiuosime, — ką tu, be abejo, padarei, — ir rūsio duris į kiemą). Tu arba draugės visuomet galėdavot mane pamatyti gatvėje, ir sau laisvai pasprukdavai pro nesaugomas duris. Ir tuoj pat išnykdavai senamiesčio centre.

Prapuolei, ir baigta. Knapsodavau toje aludėje — kęsdamas atkaklų šeimininkės žvilgsnį: supratau, kad ji užhipnotizuota mano draugystės su Kenedžiais. Nė karto nepasirodei, ir niekas iš tavo šeimos, net Dičkis Džo, niekuo negalėjo man padėti. Reikia pripažinti, kad jie nelabai tuo domėjosi. Ne, neatrodė, jog nuo manęs ką slėptų, — tik nelabai žinojo, kur tu kada būni.

Penktadienį visai praradau viltį ir padariau, ko niekad nedarydavau: paskambinau Kristoferiui.

— Man reikia pasišnekėti su Bernadeta Kenedi. Ar yra?

— Deja, ne. — Buvo įsikandęs pypkę, kad jį kur. Papsėjimas buvo labai smerkiantis, po to jis pridūrė: — Tikėjausi tavo skambučio.

— Nejaugi?

— Žinau, jog domiesi šia mergina. — Iškalbinga pauzė. Norėjau jam atrėžti, kad nekištų nosies, kur nereikia, bet dar labiau norėjau sužinoti, kur esi, ir išlaikyti šį informacijos kanalą. — Tiesą sakant, — kalbėjo jis, — kai kas iš mūsų esame labai susirūpinę dėmesiu, kurį berods jai rodai. Šneku, žinoma, kaip draugas. — Kitaip tariant visas miestas žino. Supratau, mačiau, bet stengdavausi negalvoti. Nesuplakti visko į krūvą. Tačiau aštri Kristoferio strėlė taikinį pasiekė; išmuštas iš pusiausvyros, uždengiau mikrofoną ir iškeikiau ramų landaus, intrigomis ir paskalomis mintančio miesčionio gyvenimėlį. Po to tariau:

— Ji labai gabi.

— Iš tiesų, — atsakė pypkiuotojas, — bet ne visai patikima. Nesame tikri, kad jai ilgam užtektų kantrybės.

Ak šitaip? Panorau griebti jam už gerklės, kad plepa tokius niekus, bet nusiraminau įsivaizduodamas, kaip jam gyvam diria odą koks nors janyčaras.

— Kristoferi, turiu su ja pasikalbėti. Ar nežinai, kur ji?

— Namuose ieškojai?

— Taip.

— O kavinėse, aludėse? Girdėjau, ji lankosi aludėse. Matyt, šiais laikais visai natūralu, bet, mano supratimu, žmogus, dirbantis darbą, susijusį su tokia atsakomybe kaip mūsų, turėtų labai saugotis — aš tik patariu — pavojų, kylančių iš neaiškių pažinčių aludėse — nebūtinai dėl jo ar jos kaltės. Ir jos šeima, kaip pats žinai. Po dviejų savaičių vienas vėl išeina iš kalėjimo...

— Žinau.

— O... Nemaniau, kad esi taip *au fait** su visais Kenedžiais. Tik noriu štai ką pasakyti: kaip atrodo, kai vienas šeimos narys laužo įstatymą, o kitas lyg ir jam tarnauja?

— Nejaugi dėl brolio ketini atleisti ją iš darbo?

— Reikia gerai apsvarstyti.

— Būtų gėdinga.

— Leisk man pačiam spręsti. Ne tau mane mokyti, kas yra gėda.

— Vadinasi, nežinai, kur ji?

— Ne nežinau. Šiandien anksti išėjo: turi visišką teisę kas trečią penktadienį, ką tu, man regis, žinai.

— Saldžių sapnų.

— Atsiprašau?

— Nieko.

Nebenorėjau apie jį galvoti, bet jo įspėjimas — apie miesto paskalas — ir jo grasinimas — dėl tavo darbo — vis sukosi galvoje, kol susiliejo su tolydžio augančiais įtampa ir nerimu.

Tą vakarą aludėje Džo ir Teresą ištardžiau atskirai. Nei tas, nei ta nieko nežinojo. Tada paklausiau apie tavo „seserį“. Jie atrodė nustebę (ar įžūlūs) ir prisipažino pirmąkart išgirdę apie tokią būtybę.

Aiškų, jie galėjo stumti ją iš savo gyvenimo, slėpti, kaip tu kad tvirtinai. Bet jie taip kietai paneigė jos buvi-

*Pažįstamas (*pranc.*).

mą, kad vėl ėmė girgždėdamas suktis įtarimo mechanizmas. Gal dar viena melagystė?

Visą šeštadienį praleidau tame pajūrio miestelyje. Pūtė audringas vėjas, bangos kaip pasiutusios puolė krantinę. Jei norėsi su ja pasivaikščioti, maniau, tikrai ateisi čia, per pievelę nuo bažnyčios, pro pušynėlį, į neilgą promenadą, kur jūros oras gaiviausias. Tačiau neatėjai.

Klaidžiojau gatvelėmis, bet į kurias duris pasibelsti? Kieno pagalbos prašyti, kad padėtų rasti moterį, kurios net vardo nežinau? Toptelėjo galvon pašte pasiklausinėti apie neįgalius žmones, bet, — galbūt mano laimei, — kol suformulavau tą idėją, paštas užsidarė. Prisiminiau ir policiją, bet neįstengiau sukurpti įtikimos istorijos. Išbuvau miestelyje nuo pusės devynių ryto iki pusės dešimt vakaro. Sustingau į ragą.

Bet kitą rytą vėl atvažiavau tuo pačiu laiku ir atlikau tą pačią beviltišką procedūrą.

Tą vakarą grįžus namo prabilo Andžela. Buvo sutaisiusi vakarienę ir laikė, kad neatauštų, orkaitėje. Išvirė puodą arbatos. Pastebėjau — nors paskendęs savo neviltyje, — kad ji be perstojo sukasi po virtuvę, apsivilkusi melsvuoju dygsniuotu chalatu.

Ji žiūrėjo, kaip aš valgau ir geriu, o aš viską rijau be atodairos, nelyginant kurą savo kūnui. Paskui, labai nedrąsiai, ji papasakojo, kad per pastaruosius mėnesius jai vis labiau stiprėję skausmai, bet nenorėjusi man sakyti — mačiusi, koks užsiėmęs. Pagaliau išsikvietusi gydytoją, tas paskyręs pirmadieniui rentgeną. Ar nuvešiąs į ligoninę?

Baisiausiai savo gėdai, visų pirma pagalvojau — kurią valandą? Tik ne pusę šešių, nes tuo laiku turiu stovėti prie tavo kontoros.

Vidurdienį, tarstelėjo ji neklausta, bet lyg atsakydama į nebylų klausimą.

Ji pravirko šniurkščiodama, trindama akis, verksmo iškreiptas veidas netrukus rodės lyg suglamžytas. Atsistojau,

priėjau ir, norėdamas nuraminti, apkabinau. Per kaži kiek savaičių tai buvo pirmas fizinis mostas, pirmas paguodos žingsnis, kurį žengiau jos pusėn. Ji dar karčiau pravirko, dar garsiau ėmė šniurkščioti; prispaudusi mano delno viršų sau prie minkšto, riebaus ir šlapio skruosto, pasakė:

— Tu toks geras. Toks geras.

Tai buvo tokia netiesa, jog vos ištvėriau. Aš juk ją išdaviau, dvasiškai apleidau. Dabar supratau, — visad mačiau, bet atsisakiau pripažinti, — kad šitame mieste ją pasmerkiau gėdai ir pažeminimui. Ji buvo mano gyvenimo dalis, kurios tau niekad neparodydavau, trečioji trikampio kraštinė, apie kurios egzistavimą iš bailumo tylėjau. O, dar bus laiko: reikės pradėti skyrybas, dalytis turtą — bet ne dabar, kai viskas tarp mūsų taip nuostabu, Bernadeta. Tokia buvo mano linija, ir toliau ketinau jos laikytis.

Tačiau Andželos pusė, Andželos istorija; mūsų istorijos šešėlis. Mudu vaikščiojome be šešėlio, ir tai buvo nerealu. Dabar jos sielvartas ir, neįtikėtina, jos dėkingumas pasiekė mane. Tą vakarą berods jai padėjau. Paguldžiau ir sėdėjau prie lovos, kol užmigo. Kai nuėjau į kabinetą, ant stalo radau storą rudą voką. Jos laišką — jos istoriją.

Dabar turi ją išgirsti.

15

„Mano mylimasis,

tu buvai vienintelis žmogus, kuris niekad neužsimindavo apie mano strazdanas (tokia buvo pradžia). Visi kiti neatsispirdavo pagundai. Kaži ar galėjau juos kaltinti — mano veidą tiesiog dengė jų žievė. Kai buvau dar mergaitė, maniau, kad strazdanos — kažkoks bjaurus pokštas. Tikėjau, kad vieną dieną ims ir pranyks: jei stropiai prausiu veidą, jei kas vakarą melsiuos arba — per kitą gimtadienį. Iš tikrųjų paauglystės metais jos tik dar paryškėjo. Žvelgiau

į pasaulį lyg iš kokio tankumyno. Įsivaizduodavau, kaip žmonės šaiposi. Norėdavau jiems pasakyti: „Klausykit, šitos strazdanos nesu aš. Aš esu kita. Po jomis. Tikroji aš“. Bet niekas nematė to tikrojo veido. Atvirai kalbant, nelabai kas ir troško. Sakoma, kol pačiam ko nors neatsitinka, — nepradedi mikčioti ar neišnyra koks stuburo diskas — nesupranti, kaip yra. Tas pats ir dėl strazdanų. O kai sutinki kitą žmogų, kenčiantį nuo to paties, vengi tos temos kaip maro; kartais ir jautiesi lyg apsikrėtęs maru, nors tai gal atrodo ir perdėta. Priprasti neįmanoma, nes matai jas kas rytą ir kas vakarą, valydamasi dantis ir prausdamasi. Ruduoja sau, ir tiek. Bet koks makiažas beviltiškas. Arba turi išsipaišyti kaukę kaip cirko klounas, arba kapituliuoti. Aš kapituliavau šešiolikos metų. Lūpdažiai dar šiek tiek praversdavo, nors mano lūpos atrodo lyg pernykščių bulvių lupenos; kartais vogčiomis pasitepdavau blakstienas tušu ir antakius — pieštuku; trupučiuką papudruodavau nosį, kur buvo itin bjauri strazdana, kuri, vienu tarpu bijojau, galėjo pavirsti karpa. Tokia buvo mano dalia.

Jei esi strazdanota, žmonės iš tavęs tikisi tam tikro elgesio. Turi būti miela kaimynė. Buvau kaimynė šeimai, gyvenančiai už pusės kilometro. Žmonės tikisi, kad menkiausia proga šūkčiosi: „Negali būti!“, atrodysi neapsakoma šaunuolė, trykštanti entuziazmu, kvatojanti iš kiekvieno nieko. Jei strazdanoti žmonės šitaip nesielgia, — o aš nesielgdavau, — manoma, kad jiems kažkas negerai. Jokio humoro jausmo. Jokios „energijos“. Mane „energingi“ žmonės visada šiek tiek vargina.

Jei nenorėjai vaikščioti su maišu ant galvos (būdama jauna mergina, — „paauglių“ tada neturėjome, jie atsirado vėliau, — vieną sykį net ketinau taip padaryti), reikėjo susitaikyti su tuo. Menkai paguosdavo net įprastiniai palyginimai. Rodos, geriau negu būti aklai. Bet ar tikrai? Pažinojau neregę merginą, kuriai visi būdavo malonūs. Gal todėl, kad buvo graži. Nuo jos dvelkė pasitenkinimu, kurio niekad ne-

jaučiau. Geriau, negu likti su viena koja? Protezai kasdien tobulėja. Su jais jau net galima važinėtis dviračiu. Geriau negu zuikio lūpa? Ją galima operuoti. Ne, man, kvailelei, strazdanos buvo didžiausia nelaimė, kokia gali žmogų užgriūti.

Manęs lyg ir nepastebėdavai. Tikriausiai vis dėlto pastebėdavai, bet nieko nesakydavai. Jokių „draugiškų" juokelių, bet ir jokių nesąmonių, panašių į karštą patikinimą: „O man strazdanos patinka!" Vėliau man atrodė, jog tapai jautrus, bendraudamas su motina. Atsivežei ją į miestą, ir visi girdavo, koks esi geras, kad gyveni kartu tame namuke Viljamo gatvėje. Gaila, kad jos neteko pamatyti. Beje, buvau jai dėkinga, kad laiko tave mieste. Tais laikais darbuotojus paprastai kilnodavo iš banko į banką, bet tave valdžia užjautė, leido likti vienoj vietoj.

Mes stebėjomės, kad tu to nori. Ponas Dosonas kartodavo, jog esi „kylanti žvaigždė", ir bet kas galėjo taip pasakyti vien pažiūrėjęs į tave. Koks buvai smarkus ir gražus jaunuolis! Visos taip manėme. Vos neparašiau „visos merginos", bet kokia iš manęs bebuvo mergina: tau atvykus man sukako trisdešimt, buvau šešeriais metais vyresnė už tave. Ir padėta ant lentynos.

Galimybę ištekėti lyg ir buvau išbraukusi iš savo planų. Ne vien dėl strazdanų. Tėvai, tupintys tame ūkyje, buvo labai senamadiški — gal net keisti. Kai gimiau, buvo jau visai pagyvenę. Tėvas nė už ką nepirko traktoriaus (įsidėmėk, ėjo jau penktas ir šeštas dešimtmečiai): jo tėvui pakakę arklių, pakaksią ir jam! Jiedu buvo labai švelnūs žmonės. Turbūt pagal dabartinius standartus juos galima pavadinti nemokšomis. Dar buvo labai ištvermingi. Aš tebebuvau skaisti — nelabai tuo tikėjai, kol negavai įsitikinti, ar ne? Ir dar — buvau siaubingai drovi, visai nešiuolaikinė. Dėl to ir dėl strazdanų trišuolio rungtyje visad atsilikdavau dviem šuoliais...

Tavęs niekad nesidrovėdavau. Dirbdama šalia, jausdavausi toj vietoj dirbusi visą gyvenimą. Nes, kaip žinai, pa-

milau tave iš pirmo žvilgsnio. Žmonėms taip atsitinka. Ir man atsitiko. Aišku, aš tylėjau ir nedariau nieko, kas sugadintų mūsų santykius. Niekad ir į galvą neateidavo, — na, gal ir ateidavo, bet tik svajojant, — kad galėčiau tave gauti, todėl stengiausi tenkintis tuo, ką turiu. Pirmutinė ateidavau į banką ir, išskyrus poną Dosoną, paskutinė išeidavau. Darbe būdavo daug smagiau negu namie.

Šešto dešimtmečio pabaiga buvo paskutinis gražus laikas. Kiekvienam sava praeitis kaip auksas švyti, bet žinau, kad man ji tikrai buvo auksinė. Ir dėl to, kad viskas aplink rodės miela. Dar nebuvo nugriauta pusė miestelio automobilių aikštelės statybai. Ir automobilių ne kažkiek buvo, — turbūt todėl ir negriovė, — nebuvo prekybos centrų, parduotuvės atrodė kaip parduotuvės, o ne sandėliai. Žmonės berods labiau turėdavo laiko sustoti gatvėje pasišnekėti, nebijodami, kad gali nuskinti dvidešimt keturių ratų pabaisa. Miestą siekusiose gyvatvorėse galėdavai gervuogiauti, dar nebuvo išnykę arkliai, nei žmonės, nusimanantys apie juos. Nežinau — tiesiog viskas buvo mieliau. Ir žmonės buvo mieli. Bažnyčios dar neištuštėjusios, mokiniams per ilgąją pertrauką niekas neleisdavo gaujomis zylioti po miestelį. Žmonės turėjo mažiau pinigų ir kai kas gal kentė nepriteklių, bet nebuvo tiek pavyduolių ir glemžikų. Gyvenimas buvo lėtesnis, bet tikresnis. Man jis tiko.

Tu pritapai mūsų miestelyje, lyg būtum čia gimęs. Prisimink kad ir teniso klubą. Didžiausias mano laimėjimas — šeštadienio pavakarę pastovėti ir pažiopsoti, o per kokią klubo šventę — padėti sumuštinius daryti. Tu iškart ėmei žaisti. Kiekvienas norėjo būti tavo partneriu. Žaisdavai lengvai, nesikarščiuodamas, nesirūpindavai, ar laimėsi, ar pralaimėsi. Kartais matydavau, kaip tyčia pralaimi, norėdamas žmogui pataisyt ūpą. Negalėdavau atsižiūrėti, kaip servuodavai apsimovęs tuos baltutėlius šortus!

Tavo motina mirė staiga, tau buvo didelis smūgis. Paskui savaitgaliais pradėjai išvažiuoti, buvau įsitikinusi, kad

kitame mieste turi moterį. Tas įtarimas varė mane iš proto. Šeštadienį po pietų, kai išeidavom iš banko, jau pradėdavau skaičiuoti valandas iki pirmadienio ryto. Prasimanydavau visokiausių dingsčių, kad tik galėčiau praslinkti Viljamo gatve ir pažiūrėti, ar negrįžai anksčiau. Ištyrinėjau geležinkelio tvarkaraštį ir stengdavausi maišytis netoliese, kai sekmadienį atvažiuodavo vakarinis traukinys. Jei mane pamatydavai, visad maloniai užkalbindavai. Tikriausiai kažką įtarei, bet niekad neparodydavai. Gal ir kvailai elgiausi, bet esu girdėjusi, žmonės pridaro dar kvailesnių dalykų — ir dėl menkesnių priežasčių. Aš tave dievinau. Žinau, kad piktžodžiauju, be to, nesveika dievinti žmogišką būtybę, tačiau taip jau buvo. Kitos garbino kino ar estrados žvaigždes, sporto didvyrius ir kitokius stabus, — ir vyrus ar meilužius, kas be ko, — man tu atstojai juos visus. Šventai tikiu, jog būčiau buvusi visiškai laiminga, galėdama toliau dirbti su tavimi ir kasdien tave matyti. Tave matyti! Man būtų užtekę kasdien matyti tavo veidą ir girdėti, kaip šneki: vis dar trupučiuką pro nosį, Derbiširo tarme.

Neregėta laimė nusišypsojo, kai gavau dalį tavo sekretorės etato, tau tapus banko valdytojo pavaduotoju: tokiam jaunam (anų laikų supratimu) — vos dvidešimt aštuonerių metų. Kabinetas buvo ne kažin koks, tačiau turėjo duris ir galėdavai nuo visų užsidaryti. Kai ten atsisėsdavau su bloknotu ant kelių, būdavome atskirti nuo viso pasaulio. Taip bijojau prarasti šitą darbą, jog net padarydavau klaidų. Ar prisimeni „susirūpinęs“ be „ę“ ir „laikinas“ su „u“ vietoj pirmos „i“? Virpančiais pirštais sėsdavausi prie tos išklerusios mašinėlės. Tu tik lengvai perbraukdavai pieštuku neklaužadą raidę ir tylėdamas atiduodavai laišką. Vieną savaitgalį praleidau praktikuodamasi, ir po to darbas ėjo kaip per sviestą.

Aišku, pas tave dirbdavau trumpai. Pirmaisiais metais ilgiausia norma užimdavo valandą. Toliau darbo vis prisidėdavo. Neįsivaizduoji, ką tai man reiškė. Kai sėdėdavau prieš

tave klausydamasi, kaip stengiesi būti žmonėms teisingas... ką gi, jausdavausi, pasak mamos, pilka žąselė. Būdavai toks gyvas ir pilnas ramaus humoro. O žiūrėti į tave... buvai toks gražus vyras. Kodėl niekad šito tau nepasakiau? Kodėl niekad neįstengiau to ištarti? Tik dabar. Ir tai turiu rašyti, nes niekad neapsiversdavo liežuvis balsiai pasakyti: bet dabar, kai kankina tas skausmas ir dėl to, visiškai atvirai prisipažinsiu, šiomis dienomis išgeriu po taurę kitą viskio. Jei būčiau mokėjusi pasakyti tau daugelį dalykų, kuriuos jaučiau, — ar būtų buvę kitaip?"

Jos klausimas mane sustabdė. Ar *būtų* buvę kitaip? Jau perskaitęs tuos kelis puslapius, išvydau šiek tiek, o gal ir iš esmės kitokią moterį. Tiesa, kad ji nepaprastai drovi. Bet kaip galėjo drovumas neleist pasakyti to, kas jai buvo svarbiausia, — bent taip save klausiau, kol susivokiau sėdįs vienuose ratuose. O kada gi aš *jai* sakiau, kokia man brangi? Žinoma, kartais sumurmėdavau įprastinį „aš myliu tave" — manau, kad taip. Neabejoju, jog ir Andžela panašiai atsakydavo, nors tų žodžių irgi negirdžiu. Norėdavau pasakyti, koks mielas jos veidas — turėjo gražias pilkas akis, nuostabią šypseną, kaštoninių plaukų kupetą, žaižaruojančią lyg žarijos. Tačiau dėl tų strazdanų niekad nedrįsdavau prasižioti apie jos išvaizdą. Ji visada dėl jų taip gėdydavosi. Jų tikrai buvo devynios galybės. Galbūt yra ir daugiau, netgi daugybė porų, panašių į mus, kurios nemoka ar nenori pasakyti, kas svarbiausia. Galbūt labai žavu kalbėtis be žodžių, vien tik žvilgsniais, jautriai ir nepastebimai paremti, rodyti meilę nepaliaujamu dėmesingumu; laimingiausiais metais mums taip ir buvo. Atrodė, jog Andželai to gana — ilgą laiką maniau, kad ir man gana. Bet aš užbėgu jai už akių.

„Tie treji metai pranoko visas mano laimės svajones. Tu buvai toks geidžiamas kavalierius, o aš „jau pradėjusi ket-

virtą dešimtį", tad niekas neįtarė mano jausmų (jei viena kita draugė ir įtarė, niekad nežiūrėjo į juos rimtai) ir mes galėjome ilgai taip tempti. Retkarčiais su kokia mergina nueidavau į šokius; dar buvo Selija Striklend, su kuria vienais metais ištisai žaisdavai tenisą klube, tačiau ji įsimylėjo Denį Džonstouną (jau miręs) ir pavojus praėjo. Man tai buvo didžiausia grėsmė, nors po to kartodavosi paslaptingos savaitgalio kelionės ir tu niekad neprasitardavai, ką jose veiki. Po šiai dienai!

Tėvas buvo miręs jau keleri metai, o kai susirgo mama, gavau eiti atostogų jai slaugyti. Brolis gyveno Škotijoje, turėjo savo ūkį, kokio kito žmogaus ji nenorėjo. Atsisakyti, aišku, nebuvo kaip, tačiau prisipažįstu, kad sutikau tik po ilgos kovos su savimi. Labai skaudus toks prisipažinimas, tačiau pasakoju savo gyvenimą ir neturiu teisės savęs gailėti. Labai norėjau, kad nereikėtų išvažiuoti namo pas motiną, nors ir kaip išdavikiškai ir žiauriai tai skamba. Mintis, jog nematysiu tavęs savaitėmis ar net mėnesiais, gal dar ilgiau, buvo beveik nepakeliama. O kas bus, jei mamai liga užsitęs? Įpusėjusi devintą dešimtį ir jau atrodė silpna, bet kitados buvo stipri, darbų užgrūdinta moteris, kas žino, kiek ji gali krebždėti?

Ponas Dosonas kalbėjo labai maloniai, bet kai paaiškino, kad atostogos negalės būti „neribotos", man širdis nusirito į kulnus. Kas jei išvis nebegalėsiu grįžt į banką, niekad niekad? Matyt, bent kiek nujautei, kokia esu nelaiminga, nes tą paskutinę savaitę buvai be galo geras ir diktavai visai trumpučius laiškus. Šeštadienį pasibaigus darbui, tu nesiskubinai, pasisiūlei parvežti namo — buvai ką tik nusipirkęs mažiuką „Fordą", bet aš turėjau dviratį. Tu žiūrėjai, kaip nuvažiuoju. Jaučiausi lyg iškeliaujanti į Derhemo kalėjimą."

Po kelių dienų pasidarė neramu. Ponas Dosonas paskyrė man kitą merginą, malonią ir stropią, — nors ji per daug juokdavosi ir painiodavo skaitmenis, — bet pajutau,

kad man trūksta Andželos. Per tuos metus tapome draugai. Nors jai atrodė, jog lengvai susidraugauju, tačiau tos draugystės nebūdavo tvirtos. Tik su Andžela galėdavau paplepėti apie dienos reikalus. Visokius smulkius dalykus, kuriuos reikdavo patikrinti ar suderinti, — visa tvarkydavo Andžela, ir todėl man jos trūko. Ir dar, — nenoriu pasirodyti negalantiškas, bet jau vėlu žiūrėti per rausvus akinius, — su ja būdavo labai ramu: patikima, diskretiška, nuoširdi, nereikli ir turinti savo nuomonę. Neapsigauk dėl šių eilučių tono. Andžela niekad nebijodavo prieštarauti ir nors iš dalies nusileisdavo, savo požiūrio neišsižadėdavo.

„Nelauktai netikėtai vieną šeštadienio vakarą atvažiavai manęs aplankyti“.

Tą dieną puikiai prisimenu. Nuploviau automobilį, apsipirkau. Buvo giedra, visur vario spalvos. Tuos kelis mėnesius po motinos mirties jaučiausi keistai vienišas. Nutariau pavažiuoti į Ežerų kraštą ir susirasti kokią sodybą, kur galėčiau išgerti geros arbatos su grietinėle. (Tuo laiku Ežerų kraštas man atrodė nelyginant kurorto ir senelių pensiono hibridas.) Atsidūręs netoli Šiaurinių kalnų, pamačiau — o gal visą laiką žinojau? — esąs netoli jos tėviškės ir įsukau į ilgą kelią per laukus.

Ūkis glaudėsi pačioje kalno papėdėje: geros ganyklos į šiaurę, dirbama žemė — į pietus. Andžela buvo apie jį kalbėjusi porą kartų, bet tokio žavesio nesitikėjau. Tėvui mirus jiedvi išnuomojo didžiąją dalį ganyklų ir visą dirbamą žemę, pasiliko tik didelį aptvarą ir sklypą prie sodybos. Aptvare vaikštinėjo trys sunkieji arkliai, klaidesdeilų veislės, — jau pasenę, bet vis dar didingi gyvuliai, primenantys Piersą Artoją ir milžiniškas patrankas, tokių arklių tempiamas į Didžiojo karo mūšius. Jos tėvas išsireikalavo, kad jie ir toliau būtų gerai prižiūrimi; net ir aš,

nieko nenutuokiantis apie arklius, jutau, su kokiu pasitenkinimu tie seni gyvuliai mosuoja savo ilgomis sunkiomis uodegomis ir braido po traškią žolę, per amžius nepažinusią kitokių trąšų, kaip natūralios. Sklype prie namų oriai atrajojo trys karvės, Pienė, Saulutė ir Našlaitė, panašios į užsiplepėjusias storas senas našles; pieno jos duodavo tiek, kad moterims užtektų atsigerti — nedidelė našta, tešmens nenusvarina taip, jog net gyslos išpampsta, — ir dar liktų sviestui susimušti. Kiemas buvo grįstas akmenimis, į daržinės sieną atremtas, riogsojo plūgas, kitame kampe — senovinis vežimas šienui vežti, kuris būtų patikęs pačiam Konstebliui. Teritoriją kontroliavo kelios vištos ir žąsys, jos nė trupučio neišsigando, kai, man išlipus, per kiemą atkurnėjo aviganis Flešas. Iš tvarto išlindo Andžela. Ji ten kuopė. Nesakau, kad jos plaukai buvo apkritę šienu ar dantyse turėjo įsikandusi šiaudą, bet atrodė tikra ūkininkė. Senos velvetinės kelnės išdubusiais keliais, languoti marškiniai, guminiai. Sutiko mane nepamirštama šypsena.

Namo — statyto iš akmenų aštuoniolikto amžiaus gale — vidus rodės dar egzotiškesnis. Daugumas baldų buvo tamsaus ąžuolo: kampinės spintelės, kėdės, tankiai raižytas bufetas, komodos — kai kurie daryti jos tėvo dėdės, kaimo baldžiaus. Ant stalų tebestovėjo žibalinės lempos, nors prieš porą metų atkeliavo elektra. Kambariai buvo rimti ir tamsūs, bet ne niūrūs. Pilni sodriai rudų ir juodų šešėlių kaip flamandų paveiksluose, kuriuos su Andžela mačiau nesėkmingoje ekskursijoje į Amsterdamą (apsinuodijome maistu — neregėtas dalykas Nyderlanduose). Andžela nuvedė mane į viršų pristatyti motinai, atsišliejusiai lovoje į didžiules plunksnų pagalves, apvilktas gurgždančiais baltais užvalkaliukais. Nebuvau matęs moters tokio skaistumo oda. Švarutėle, balta kaip sniegas, kaip jos plaukai.

„Iki tos dienos, — rašė Andžela, — labiausiai jaudinantis tų metų įvykis mamai buvo rytas, kai ant krūmelio už miegamojo lango ji suskaitė dvidešimt septynis raudonuosius admirolus. Be abejo, buvau apie tave pasakojusi, ir ji turbūt atspėjo mano jausmus — nors niekad apie tai neužsimindavo. Buvai žymus žmogus — banko valdytojo pavaduotojas ir mano draugas iš miesto.

Negalėjau atsistebėti žiūrėdama į judu. Per pusvalandį, rodos, su ja suartėjai labiau, negu aš — per visą gyvenimą. Iš teisybės, visad jos prisibijodavau. Tėvas man buvo artimesnis. Motina buvo labai griežta, tvirta evangelikė. Niekada ji tiek nebuvo juokusis, kaip tą dieną su tavimi. Vėliau, kai pasakiau, koks jai buvai geras, atšovei vienu žodžiu: „Praktika". Ne tik. Tu ją užjautei. Nepabėgai ir nelaikei jos sena įkyruole. Tau tikrai su ja buvo smagu. Ji papasakojo tau savo vaikystės epizodų — dar iš ano amžiaus, — ir taip gyvai, kaip nė karto — man. Jos vaikystė, skirta man, buvo alinanti kova dėl būvio, tais prisiminimais būdavo paranku vis užtvoti man per galvą: atseit mano gyvenimas, palyginti su jos, tikras rojus. Netgi tarnybą banke ji laikė tiesiog nesapnuota privilegija. Bet bala nematė. Mudvi neblogai sutarėme. Visą savo meilę ji atidavė mano gudriajam broliui, kuris iškilo, vedė piningą moterį iš Pasienio ir įsigijo puikų ūkį netoli Kelsou. Apsilankydavo retai, nors ir žiauroka iš jo pusės, — juk jo du vaikai buvo jos vieninteliai vaikaičiai, kurių ji baisiai pasiilgdavo. Tu šiek tiek atlyginai tą nuostolį.

Ta diena ir buvo pradžia, ar ne? Kad ir su nudryžusiom velvetinėm kelnėm. Pirmas bučinys — priebutyje. Po to smiliumi švelniai spustelėjai man nosies galiuką, kur buvo didžiausia strazdana."

Nuvažiuodavau kiekvieną šeštadienį. Paskui ir sekmadienį. Parveždavau pirkinių, kad Andželai nereiktų mint į miestą. Jos motina nė kiek nepabosdavo: po maniškės

atrodė labai miela senučiukė, baisiai laiminga, kad gali be galo šnekėti apie savo gyvenimą šitame krašte prieš šešiasdešimt septyniasdešimt metų, paskui dar porinti savo senelio prisiminimus. Man visad patinka klausytis, kaip žmonės pasakoja apie savo praeitį, o jos atmintis buvo skaidri kaip krištolas. Žodžiu, jokio vargo.

Kai Andželai pasipiršau, mama apsimetė trupučiuką įsižeidusi („Maniau, jog būsi mano jaunikis"), bet kai pažadėjau apsigyventi sodyboje, nepaprastai apsidžiaugė. Andžela — ne per labiausiai, bet nebuvo ko daryti. Senutė niekur neketino keltis, o vienos nepaliksi.

Vestuvės buvo kuklios. Atvyko dvi mano tetos iš tėvo pusės. Atvažiavo Andželos brolis su šeima. Garbingai sudalyvavo bankas ir teniso klubas. Medaus mėnesį praleidome Kornvalyje. Andžela smarkiai nudegė.

Sodyboje išgyvenom beveik penketą metų. Paskaičiavau, kad tu gimei kaip tik tada, kai mes persikėlėm į miestą. Andželos motina mirė („nenoromis" — įdomiai pasakė Andžela) ilgai ir tyliai gesusi; į pabaigą jos veidas pasidarė perregimai tyras. Kai miegodavo, kartais užlipdavau pasižiūrėti. Neregėtai liesutis ir giedras, jame švelniai mėlynavo gyslelių tinklas. Baltutėliai plaukai iki galo išsilaikė vešlūs.

Man būtų patikę likti sodyboje. Savaitgaliais mėgau krapštinėtis kieme ir laukuose, vaidindamas ūkininką. Mėgau būti ne mieste — toliau nuo klientų. Juolab kad atrodė, jog jau ilgai jie bus mano klientai. Paskutiniais mano mamos gyvenimo mėnesiais buvo pasitaikęs geresnis darbas, bet, suprantama, negalėjau jo imti.

Tačiau Andžela buvo neperkalbama. Prisibuvusi tėvų sodyboje. Norinti gyventi mieste, kur „visada kas nors vyksta".

„Nemoku apsakyti, — rašė ji, — kokia buvau laiminga pirmus keletą metų. Nepajėgiu išreikšti. Tiesiog ištirpau ta-

vyje. Dabar mąstau, kokie dalykai atsistojo tarp mūsų, ir pirmiausia — pinigai. Septintą dešimtmetį pašoko žemės kaina, ir kai viskas buvo parduota ir padalinta, likau su krūva sunkių senų baldų (kurių neleidai išmesti) ir 82 000 svarų sterlingų. Tais laikais buvo didelis turtas, mes abu net išsigandome. Visų pirma, nutarėme niekam neprasižioti; nors ir buvo sunku, — sumą išspausdino Cumberland News (man visada atrodo taip netaktiška — kodėl tokie dalykai leidžiami?), — atkakliai negirdėdavome net labiausiai užmaskuotų klausimų. Nusipirkom šį namą. Gražus, bet ne rūmai. Atsisakei didesnio automobilio, kol galėsi įsigyti už savo algą. Man rūpėjo iškrėst kokią beprotybę: nuskrist į Veneciją arba — dar geriau — medžiot į Afriką. Tau atrodė, kad per daug išsišoktume. Slapčia troškau paimti dalį tų pinigų, nuvykti į vieną iš klinikų, kur žvaigždėms keičiamos nosys, lyginamos raukšlės, keliamos krūtys, ir paprašyti, kad man nugrandytų tas strazdanas, bet nuo tos svajonės įgyvendinimo mane skyrė milijonas mylių.

Pinigus tu užrakinai, nuo to laiko jie ir tebėra užrakinti. Žinau, kad labai apsukriai juos investavai, nes man parodai kiekvieną su tuo susijusį popierėlį. Jie išaugo į baisią krūvą. Prisimenu, kaip apstulbau, kai pasiekė pusę milijono. Bet mes su jais nieko neveikiame! Jie tiktai guli. Anksti pradėjau dėl to nerimauti. Kartais norėdavau, kad juos būčiau gavusi kupiūromis lagaminėlyje, kaip koks gangsteris, tada būčiau galėjusi sudeginti ar paleisti pavėjui. Tikrai būtų buvę geriau. Tarpais jaučiu, kaip jie mane ėda. Pinigai mus atitolino vieną nuo kito — nėr jokios abejonės. Gal todėl, kad galėjo atrodyti, jog mane vedei dėl turto, o tavo prigimtis negalėjo to pakęsti? Tikriausiai, ir aš tave už tai gerbiu.

Net Džunės vestuves apmokėjai iš savo kišenės.

Ji taip pat mudu atitolino vieną nuo kito, ar ne? Iš pradžių maniau, kad jai gimus mūsų laimė bus pilnutinė. Augo labai klusni mergytė. Visad šypsodavosi. Niekada nekė-

lė jokių rūpesčių. Aišku, kaip ir visi tėvai dėl dukterų, tu dėl jos pametei galvą. Bet kuo labiau stengeisi, tuo ji labiau šiaušėsi. Aš žiūrėjau ir nieko nesupratau. Kažkoks atavistinis genas ją padarė šaltą. Buvo tau tokia, kokia man buvo motina. Mačiau, kaip tau sunku, bet negalėjau padėti. Jos elgesys manęs taip neskaudino, kaip tavęs. Bandėme turėti daugiau vaikų, bet nebuvo lemta.

Tu taip stengeisi dėl Džunės. Visur ją vesdavaisi. Žaisdavai su ja. Būdavai gimtadienio vakarėlio, Kalėdų vakarėlio, mokyklinio vakarėlio, sekmadieninės ekskursijos, skautų metinio sąskrydžio, Anglikonų jaunimo sąjungos iškylos siela — bet ji likdavo abejinga. Ne, tyčia neskaudindavo: manau, kad iš pradžių ji išvis nejautė tavo pastangų, paskui, maždaug nuo dvyliktų metų, jai jau pradėjo patikti tavo draugystė, ir štai tada nuo jos pasitraukei. Buvai nė kiek ne mažiau švelnus ir mylintis, bet mačiau, kad pasitraukei. Kažkas tavyje dilo, dilo ir nutrūko, ir tu nusigręžei nuo to. Nemokėjau tau padėti, o reikėjo.

Tuo laiku ir užsikepei studijuoti Ežerų kraštą, rašyti, aš džiaugiausi, nes turėjai kur nors išsilieti. Jau buvai banko valdytojas, Rotary klubo ir masonų ložės narys, kurį laiką dar ir bažnyčios seniūnas, bet tavo širdis nelinko į visą šitą veiklą. Naujasis pomėgis tarsi tapo tavo gyvenimo ašimi.

Kai pradėjai savaitgaliais išvažiuoti, sunerimau prisiminusi anuos savaitgalius ir savo įtarimus. Bet juos įveikdavau. Jei leisi jiems kerotis, gali uždusinti. Kurį laiką sirguliavau — daktaras sakė, kad virusas, bet joks gydymas nepadėjo. Kamavo baisus nuovargis! Kaip žinai, stengiausi nepasiduoti, be to, niekad nebijojau sunkaus darbo. Dieną kitą būdavo gerai, paskui vėl nugrimzdavau į leipulį, vėl pajusdavau išsekimą, stačiai varantį neviltin, nes, atrodė, niekaip negalėsiu jo įveikti.

Šitaip nusiteikusi vieną sekmadienį stovėjau prie lango, laukdama tavęs. Džunė jau buvo išvažiavusi į Australiją, namai stovėjo nykūs ir tušti, nors prigrūsti ąžuolinių baldų,

kurių taip ir neleidai išmesti. Turbūt gailėjausi savęs — netikęs įprotis, kurio stengiaus atsikratyti. Tačiau liga — nuobodus dalykas: praėjus įdomumui, kai išbandai viską, ko gali imtis, lieka toks siauras pasirinkimas, kad nors pasiusk. Be to, iš tikrųjų niekam nepatinka būti prirakintam prie ligonio — net tau, netgi tau. Pamačiusi automobilį, žengtelėjau atgal. Išlipai, matyt, galvodamas apie kažką smagaus, nes šypsojaisi, atrodei nusimetęs krūvą metų, žvalus ir pilnas energijos — atrodei visai kaip tą dieną, kai pirmąkart įžengei į banką ir aš lig ausų tave įsimylėjau. Vos neapsiverkiau matydama tave tokį sklidiną savęs, tokį gražų, tokį gyvą.

Tada atsigręžei į namą — į mane, nors manęs nepamatei, — ir tavo veidas persimainė. Lyg būtų nuplėšta kaukė. Atrodei nusiminęs, suvargęs, net gunktelėjęs, pasenęs; atrodei graužiamas nuobodulio.

Šitaip tave praradau.

Buvau tave praradusi ne vieną mėnesį, o gal net ne vienerius metus, bet ligi to sekmadienio draudžiau sau prisipažinti. Pašaukei, kaip visada, linksmai, aš atsiliepiau. Paklausei, ar nenorėčiau arbatos, atsakiau „taip". Pasakei atnešiąs į viršų ir atnešei, bet vyras, įėjęs į mano miegamąjį, nebepriklausė man.

Ar tave pagaliau ėmė slėgti mano negražumas? Išvargino atkakli liga? Ar savaime taip pasidarė? Ką gi, ar ne per daug norėti, kad du žmonės, kažkada susipažinę ir susituokę, po dvidešimties ar trisdešimties metų taip pat mylėtų vienas kitą. Ne kiekvienas gali. Pastebiu, jog vos tik žmonės gauna pinigų arba permainų laisvę, dažniausiai ir nesnaudžia. Aš jų nekaltinu. Iš dalies visad slapčia pavydėdavau tokioms kaip Elizabeta Teilor su savo septyniais vyrais.

Taigi negalėjau tavęs kaltinti. O kai pasižiūrėjau į veidrodį! Dabar man šešiasdešimt, bet jau tą sekmadienį atrodžiau kaip šešiasdešimties metų. Pasekiau savo tėvu, dramblotu, sunkiasvoriu, be to, gimiau per anksti, kai dar

nebuvo visų tų dietų ir mankštų. Aš apsileidau. Niekad nepagalvodavau, jog savo jausmus dar turiu įrodinėti: žodžiais ar kaip kitaip. Tai buvo taip gilu ir teisinga — visas mano turtas. Esi vienintelis žmogus, kuris man šitiek reiškia, — netgi daugiau negu Džunė vaikystės metais, bet ir tada... Mano gyvenimą sukūrė tavo buvimas šalia. Daugiau nieko nėra.

Žinoti, kad praradau tave, buvo nepakeliama.

Pasirinkau bailės kelią. Turbūt tikėdamasi tavo gailesčio. Vis ilgiau kiurksodavau lovoje su savo radijyte, knygomis iš bibliotekos, cigaretėmis ir viskio šlakeliais. Pasinėriau į pasaulio įvykius ir romanus. Beveik nėra jokios svarbesnės žinios, kad aš neišgirsčiau, nebegaliu apsieit be diskusijų laidų. Žinau apie Kiniją ir Rusiją, apie narkotikų prekybą Kolumbijoje ir karą Etiopijoje, apie Šri Lanką ir Nikaragvos kontras, taip pat apie Bendrąją rinką; iš romanų žinau, kaip prasideda ir baigiasi meilė. Žinau, jog dabar žmonės kur kas atviresni — jei galima tikėti romanais — ir kur kas mažiau varžosi. Pavydžiu. Aš to nemoku. Niekad nebuvau šiuolaikiška. Ir dar prakeiktieji skausmai, kurie, žinau, Džofriui atrodo rimtas dalykas. Vos priprašiau atidėti rentgeną rytdienai — norėjau su tavim pasikalbėti. Deja, tavęs vis nėra. Ką gi, ir taip niekad nesugebėjau pasakyti, ką jaučiu. Todėl ir šitas laiškas atsirado. Jis rodo, kad pasenau be laiko: dabar kai kam šešiasdešimt metų — dar jaunystė, bet tik ne man. Jaučiuosi sena ir atrodau sena, ir nieko nepadarysi. Nelabai tau linksma. Visiškai ne.

Todėl jei nori dar kartą pabandyti — nestosiu skersai kelio. Tu man esi be galo geras, ir aš tik tai prisiminsiu. Negalėčiau pakelti, jei dabar tau neleisčiau pasidžiaugti laime. Norėčiau, kad su manimi, bet taip nėra. Todėl negriausiu tau jos. Daugiau nebeturiu ko pasakyti, brangusis. Labai tave myliu. Kad būčiau tai pasakiusi anksčiau. Kad būčiau ištarusi nors pusę kartų, kiek pagalvodavau. Man tiek esi davęs, jog mano meilė nesusvyruos, kad ir ką darytum.

Būk laisvas. Leiski man nors kuo tau atsilyginti. Man bus didelis malonumas, tikrai. Ir nesigraužk. Esi vienintelė mano gyvenimo meilė.“

* * *

Užlipau į viršų pasišnekėti ir apkabinti jos, bet per giliai miegojo, kad žadinčiau; trupučiuką knarkė, bet jau seniai buvau išmokęs dėl to nebeirzti. Atrodė sena ir suvargusi, tačiau veidas tebeturėjo meilumo ir naivumo, kuriuos kadaise taip mylėjau. Supratau, jog niekad negalėsiu jos palikti. Ją reikia globoti.

16

Trečiadienio rytą antruoju paštu atėjo tavo laiškas. Taktiškai adresuotas: paprastas vokas, vardas ir pavardė išspausdinti mašinėle. Tai galėjo būti bet koks raštas, kuriuos dar kartais gaudavau. Nustebau, kad negriebiu jo ir neatplėšiu: vien jo vaizdas — nors buvo užmaskuotas nuo pasaulio, žinojau, jog jis tavo, — stūmė mane į dar didesnę neviltį. Neabejojau galutinai tavęs neteksiąs. Buvau mirtinai išvargęs.

Tas nuovargis apėmė ne tik protą, bet ir rankas kojas, krūtinę, užnuodijo kraują visai kaip, matyt, esti prasidedant smarkiam gripui, tik dabar ne dėl viruso.

Pirmadienį nuvežiau Andželą į ligoninę, ir gydytojai ją paguldė. Grįžau, susikroviau portfelį ir išvažiavau būti pas ją iki vakaro. Lankyti galėjau kada nori ir kiek nori. Ji beveik visą laiką snūduriavo, bandžiau skaityti, bet negalėjau susikaupti. Būtų gražu pranešti, jog dėl tavęs — taip, mintys krypo kitur dėl tavęs, be abejo, bet ir dėl Andželos. Paprasčiausiai mane paralyžiavo jausmas, jog atsidūriau aklavietėje. Lig tol riedėjęs tam tikra kryptimi,

staiga pamačiau kelyje kliūtį. Už jos nieko nebeįžiūrėjau. Tolesnis kursas — būti kantriam. Ateitis, reikalaujanti nuolatinės kantrybės neribotam laikui, man buvo lyg dvasinis virusas.

Žinoma, — kaip aš išsiduodu taip vėlai ištardamas tą žodį, — *žinoma,* rašau aš, jog Andželos liga buvo ne tiktai kliūtis, bet ir skausmas. Per dvi dienas ji atsidūrė mano dėmesio centre. Stengiuosi likti sąžiningas — tik ar sąžiningumas visada taip svarbu? Ką būtų Andžela laimėjusi iš mano sąžiningumo, jei būčiau tėškęs: „Klausyk, aš myliu kitą. Nėra reikalo apsimetinėti. Aš — sąžiningas žmogus. Atliksiu sutuoktinio pareigą: išnešiu ir atnešiu, ko reikės, sėdėsiu per visas lankymo valandas, tačiau žinok — širdies į tai nedėsiu, ji jau ne su tavim". Veidmainystė praverčia. Be to, viskas buvo daug sudėtingiau — vaikiška kova tarp sąžiningumo ir veidmainystės veikiai sumišo su suaugusiųjų jausmų reliatyvumo painiava.

Mat Andželos liga, jos ištvermė — ji slėpė skausmą, bet chirurgas sakė, kad jai labai skauda, — jos švelnumas, nesavanaudiškas meilumas prižadino ankstyvuosius mano jausmus. Leisk man tiksliau paaiškinti. Nei tada, nei kada nors lig tol ji nebuvo menkysta. Nesinaudodavo nesavanaudiškumu taktiniais sumetimais: pasiduoti, kad išvengtum nuoskaudos. Neverkšlendavo, neištiždavo, nelikdavo pasyvi. Ji mokėjo, kaip rodo jos laiškas, išsaugoti tvirtą meilę, neatskiriamą nuo minties, jog manęs nevalia pančioti. Visada šitai žinojau. Labai nekrykštauju, bet man tai itin svarbu. Esminės kits kito laisvės pripažinimas — mūsiškai subtilus — buvo natūrali santuokos dalis, todėl ir buvau jai ištikimas šitiek metų, kol švystelėjai tarsi kometa ir meilės galaktika prarijo tvarkingą mano pasaulėlį.

Gal ir nenuostabu, kad per dvi dienas susirūpinimas ir užuojauta vėl virto meile ir dėkingumu. Bet žinau: nesvarbu, kokie tikri buvo tie jausmai, jie skyrėsi nuo tų, kuriuos jaučiau ir jaučiu tau. Anie, sprendžiant visuome-

nės požiūriu, turbūt buvo „kilnesni“, moralistai sakytų „gražesni“ — ir gal neklystų. Tačiau ar man privalomos jų taisyklės, jeigu mano jausmų tau esmė — tų taisyklių laužymas? Šiaip ar taip, pažintis su tavimi buvo ugnikalnio išsiveržimas, o Andželos liga tą ugnikalnį tarsi apvožė. Jis tebeveikė, pulsavo, spjaudė ugnimi — bet apvožtas. Kai reikėjo sukaupti visas jėgas, kad susigrąžinčiau tave, — buvau nutemptas į šalį.

Vėžys buvo įsisenėjęs, bet prieš operaciją norėta atlikti visokiausius tyrimus. Dėl jos nusilpimo net ir tai buvo sunku padaryti. Ji turėjusi daug anksčiau kreiptis į gydytojus. Aš jai nepriekaištavau, gal bijodamas išgirsti atsakymą, dar griežčiau pasmerkiantį mano elgesį. Ir vis tiek kaltė spaudė, kaip nykščiais kad spaudi paausius. Kaip dažnai kito liga verčia tave sau prikaišioti. Iš dalies dėl palengvėjimo, — nors ir kokio trumpo, — kad sergi ne tu. Ir kai kaltė jau tyko lyg žudikas skersgatvyje, jos palengvinimas gali būti skausmingas. Kaip ir man. Jos liga išjudino kaltę. Mano nuovargis buvo atgailos prislėgto žmogaus nuovargis, bet vis viena ne mažiau tave mylėjau, netgi tada. Taip, iš ūkų vėl išniro kita planeta — tačiau tavosios nenustūmė. Bet nejaugi praradau tave?

Tavo laiškas buvo trumpas ir šaltas, prisimeni? Ar negalėtume artimiausiu laiku susitikti, turinti man kai ką pasakyti; toliau ėjo sąrašas, kur kada būsi. Tas sąrašas atrodė graudokai — ar ne iš manęs išmokai juos sudarinėti? 5.30 — kontoroje ruošiesi išeiti; 7.30 — ketvirtadienį/penktadienį — įprastoje aludėje; šeštadienis laisvas, 10—12 val. — bet kur gatvėje arba „Margės“ užkandinėje ar kokioje parduotuvėje. Aišku, dar nebuvai girdėjusi, kad Andžela ligoninėje.

Ir nebuvai skaičiusi jos laiško. Man buvo svarbu tai prisiminti. Tiksliai prisiminti, kaip išsiskyrėme. Taip sakant, „susipykę“ — po pirmo nesutarimo. Tave turbūt pritrenkė Hezlito įkvėpti kaltinimai. Mano mintis užvaldė Andžela:

jos laiškas, vėžys, prisiminimų našta, alinanti kaltė. Aš visiškai pasikeičiau. Galbūt mano prislėgtą būseną supratai kaip nebylų atsiprašymą. Tu nežinojai, kad ji serga.

Atrodei dar jaunesnė. Išblukę aptempti džinsai, tie patys raudoni bateliai, balta bliuzelė, labiau panaši į marškinius, ant kaklo užsirišusi megztinį apsiginti nuo vėlesnės, vakaro vėsos, šypsena — tokia gyva, kad vos neapsiašarojau. *Šitaip* buvau nusivaręs. Įsėdusi liepei nuvežt į tą pajūrio miestelį.

Elgeisi taip, lyg tau niekuo nebūčiau nusikaltęs, ir tavo tarškėjimas lengvai užpildė trumpą kelionę. Pirmąsyk pajutau, jog esu neištikimas Andželai. Nori — tikėk, nori — ne, tačiau turi žinoti, kad šita išpažintimi bandau papasakoti visą tiesą. Galų gale pasijutau neištikimas žmonai, kurią apgaudinėjau kelis mėnesius, nė kiek nesukdamas sau galvos, kaip tai atrodo.

Nurodei važiuoti nuo centro į šiaurę, palei Solvėjaus paplūdimį, pro nusidriekusį kaip kaspinas kvartalą, kur daugiausia gyvena pensininkai. Atsibeldęs tavęs šnipinėti, nesusiprotėjau čia ateiti.

— Aš tikiu, — pasakiau nespėjus tau prasižioti.

— Vis tiek noriu, kad ją pamatytum.

— Nereikia, aš tikiu tavim.

— Ji šauni. Apsidžiaugtų nauju veidu. Ji taip atskirta nuo pasaulio.

Nenorėjau pažinties su tavo „seserimi". Užteko savo rūpesčių.

— Klausyk... Atleisk, kad šitaip nepasitikėjau.

— Visiems visko pasitaiko. Reikėjo man iš pat pradžių pasakyti tiesą. Pati kalta, bent iš dalies.

— Ar visad važiuodavai pas tą savo seserį?

Buvom sustoję keli jardai nuo kelio, šalia aukštų palinkusių pušų.

— Kodėl nenori pas ją užeiti? — paklausei plonu išgąstingu balsu. Norėjau paliesti tau plaukus, paglostyti

veidą. Tačiau vėl prasiveržė nepakenčiamas pražūtingo pavydo balsas — tarsi NIEKO nebūtų įvykę tarp ano ir šio pasimatymo.

— O kaip dėl šiokiadienių? Kai nuo manęs slapstydavaisi. Negalėjo visą laiką būt kalta sesuo.

— Aš jai prižadėjau siurprizą, — tarei. — Prašau tave. Čia visai netoli, antra gatvelė į dešinę.

— Kodėl nepapasakoji apie šiokiadienius?

— Nėr ko pasakoti.

— Tas vyras... vaikinas... su kuriuo kalbėjaisi aludėje... kai ten pirmą kartą atėjau... taip intymiai šnekėjaisi...

— Koks vyras?

— Tamsus kostiumas, garbanoti juodi plauki, sušukuoti aukštyn, labai baltas veidas.

— Neprisimenu. Neprisimenu. Nepyk. Negaliu.

— Ir tas laiškas...

— Būk geras.

— Tau tik reikia...

— Būk geras, nepradėk. Kaži ką atiduočiau, kad būčiau jo neparašiusi.

— Kodėl?

— Jis tau parodė, kokia aš nešvari.

— Ką nori tuo pasakyti?

— Sugadinta, — liūdnai liūdnai pasakei. — Visam laikui sugadinta. Tau nereikėjo to žinoti.

— Tavo laiškas mane sujaudino, labai sujaudino.

— Tačiau dabar nebetiki nė vienu jo žodžiu.

— Tikiu. Aš tik noriu...

— Įrodymų? Kaip galiu įrodyti? Mama su Džo net kankinami neprasitartų. Mūsų šeimoje tokie dalykai nepripažįstami. Kaipgi galiu įrodyti?

— Aš tavimi tikiu.

— Visa bėda, kad netiki. Matau, kad netiki.

— Dabar tikiu.

— Nereikėjo man jo išsiųsti.

— Bet tai, ką tame laiške rašei apie savo jausmus man...

— Tiesą rašiau. — Tolesnius žodžius ištarei taip paprastai, kad praėjo ne viena diena, kol suvokiau jų jėgą. — Neturi supratimo, kaip myliu tave. Tu — mano gyvenimas.

— Tai kodėl slėpdavaisi?

— Na, gerai. — Atsigręžei ir įsmeigei į mane nemirksinčias akis. Prisimenu, kaip nejauku pasidarė: nei žiūrėti, nei nusukt žvilgsnio šonan. — Man buvo neramu dėl tavo žmonos. Tu apie ją beveik nekalbėdavai, bet buvau girdėjusi, jog labai miela, padori moteris, ir stengdavaus apie ją negalvoti. Retai kada ją paminėdavai, o aš nemygdavau. Visada teisindavausi, kad kai būsi pasirengęs, pats prabilsi apie ją. Bet, žinoma, negerai. Aš taip pat kalta. Elgdavausi kaip maža mergytė, ir — nesiginčyk — retkarčiais tau tai patikdavo. Bet mes per dažnai matydavomės mieste ir kiti mus per daug *matydavo* drauge. Ypač per pietus ar kai lygiai 5.30 prisistatydavai prie kontoros durų. Tu dar gali kurį laiką teisintis, jog aš tau dirbanti, o tu mane globojąs. Daugelis mielai tuo patikėtų. Labiausiai apie tokį kaip tu: banko valdytojas, visi tie straipsniai laikraščiuose. Be to — kuo gi tave galinti sudominti Kenedžių klano mergiotė? Bet vėliau imtų malti liežuviai. Norėjau, jei įmanoma, tai atitolinti. Tuos kelis kartus, kai *vis dėlto* prašnekai apie žmoną, kalbėjai labai šiltai, tai nebuvo tik šiaip lojalumas. Pavydžiu jai, bet, keista, norėčiau su ja susipažinti. Tačiau negalima. Bent dabar... Štai dėl ko vengdavau su tavimi matytis.

Dar niekada tavo intuicija nebuvo tokia akivaizdi, nebuvo taip tiksliai nukreipta.

Ilgai sėdėjau tylėdamas. Leisk dar sykį pabrėžti, kad nieko nežinojai apie Andželos laišką ar jos ligą. Matyt, tave sugraudino mano kaltumas, gėda, liūdesys, nes, nepaisydama savo teisėto pasipiktinimo, ištiesei man pagal-

bos ranką — tiesiogine prasme: įspraudei savo delną į manąjį. Nebebuvo kur dėtis.

— Reikalas toks, — galų gale pasakiau, — kad Andžela ligoninėje. Išvežiau pirmadienį, iškart paguldė. Vėžys. Daktarai mano, kad jau nieko gera nebus.

Tie keturi sakiniai mane pribaigė. Priekiniam stiklui, kurį su vakaru atėjusi dulksna jau padengė lašeliais, šiaip taip išstenėjau visą istoriją. Taip negražiai užsibaigiant dar vienai sezono dienai, pajūrio kelyje nesimatė jokio automobilio. Vienas kitas žmogus vaikštinėjo su šuniu, bet atokiau, už tų pušų. Mano rankos nepaleidai.

— Na va, — tarstelėjai ir pakratei ją, lyg mane žadindama. — Ir viskas.

— Kas viskas?

— Kol ji serga, negalime susitikinėti.

— Kodėl?

— Būtų baisus dalykas.

— Ką tu darysi? — paklausiau.

— Lauksiu tavęs.

— Ar matysimės?

— Juk negalima. Kol ji ligoninėje. Kol šitaip serga.

— Tai ką siūlai?

— Aš tavęs lauksiu.

— Kol ji...

— Nesvarbu. — Tu pridėjai pirštą man prie lūpų. — Nesvarbu.

— Ir viskas?

— Taip.

— Gali taip ramiai kalbėti?

— Aš nesijaučiu rami. Šiuo metu išvis nenoriu nieko jausti.

— Gal tu visai patenkinta, galėdama manęs atsikratyti?

Kas privertė pasakyti tuos žodžius? Buvai pakankamai stipri, kad nepaisytum klausimo, bet kai neatlyžau, — niekaip neatlyžau, — atidarei dureles, išlipai ir nubėgai man

nespėjus įtarimo ir beprotiško pavydo paversti gėda ir noru tave pavyti.

Sakei, antra gatvelė į dešinę. Nuėjęs radau pastelinių namukų eilę — daugiausia tikrai nykštukinių, — bet tavęs niekur nemačiau.

Galėjau belstis į visas duris, bet ne, vaikščiojau pirmyn atgal, veltui ieškodamas ženklų, kad čia gyvena invalidas: platesnių nei paprastai durų, panduso vietoj laiptelių — ir žiopsodamas pro langus, ar kur nors neišvysiu tavęs. Mačiau televizorius ir dėmesingai sustingusias figūras, per kilimus žvelgiančias į ekranus. Jokių pandusų. Jokio pėdsako.

Geriausia, jei mano neviltis — visais frontais — liks neaprašyta. Galų gale išvažiavau. Niekad nepaklausiau, kaip grįžai.

Kitą dieną išbuvau ligoninėje. Rytą man paskambino ir pranešė, kad Andželai bus daroma radikali operacija. Tučtuojau nuvažiavau, dar spėjau pasišnekėti prieš anesteziją. Operacinėje išbuvo daugiau kaip dvi valandas; man seselės pasakė, kad atsibus po kokių septynių valandų, ir aš grįžau namo budėti prie telefono. Paskambinau Džunei, bet pabrėžiau, kad kol kas jai keliauti nebūtina. Chirurgas manė sustabdęs vėžio plitimą.

Namie radau tavo laiškelį.

„Tau tikriausiai labai sunku, todėl nesikrimsk dar ir dėl vakar vakaro. Palyginti su kitkuo, gyvas niekas. Nepyk, kad pabėgau. Pasielgiau kaip pienburnė. Labai noriu, kad viskas būtų gerai — tavo žmonai. O dėl mūsų... Aš tavęs lauksiu. Nesitikiu tavęs pamatyti — kol tau neatrodys, jog jau galima. Aš palauksiu. Su meile — Bernadeta.“

Kaip ir Andžela, tu man pasiūlei lengvą išeitį. Kaip ir Andžela, supratai — garantuotai supratai, — kad niekas taip stipriai manęs nepririš.

Mano žodžiuose yra netiesos, bet jie ganėtinai teisingi ta prasme, kad palengvindama man gyvenimą padarei jį dar sunkesnį. Tačiau kodėl turėtų būti lengva? Buvau normalus vidutinio amžiaus vyras, pradėjęs romaną su jaunikle (nors žodis „jauniklė“ tau visai netiko) ir staiga pamatęs, kad rimtai serga žmona. Pagal visus savo įsitikinimus turėjau spirgėti paties susikurtoje skaistykloje. Nesvarbu, kokia skyrybų statistika — neabejoju, kad dauguma jų įvyksta po kančių, vienišų ir baisių, niekur neregistruotų, dvasios traumų, slaptų pralaimėjimų ir pergalių dvidešimto amžiaus pabaigos šeimyninio gyvenimo frontuose, — nesvarbu, kad „požiūris“ į sanguliavimą tapęs laisvesnis, *aš* negailestingai save smerkiau. Tavo buvimo, mudviejų aistros liepsna pavertė plėnimis savęs pasmerkimą. Tačiau, kaip ir prieraišumas Andželai, jis išplaukė į paviršių išjudintas jos ligos.

Atrašiau tau paskirdamas pasimatymą, bet tu griežtai atsisakei. Atseit kol bus palankesnės aplinkybės. Įsitikinau, jog pritariu tau, ir man palengvėjo. Mat per tą trumpą laiką mane pasiglemžė Andželos liga. Sunkios ligos pavergia aplinkinius. Net katė pradėjo man kliudyti ir ją atidaviau dar prisiminęs, kaip ji pirmą kartą atsidrėbė ant tavo kėdės.

Andžela taip džiaugdavosi man atėjus, kad chirurgui ir seselėms nebuvo reikalo įrodinėti, kaip jai padeda lankymas. Operacija buvo sunki, todėl ją paguldė į vienvietę palatą. Jei teks operuoti dar kartą, prisieisią tenkintis bendrąja, buvo man paaiškinta. Nieko nepaveiksi. Bet jai vienai buvo be galo ramu. Žinau, kad kitiems esti priešingai. Andžela — kitoks žmogus, ir nutariau, jeigu reikės, mokėti už atskirą palatą — man sakė, jog už mokestį gali ją be vargo gauti. Taigi galų gale jos pinigai galės jai padėti.

Buvo labai silpna, bet stengėsi laikytis — kaip niekad per daugelį metų. Dėl nuovargio, viruso ar psichosoma-

tinių sutrikimų, kelerius pastaruosius metus laikiusių ją lovoje, ji pasidarė dar drovesnė, nedrąsesnė: visai nebenorėdavo šnekėtis. Dabar pokalbis buvo jai svarbiausias penas.

Tai tiesiog kažkoks stebuklas. Jau būsiu jį patyręs tris kartus: su savo motina, Andželos motina ir pačia Andžela. Artumas nėra tolygus nuolatiniam slaugymui. Sakytum, kas dieną bendraudamas su ligoniu, maitini jo protą, stiprini sielą ir tuo gali — nors laikinai — pristabdyti kūno silpimą.

Mano mama mėgdavo šnekėtis apie darbo dieną banke. Jai nieko daugiau nereikėdavo. Turbūt šitaip ir įpratau viską smulkiai prisiminti. Pradėdavau nuo to, ką sutikau eidamas į banką; kas įėjo pirma manęs ir kas — iš paskos; kada aptarnavau pirmąjį klientą ir kas jis buvo. Kadangi šiame mieste ji buvo svetima, apibūdinti klientus iš pradžių sekėsi nelengvai. Ji neturėjo už ko užsikabinti. Nepasitaikydavo nei pažįstamų, nei buvusių mokyklos draugų; negalėjo susikurti šio pasaulio ir iš gatvėje matytų žmonių, nes retai iškeldavo koją iš namų. Todėl aš jai pasidariau kaip radijas. Dėl tokio jos uždarumo, be to, galėdamas visiškai ja pasitikėti, retkarčiais sulaužydavau pagrindinę bankininkystės taisyklę ir paįvairindavau ataskaitą ar pagyvindavau veikėjo paveikslą nupasakodamas kokią nors finansinę operaciją. Jai patikdavo. Visus šykštuolius traukia šnekos apie pinigus, o mano mama buvo šykštuolių karalienė. Nenuostabu, kad man taip sekėsi dirbti banke. Tam tikra vakaro dalis būdavo skirta mano darbui patikrinti, lyg prieš kokį egzaminą. Netrukus ji pažino visus „nuolatinius“ ir atsirinkdavo žmones ar daiktus, kurie ją erzindavo arba kurie jai patikdavo, — nedarydama jokių nuolaidų. Jos kriterijai buvo labai aiškūs, o principai griežti.

Jei šitai atrodo liūdna pasaka, o aš pats — slibinės belaisvis, turiu pasakyti, jog taip nebuvo. Reikia nueiti labai

ilgą žmogaus kančių kelią, kad susidurtum su aplinkybėmis, kurios nebegali duoti nieko gera, o man tie kasdieniniai monologai ir egzaminavimas teikdavo didelį pasitenkinimą — ramų ir šeimynišką. Jų negalėdavau atidėti kitai dienai. Ši rutina ramindavo ir — po audringų girtuoklio tėvo valdymo metų — buvo tiesiog sveikintina. Be to, pradėjau „savo“ veikėjus ir jų istorijas dailinti: kada ne kada, norėdamas sulėtinti atkaklų kasdienybės pulsą, imdavau ir net ką nors išgalvodavau. Džiaugdavausi ir jaudindavausi matydamas, kad tais kukliais vaizduotės skrydžiais ji labiausiai gardžiuojasi. Išmonę turėdavau papildyti, nes melas tolydžio pūtėsi, o jos negailestingas kamantinėjimas nepalikdavo akmens ant akmens. Pasidarė sunku prisiminti, kas tiesa, o kas ne, todėl, kad būtų lengviau, vėliau — kad ji manęs nedemaskuotų, — pradėjau užrašus, „dienyną“, kaip iškilmingai juos pavadinau. Pagrindinis jų tikslas buvo pasižymėti, ką būdavau prikūręs, kad nesuklysčiau tolesniuose skyriuose. Tačiau į nebylius bloknotėlius ėmė spraustis ir kiti dalykai — šitaip pripratau greitosiomis brūkštelėti svarbesnes mintis. Motinai mirus, tas įprotis buvo kaip balzamas. Galėdavau valandą kitą įknibt į rašymą ir atsikelt nuo stalo nusiraminęs, dažnai net pažvalėjęs. Matai, aš ją mylėjau.

Sulaukusi senatvės, Andželos motina užsisklendė vaikystėje, kurią regėjo gražią ir saugią kaip koks mūru aptvertas Tiudorų stiliaus rožynas. Ten viskas buvo stebuklinga. Ponis ir vežimaitis, kurie ją gabendavo į mokyklą. Mergaičių prijuostės, kad rūbai neišsikreiduotų. *Tikros* grifelinės lentelės, ant kurių jos rašydavo. Geri mokytojai ir draugiški mokiniai. Tai, kaip tėvas čiustydavo parodai arklius: šukuodavo karčius, blizgindavo plauką, į uodegą pripindavo gėlių, šveisdavo kanopas. Tarnaitė, padėdavusi motinai kepti, visos laukų ir sodų gėrybės, virstančios tokiais skaniais valgiais — dabar viskas esą be jokio skonio. Andželos mama buvo savo gyvenimo

metraštininkė — iki kokių šešiolikos metų, paskui vis mažiau rasdavo įdomių temų. Sagos siužeto pagrindą sudarė ano amžiaus pabaiga ir šio pradžia, kai laukai buvę pilni auksinio javo, kai visi vyrai nešiodavęsi peilį: tabakui susipjaustyti, kokiam medgaliui padrožti ar šiaip maža kam — o visos moterys buvusios fanatiškos kepėjos, be to, mokėdavusios tenkintis mažu, kita vertus, ant jų laikydavusis šeimos gerovė. Kai lūpinė armonikėlė ir keli skardūs balsai būdavę visa vakaro muzika, o diena mugėje galėdavusi būti nuotykingesnė už dviejų savaičių atostogas Ispanijos pajūryje.

Andželos priebėga buvo dienos naujienos. Radijo laidos ir vienas rimtas, vienas populiarus laikraštis (sekmadienį du rimti ir vienas, kaip sakydavau, „popsas" — užsigardžiuoti); iš bibliotekos reguliariai nešamos biografinės knygos ar esė aktualiais klausimais, taip pat įgimtas jos rimtumas daugeliui metų garantavo ramų užsiėmimą. Ligoninėje prisiminiau (per vėlai), kaip dažnai ji bandydavo užmesti meškerę tikėdamasi, jog užkibsiu ir leisiuos diskutuoti apie aplinką ar branduolinį ginklą, ar Šiaurės Airijos konfliktą, Artimuosius Rytus ar Pietų Afrikos Respubliką — bet paprastai nepateisindavau jos lūkesčių. Ji žavėjosi Žaliųjų sąjūdžiu: sakė pirmą sykį per tiek metų asmeniškai susidomėjusi politika. Kad ir ką sakyčiau, ji mane drąsindavo pagyrimais, tikėdamasi „tikros" diskusijos, tokios kaip senais laikais, kada smarkiai radikalios jos pažiūros ir mano santūrus politinis (turiu omenyje bankų politiką) konservatizmas susidūrę skeldavo kibirkštis. Mano nuomonė buvo tokia: pasaulis sklidinas informacijos ir cinizmo, prigrūstas alternatyvų, bet siūlantis vos kelias išeitis, visa nugyventa politikų: net geriausiems iš jų, liūdnai manydavau, labiau rūpi, kaip paimti ir išlaikyti valdžią, o ne kaip nustatyti ir išspręsti konkrečias problemas. Tokia buvo mano logika. Bėda, kad tuos visus metus per mažai domėjausi Andžela.

Dabar vėl pradėjau. Būtinybė gali tapti meilės motina. Įspeisti į tą patį kampą, turėjome kartu atsilaikyti; aš ėmiau nešioti jai laikraščius. *Independent* ir *Guardian* — šiokiadieniais, šeštadienį — *Telegraph* ir *Times*, sekmadienį — *Observer* ir *Sunday Times*. Nuolat pirkdavau *Mails*, kartais dar pridėdavau *Expresses* ir kokį blizgantį mėnesinį žurnalą.

Seselės netrukus pavadino jos palatą „Periodikos skaitykla"; keista, bet ji tikrai nenorėdavo išmesti nė vieno numerio, kol, pasak jos, „neišnaudotos jo galimybės". Ji buvo be jėgų, vadinasi, dažnai turėdavau jai garsiai skaityti ir skaitydamas pastebėjau, kaip puikiai parašyti dauguma straipsnių, po kiek laiko — kaip lengva pamėgti sekt naujienas. Užsitęsęs streikas, stichinės nelaimės, dienos komentarai apie partijų reitingą, išsiliejusi nafta, bombardavimai ir nesibaigiančios aukos karo žaidimuose, į kuriuos spauda, regis, žiūri kaip į zonas, kur žmonijai leista kuo bjauriausiai elgtis; narkotikų peripetijos Amerikos miestuose ir narkotikų magnatai Kolumbijoje (šie dalykai, kaip ir visa, kas susiję su mafija, Andželą nepaprastai domino), Gorbačiovo pastangos pertvarkyti Rusiją ir Rytų bloko atsivėrimas... Nei galo, nei krašto. Įtampa, įvairovė ir įdomumas, su kuriais nė iš tolo negalėjo lygintis nuotykių romanai ar koviniai filmai. Andžela buvo teisi. Pasaulis už tavo namo sienų — tai jaudinanti istorija, mes joje veikiame ir kartu galime apie tai skaityti — ir realu, ir fantastiška. Ji tat labai gyvai jautė, ir sveikatai blogėjant tas jausmas tolydžio stiprėjo.

Tarpais imdavau pasakoti — staiga paakintas kokio šilto prisiminimo — nutikimą dar gyvenant sodyboje arba epizodą teniso klube, bet, nors ir kokia kantri, ji greit mane nutraukdavo. Jos laukė pasaulis už sienų, aprašytas, kad visi skaitytų, ir jai rūpėjo tik jis. Ji troško dabarties.

Po trijų savaičių parsivežiau ją namo, paguldžiau pirmame aukšte — neklausydamas jos protestų, savo kabine-

tą paverčiau miegamuoju. Štai tada vėl ėmiau svajoti, kad pamatysiu tave, nuėjęs į centrą apsipirkti (dieninė slaugė pabudėdavo už mane). Nepamatydavau.

Tavo elgesys kėlė ne tik nusivylimą, bet ir pagarbą. Abudu stengėmės dėl kito žmogaus. Kas gali geriau sustiprinti tarpusavio jausmus? Aš tavęs pasiilgdavau — labai. Tačiau tu man buvai kaip perkūnas iš giedro dangaus, kuris sutrupino daugelį metų trukusį susilaikymą, taigi esu labiau pratęs apsieiti be to. Mokėdavau ir taip guostis. Bet ankstesnis apibūdinimas labiau tiko. Ugnikalnis apvožtas (laikinai). Aš slaugau mirštančią žmoną.

Jau nebeliko nė mažiausios abejonės. Mėnesį pabuvo namie ir vėl į ligoninę. Atsirado metastazių, ją vėl operavo, ir vėl turėjome vienvietę palatą (mokamą), bet šįsyk aš jai skaičiau jau visus laikraščius. Arba sėdėdavome ir klausydavomės ketvirtos radijo programos laidų ar, kada ne kada, muzikos per trečiąją programą. Nuostabu, kaip kokia nors atsitiktinė melodija gali perduoti ir atliepti žmogaus nuotaiką: tarytum pasaulis būtų pilnas slaptų sutapimų, laimingų atradimų tiems, kuriems, kaip Andželai, jų šitaip reikia.

Iš jos sklido giedra ir širdies tyrumas. Lyg balti spinduliai, prasimušę pro debesis Ežerų krašto danguje. Visi gydytojai ir seselės tai pastebėjo. Tą patį sakydavo aplankyt atėję draugai. Ją apėmė nežemiška ramybė ir, tarsi stebuklų amžius dar nebūtų pasibaigęs, po truputį, iš lėto ėmė blukti strazdanos. Veidas liko baltas kaip drobė. Prikišau veidrodėlį, ir ji be menkiausio drovumo pasakė:

— Geriau vėliau... — Ir nusišypsojo tokia laiminga šypsena.

Pradėjome domėtis medicinos straipsniais laikraščiuose, bet juose pasigedome detalių. Ponas Eliotas, vyriausiasis chirurgas, parūpino specialių žurnalų, ir tai, kas tau gal atrodytų šiurpu, mus traukė kaip magnetas: vėžio formos, ligos eiga ir gydymo teorijos. Manau, jog Andželai

tat padėjo — jei reikia ištverti tokias drastiškas procedūras, šiokia tokia paguoda žinoti, kodėl ir kaip jos daromos. Būdavo dienų, kai gydymas, mano akimis žiūrint, ją gąsdindavo labiau negu pats vėžys.

Ir kam tas tąsymas? Liga užsitęsė dar kelis mėnesius, per kuriuos niekas nesikeitė. Tiktai gyvybės kreivė nesulaikomai krypo žemyn. Kas savaitę rašalo linija vis labiau artėjo prie mirties. Andžela nemėgo apie tai kalbėti. Ji nekeikė likimo, bet ir nesusitaikė su juo vien todėl, kad nebėra jėgų ar kad šitiek vargo kitiems. Turėdama labai ribotas galimybes, ėmė iš gyvenimo tiek, kiek įstengė paimti. Dar pačioje pradžioje siūliau papurtyti jos didžiulį kapitalą, kad galėtų pasidžiaugti tuo, apie ką tik svajojo, — bet ne. Manęs nekaltino. Jokių liūdnų žodžių: „O, jei būtum pasiūlęs, kai dar buvome jauni..." Pasakė: „Ne, ačiū", — ir vėl prie laikraščių. Tas smalsumas, noras neatsitikti nuo pasaulio, kuriame gyveni, įvykių: ne vien tik naujienų, bet idėjų ir atradimų, tuo labiau graudino, kuo silpnyn ji ėjo.

Ir vieną dieną paskambinau Džunei. Išvyko į Australiją plona ir liesa kaip aš. Grįžo apkūni kaip Andžela, kai dar nesirgo, ir sklidina atviros meilės, kurios taip pasigesdavau anksčiau. Ji puikiausiai surūšiavo Andželos daiktus — ši krūva eis į senelių pensioną, ši — labdarai, siunčiamai į trečiojo pasaulio šalis. Bet aš pasiskubinau. Kaip Andželos motina sakydavo, bėgau į turgų pirma vežimo.

Nemačiau, kaip ji mirė. Lyg tyčia prieš valandą buvau išėjęs. Mane pakeitė Džunė, taigi mirė ne viena.

17

Džunė iškeliavo po dviejų savaičių, mano supratimu, nuoširdžiai mėginusi mane pasiimti. Apie tai negalėjo būti nė kalbos, bet mane sujaudino jos atkaklumas, ir pas-

kutines valandas, kelyje į Hitrou, pasijutau jai artimas kaip niekad. Prižadėjau kada nors būtinai aplankyt ją Australijoje, ir mes išsiskyrėme meiliai. Andžela paliko jai pusę pinigų, tad ji grįžo namo netikėtai praturtėjusi. Kita pusė, namas ir, aišku, mano paties santaupos liko man. Kartu su pensija tai buvo daug daugiau, negu reikėjo, kad galėčiau gyventi ne tik patogiai, bet ir nuotykingai.

Nemoku paaiškinti, kodėl tik dar po trijų savaičių suskatau tavęs ieškoti. Dažnai ir smarkiai apie tai galvodavau, bet nieko nesuvokiau. Žinoma, man reikėjo laiko gedėti. Bet kodėl buvau užgniaužęs jausmus tau ne tik tas tris savaites, bet per visą Andželos sirgimą? Turbūt daug kas paaiškintina kalte, bet viskas pernelyg sudėtinga. Kodėl gi nesijaučiau kaltas, kad nesirūpinu dėl tavęs? Ar taip buvau tikras, jog niekur nedingsi?

Galbūt tai neviltis. Bijojau, kad jei įsileisiu tave į savo gyvenimą ir sielą, paliksiu Andželą, o ką, be žalos, tai būtų davę? Mes galėjome palaukti. Kai kada man atrodo, jog būtinybė jai sergant nesimatyti su tavimi ir privedė prie to baisaus stingulio ir nebylumo, kuris mane buvo sukaustęs kelias savaites po Andželos mirties. Jos mirties smūgis, laidotuvių smūgis — juk galėjome ir abudu nugyvent gyvenimą — mane sugniuždė. Ir vis dėlto negaliu suprasti, juolab sau atleisti — nors tarpais jaučiu, kad reikėtų, jei dar noriu turėti vilties, jog vėl tave pasieksiu. Taigi rūpestis graužia ir graužia. Ir dar kaip koks pamišėlis galvodavau, kad Andžela mirė norėdama atrišti man rankas. Nemoku apsakyti, kokį siaubą man kėlė toji įkyri ir nuodinga mintis.

Aišku, buvau pervargęs — pastarųjų kelių mėnesių ir ypač paskutinių savaičių įtampa buvo milžiniška: kartais mane apsėsdavo beprotiška mintis, kad tik mano valia, niekas daugiau, palaiko jai gyvybę. Empatija peraugo į hipnozę ir — nors bijau ištarti tau - meilę. Meilė, kuri pabudo manyje Andželai, visais atžvilgiais buvo kitoniška, bet turėjo vieną bendrą bruožą: tapo manija. Įsikalbėjau,

kad turiu būti šalia jos ir savo įtaigos jėga stengtis išlaikyti ją dar vieną dieną.

Kaltas buvo ne tik nuovargis. Man jos stigo. Vis labiau stigo tų begalinių valandų prie radijo, kai abu susikaupę klausydavomės pokalbio ar muzikos — nelyginant kokio pasipriešinimo sąjūdžio kovotojai, laukiantys eteriu perduosimo slapto kodo. Stigo jos drąsos ir smalsumo. Man reikėjo laiko gedėti. Taip, Andželos mirtis galėjo mudviem atrodyti patogi: bet iš tikrųjų atvėrė bedugnę tarp mūsų. Kol ji buvo gyva — ir mes gyvenome. Nejaugi jos mirtis mudu pribaigs?

Atleisk, bet aš jai taip ir nepasakiau apie mus. Tai nereiškia mudviejų paneigimo ar sumenkinimo, bet kokia būtų buvusi prasmė? Man magėjo tavimi pasigirti. Kartais, puikybės pagautas, norėdavau atsivesti tave ir pristatyti Andželai. Andžela, tai Bernadeta. Bernadeta, tai Andžela. Judvi būtumėt labai sutarusios.

O gal bijojau to, ką atrasiu? Toks išdidus, jog sugebėjau užkopti į aukščiausias aistros ir neįsivaizduojamo pasitenkinimo viršūnę, galbūt bijojau, kad visa tai — tik laimingas atsitiktinumas, nebegalintis pasikartoti. Prisipažįstu buvo ir tokių minčių. Be to, nors ir kaip išsisukinėčiau, būta *nesuvokiamo* džiaugsmo, jog mums pavyko išlaikyti: tiek mėnesių lakstę po Ežerų kraštą ir plėšę viens nuo kito drabužius, mudu, tikriau aš, tenkinomės tolimos, santūrios figūros vaidmeniu. Svarbiausia — nesulaužėme duoto žodžio. *Mes* elgėmės kaip dera, padėjome Andželai. Bet nejaugi toji manija išnyko, išsisėmė ar pamatė, kad, susidūrusi su nemąstančia prieraišumo jėga, turi sprukti šalin kaip velnias nuo kryžiaus? Esmė net ne tai, kaip *aš* ištvėriau — kaip *tu* ištvėrei? Juk tu — tame laiške — prisipažinai apie karščiausius jausmus man ir aš gana dažnai galėdavau įsitikinti jų tiesa ir galybe. Kur juos nukreipei, kai buvome taip ilgai išsiskyrę? Arba kaip juos sutramdei? Ir *ar sutramdei?*

Tačiau pavydo ašmenys jau buvo atšipę. Nuodai, lašėję man į širdį iš tos knygos — ir, kiek žinau, nors dėl Andželos puikiai nuslėpei, išdeginę ir tau sielą, — išsivadėjo ir virto apgailestavimu. Laikas, praleistas su Andžela, ir Andželos mirtis viską sustatė į savo vietas. Žaizda dar galėjo supūliuoti. Aš to neneigiu, tačiau galbūt tik grįžus fizinei aistrai. Pavydas galėjo būti erotikos dalis, nors tikėjausi, kad ne. Šiaip ar taip, rodėsi man, vanduo nusistovėjo. Kokia tu tvirta, įrodinėjau sau: keli mėnesiai nei laiško, nei skambučio. Kokie kantrūs — abudu, kaip laikomės pasižadėjimo.

Bet pagaliau atėjo metas susirasti tave ir atsiimti. Paskelbiau, kad namą parduodu, ir man buvo pasiūlyta trisdešimt keturis kartus daugiau, negu buvau už jį mokėjęs. Ir vėl krūva pinigų. Pradėjau planuoti, kaip prašysiu tave mesti darbą ir leistis į trijų, šešių mėnesių, ištisų metų kelionę: pirmiausia po Britaniją, paskui po Europą; ir dar toliau, jei vėjas bus mudviem palankus. Sakytum tą pavasario trečiadienį būčiau baigęs savo sieloje kažkokį darbą. Nuėjau į kapines (Andžela nenorėjo būti kremuojama), o iš ten — į savo senąjį postą priešais Kristoferio kontorą, žengdamas savo praeities pėdomis.

Tu nepasirodei. Nebuvo tavęs ir toje aludėje, ir aš nusprendžiau ateiti vėliau.

Net ir devintą valandą aludė buvo pustuštė. Šeimininkė įbedė į mane baisios paniekos žvilgsnį; buvau nematęs jos šitiek mėnesių ir iš pradžių sumišau, bet po to prisiminiau jos nebylų priešiškumą. Džo sėdėjo ten. Neapsidžiaugė mane pamatęs, nors buvo pakankamai mandagus ir nusišypsojo.

— Nori išgert? — pasiūliau.

— Gerai.

Jis išmaukė beveik visą pintą ir trinktelėjo bokalą ant stalo man prieš nosį.

Aš užsisakiau škotiško viskio. Reikia pripažinti, jau ne vieną mėnesį gurkšnojau jį netaupydamas. Džo už gėrimą buvo mandagiai dėkingas, bet į kalbas nesileido: ne tik apie *tave* — apie nieką. Paprastai mes su juo labai draugiškai pasišnekučiuodavome, „pazaunydavom“, pasak jo. Dažnai man papasakodavo vietines paskalas, savo nuotykius iš pusiau nusikalstamos gatvių veiklos. Aš jam atsilygindavau arba Ežerų krašto pasakomis: apie senųjų kasyklų šulinių paieškas, apie tikimybę, jog jo upėse galima rasti prekybiniu požiūriu svarų sidabro ar aukso kiekį, arba, dar geriau — paaiškindamas kai kuriuos vertybinių popierių rinkos ir kompanijų susiliejimo manevrus, ilgam laikui Džo užhipnotizuodamas milijonais ir milijardais.

Tą vakarą nieko nesidarė. Galų gale paklausiau, ar tu kartais neužeisianti, bet jis burbtelėjo: „Labai nepanašu“. Ir viskas. Tuo laiku, dar neatsigavęs nuo sukrėtimo ir sąstingio, ne visai pagavau grėsmę jo balse.

Ieškojau tavęs kitą dieną per pietus, ir vėl jokio ženklo. Gal išvažiavusi atostogauti... Tai buvo visiškai logiškas paaiškinimas, ir bet kam būtų jo pakakę, ypač po tokio gilaus jausmų žiemos miego. Bet į pavakarę nervai nebeišlaikė ir aš paskambinau į tavo kontorą.

Išgirdau, kad prieš du ar tris mėnesius tu metusi darbą. Kur esi dabar?

Sekretorė nežinojo.

Paprašiau sujungti su Kristoferiu.

— Kodėl ji metė darbą?

Per pauzę Kristoferis dar dramatiškiau supapsėjo pypkę ir pasakė:

— Atseit tu tikrai nežinojai.

— Aišku, ne. Nejau nesupranti, kad...

— Atsiprašau. Atsiprašau. Nepyk, drauguži.

Jis buvo laidotuvėse ir elgėsi nepriekaištingai. Ir, atrodo, neįsižeidė, kad testamentas pasirodė esąs Karlailio advokato rankose.

— Ar jai pradėjo nesisekti?

— Ne. Beveik jokių nusiskundimų.

— Tiesiog atsibodo?

— Taip. — Vėl pauzė. — Klausyk, tu tikrai nežinai? — Ir tada supratau. Akimirką prieš jam patvirtinant tai, kas jau sukosi smegenyse, užliejo protą dar ne visai man suvokiamais galybe ir svaiguliu, kurių gelmėje ėmėsi didelis džiaugsmas. — Girdėjau *šnekas*, kad ji laukėsi, — tarė jis.

Mano kūdikio! Mano kūdikio! Mūsų kūdikio — na, žinoma. *Mudviejų!*

— O gal tik plepalai, — greit pridūrė jis.

— Kur ji dabar?

— Gandai pasklido todėl, kad ji baisiai staigiai išgaravo. Iš mano kontoros, iš miesto ir, matyt, iš žemėlapio. Aišku, aš tiktai kartoju, ką girdėjau kontoroje. Kita vertus, personalas ją labai mėgo. — Pastarajame sakinyje nuskambėjo prastai slepiamas nustebimas.

— Ir nieko nenujauti?

— Ne. Jei numanyčiau, kur ji, pasakyčiau.

— O merginos kontoroje?

— Ir jos nieko nežino. Tarp kitko, vakar ją kaip tik aptarinėjo. Jei nori išgirsti teisybę, — kai pamatė tave stypsant gatvėje. Niekas neturi jokio supratimo.

Žinok, po to nuvažiavau pas tave į namus ir buvau labai atšiauriai sutiktas.

— Kokiais būdais mes galim žinoti, kur ji? — Tavo motinos priešiškumas buvo toks pat tirštas kaip ir cigaretės dūmai, virstantys jai iš burnos. Ją užklupau susisukusią plaukus ir įsispyrusią į šlepetes, šis faktas, matyt, pridėjo nedraugiškumo. Jos išvaizda akivaizdžiai pjovėsi su perkrautu, spalvingu, bet rūpestingai prižiūrimu kambario interjeru: moteriškė atrodė kaip senamadiško čigonų furgono vidus. — Pats turėtumėt žinoti.

— Ištisus mėnesius nesu girdėjęs iš jos nė žodžio.

— Nejaugi?

— Taip. Ir ištisus mėnesius nebuvau su ja susitikęs.

— Kodėl gi taip?

Paaiškinau apie Andželą — trumpai, nenorėdamas ja dangstytis.

— Ką gi, man labai gaila. Bet ir mano mergytei buvot įsipareigojęs, o dabar jos nėra. Dingo.

— Ar ieškojot?..

— Ar ieškojom! — Tai buvo panieka.

— Kur ji galėjo išvažiuoti?

— Jūs man, pone, pasakykit. Prikišot jai į galvą visokių niekų.

„Gal ji pastojo?" — norėjau paklausti. Ar pastojo? Kodėl taip sunku šito paklausti moterį, jaunesnę už save, rūkančią stiprias cigaretes ir susuktais plaukais?

— Kodėl ji išvažiavo?

— Liaukitės.

— Prašau. Aš juk nežinau. Atėjau išsiaiškint. Kaip jau sakiau...

— Nebūkit kvailas.

Turbūt įsižeidžiau.

— Ar ji buvo nėščia?

— Jei ir buvo, po perkūnais, kas dėl to kaltas?

— Ar buvo?

Niūri pauzė.

— Ji nepasisakė. Nieko neprisipažino. Užsispyrusi. Nereikėjo jai likti toj mokykloj. Visiškai pasikeitė. Susipainiojo.

— Ar buvo labai susijaudinusi... gal pastebėjot, kad prieš išvažiuodama labai jaudinosi?

— Kartais negalėdavau su ja susišnekėti.

Atsidusau. Atleisk, Bernadeta, bet bjaurusis įtarimas vėl pakėlė galvą, ir dabar buvo gera proga ją nukirsti.

— Ar dėl to, kad prieš keletą metų ją išniekino nuomininkas?

— Atsikabinkit!

— Man praverstų žinoti.

— Sakau, atsikabinkit! — Ji atsistojo, savo trumpučiu stotu ir galingu biustu užimdama pusę kambarėlio. — Dėkokit likimui, kad neturiu namie berniokų. Nešdinkitės!

— Ponia Kenedi, aš noriu surasti jūsų dukterį. Noriu ją vesti. Man reikia kuo daugiau žinoti.

— Koks nuomininkas?

— Man pasakojo Bernadeta.

— Ak vis dėlto papasakojo? Ką gi dar sakė?

— Dar?

— O kas kaltas? Štai ką noriu žinoti. Kas kaltas? Tik ne *ji*. Tik jau ne jos karališkoji didenybė.

— Vadinasi, *tiesa*.

Atleisk man, Bernadeta.

Manau, kad frazė: „Noriu ją vesti" pagaliau ją pasiekė pro dūmų kamuolius, ir štai, pasisukus lemties ratui, tavo motinos nuotaika žaibiškai pasikeitė ir mes jau gurkšnojom škotišką viskį, o ji verkė netekusi tavęs.

Tik vėliau, tik ankstų kitos dienos rytą vis dėlto nutariau, kad Kenedžių klanas, kaip paprastai, suglaudė gretas. Įsitikinau, jog iš tikrųjų jie *žino*, kur tu esi. Tačiau nori, kad niekas daugiau nežinotų. Man reikėjo kažkaip išgauti tavo buvimo vietą. Antraip galėjau ieškoti po visą Britaniją. Grįždamas iš tavo motinos, susiieškojau merginą, kurią vadini geriausia savo drauge kontoroje. Bet ir *ji* nežinojo; sugaudžiau aludėse mergiotes, su kuriomis važiavai į Blekpulą, *jos* taip pat nežinojo. Žinojo tik Kenedžiai.

Gal pavyks papirkti? Būtų greičiausias kelias. Tą vakarą susiradau Dičkį Džo.

— Klausyk, — tariau, kai kertėje likom dviese, nors vis tiek turėjau kalbėti pusbalsiu ir žiūrėti į jo šunį, lyg būčiau meiliai šnekinęs tą raumeningą siaubūną. — Man reikia už ko nors užsikabinti. Žinau, kad gal yra priežas-

čių tylėti, betgi aš noriu ją vesti, po galais. Suprantama, nebus lengva ir galbūt kebloka jums. Todėl žinau, kad nedvejodamas paimsi šitai. — Įspraudžiau jam delnan trisdešimt svarų po dešimtį, bet jis net nedirstelėjo į dailiai sulankstytus pinigus. — Kur jinai?

— Užmušk, nežinau.

— Turi žinoti. Tavo motina žino.

— Tikrai?

— Jaučiu, kad žino.

— Man ji nieko nesakė, bičiuli.

— Ten, iš kur paėmiau, yra ir daugiau. Išgerk viskio.

Neatsigręždamas nuėjau prie baro — tegul susiskaičiuoja pinigus. Grįžęs Džo radau sėdintį mąslesne poza.

— Ko taip dega?

— Noriu ją vesti.

— Ar ji žino?

— Kaip galiu jai pasakyti, kol nesuradau?

— Teisybė. Į sveikatą. — Jis išmaukė atneštą viskį ir dėbtelėjo į kumštį, taip mikliai prarijusį trisdešimt svarų. Atrodė, kad jis smarkiai galvoja. — Suprantat, reiks ir šio, ir to.

— Pasiklausinėti?

— Ir šio, ir to. — Vėl pašnairavo į sugniaužtą kumštį ir tarsi papurtė galvą. Buvau pasiruošęs.

— Aš apmokėsiu išlaidas, — tariau ir įkišau dar penkiasdešimt svarų.

— Aha, išlaidas, — linktelėjo jis, kone tiek pat dėkingas už tą žodį, kiek ir už pinigus.

— Praneši man?

— Būkit ramus.

Šitaip prasidėjo šokis, užtrukęs dvi savaites, o joms pasibaigus pasijutau atsisveikinęs su dviem šimtais trisdešimčia svarų ir žinąs tiek, kiek žinojo Džo, — nulį.

Per tas dvi savaites ir pradėjau važiuot žemyn. Pardavęs namą, kito nebepirkau. (Ar patiks tau? Ar pritarsi pa-

čiam pirkimui?) Baldus atidaviau saugoti ir pradėjau ieškoti, ką galėčiau išsinuomot. Pasiūla buvo tokia menkutė, kad pasitenkinau šituo būstu. Iš dalies jis man dieviškai tiko. Lūšna, vienintelė gyvenama trobelė panašių pasmerktųjų eilėje, atitinkanti nuotaiką, į kurią grimzdau, nors savaitę kitą žiūrėjau į ją su panieka. Ji buvo tarsi kokia ašutinė, daiktas, metantis iššūkį tavo šeimos municipalinio buto patogumams, sakantis: „Žiūrėkit, ką esu pasiryžęs iškęsti". Visi nesklandumai ir gryniausi namo trūkumai teikė mazochistinę paguodą. Jie ne tik atitiko mano nuotaiką, bet ir ją kūrė. Sutriko miegas. Smegenyse tvinksėjo tavo vardas, tavo balsas, tavo veidas. Vėl pradėjau tavęs ilgėtis, geismą vis labiau kaitino prisiminimai, dar pikčiau pabrėžiantys dabarties nykumą. Suprantu, kaip ilgesys gali virsti liga.

Kai Džo pagaliau prisipažino, — ar apsimetė prisipažįstąs, — kad nieko nežino, nieko nesužinojo ir nieko negali pranešti, buvau toks nusiminęs, — ir girtas, — jog padariau tai, kas man visai nebūdinga: ėmiau garsiai keiktis. Šeimininkė paprašė išeiti. Aš atsisakiau; nuo jos šaltų akučių, malonumus smerkiančios moralistės akučių, sukilo visas mano užsispyrimas ir aš nė už ką nėjau. Ji pagrasino iškviesianti policiją. Publika sukluso. Džo pabandė įsikišti ir išvesti mane į gatvę. Apkvaitęs iš nevilties, smogiau jam, tada jis suėmė mane glėbin, gražiausiai pakėlė ir, žmonėms juokiantis, išnešė mane ne tik į gatvę, bet dar toliau — į aikštę priešais bažnyčią, padrėbė ant suolo ir liepė išsiblaivyti. Tikiuosi, kad jam padėkojau.

Toliau buvo dar blogiau. Kaip žinai, kitą vakarą vėl nuėjau į aludę, paskutinę akimirką susiprotėjau nužemintai atsiprašyti šeimininkę, kuri, — kaip sužinojau iš patikimų šaltinių, — troško įkišti mane už grotų, ir tada užsipuoliau tavo motiną. Tai yra — pirmiausia pabandžiau ją nugirdyti. Gėrėme stiklinė į stiklinę, ji — savo bjaurų tarmalą, aš — škotišką viskį, ir galų gale tiesiogine pras-

me išvirtau iš kojų. Dar niekad nebuvau išvirtęs iš kojų. Maniau, tai tik vaizdingas posakis. Ne. Ir vėl mane išnešė Dičkis Džo. Jis ir Teresa su savo kavalieriumi nuvilko mane į automobilį, ir tas kavalierius vargais negalais parvežė mane į naujuosius namus tik truputį aplamdydamas „Volvą". Dičkiui Džo mano apartamentai labai nepatiko, jis taip ir pasakė.

Paskui rytais pradėjau tykoti tavo motinos, kai eidavo apsipirkti.

Alkoholis, neviltis — kur tu esi? kur kūdikis? — jau sumišo su siaubu. Atsidūriau labirinte be jokio išėjimo. Kaip man tave surasti ir susigrąžinti?

Nuėjau pas tavo gydytoją, tas pasakė nieko nežinąs, o jei ir žinotų, nieko negalėjo pasakyti; pareiškė, kad mane ištikęs pavėluotas šokas dėl Andželos mirties, ir rekomendavo pagert raminamųjų. Jis išrašė receptą, bet vaistų nepirkau. Užteks viskio.

Pristojau prie Teresos — įsitikinęs, kad ji viską žino, nes judvi atrodėt artimiausios šeimoje, bet ji prapliupo tokiu turgaus bobos leksikonu, kuris, man rodės, jau seniai išėjęs iš mados: berods norėjo pasakyti, jog esu senas gašlūnas ir jei ne aš, jos brangioji sesutė nebūtų dingusių asmenų sąraše — tokia, jos manymu, susiklostė padėtis.

Nors neabejojau, kad Kenedžiai slepia tiesą, nudrožiau į policiją, bet nepadėjo jokie įrodinėjimai ir tavo nuotrauka nepateko į skelbimą dėl dingusių asmenų. Tavo šeima nesutiko. Pasirodo, niekas iš Kenedžių nėra buvęs dingusiu asmeniu. Dar ketinau tavo dingimo detales pasiųsti vienam iš šalies bulvarinių laikraščių, kurie specializuojasi šioje srityje, tačiau Dičkis Džo pagrasino: „Šeima paneigs". Jau net ir jo kantrybė baigė išsekti. Jis atsisakė imti daugiau pinigų išlaidoms ir kalbėjo itin atšiauriai.

Per kelias savaites prieš mane nusistatė visa tavo šeima. Mano reputacija mieste pradėjo nuosmukį iki dabartinio lygio. Pamačiau, kad labai įdomiai paskirstau turimą

energiją: pavyzdžiui, nerasdavau jėgų nusiskusti — kam? Taip pat nenorėdavau keisti drabužių, kasdien zulindavau tuos pačius. Nors niekad nebuvau dabita, pasižymėjau švarumu ir tvarkingumu — mano apsileidimas visiems krito į akis, ir dėl jo, taip pat raudonų dėmių skruostuose ir viskio kvapo, tapau baubu, kuriuo gąsdinami maži berniukai.

Valandų valandas svarsčiau visokius variantus. Ar tu išvažiavai į Londoną? Nepanašu, per toli nuo namų. Į Škotiją? Ne, nors kažkada minėjai norinti pamatyti Glasgą. Labiau tikėtina, kad į Mančesterį, Liverpulį ir Niukaslį. Niukaslis atrodė patogiausia ir natūraliausia vieta: vietiniai žmonės autobusais važiuodavo į Niukaslį apsipirkti. Kita vertus, Mančesteris galėjo pasirodyti didelis ir savaip patrauklus — miestas, kur visi atranda, ką veikti; na, o Liverpulis — irgi galimybė, amžina galimybė.

Ką gi turėjau daryti?

Apskambinau tų miestų centrines policijos nuovadas. Paskui — gimdymo namus. Susirašiau viengungių bendrabučius, skambinau ir ten. Ir viskas veltui. Susigalvojau teirautis advokatų kontorose, ar nėra priėmę tavęs į darbą. Užtrukau gerą savaitę. Tas užsiėmimas buvo ne toks jau blogas. Gyvenau nuolatiniu laukimu, ir lengvą nusivylimą po neigiamo atsakymo tuoj pat pakeisdavo viltis, su kuria rinkdavau kitą numerį.

Vieną dieną — bardamas save, kad nesusipratau anksčiau, — nuėjau pas kirpėją Grehemą apsikirpti barzdos (greitesnis darbas negu skustis) ir nulėkiau pas Kristoferį: pabandyt atkurti tavo paskutines valandas mieste.

Kristoferis sušaukė merginas, ir jos pasakė man datą, kada tave matė paskutinį kartą, ir valandą — lemtingąją 5.30. Vėliau galėjo žinoti tik Kenedžiai. Žinojau, kad jie tylės, kaip vandens burnon pasiėmę. Bet aš pamėginau.

— Jau sakiau vieną kartą, tūkstantį kartų sakiau.

— Ponia Kenedi, nieko jūs man nesakėte. Aš nesistengiu ištraukti jokių paslapčių. Tiek, kad jei žinočiau, kada ją matėt paskutinį sykį, galėčiau judėti toliau.

— Netgi dabar?

— Taip. Tikrinčiau autobusų tvarkaraščius, traukinių tvarkaraščius, taksi...

— Kam jai būtų reikėję taksi?

— ... ir atrasčiau siūlo galą. Nejaugi nenorite man padėti?

— Kaip manot, ką jaučiu? Esu motina. Niekas nenutuokia, ką aš jaučiu.

— Aš stengiuosi padėti.

— Jūs tik drumsčiat vandenį ir visus nervuojat. O laikiau jus džentelmenu.

— Nejau nenorite jos rasti?

— Kas toks esat, kad drįstat šitaip kalbėti su motina! Ji — mano kūnas ir kraujas — nepamirškit šito! Džentelmenas ar ne, bet velniškai įžūlus.

— *Privalot* prisiminti, kada paskutinį kartą ją matėt. *Privalot!*

— Ir prisimenu. Kuo mane laikot? Žinoma, prisimenu! Tai buvo antradienis! — Tavo motina itin pabrėžė dieną. — Antradienio rytas — išėjo į darbą be mažiausio rūpestėlio.

— O kokia buvo mėnesio diena, neprisimenat?

— Jau sakiau. Antradienis.

Tačiau kontoros merginos paskutinįkart tave matė ketvirtadienį.

Namuose — palikęs tavo motiną dėkojančią man už dovanotą viskio butelį ir apsipylusią nuoširdžiomis ašaromis — mėginau išpainioti kamuolį. Arba tavo motina pamiršo dieną (neabejojau, kad bendradarbės neklydo), arba tu tyčia sumėtei pėdas: dvi naktis pernakvojai pas kokią draugę.

Pas ką galėjai apsistoti?

Lyg nelaimės signalas plykstelėjo naujas įtarimas. Ko gera, būta kito vyro, vyro, kuris ištisus mėnesius sukiojosi aplink, mano įtarimų vyras. Tokiu atveju... kaip paprasta atsidurti pas jį. Jis galėjo tave kur nors išsivežti.

Ir jis galėjo būti kūdikio tėvas! Tuo laiku jau žinojau, kad buvai pastojusi.

— Jūs buvot vienintelis, — kitą dieną pakartojo ponia Kenedi, uždėjusi ranką man ant kelio. — Ji jus šitaip brangino. Buvot jai viskas, ko galėjo trokšti. Pati man sakė. — Abu naikinom viskį. — Ji sakė: „Taip, mama. Taip. Jis man viskas". Gaila, sakau, kad vedęs, bet laikai keičiasi, aš nesu senamadiška, ir jeigu judu mylitės — visuomet padėsiu. Bernadeta — gera mergaitė. Dėkui, vandens nereikia. Visad buvo mano numylėtinė. Na, ir kas, sakau, kad jis turtuolis ir banko valdytojas? Kas čia bloga? Dėl šito Kenedžiai jo neatstums...

Tad kurgi tu buvai prapuolusi, Bernadeta? Dabar jau žinau, bet tada... Slankiojau gatvėmis (gerai, neperdėsiu, žmonėms nutinka daug baisesnių dalykų, tačiau turime remtis savo kukliu gyvenimėliu) kaip dvasia be vietos. Manasis sukosi tik apie planus, kaip surasti tave, — ir visi jie žlugo. Tu buvai kažkur pasislėpusi. Su mano, su mūsų kūdikiu. Tačiau kur? Kur? Ir staiga išvydau tave.

Tenai. Pagrindinėje gatvėje. Liesesnę, suvargusią, pasikeitusią. Bet tai buvai *tu*.

18

Tu, reik manyti, buvai apgalvojusi, ką darysi mane susitikusi. Man tai buvo retas stebuklas — visiškas netikėtumas. Tačiau tu, grįždama į miestą, tikriausiai šito tikėjaisi ir pasiruošei. Kitaip tariant, neapsigręžei ir nepabėgai, kai prisiartino šitas nesiprausęs, apžėlęs barzda (žila), dvokiantis žmogėnas su ašaromis vidury dienos jau apspangu-

siose akyse. Tik vėliau pamačiau save tavo akimis ir įvertinau tavo savitvardą. Stovėjai truputį drebėdama, bet nesitraukei. Prieidamas žiūrėjau į tavo pilvą. Negalėjai nepastebėti klausimo mano akyse, tavo žvilgsnis nusekė manąjį, ir tu paraudai. Man suspurdo širdis: ištiesiau abi rankas, ir tu nedrąsiai — buvome Aukštutinėje gatvėje — ir trumpai jas palietei — popiežiaus prisilietimas.

Rodos, pasiūlei nuvažiuot prie jūros, prie Solvėjaus įlankos. Man labiau norėjosi Ežerų krašto, bet dabar suprantu, kad senieji prisiminimai būtų per daug slėgę. Jūra buvo išsigelbėjimas, jos sūrumas galėjo nuplauti mus taip, kad nebereiktų ašarų.

Tu tarsi nepastebėjai, kokios sukiužusios trobelės, kurių eilėje gyvenau. Staiga pasidarė gėda ir dėl jų, ir dėl savo išvaizdos. Vidun tavęs nepakviečiau — argi galėjau? — bet paprašiau tave palaukti gatvėje. Likviduodamas barzdą pirmiausia žirklėmis, paskui aštrėliausiu skustuvu ir kone verdančiu vandeniu, vis dirsčiojau pro langą, keikdamas save, kam palikau tave vieną po tokio baisaus pradingimo, bet juk negalėjau važiuoti su tavim atrodydamas kaip nakvynės namų klientas. Norėjau būti vyras, kokį tu pažinojai. Turėjau būti. Pasikeičiau visus drabužius, prieš tai išsiprausęs pažastis, kirkšnis, krūtinę, apsiplovęs nugarą, apsitrynęs rankšluosčiu, ir po kelių minučių išėjau su kraujo lašeliais ant kaklo, mažyčiai raudoni taškiukai jau buvo sugadinę baltutėlę marškinių apykaklę.

Tu nusišypsojai, bet vangokai, ir aš pabandžiau nusiraminti ir suprasti tavo nuotaiką. Buvo nelengva. Troškau sustabdyti automobilį, apkabinti tave, panardinti rankas į tavo kūną ir mylėti tave taip karštai, kad būtų ištrinta viskas tarp paskutinio karto ir šito karto. Kodėl to nepadariau? Tu neleidai. Tarp mūsų buvo siena, ir aš, pasiklydęs prieštaringiausių jausmų labirinte, neturėjau nei noro, nei jėgų jai nugriauti ir mus vėl suartinti. Jei būčiau tai pa-

daręs, ar būtų buvę geriau? Galbūt slapta to norėjai? Gal mano mandagumas tave apvylė?

Mes nuvažiavome už pušų į keliuką per kopas. Buvo gražus pavasaris, jau žadantis vasarą, po lietučio dieną už Solvėjaus įlankos nušvito akinamai vaiskūs vakaro horizontai. Škotija rodės ranka pasiekiama. Mes buvome romėnų pilių ir kruvinų Pasienio karų žemėje, — iš kurios kilę Kenedžiai, — dykviečių, ginčijamų valdų ir jūros, pasirengusios, kaip ir kitados, nusinešti mirusiuosius.

Tu paprašei nosinės, paseilinai kamputį ir juo švelniai paspusčiojai man kaklą ir smakrą.

— Vos neišprotėjau tavęs ieškodamas, — tariau.

Tu linktelėjai, atidavei nosinę ir paėjėjai į priekį. Buvo atoslūgis, rievėtas smėlis šlapiai blizgėjo, bet kojos neklimpo.

— Man buvo labai gaila tavo žmonos, — pasakei. — Prieš kiek laiko sužinojau. Labai gaila.

— Kaipgi tu sužinojai?

— Retkarčiais parašydavau motinai — pranešdavau, kad viskas gerai. Ji man atrašydavo.

— Vadinasi, žinojo, kur tu. — Tyla. — Kodėl man nesakė?

— Aš liepiau.

— Aš vos neišprotėjau.

— Ir ji taip rašė.

— Ar todėl grįžai?

Ir vėl tyla. Klykavo kirai, už lygaus paplūdimio tolimu ritmu ošė jūra. Mes žingsniavome labai iš lėto, vienas šalia kito, kai kada sustodami.

— Ar nori pasikalbėti?

— Nelabai, — atsakei. Kodėl neįsiklausiau į tavo žodžius? — Toks gražus vakaras. Aplinkui, be mūsų, nė gyvos dvasios. Daug smagiau tylomis pasivaikščioti... Tačiau tu negali, taip?

— Taip. Ar čia bus gerai?

— Ar svarbu, kur?

Jau tada išgirdau kitonišką toną. Turbūt išmintingesnį; daug nuolaidesnį ir išmintingesnį, ir, aišku, liūdnesnį.

Ir, be abejo, nusprendęs pasikalbėti, nusprendęs, kad pokalbis būtinas, kad pokalbis užgydys pastarųjų mėnesių žaizdas, pamačiau neturįs ko sakyti, ir mes vėl žengėme tylėdami; toji tyla galėjo būti net maloni, jei ne mano įsitikinimas, jog reikia išsiaiškinti.

— Kur tu buvai?

— Čia, — tarei rodydama pietų pusėn į pušis, kur kitados pabėgai nuo manęs. — Kelias savaites gyvenau pas „seserį“.

— Kodėl išvažiavai?

— Ar nori, kad sakyčiau tiesą, — visą laiką?

— Suprantama.

— Būtų lengviau kai ką praleisti.

— Man jau viskas gerai. Ištversiu.

— Turėjau galvoje save. — Patylėjusi išsklaidei mano nerimą. — Mačiau, kaip esi atsidavęs žmonai. Kristoferis man tai pabrėžė, atrodo, ir visas miestas taip manė. Praktiškai neišeidavai iš ligoninės. Joks vargas tau nebuvo per didelis. Nieko jai negailėjai. Galėjau tuo žavėtis... netgi *žavėjausi*... ir supratau, kad turi šitaip elgtis... bet neįstengiau susitaikyti.

— Mano jausmai tau liko tie patys.

— Tikrai? Pačioj pradžioj, prisimeni, nuėjai į gėlių krautuvę — matyt, žmonai gėlių. Nupirkai ir man, — išties labai gražu, — taktiškai pasiuntei jas namo, ne į darbą. Bet aš pamaniau: esu nuošaly, esu antraeilė, ir puiku, taip ir turi būti. Bet nekenčiau tos minties. Lig tol niekad nebuvau taip pasijutusi. — Tu nusišypsojai. — Be to, nemėgstu skintų gėlių. Jos jau negyvos, tiesa?

— Žinau.

— Tikrai? O ar žinai, kokios nedoros būdavo mano mintys? Nedrįstu nė sakyti. Ir visą laiką pagalvodavau: vis

tiek jis atras ir man laiko, — oi, kokia baisi savanaudė! — na, nors *truputį*.

— Kaip galėjau su tavim susitikinėti? Kai matyti tave būtų galėję reikšti, kad nebepamatysiu Andželos gyvos? Štai kur esmė.

— Aš suprantu. Taip. Bet negalėjau susitaikyti. Todėl išvažiavau.

— Nieko man nepranešusi.

— Teisingai.

Mes ėjome toliau. Sutemos tirštėjo, tačiau jūra tebebuvo šviesi. Mane ramino vietos nuošalumas.

— Ar suvoki, kad šitiek laiko esame kartu ir nė nepalietėme vienas kito?

— Nemaniau, kad tau reikia leidimo!

Kelias akimirkas viskas atrodė kaip anksčiau. Bet tai buvo paskutinis kartas. Tuščiame paplūdimyje.

— Sakei, kad pirmąsias savaites buvai čia. Kas paskui atsitiko?

— Man šalta. Ar galime grįžti į automobilį?

— Gerai.

Aš apgaubiau tave švarku, bet tau tebebuvo šalta. Pasiūliau užeiti į didįjį viešbutį netoliese ir išgerti, tačiau tu pasakei: „Verčiau nereikia". Įjungiau variklį, kad apšiltų vidus. Lauke užgriuvo naktis tarsi vėjas nuo jūros, krantas buvo tuštutėlis, gailiai klykavo kirai.

— Aš išvažiavau į Niukaslį.

— Ir negalėjai net pagalvot apie grįžimą?

— Taip.

— Ar motinai pasakei, kur važiuoji?

— Iš pradžių ne. Pranešiau tik apsistojusi. Turėjau santaupų. Juk už ničnieką neleisdavai mokėti.

— Ką ten veikei?

— Gavau laikiną darbą universitete. Vadybos fakultete. Labai pravertė. Skelbimų lenta buvo pilna siūlymų bendrai nuomotis butą, ir aš greit įsikūriau su dviem ki-

tomis, kurios nieko neklausinėjo. Tai buvo didžiulis palengvinimas.

Tau buvo sunku kalbėti, o man staiga išdžiūvo gomurys. Tiksliai prisimenu. Ir dabar jaučiu. Sukepusį sausumą; kai perbraukiau liežuviu, užčiuopiau lyg užušalusį paviršių, bet ne kaip ledą: netgi ne šaltą daiktą. Tik sustingusį.

— Kodėl gi toks didžiulis palengvinimas?

— ... Aš buvau nėščia.

Tą akimirką supratau, jog dar labiau negu tavęs norėjau mudviejų. Kad kūdikis — tavo, su tavim, iš tavęs; kūdikis mums, dėl mūsų, su mumis būtų vienintelė ateitis, kurios trokštu. Ir tas kūdikis — berniukas? mergytė? — toji gyva būtybė, atsiradusi iš mūsų mylėjimosi... Aš apkvaitau nuo neapsakomos laimės, tačiau tavo balsas mane gąsdino.

— Kodėl man nepasakei? — Įstengiau tik sušnibždėti.

— Negalėjau. Tu buvai pririštas prie žmonos. Būtų buvę neteisinga nei tau, nei jai. Juk buvau pasižadėjusi nelįsti į akis.

— Bet ne tuo atveju, jeigu laukiesi. Tai viską pakeitė, ar ne? Naujas gyvenimas. Naujos taisyklės. Reikėjo tik pasakyti man — kad būčiau galėjęs padėti.. ar bent žinoti...

— O kiek tai būtų trukę? Tavo žmonos liga — kiek būtų tęsusis? Kiek man būtų reikėję laukti?

— Nežinau. Bet argi svarbu? Mes būtume turėję kūdikį.

— Koks būtų buvęs to kūdikio gyvenimas? Kokį gyvenimą jis būtų galėjęs turėti? Kaip galėjau užtraukti tau gėdą visų akyse — ir dar kai tavo žmona šitaip serga, o visi sako, kokia ji šventoji, koks tu šventasis... Koks jam būtų buvęs gyvenimas? Aš tai padariau dėl tavęs, negi nesupranti?

— Bernadeta...

— *Nėr* gyvenimo! Nėr gyvenimo be tavęs. Man buvo tokios juodos dienos. Kai maniau, kad niekad, niekad ta-

vęs nebematysiu. Kur tu buvai? Kodėl man... tiesiog neparašei, kad aš tau reikalinga? Kiek būčiau galėjusi laukti su kūdikiu?

— Bernadeta!

— Jis nebūtų turėjęs gyvenimo. Nei tėvo. Jokio gyvenimo. Jokių galimybių. Tai buvo ne mano jėgoms.

— Bernadeta... Ne! Tai buvo ir mano kūdikis.

— Aš ir nesakau.

— Kodėl... kodėl taip padarei... o Dieve!

— Toks kanadietis, medicinos studentas... dirbo kaip ir aš... tenai... pamatė, kokia aš nusiminusi... man buvo labai geras... vieną dieną... pasakė, kad dabar tai jau neskausminga, kad dar nevėlu, niekas nesužinos.

— Kodėl nepranešei man?

— Turėjau tai padaryti. Tavęs nebuvo. Gal niekad nebūtų buvę.

— Tai buvo ir mano kūdikis! Mūsų kūdikis, bet ir mano! Būčiau buvęs geras tėvas. Būtume turėję gražų vaiką, gerą... nesvarbu — *mūsų* vaiką, ir tiek. Kodėl man nepasakei? Kaip galėjai šitaip pasielgti... kaip galėjai atimti gyvybę, dalį mano gyvenimo... kaip galėjai šitai padaryti nieko man nepasakiusi? Ką aš... ką aš tau *kada nors* esu padaręs, jog manei — tave pamesiu? Vadinasi, laikai mane tokiu... *ką* vis dėlto manai? Būčiau radęs išeitį.

— Jei būčiau žinojusi...

— Kad Andžela taip greitai mirs? — Žiaurus klausimas.

— Taip.

— Aha. Svarbiausia buvo viską numatyti ir apskaičiuoti, ar ne? Kiek laiko jai davei? Šešis mėnesius? Puiku, turėsiu vaiką. Devynis mėnesius — jau kebloka! Dvylika mėnesių — visai blogai. Na, o jeigu ilgiau... Ką gi, jeigu ji temps ir temps, o medicina išras kokių naujų vaistų nuo vėžio... tuomet atsikratykim jo, lauk! Lauk! Ir buvo išmestas lauk.

Tu jau verkei. Aš turbūt irgi. Bet atlyžti neatlyžau.

— Kaip galėjai tai *padaryti?* Ar visą laiką tik tau priklauso *visos* teisės? Gal kitą kartą leiskis dirbtinai apvaisinama ir užbaik, kaip pridera? Kam reikia kažkokio kuilio vyro, kai visas Vakarų pasaulis pilnas sėklos bankų? Aišku. Aš neturiu jokių teisių. Absoliučiai. *Kūdikis taip pat!* Maniau, kad esi katalikė. Aš taip nešnekėčiau, bet nesu tuščia vieta. Aš buvau to kažkada egzistavusio kūdikio tėvas — gal ne?

— O taip. Kaip gali šito klausti? Kaip *gali?* Nejau nesupranti, jog taip padariau dėl tavęs, dėl mūsų? Tėvas? Nejau *nesupranti?* Taip, tėvas. Taip, taip! — Tavo verksmas turėjo mane sugraudinti, bet aš nebesivaldžiau.

— Taip, niekas. Aš buvau niekas. Kaip ir to vaikelio gyvybė. Tu jį nužudei.

Ir tada — ak, brangiausioji Bernadeta, — aš atsigręžiau į tave, sugriebiau už gerklės ir purčiau purčiau, kol tu ištrūkusi suklykei šaižiau už kirus.

Miestan parvažiavau labai atsargiai ir išleidau tave prie tavo motinos namų. Daugiau nepratarėme kits kitam nė žodžio.

Galutinis pažeminimas.

Kitą vakarą nuėjau prie tavo namų pasiryžęs atsiprašyti. Nupirkau gėlių, bet pakeliui prisiminęs, ką sakei apie skintas gėles, įmečiau jas upėn. Nuodugniai viską apmąsčiau ir jau galėjau tave pateisinti. Buvai viena. Tavo šeimynėlė būtų užkūrusi baisų pragarą, jei būtum prisipažinusi esanti nėščia; tada jie būtų ėmęsi manęs. Teisingai manei, kad tokie dalykai būtų dar labiau pakenkę Andželai ir prislėgę mane nepakeliama našta. Tu viską apgalvojai. Be to, kaip atvirai prisipažinai, — jauteisi vieniša ir be kaltės apleista. Ir tai supratau. Sutrikusi sielos pusiausvyra.

Vienintelis protingas žingsnis, maniau žygiuodamas per tavo kvartalą, buvo prašyt atleisti; gailėjausi, kad nevažiavau, nes einant lindo niūros mintys. Galiausiai pradėjau

bijoti, kad vėl būsi išvažiavusi iš miesto, galbūt netgi šią minutę išvažiuoji. Ėmiau bėgti, ir čia pat išpylė prakaitas: juk pastaruoju laiku smarkiai gėriau.

Tavo motina vos vos pravėrė duris ir pareiškė, jog tu nenorinti manęs matyti.

— Bet ji turi.

— Jos valia.

— Aš noriu jai kai ką pasakyti.

— Vakar ji grįžo tokia, kad, matyt, jau užtektinai prišnekėjot. Pagalvojau — tikras banko valdytojas.

— Leiskit nors čia su ja pasikalbėti. Prie durų.

— Ji nebenori turėt su jumis jokių reikalų.

— Netikiu. Netikiu, ir viskas.

— Ką, abejojat mano žodžiais?

Žinojau, kad ponia Kenedi prireikus gali būti karinga, dabar ji ir parodė, ką moka.

— Taip, — tariau lyg ir ramiai, nors galbūt, kaip Kenedžiai vėliau teigė, pradėjau šaukti ir keiktis. — Kurių velnių turėčiau *neabejoti*, kai kasdien begėdiškai melavot apie Bernadetą?

— Žiūrėjau, kad jai būtų geriau.

— Nė velnio tu nežiūrėjai. Žiūrėjai, kad tik pačiai būtų geriau, kaip visada. Jei būtum galėjusi, būtum pardavusi ją už keletą svarų. Vieną kartą jau mėginai, gal ne? Nesigink. Juk mėginai, ragana? Ir vos nesugriovei jai gyvenimo! Ką?

Prieš nosį man trinktelėjo durys, bet aš daužiau jas teberėkdamas, tebešaukdamas tavo vardą, kol jas atidarė Teresa, įpykusi ne mažiau už motiną (garbė Dievui, vyrai buvo išėję), ir puolė man akėti veido, — matyt, norėdama iškabinti akis. Aš jos nekaltinu. Bet kai išlindo motina ir puolė mane vaidindama, jog gina Teresą, aš atsitraukiau per sueižėjusį cementą, kuris pasirodė esąs sodo takelis.

Tuo laiku kaimynai, aišku, pripratę prie tokių cirkų, jau buvo iškvietę policiją — aišku, pripratusią važinėti pas Ke-

nedžius, tačiau ne visai tokiomis aplinkybėmis. Policininkai parvežė mane namo. Jaunesnysis konsteblis patarė:

— Pasirūpinkite tais įbrėžimais.

Mane susirado Džo ir pranešė: jei dar neduosiu tau ramybės, Teresa su motina paduosiančios į teismą; tu pati norinti tik viena — kad aš išvažiuočiau iš miesto, bet jei neišvažiuočiau ar kol susiruošiu, turįs nelįsti tau į akis, nesiartinti ir nekalbinti. Ir kad daugiau nekelčiau kojos į tą aludę, antraip jis pats būsiąs priverstas imtis priemonių, labai gaila, drauguži, bet taip jau yra.

Taigi šiandien tave pamatęs, truputį atsigavau, Bernadeta. Manau, jog labai sumaniai tave sekiau. Atrodo, manęs nepastebėjai, tai daugiausia, ko galėjau tikėtis. Tu jau panašesnė į save. Pavasaris tau tinka. Tavo kūnas tebėr įsitempęs, tačiau, žiūrėk, krypteli klubai, susiūbuoja krūtys, žingsnių ritmu kilsteli plaukai. Visai kaip paskutinį kartą.

Nuoga teisybė tai, kad „mirtinai tave myliu". Šią frazę vartodavo senesni žmonės, kai dar buvau vaikas, tačiau dabar ji pravertė ir man. Be tavęs... ne, nepadarysiu jokios kvailystės, bet gyvenimas bus tik mechaniškų veiksmų seka — būdas dienoms prastumti. Lauksiu jo pabaigos žiūrėdamas, kad daugiau niekad tavęs neužgaučiau. Matai, aš sudėjau į tave ne šiaip viską, ką turėjau, — sudėjau daugiau, negu įsivaizdavau galįs turėti, ir savo ruožtu gavau daug daugiau, nei drįsau svajoti. Mes stebuklingai, visiškai ir taip stipriai mylėjom vienas kitą, jog niekas, niekas pasaulyje šito neatstos.

19

Brangiausioji Bernadeta,

štai kokį ilgą laišką tau parašiau. Apie mudu ir mūsų gyvenimą. Jį perskaitysi tik tada, — žinoma, jei panorėsi, — kai išimsi iš seifo Karlailyje. Darbas banke išmokė

mane kaligrafiškai rašyti, todėl manau, kad įskaitysi. Norėjau, kad išliktų pasakojimas, mano pasakojimas apie tai, kas atsitiko. Norėjau, kad žinotum, ką tau jaučiau, bet pabaigoje to nebeįmanoma aprašyti. Tu man buvai šviesa, bet ir tamsiausios sekso džiunglės, buvai dienos džiaugsmas ir sutemų paslaptys: mylėjau, myliu ir mylėsiu tave.

Bet aną rytą pabudęs viską išvydau aiškiau. Šitaip laivas įplaukia į ramesnius vandenis. Tas pats laivas, tas pats krovinys, ta pati jūra — bet ramesnė. Nebegaliu ilgiau tavęs persekioti trindamasis mieste, girtuoklis klounas, gadindamas tau nuotaiką savo buvimu. Juk kad ir kaip griežtai laikyčiausi pažado Dičkiui Džo, visad bijosi, kad neišlįsčiau iš už kampo, nepatykočiau krautuvėje, nepastočiau kelio toje nuošalioje gatvelėje netoli tavo namų; iš malonios vietos miestas tau turbūt virto minų lauku. Turiu tave palikti. Pagaliau man šitai paaiškėjo, ir daugiau nieko nereikia. Be to, mažiau geriu.

Tai padariau todėl, kad nebeįstengiau suvaldyti to, ką jaučiu tau, — šitai yra priežastis ir to, ką dar ketinu daryti. Kaip greitai galingas ir geras jausmas gali sukelti baisų skausmą, jei tik neranda deramo kelio! Man rodės, mūsų jausmai turėjo ateitį. Ak, Bernadeta, — leisk man užbaigti visa tai. Myliu tave mirtinai, tačiau turiu išvykti ir palikti tave. Kitos nebeturėsiu. Mano širdis sklidina tavęs. Tavo atminimas visą likusį gyvenimą man bus gyvesnis už bet kokio kito žmogaus fizinį buvimą šalia. Aš moku branginti tai, ką turiu. Į nieką pasaulyje to neišmainyčiau, išskyrus tave pačią.

Mūsų pažintis prasidėjo dalykiška gaida. Panašiai ir baikime.

Aš tau padėjau pinigų į tą banką Karlailyje, — į savo paties banko filialą, — kur guli ir ilgasis dokumentas, arba laiškas tau, ir vienas kitas atminimas. Tie pinigai sudaro didelę sumą, jei matuotume ne tik tavo — bet kieno kito šitame mieste matu. Labai didelę, — tu gal

net išsigąsi, — tačiau aš galiu. Man lieka daugiau negu pakankamai išrankiausiems poreikiams patenkinti. Ten rasi ir kitą laišką, patariantį, kaip, mano nuomone, geriausia juos investuoti, kad ilgai turėtum iš jų naudos. Jei nenorėsi paisyti tų patarimų, tavo šventa valia. Išleisk juos visus! Jie jau tavo. Na, o jei sumanytum dar pasitarti, paprašyk, kad tave nuvestų pas poną Koutsą, banko valdytojo pavaduotoją. Jis absoliučiai patikimas ir diskretiškas — trejus metus dirbo man! Pirmą kartą atėjusi nesidrovėk: drąsiai kreipkis į bet kurį kasininką, girdi, panelė Kenedi nori pasikalbėti su ponu Koutsu. Geriausia pas jį eiti iki pusės pirmos. Bet kurią dieną per tris mėnesius.

Šį laiškelį nunešiu ir pats įmesiu tau į dėžutę, bet labai anksti rytą, kad nežinotum, jog buvau atėjęs. Būtų negražu imti ir išnykti, taigi būsiu mieste iki rytojaus aštuntos vakaro, jei kartais panorėtum atsakyti. Po to išvažiuosiu į Edinburgą, kur 10.30 manęs lauks viešbutis, tad galėsiu išgerti prieš miegą taurelę ir eit miegoti. Paskui ketinu keliauti vakarine Škotijos pakrante — man ji tebėra *terra incognita*, bet girdėjau, kad tenai gražūs vaizdai ir ilgi paplūdimiai: norėčiau rasti tuščią smėlėtą pakrantę, kur galėčiau klaidžioti.

Tai tiek, brangioji. Iš kur tu atsiradai? Koks būtų buvęs mano gyvenimas be tavęs? Pilkuma. Dėkui tau už tai.

Dabar baigsiu. Sudie. Sėkmės tau. Aš myliu tave ir kitos nebebus.

* * *

Jau susivaldžiau. Žiūriu, kad pasiruošimas išvykti labai ramina. Be jokio vargo sumažinau viskio porciją — pasilikau mažiau negu pusę butelio per dieną. Visiškai nenorėjau užraukti: vis šioks toks malonumas, o malonumų tiek mažai.

Tam tikru požiūriu buvau taip nusikamavęs ir taip bijojau nepristigti jėgų tam, ką žinojau turįs padaryti, jog organizaciniai reikalai buvo tikra palaima. Tačiau parašęs ir nunešęs tau tą laišką, nebeišmaniau, ko griebtis. Jau buvau pasamdęs žmogų Andželos kapui prižiūrėti — tą patį, kuris tvarkė jos motinos ir mano mamos. Gerieji baldai atiduoti saugoti. Likusieji bus parduoti artimiausiame aukcione ir pinigai padėti į mano sąskaitą. Sumokėta ir nuoma už prakeiktąją trobeliūkštę, kuriai net pajutau šiokią tokią simpatiją: ji buvo mano prieglobstis. Jau galėjau keliauti.

Tačiau kur? Ir kodėl? Ir kodėl vienas? Šiuos klausimus reikėjo vyti šonan. Deja, nelabai sekėsi būti tokiu despotu.

Be abejo, „daviau" tau dvi dienas, norėdamas nepraleisti paskutinės galimybės. Ar daug meilės dovanų esti nesavanaudiškos? Galbūt visiškas egoizmas neatskiriamas nuo tikros meilės. Tačiau su tom dviem dienom prisidariau vargo. Ką veikti?

Vėl grįžau į Ežerų kraštą. Padariau, ko niekad nebuvau daręs, — išvažinėjau visą žemėlapį. Apsukau kiekvieną ežerą, kurį tik galėjau apsukti, pervažiavau kiekvieną įveikiamą perėją, išlandžiojau visus keliukus, ieškodamas atkampių vietelių: dvi dienos priverstinio susikaupimo, kai reikėjo išvairuoti siaurais vingiuotais keliais, bet važiavimą lengvino kalnų panoramos, kurios dar nė sykio manęs neapvylė. Stengiaus nenakvoti jokiame viešbutyje, kuris buvo mūsų naktų liudininkas, bet gavau visai priimtinus lovą ir pusryčius netoli Grasmuro.

Į miestą grįžęs septintą valandą, prisipyliau benzino ir parvažiavau namo. Lauksiu paskutinio, aštuntos valandos, termino. Pasižiūrėjau į iš anksto susikrautą lagaminą ir atsisėdau ant kėdės, kurią užrašiau būsimajam trobelės nuomininkui. Tik tada pastebėjau voką, pakištą po durimis ir palindusį po kilimėliu. Bolavo vienas kampelis. Pradėjai be užuolankų:

„Laikas pasakyti tiesą, bet kaip sunku ją ištarti. Ką vienas kitam kalbėjom ir darėm laimingiausiomis dienomis, dabar atrodo taip toli. Ar ten tikrai mes buvome?

Leisk pradėt nuo svarbiausio. Po to, kas man atsitiko vaikystėje, jaučiausi nešvari, lyg ir neliečiamoji. Anos mokytojos dėka išsikapsčiau iš paties baisumo. Tada nutaisiau narsų veidą ir ėmiau žengti Kenedžių keliu, — toks gyvenimas irgi gali būt savotiška paguoda, — ir pradėjau atsitiesti.

Paskui atsiradai tu, ir, kaip jau rašiau, įsimylėjau tave. Dabar suprantu — todėl, kad tu, man rodės, galėjai grąžinti ar atgaivinti kažką panašaus į nuplėštąją nekaltybę. Tu man leidai pasijusti vertinama ir davei visa, kas gražu ir gera. Tie dalykai buvo iš manęs atimti: mano gyvenime nebūtų jų buvę dėl vieno kvailo vyro ir — taip — dėl kvailos motinos. Bet ji vis tiek mano motina.

Visą laiką svajojau būti gerbiama — ar juoksies, jei pasakysiu „gera mergina“? Supranti, dvidešimto amžiaus pabaiga, ir ko tik mes, jaunimas, nežinome apie narkotikus, AIDS, seksą, nešvankumus, smurtą — o tai, ko nežinome, ir neverta žinoti. Bent taip sakoma.

Aš viso to nenoriu. Noriu jaustis padori, noriu turėti gyvenimą, į kurį galėčiau žiūrėti pagarbiai, o ne su pasibjaurėjimu atšokti nuo jo.

Niukaslyje ėjau į bažnyčią ir mėginau melstis. Norėjau, kad Dievas pasakytų, ar man turėti kūdikį, ar ne. Man visad buvo sunku melstis — nežinau, kodėl. Iš pradžių, kelias minutes, apėmė toks palengvėjimas, jog man rodės, Dievas tikrai girdi mano maldas. Aš net jutau, tą valandėlę, kad galiu eiti išpažinties ir net gal priimti komuniją. Tačiau tai praėjo. Dar du kartus buvau bažnyčioje, bet tasai jausmas nebegrįžo, vietoj jo pristojo mintis, kad nebegaliu remtis tikėjimu nesigailėdama dėl to, kas buvo tarp mūsų. O šito aš negalėjau. Taigi likau atstumta. Betgi padorumas man visad buvo nepasiekiamas, kol nepasirodei tu ir neįtikinai, kad myli mane. Maniau, jog visa tai sugrioviau būdama tokia

netaktiška ir iš karto pasiduodama, tačiau tu buvai toks supratingas ir pagaliau patikėjau, jog tai gera. Su tavim galėčiau turėti tikrą gyvenimą. Būsiu sąžininga ir atvira: toks gyvenimas būtų šio to vertas.

Ir staiga tavo žmona. Ir mano nėštumas. Ir jos mirtis. Ir abortas. Viskas žlugo.

Mokykloje skaičiau Džeinę Ostin ir, kai Niukaslyje buvo labai bloga, prisipirkau jos romanų minkštais viršeliais ir vėl skaičiau. Norėjau būti tokia kaip kuri nors jos herojė! Kaip paika tai turi atrodyti — kai tokia kilmė, tokia šeima, tokia baisi jos reputacija, kurią nuo Džeinės Ostin skiria milijonas mylių, bet vis tiek troškau būti tokia ištikima kaip jos herojės. Tu leidai man šitaip jaustis — nors Džeinei Ostin seksas visai nebūtų patikęs! Gal mes ir čia blogai darėme. Gal mums reikėjo palaukti.

Jau sakiau, kad pačius pirmuosius kartus man buvo visiškas sąmonės aptemimas. Maniau, visada taip bus. Kalbėdamosi apie tai merginos (ne darbe — Teresa su draugužėmis) arba žvengia, arba skundžiasi. Man atrodė, kad su viskuo reikia susitaikyti, jei nori užsidirbti gardžiuosius kąsnelius. Bet prisimenu, kai tu tik gulėjai šalia tą pirmą naktį viešbutyje, kaip aš geidžiau tavęs ir bijojau, kad taip būsi supykęs dėl gitaros aludėje, jog tik skaičiuoji valandas, kada galėsi pabėgti nuo manęs. Prisimenu, kaip keistai degė ir skaudėjo — aš troškau tavęs. Troškau tavęs. Tačiau tu tik gulėjai aukštielninkas kaip faraonas sarkofage. Šventai tikėjau, kad niekada manęs nebenorėsi.

Rytą verkiau nevaidindama. Maniau viską sugadinusi. O paskui buvo nuostabu. Niekad nesu tau žmoniškai pasakiusi, kaip man patinka su tavimi mylėtis. Aš tai dievinu. Dievinu. Nė kiek nepanašu į tai, ką girdėjau iš merginų, trupučiuką panašu į tai, ką buvau skaičiusi, bet šiaip visiškai nauja ir taip nuostabu. Man patinka liesti tave — ne mažiau, kaip tu norėdavai liesti mane. Ir taip daryti — ilgai, be atvangos. Visad būdavai toks aistringas, ir aš supratau: to-

dėl, kad tau šitai labai svarbu; šito niekaip nesumeluosi. Taigi tokia buvo tiesa, ir man patiko žinoti, kad tiesa. Kai kada mes tiek daug ko vienas kitam darydavome, jog atrodydavo, sprogsiu. Tai būdavo tarsi vanduo, švelniai banguojantis man po oda, sūpynės, iškeliančios mano jausmus aukštai į orą ir vėl su jais neriančios žemyn, ir visad malonumas. Aš būdavau godi. Tau užmigus laukdavau pirmo ženklo, kad vėl pabundi. Per tas pažintines ekskursijas aš tik dairydavausi tinkamos vietelės! Grįžusi namo anksti eidavau gulti, kad galėčiau viską vėl ir vėl prisiminti. Ir dabar taip darau. Aš eidavau iš proto dėl to, ką mudu veikdavom. Jaučiausi lyg radusi neišsenkantį šaltinį. Tačiau dabar daugiausia galvoju ne apie seksą — nors jo pasigendu ir teberaustu nuo prisiminimų. Bet pasiilgstu to, kaip mane glostydavai. Manydamas, jog miegu, o aš apsimesdavau mieganti, kad tik glostytum. Gulim lovoje gerokai po vidurnakčio — ir tu lieti man plaukus, švelniai švelniai, brauki sukišęs į juos pirštus, tarsi kantriai išnarpliodamas. Paskui minkštos tavo pirštų pagalvėlės nuslenka mano nugara beveik neprisiliesdamos, kad nepažadintum. Jaučiu ir dabar: aklas rankas, įrudusią odą, abu tylūs, aš taip stengiuosi nekrustelėti ir neišsklaidyti burtų. Tavo ranka slysta žemyn, per sėdmenis ir šlaunis, lyg liestumei mane pirmą kartą arba norėtum įsitikinti, jog čia aš. Tai buvo gražiausias dalykas, ir šiandien pabundu nelaiminga, jog jį praradau. Ir visad baigdavai vienodai: lengvai pabučiuodavai plaukus — gal manydavai, kad bučiuoti odą pernelyg reiklu, — ir padėdavai delną ant įlinkio tarp šonkaulių ir klubo. Man taip patikdavo; ir dabar patinka. Tada ir įvyko. Staiga pasijutau laisva. Užuot užsisklendusi savyje, atsivėriau visam pasauliui. Sakytum iš anglių rūsio išlindau į saulę. Ir — nesijuok — visur skambėjo muzika. Tie pasivaikščiojimai, tie saulėlydžiai, į kuriuos žiūrėdavom, — nebebuvau įklimpusi savyje. Tu ištraukei mane į kitonišką pasaulį, ir seksas kažkaip pasirodė esąs jo raktas. Bet tik su tavimi. Ir toliau.

Ar galėtume grįžti į pradžią? Ar galėtume asistuoti vienas kitam, ar galėtume ne užmiršti, o atleisti praeitį, ar galėtume?.. Ir tu davei man kraitį — taip rašai. Noriu, kad jį išleistume abudu. Ar galiu nuvežti tave į Paryžių? Visad norėjau tenai nuvykti: tam ir turėjo būti skirta Rotary premija. Prisimeni?!

Aš tik noriu amžinai būti su tavimi ir jaustis dora, jausti, jog esu šio to verta. Prisipažinsiu. Operacija nebuvo tokia lengva, kaip žadėjo kanadietis draugas. Vis dar atsibundu verkdama.

Dabar suprantu, kaip suklydau neišsaugodama kūdikio. Nenoriu, kad pasiaiškinimas skambėtų lyg pasiteisinimas, tačiau turiu tau dar kai ką pasakyti.

Man buvo gėda dėl savęs, dėl to, kad esu nėščia, ir maniau, jog ir tau bus gėda. Negalėjau pakelti tos minties. Negerai, kad leidau tavo nuomonei apie mane išstumti visa kita, bet nieko negalėjau padaryti. Ką apie mane pagalvosi? Šiukšlė — va kaip pagalvosi, bijodavau. Net lovoje ir kai būdavo taip gera, kartais man toptelėdavo galvon: „Jis mane laiko bloga". Iš pradžių net graužiausi, kad patinku tau tik todėl, kad esu bloga. Taigi pasibelsti į tavo duris nėščiai būtų buvę galas. „Ko norėt iš Kenedi!" — būtų sakę žmonės.

Nenoriu, kad manęs gailėtum, bet aš išsigandau. Išėjau iš namų, paskui ir išvažiavau, kad tau nereikėtų kęsti apkalbų. Tu buvai toks geras žmonai — šitai būtų suteršę tą gerumą. Galų gale supanikavau.

Kada tu būsi laisvas? Ar tada tebemylėsi mane? Motina manęs nepadrąsino: sakė, kad jei neparašei (man tai buvo suprantama), vadinasi, aš tau buvau tiktai pramoga. Jei būtum mane palikęs ir būčiau pagimdžiusi tavo vaiką, ar tai nebūtų atrodę šantažas? Mat tu tikrai būtum padėjęs pinigais, nesvarbu, mylėdamas ar ne, o aš nebūčiau ištvėrusi žmonių šnekų, kad išnaudojanti tave. Mano šeima būtų „mane užmušusi", bet ilgainiui apsipratusi. Bet aš įsikaliau

į galvą, kad prarasiu tave. Neprarasti tavęs man tapo manija.

Ar įsivaizduoji, kaip manija gali apsėsti protą? Manyčiau, taip. Taigi žinai, jog jautiesi, lyg kas būtų į tave įjungtas. Girdėjau tik tavo žodžius, mačiau tik tavo veidą — ir tavo kūną, pasiilgau jo. Pasiilgau, kaip lieti mane ir šitaip jaudini, kaip geidi mane paimti, mane turėti, mylėti tol, kol nebelieka jėgų, taip pat ir man, nors abiem norisi dar, — neįstengiau tavęs užmiršti. Buvai man svarbesnis už viską, net už gyvenimą. Bet buvai su kita — galbūt daugeliui metų. Kaipgi galėjau tave išlaikyti ar bent neprarasti tavęs? Kaži ką būčiau padariusi, kad tavęs neprarasčiau. Padariau blogiausią dalyką, kokį tik buvo įmanoma padaryti, ir nuskriaudžiau tave taip, jog nebėr kaip skriaudos atitaisyti. Pasidariau abortą iš meilės tau, ir jis nužudė tą meilę.

Tavo laiškas mane taip graudina. Kodėl tu man duodi tuos pinigus? Ir dar pridedi laišką su pamokymais dėl investavimo! Tipiška. Ir miela. Ir dvelkia meile. Papasakoji savo planus. Ar tai buvo paskutinis gundymas? Edinburgas, Vakarinės salos? Tu toks mielas ir kartais toks permatomas, net ima atrodyti, kad tai man penkiasdešimt keleri metai, o tau — ką tik sukako devyniolika (pražiopsojai mano gimtadienį, be to, buvau Niukaslyje!).

Vis dėlto per daug tave įskaudinau. Niekad nepamiršiu, ką kalbėjai ir darei, kai pasisakiau dėl aborto. Manau, kad buvai teisus. Dabar suprantu. Nejaugi svarbiausius dalykus visad suprasiu per vėlai? Aš negaliu gyventi tavo pasmerkimo šešėlyje. Ir nebegaliu tikėtis, kad antrą kartą padėsi man pasijusti švariai. Turiu pati susitvarkyti.

Turi būti vieta tokiems žmonėms kaip aš. Žmonėms, kurie trokšta meilės ir sugeba mylėti. Žmonėms, kuriems nusispjaut į madas ir prestižą, bet kurie trokšta ištikimybės, mylėti ir būti mylimi, gyvenimo, atviro paprastiems dalykams, tokiems kaip mūsų pasivaikščiojimai. Ir žmonės, pilni ydų, — kaip aš, — mes irgi šito trokštame. Norime gali-

mybės pasitaisyti ir siekti, kas geriausia — ne turtingiausia, o geriausia. Tu man davei tokią galimybę. Nuvedei mane į tą vietą. Visada už tai tave mylėsiu. Visada.

Daugiau rašyti nebegaliu. Lik sveikas, mylimasis. Rūpinkis savimi –

Bernadeta."

* * *

Iš tavo laiško sklido karštis. Aš supratau. Neturiu tau ko atleisti. Netrukus įsitikinsi. Bus dar gyvenimas drauge, jei tik mūsų pirštai susisieks ir susikibs, ir laikysis viršum tos laiko ir nuoskaudų prarajos, kuri mudu atskyrė. Laiško pradžioje rašiau, kad noriu tave apkerėti. Tavo pastarasis laiškas — atsakymas į mano pastangas. Tu pasiilgai kaip ir aš. Išėjęs tave rasiu.

Šituos puslapius įdėsiu į voką ir nusiųsiu bankui, kad padėtų į seifą saugykloje. Užrakinsiu duris, raktą įmesiu į pašto dėžutę, kaip sutarta. Tada per pavasario sutemas nueisiu su lagaminais prie automobilio. Žinau, kad tave rasiu. Ant pečių pasklidusiais plaukais. Ir akimis... lūpomis kaip gyvybės versmė. Juk rasiu? Brangioji. Bernadeta.

XX a. AUKSO FONDAS

John Fowles
PRANCŪZŲ LEITENANTO MOTERIS

John Fowles
KOLEKCIONIERIUS

Hermann Hesse
NARCIZAS IR AUKSABURNIS

Patrick Süskind
KVEPALAI

Johannes V. Jensen
KARALIAUS NEŠLOVĖ

Herbjørg Wassmo
DINOS KNYGA

François Mauriac
FARIZIEJĖ

M. Michel Tournier
PENKTADIENIS,
ARBA RAMIOJO VANDENYNO LIMBAI

Anita Brookner
„EŽERO" VIEŠBUTIS

André Gide
IMORALISTAS

Göran Tunström
KALĖDŲ ORATORIJA

Pär Lagerkvist
BARABAS

Weldon Fay
SKILIMAS

Joh Fowles
MAGAS

Bragg, Melvyn

Br 19 Ir metas šokti: romanas/Melvyn Bragg; iš anglų k. vertė Zita Marienė. — Vilnius.: Alma littera, 1997. — p. 204 (XX amžiaus aukso fondas)

ISBN 9986-02-347-5

Melvyn Bragg romanu „Ir metas šokti" iškyla kaip šiuolaikinio intelektualaus meilės romano meistras. Kiti romanai: „Nervas", „Šilkinis tinklas", „Rudens manevrai", „Meilė ir šlovė", „Kalėdų kūdikėlis" ir kt.

UDK 820-3

Melvyn Bragg
IR METAS ŠOKTI
Romanas

Iš anglų kalbos vertė
Zita Marienė

Dailininkas *Jokūbas Jacovskis*
Techninė redaktorė *Birutė Tolvaišienė*
Korektorė *Ona Malinauskienė*
Kompiuteriu maketavo *Andrius Baškatovas*

SL 412. Užsakymas 728
Išleido leidykla „Alma littera“, Šermukšnių 3, 2600 Vilnius
Puslapis Internete: http://www.aiva.lt./AlmaLittera
Spausdino SPAB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, 3000 Kaunas

John Fowles
Prancūzų leitenanto moteris

John Fowles
Kolekcionierius

Hermann Hesse
Narcisas ir auksaburnis

Patrick Süskind
Kvepalai

Johannes V. Jensen
Karaliaus nešlovė

Herbjørg Wassmo
Dinos knyga

François Mauriac
Fariziejė

M. Michel Tournier
Penktadienis, arba Ramiojo vandenyno limbai

Anita Brookner
„Ežero" viešbutis

André Gide
Imoralistas

Göran Tunström
Kalėdų oratorija

Pär Lagerkvist
Barabas

Fay Weldon
Skilimas

alma
littera

DVIDEŠIMTO AMŽIAUS AUKSO FONDAS